

Izvadak iz doktorske radnje:

DUŠOBRIŽNIŠTVO

DJECE I MLADEŽI NA CENTRALNOM DIJELU ZAGREBAČKE BISKUPIJE U DRUGOJ POLOVINI XVIII STOLJEĆA

Napisao: ANTO LUTTER, svećenik

ZAGREB, 1970

KATOLIČKI BOGOSLOVSKI FAKULTET U ZAGREBU

Broj: 33 - 1971

Na temelju pismene izjave referenata Dr Ivana Škreblina, redovitog profesora i dr Antuna Ivandije, izvanrednog profesora dopušta se "IMPRIMATUR" za umnažanje odobrenog izvatka obranjene doktorske radnje g. Antuna Luttera: "Dušobrižništvo djece i mladeži na centralnom dijelu zagrebačke biskupije u drugoj polovini 18. stoljeća", da bi kandidat udovoljio uvjetima za promociju.

Zagreb, 22. siječnja 1971.

DEKAN FAKULTETA:
Dr Tomislav Šagi-Bunić s. r.

M. P.

NADBISKUPSKI DUHOVNI STOL
ZAGREB

Broj: 3890 - 1970 Zagreb, 31. 12. 1970

"IMPRIMATUR"

M. P.

GENERALNI VIKAR:
Dr. Josip Salač s. r.

Izdaje i odgovara: Anto Lutter, svećenik Gradačac
Umnoženo ciklostilom Nadb. duh. stola - Zagreb. -
Zagreb 1970.

P r e d g o v o r.

Listovi povijesti čovječanstva brže se okreću. Žurno zaplovismo u nova vremena obilježena krizom svih vrednota. Čovjek zapljusnut mnoštvom problema traži ravnotežu, traži autentično kršćanstvo. Prezentni dinamični život čovjeka vapije za Mudrošću koja će ga po vidljivim stvarnostima izvesti Nevidljivom. Crkva čuvši bolni krik čovječanstva kao Majka i Učiteljica pružila je suvremenom svijetu ruku pomoćnicu nudeći idejnu i stvarnu pomoć u rješavanju općih problema. O tom je progovorio i Koncil utvrdivši, da "...Crkva...nikada nije prestala biti svijetu znak spasenja..." (G.S.43) na temelju njezine misije i dragocjene prošlosti. To je pobudilo opći interes za Crkvu i njezino pastoralno djelovanje. Dušobrižničko djelovanje Crkve u našim stranama, unatoč što je Crkva "sveopći sakramenat spasenja" (G.S.45.), dimenzionirano je na interno područje pojedinca i crkvenu zgradu. Iskustvo prošlosti može nas poučiti. I, sve su to poticaji pisanju ove radnje.

Poticaji pisanju, donekle, obično upućuju i na cilj. Tematika radnje je dušobrižništvo mladih teritorijalno ograničeno na centralni dio zagrebačke biskupije, uzimajući u pretres samo pastoralno svećenstvo zagrebačke nadbiskupije, odnosno konkretno 4 njezina arhidjakonata: katedralni, zagorski, čazmanski i komarnički sa 106 župa, a vremenski na drugu polovinu 18 stoljeća u vrijeme kada je cijela biskupija (1778.g.) brojila 230 župa. Svrha je radnje pokušaj prikazati brigu Crkve za pouku i odgoj hrvatske mladosti u vjeri, pokušaj dati sliku dušobrižništva mladih, koja bi poslužila kao temelj za izradu konačne slike dušobrižništva mladih - katehizacije - cijele Hrvatske. Ne samo to. Nego, i pokušaj pokazati brigu Crkve za pouku i osvijetliti dušobrižništvo djece i mladeži u prijelomnim vremenima 18. stoljeća kada su ratovi, političke, crkvene i školske reforme, ideje humanizma i iluminizma konkretizirane revolucijom potresale društveni život, zamagljivale duhovno obzorje i skretale tokove života; pokušaj prosuditi, odnosno ocjeniti vrijednost katehizacije i katehetskog djelovanja Crkve uže Hrvatske u tim vremenima.

Pri izradi radnje išlo se na izvore. Kao prvi dragocjen izvor valja navesti arhivsku gradju nadbiskupskog arhiva u Zagrebu -

- kanonske vizitacije - arhivsku gradju kaptolskog arhiva zagrebačke nadbiskupije u Zagrebu, arhivsku gradju, posebno Hrvatskog Kraljevskog Vijeća, u Arhivu Hrvatske u Zagrebu. Potom bogatstvo Nacionalne sveučilišne biblioteke u Zagrebu, biblioteke Arhiva Hrvatske u Zagrebu, knjižnice kaptolskog arhiva zgb. nadbiskupije u Zagrebu, te knjižnica bogoslovskog sjemeništa u Zagrebu i Djakovu.

Unatoč mnoštvu izvora i arhivske gradje moramo ukazati na osnovnu teškoću: nepreciznost i nepotpunost iste. Istina, piše se o dušobrižništvu mladih, ali cilj pisanja - osim ako se ne radi o izravnim izvještajima glede dušobrižništva - nije stvarno stanje dušobrižništva mladih nego prikaz općeg stvarnog stanja gledanog više s materijalne osnove i praktičnosti. Poteškoću nam čini i sam evolutivni razvoj dušobrižništva, koji nije bio pravolinijski, - a to nije mogao ni biti, jer je to život - čiji se tokovi naziru i vide u izvorima. Medju poteškoće valja staviti i nemogućnost konzultiranja literature, budući se radi o prvim radovima takve vrsti u nas pa nam to sve pomalo zamagljuje vidike.

Medju najljepše ljudske osobine spada zahvalnost. Stoga od srca želim zahvaliti svima koji su mi pomogli u izradi radnje, a tih nije mali broj. Hvala osoblju Arhiva Hrvatske u Zagrebu, nadbiskupskog arhiva u Zagrebu, kaptolskog arhiva u Zagrebu, nacionalne sveučilišne biblioteke u Zagrebu, knjižničarima sjemenišnih knjižnica u Zagrebu i Djakovu i svima drugima. Ipak, napose želim se zahvaliti prečasnoj gospodi Josipu dr Buturcu , Ivanu dr. Škreblinu, Antunu dr. Ivandiji, profesorima, koji su mi svojim bogatim znanjem i iskustvom uvijek bili na raspolaganju. Nemoguće mi je zaboraviti mi prvog profesora dušobrižništva mladih - katehetike - msgr. Stjepana Bäuerleina, djakovačkog biskupa radi mnogih njegovih savjeta i katehetskih smjernica. Svima iskrena hvala.

Gradačac, rujna 197o.

Anto Lutter, svećenik.

S A D R Ž A J

II. O d s j e k

ARHIDJAKONAT ZAGORJE

III O d s j e k

ARHIDJAKONAT ČAZMA

IV. Odsjek

ARHIDJAKONAT KOMARNICA

Treći dio

I. Odsjek

ANALIZA DUŠOBRIŽNIŠTVA DJECE I MLADEŽI

D o d a t a k

Prilozi:

1. Zagrabiensis Episcopi Vicarius G-ralis de annua pro 1774-to

2. Cathalogus parochorum et capellanorum diaecesis zagrabiensis pro anno 1774

3. Fotokopije:
   1. Karta arhidjakonata Komarnica (status provincialis) iz 18. stoljeća.
   2. Relacija zgb. biskupa HKV za 1774. g.(str. 1.)
   3. Isto... (str. 2.)
   4. Mali kršć. nauk J. Ladesme u hrvatskom prijevodu od god. 1578 (nasl. strana).
   5. Isto... strana 2. i 3.
   6. Bellarmino-Komulovićev "Kršćanski Nauk" iz 16o3. g.
   7. Isto... izdanja iz 17o2. i 1715. g.
   8. Isto... izdanja iz 1758. i 1783. g.
   9. Bellarmino-Kašićev "Nauk krstjanski kratak" iz 1633. g. (naslovna strana)
   10. ABECEVICA iz 18. stoljeća. (str. 1. i 2.)
   11. Isto... strana 3. i 4.
   12. Ioann. Bapt. Roka, Prolegomena Theologiae Catecheticae... (Naslovna strana)

A. - Izvori.

Fontes inediti.

Nadbiskupski Arhiv Zagreb.

Protokoli br. 54/X. Kanonske vizitacije.
Arhidjakonat Katedrala. Godine 1736.- 1740.

Protokoli br. 55/XI. Kanonska vizitacija.
Arhidjakonat Katedrala. Godine 1740. - 1741.

Protokoli br 57/XIII. Kanonske vizitacije.
Arhidjakonat Katedrala. Godine 1745. - 1747.

Protokoli br. 58/XIV. Kanonske vizitacije.
Arhidjakonat Katedrala. Godine 1749. - 1750.

Protokoli br. 59/XV. Kanonske vizitacije.
Arhidjakonat Katedrala. Godine 1753. - 1762.

Protokoli br. 60/XVI. Kanonske vizitacije.
Arhidjakonat Katedrala, Godina 1765. - 1769.

Protokoli br. 62/XVIII. Kanonske vizitacije.
Arhidjakonat Katedrala. Godina 1771.

Protokoli br. 63/XIX. Kanonske vizitacije.
Arhidjakonat Katedrala. Godine 1777. - 1781.

Protokoli br. 22/IV. Kanonske vizitacije.
Arhidjakonat Zagorje, Godina 1726. - 1749.

Protokoli br. 23/V. Kanonske vizitacije.
Arhidjakonat Zagorje. Godine 1754. - 1786.

Protokoli br. 24/VI. Kanonske vizitacije.
Arhidjakonat Zagorje. Godine 1771. - 1794.

Protokoli br. 25/VII. Kanonske vizitacije
Arhidjakonat Zagorje. Godine 1771. - 1794.
Protokoli br. 107/III. Kanonske vizitacije.
Arhidjakonat Čazma. Godine 1746. - 1753.

Protokoli br. 108/IV. Kanonske vizitacije.
Arhidjakonat Čazma. Godine 1753. - 1767.

Protokoli br. 109/V. Kanonska vizitacija.
Arhidjakonat Čazma. Godina 1780.

Protokoli br. 96/VIII. Kanonske vizitacije.
Arhidjakonat Komarnica. Godine 1746. - 1762.

Protokoli br. 97/IX. Kanonske vizitacije.
Arhidjakonat Komarnica. Godine 1762. - 1783.

Protokoli br. 99/XI. Kanonske vizitacije.
Arhidjakonat Komarnica. Godine 1787. - 1808.

Ecclesiastica, Volumen 8. Num. 417. -
Gravanima a clero Synodo 12. VIII. 1734.

Acta officii Dioecesani. Fasciculum I.
Anno 1737.-1765. (Intimat o krštenju djece akatolika i njihovu odgoju u vjerskom indiferentizmu. Požun 11. X. 1762.)

Acta officii Dioecesani. Fasciculum IV. Num. acti 1.-36.
Anno 1774. - 1775.(Intimat glede Felbingerova katekizma, njegovu prevodu na hrvatski, mišljenju biskupa o istom i sl.)

Katalozi br. 12o a. Intimata 1737. - 1786.
(Razne naredbe državnih vlasti o dušobrižništvu, katehizaciji, pouci mladeži, katekizmima, propovjedanju i školama.)

Katalozi br. 12o b. Intimata 1754. - 1789.
Regestratura Intimatorum. - (Razne naredbe državnih vlasti o katehizaciji, kršćanskom nauku, katekizmu, dušobrižništvu...)

Katalozi br. 12o c. Intimata 178o.-1787,
(Razne naredbe državnih vlasti o dušobrižništvu, kršćanskom nauku itd.)

Arhiv Hrvatske Zagreb.

Hrvatsko Kraljevsko Vijeće. Godina 1769. Num.Acti L-11.
Zagrabiensis Eppi Vicarius de statu Parochiarum et Religiosorum Mendicantium in Sclavonia degentium.

Hrvatsko Kraljevsko Vijeće. Godina 177o. Num.acti L-3.
Zagrabiensis Eppi Vicarius G-ralis de animarum cura, Religionis incremento, Cathechesibus et Parochiarum conscriptione ac piis legatis.

Hrvatsko Kraljevsko Vijeće, Godina 177o.Num.acti.Januarius.
Osniva se pučka(trivijalna)škola u Zagrebu in Vico-Latinorum.

Hrvatsko Kraljevsko Vijeće. Godina 1771. Num.acti A-25.
Intimat Marije Terezije, da se što prije osnuju u župama trivijalne škole i popune učiteljima.(Beč,28.1.1771.)

Hrvatsko Kraljevsko Vijeće. Godina 1771.Num.acti L-3.
Zagrabiensis Episcopus de Annua quoad Ludimagistros, Ecclesias, pia legata. (Priloženi izvještaji arhidjakona: Kalnik, Gora, Zagorje, Bešin Komarnica, Katedrala, Vrboč, Varaždin.

Hrvatsko Kraljevsko Vijeće. Fasciculum CXXII.
Num.acti A-11o. - De Doctrina Christiana.
Num.acti A-114. - O podizanju trivijalnih škola.
Num. acti A-124. - Intimat, da se zvoni poslije podne za kršćanski nauk.

Hrvatsko Kraljevsko Vijeće. Fasciculum CLXXIV.
Num.acti: Jul - 24. - Intimat de doctrina Christiana.

Hrvatsko Kraljevsko Vijeće. Fasciculum CLXVI
Num.acti L-26. - Izvještaj zgb. biskupa o studiju.
Num.acti L-31. - Odgovor zgb. biskupa na intimat no.744.
Num.acti L-9. - Zagrabiensis episcopi Vicarius G-ralis de Annua pro 1773.

Hrvatsko Kraljevsko Vijeće. Fasciculum CLXX.
Num.acti Mart - 31, 73. - Consignatio locorum dioecesis zagrabiensis in quibus Scholae triviales actu reperiuntur.

Num.acti Mart - 1o8,1o9. - Upiti: o pučkim školama, gradskim
školama,gradivo, problemi viših škola.

Hrvatsko Kraljevsko Vijeće. Fasciculum CL.
Num.acti A - 78. - Intimat Marije Terezije od 27.V.1774, gdje se
odredjuje takse za redjenje, govori o redovnicima i prošnji, naredjuje se kršćanski nauk u svima župama i filijalama, o patronu dijeceze, dobi zavjetovanja, bratovštinama, procesijama itd.

Hrvatsko Kraljevsko Vijeće. Fasciculum CXLIX.
Num. acti A - 37. - O sistemu i promicanju studija - intimat

Hrvatsko Kraljevsko Vijeće. Fasciculum CXCVIII.
Num.acti L - 1. - Zagrabiensis Episcopi Vicarius G-ralis de Annua pro 1774.to.
Cathalogus parochorum et capellanorum Diaecesis zagrabiensis pro anno 1774.
Num.acti L-15. - Popis redovnika i samostana zagrebačke biskupije. Zagreb, 6.V.1775.
Num.acti L-19. - Zagrebiensis episcopus de consciptione ex jesuitarum jurisdictioni suae subjectis.Zgb. 24.VI. 1775.
Num.acti L-36. - Zgb. episcopus de cathechismi pro Vienensi Normali Schola praescripti, usu et versione. (Refleksije zgb. biskupa.)
Num.acti L-4o. - Zgb. episcopus de scholis Normalibus et libris introducentis.
Num.acti L-44. - Zgb. episcopus de studiorum progressu.

Hrvatsko Kraljevsko Vijeće. Fasciculus CCVI.
Num.acti Jun. - 11o. - Intimat...circa qualiter introducentes Scholas Normales, generales et triviales etc...
Num.acti August - 13. - Intimat...ep.zgb. ut Cathechismi Normalis Vienensi in vernaculam linquam versionem procuret et horsum oppinione sua submittat.

Hrvatsko Kraljevsko Vijeće. Fasciculum CLXXXIII.
Num.acti A - 165. - Traži se mišljenje zagreb. biskupa glede katekizma, odnosno prevoda na hrvatski jezik.
Num.acti A - 138. - De scholis normalibus, generalibus,trivialibus, necessariis eatenus libris et praescriptis Patentalibus.

Hrvatsko Kraljevsko Vijeće. Fasciculum CCXXXI.
Num.acti Augustus - 92. - Mandich canonico scholarum nationalium inspectori regio intimatur benigna relatio regia circa sibi incubentes obligationes.
Num.acti August. - 99. - De cathechismo.

Hrvatsko Kraljevsko Vijeće. Fasciculum CCXXIV.
Num.acti L - 4. Zgb. Episcopus de annua relatione pro anno 1775. - to.
Cathalogus parochorum et capellanorum Diaecesis zgb. pro anno 1775.
Num.acti I - 17. - Zgb. episcopus circa reflexiones super Cathechismo Saganensi exutos.
Num.acti I - 22. - Zgb. episcopus de studiorum progressu.

Num.acti I - 23. - Zgb. episcopus de ex jesuitarum consignatione.
Num.acti I 24. - Zgb. episcopus de studiorum progressu.
Num.acti I - 13. - Izvještaj zgb. biskupa o školama u Varaždinu, Križevcima, Požegi i kod oo. Pavlina.
Hrvatsko Kraljevsko Vijeće. Fasciculum CCXXX.
Num.acti Jul. - 72. - Traži se mišljenje biskupa o malom i velikom saganskom katekizmu.

Hrvatsko Kraljevsko Vijeće. Fasciculum CCXI.
Num.acti A - 84. - Intimat Marije Terezije od 12. VII.1766.g. o školskim knjigama saganske metode.
Hrvatsko Kraljevsko Vijeće Fasciculum CCXXXVI.
Num.acti A - 1o1. - Intimat od 26.IX. 17777. - Uvodi se jedinstveni katekizam za pouku u kršćanskom nauku.
Hrvatsko Kraljevsko Vijeće. Godina 1777..
Num.acti L-1. - Zagrebiensis episcopus de annua Relatione pro 1776.
Cathalogus Parochorum et capellanorum diaecesis zagrabiensis.
Katalog Franjevaca (OFM) provincija sv. Križa.
Katakog Franjevaca(OFM) provincija sv. Ivana Kapistrana.
Katalog Franjevaca(OFM) provincija sv. Ladislava.
Katalog Pavlina: za 8 samostana.
Katalog Kapucina.
Hrvatsko Kraljevsko Vijeće. Godina 1777.
Num.acti October 72. - Eppis Zagrabiensi, Bosnensi et Segnensi Benigna Ordinatio Regia circa Iuventutem Doctrina Christiana qualiter inbuendam.
(Novi Katekizam, novi način učenja, jedinstveni način pouke u kršć. nauku.)
Num.acti October 88. - Eppis intimatur Benigna Ordinatio Regia circa dispensationem in causis matrimonialibus qualiter procurandum.
Hrvatsko Kraljevsko Vijeće. Fasciculum CCLXXVIII.
Num.acti. L - 4. Annua relatione zgb. ep. pro anno 1777.
Cathalogus parochorum et capellanorum Dioecesis zgb. pro anno 1777..
Num.acti L - 6. Izvještaj zgb. biskupa Galjufa o broju prevedenih katekizama.

Hrvatsko Kraljevsko Vijeće. Fasciculum CCCIII.
Num.acti L - 2. Relatio annus zgb.episcopi pro anno 1778.
Cathalogus parochorum et capellanorum diaecesis zgb. pro anno 1778.
Num.acti L - 3. Kanonska vizitacija župe sv. Marka u Zagrebu. Zagreb, 4.V.1779.

Zbirka Matičnih Knjiga. Broj 6. i 16.
Župa sv. Marka, Zagreb. Matica umrlih za godine 1776. - 1814.
Matica vjenčanih za godine 1768.-1837.
Matica krštenih za godine 1756.-1812.
Župa Krapina. Matica umrlih za godine 1777.-1786.
Matica vjenčanih za godine 1777.-1786.
Matica krštenih za godine 172o-1793.

Zbirka Matičnih Knjiga. Broj 19.
Župa Kutina
Matica krštenih za godine 1776.-1795
Matica umrlih za godine 1776.-18o3.
Matica vjenčanih za godine 1776.-1857.

Zbirka Matičnih Knjiga. Broj 2o.
Župa Moravče.
Matica krštenih za godine 1777.-1786.
Matica vjenčanih za godine 1777.-1786.
Matica umrlih za godine 1777.-1786.

Zbirka Matičnih Knjiga. Broj 42.
Župa Ludbreg.
Matica krštenih za godine 1777.-1786.
Matica vjenčanih za godine1777.-1786.
Matica umrlih za godine 1777.-1786.

Fontes editi.

Acta et decreta Synodi Diaecesanae Strigonensis. Authoritate illustrissimi ac Reverendissimi domini Petri Pazmany arch. strigonensis. Celebratae Tyrnaviae, Anno Domini MDCXXIX die IV. Octobris et sequentibus. Jussu illustrissimi ac reverendissimi d.domini Georgii Szelepcheny archep. strig. pro commoditate Parochorum recusum, Anno Domini MDCLXVII.

Branyugh Georgius, RITUALE ZAGRABIENSIS, seu Formula agendorum in Administratione Sacramentorum, ac caeteris Ecclesiae publicis Functionibus; Authoritate Illustrissimi, ac Reverendissimi Domini Georgii Branyugh Dei et Apostolicae Sedis Gratis Episcopi Zagrabiensi, Abbatis B.Virginis Mariae de Thopuszka, Sacrae Caesarae,Regiaquue Majestatis Consiliarii, Comitatus de Berzencze Supremi comitis, etc.Editum, Zagrabiae, Typis Ioannis Weitz, Inclyti Regni Croatiae Typographi, Anno 1729.

CANONES et DECRETA oecumenici Concilii Tridentini sub Paulo III. Julio III. et Pio IV. pontificibus maximis. Ratisbonae, MDCCCLXXVII.

CATHECHISMUS ex decreto Concilii Tridentini ad parochos. Augustae Taurinorum 1891.

CODEX IURIS CANONICI Pii X pontificis maximi iussu digestus Benedicti papae XIV authoritate promulgatus. Friburgi Brisgoviae - Ratisbonae, MCMXVIII.

Cosmo Stephanus, CONSTITUTIONES Synodi Dioecesanae Spalatensis editae ab illustrissimo, ac reverendissimo D.D. Stephano Cosmo archiepiscopo Spalatensi, alias Salonitano, Primatae Dalmatiae, ac totius Croatiae, In sua prima Synodo habita Spalati in Ecclesia Metropolitana diebus 9.1o et 11. Martii 1688. Patavii MDCXC. Apud Jo.Franciscum Brigencium. Superiorum permissu.

CONSTITUTIONES et decreta Synodi Dioecesanae Ragusii in cathedrali Ecclesia s. Mariae majoris Anno MDCCXXIX die VIII Maii. - Ab Illustrissimo, et reverendissimo Domino D.Fr. Angelo Franchi Archiepiscopo celebratae. Anconae,MDCCXXX. Ex Typographia Bellelli. Superiorum permissu.

CORPUS IURIS CANONICI, pars prima - Decretum Magistri Gratiani. Lipsiae MDCCCLXXIX. - pars secunda - Decretalium Collectiones. Lipsiae Lipsiae MDCCCLXXXI

Denzinger Henricus - Schonnetzer Adolfus, ENCHIRIDION Symbolorum Definitionum et Declarationum de rebus fidei et morum. Editio XXXIII. Barcinone-Friburgi Brisgoviae-Romae-Neo-Eboraci MCMLXV.

Krčelić Baltazar Adam, ANNUAE ili Historija 1748.-1767. Zagreb,1952.

Kercselich de Corbavia Balthasar Adam, DE REGNIS Dalmatiae Croatiae Sclavoniae NOTITIAE Praeliminares. Zagrabiae (177o)

Kercselich de Corbavia Balthasar Adam, HISTORIARUM ECCLESIAE ZAGRABIENSIS, Partis Primae, Tomus I. Zagrabiae (177o)

Peterfy Carolus, SACRA CONCILIA Ecclesiae romano-catholicae in regno Hungariae celebrata ab anno Christi MXVI, usque ad annum MDCCXXXIV. Accedunt Regnum Hungariae, et sedis Apostolicae Legatorum Constitutiones Ecclesiasticae ex MSS potissimum Eruit. Collegit. Illustravit. P. Carolus Peterfy e societate Jesu. Pars secunda. In In qua Concilia et Constitutiones ab anno Christi MDCLVII. usque ad annorum. Anno MDCCXLII. Pristant ibidem apud Michaelem Kochberger Bibliopolam.

PRVA SINODA nadbiskupije zagrebačke, Zagreb 1925.

Ruspini Ivan Angelo, Kanonička vizita biskupa Maximiliana Vrhovca iz godine 1792. do 1794. Bogoslovska Smotra VII/ 1916. Str. 1o5-12o, 2o9-225, 321-349. Bogoslovska Smotra VIII/1917. Str. 51-63, 1o5-12o.

Ruspini Ivan Angelo, KONSTITUCIJA zagrebačke sinode iz godine 16o2. Bogoslovska Smotra IX. Zagreb, 1918, Str. 47-65, 123-145.

Thauszy Franciscus, CONSTITUTIONES SYNODALES Dioecesis Zagrabiensis pro usu cleri ejusdem dioecesis impressae. Zagrabiae, Litteris Francisci Xaverii Zeranscheg per Antonium Jandera Factorem 1766.

Theiner Augustus, Acta Genuina ss. Oecumenici Concilii Tridentini. Zagrabiae, 1874. Tomi duo.

Verhovacz Maximilianus, CONSTITUTIONES SYNODALES Ecclesiae Zagrabiensis pro clero dioecesano recusae et extractu notabiliorum pro jure ecclesiastico novissimo conciliorum ecclesiae Hungaricae e collectione Peterffiana adauctae. Iussu et authotitate excellentissimi illustrissimi ac reverendissimi domini domini Maximiliani Verhovacz divina Providentia episcopi zagrabiensis, B.M.V. de Thopuszka Abbatis; inclyti comitatus de Berzencze supremi, ac perpetui comitis, nec non S.R. et A Majestatis Actualis intimi status consiliarii etc. Zagrabiae Typis Novo szelianis 18o5.

Verhovacz Maximilianus, RITUALE ROMANO-ZAGRABIENSE, seu Formula Agendorum in administratione Sacramentorum et caeteris ecclesiae publicis functionibus rite obeundis observanda, ac in usum zagrabiensis Diaecesis accomodata, et uti libris additamentis aucta. Authoritate et opera Reverendissimi, Illustrissimi, ac excellentissimi Domini Maximiliani Verhovacz, Zagreb 1796.

BIBLIJA - STARI I NOVI ZAVJET, Stvarnost- Zagreb 1968.

B. - L i t e r a t u r a.

Augustini Aurelii hiponensis episcopi LIBRI
De Cathechisandis Rudibus,
De Agone Christiano,
De Fide et Symbolo,
De Fide et Operibus,
Ingoldstadii, MDCCCXXVI.

Arnould Clausse,Socijalistička doktrina odgoja, Zagreb, 1962.

Badalić Josip, Juraj Mulih (1694-1754) Život i rad Vrela i Prinosi br. 5. Sarajevo, 1935.

Barle Janko, Izvještaj o materijalnom stanju župnika početkom XVIII vijeka. Kat. List br. 16. Str. 183-185. Br. 17. Str. 197-199. Zagreb, 1909.

Barle Janko, Bratovština sv. Barbare u župi Brdovcu. Kat. List. Tečaj 63. Zagreb 1912. Br. 15. Str. 174=176.

Barle Janko, Povjest župa i crkava zagrebačkih. Svezak I. Župa sv. Marka. Zagreb, 1896.

Barle Janko, Naše dijecezanske sinode. Zagreb 1913.

Barle Janko, Remete. Povjesni podatci o samostanu, župi i crkvi. Zagreb, 1914.

Barle Janko, Zagreb i njegovi žitelji god. 1742. 1743. Vjesnik Kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga zemaljskoga arhiva, II/1909, 91-99.

Barle Janko, Nekoji odličniji članovi bratovštine sv. Barbare u Brdovcu. Vjesnik Kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga zemaljskoga arkiva, Br.14/1912. Str. 59-64.

Barle Janko, Biskup zagrebački grof Mirko Esterhazy, Kat. List. Tečaj 59/1908. Br. 35. Str. 423-425., Br. 36. Str. 439-441., Br. 37. Str. 449-451., Br. 38. Str. 462-464., Br. 39. Str. 472-475.

Bäuerlein Stjepan, KATEHETIKA III. Historijski pregled katehetskog rada. Djakovo, 1965.

Bazala dr Albert, Povijest filozofije. Svezak II. Zagreb, 1909. Svezak III. Zagreb, 1912.

Beringer Franz, Die Ablässe, ihr Wesen und Gebrauch. Erster Band. Paderborn 1921. Zweiter Band. Paderborn, 1916.

Bihlmeyer - Tuchle, Kirchen Geschichte. III Band. Paderborn, 1961.

Blažević Velimir, Concilia et synodi in territorio hodiernae Jugoslaviae celebrata. Vicetiae, 1967.

Bolonić Mihovil, Tragom kapitulskih liturgijskih tradicija. Bogoslovska Smotra. Br. 3-4(1968) Zagreb, 1968. Str. 428-450.

Bonačić Jeronim, NAUK KARSTJANSKI s novim nacinom u kratko Istomacen za lasno uvistitti neumitne, a navlasctito dizzu u stvaaris potribnih za spasitise. Sloxen Po Priposctovanom Gospodinu D. Hierolimu Bonacicchju iz Braca... U Mlecih, MDCCXLIII. II izdanje u Mlecih MDCCLXI

Brdarić Franjo, Arhidjakonat komarnički (1334-1934) Katolički List, 85/1934. Br. 39. Str. 484-485, Br. 40. Str. 495-496. Br. 41. Str. 511-512, Br. 42. Str. 523-524, Br. 43. Str. 534. Br. 44. Str. 544-545, Br. 45, Str. 555-557, Br. 46. Str. 568-569, Br. 47. Str. 580-581, Br. 48. Str. 592-594.

Buturac Josip, Crkveno pravo za jozefinizma u habsburškim zemljama. Katolički List. XCII/1941. br. 11, 12, 13, 14.

Buturac Josip, Poviesni pregled redovništva u Hrvatskoj. Posebni otisak iz Croatia Sacra. Jubilarni broj. Zagreb 1943.

Buturac dr. Josip, Franjevci zagrebačke nadbiskupije g. 1770. Kat. List, tečaj 92. Br. 18, Str. 211-213.

Buturac dr Josip, Zagrebački biskupi i nadbiskupi 1094-1944. Zagreb, 1944.

Buturac Josip, Karta zagrebačke nadbiskupije. Zagreb, 1938.

Buturac dr Josip, Popis župa zagrebačke biskupije od godine 1334. Kulturno-poviesni zbornik zagrebačke nadbiskupije u spomen 850 godišnjice osnutka. Zagreb 1944. Str. 409-454.

Cuvaj Antun, Gradja za povijest školstva kraljevina Hrvatske i Slavonije... Svezak I. Zagreb, 1910.
Svezak II. Zagreb, 1910. Svezak III. Zagreb, 1910.

Cvetan dr. Franciscus, Constitutionem Maximiliani Vrhovàc episcopi zagrabiensis et josephismus. Disertatio historico-juridica. Zagreb, 1942.

Črnja Zvane, Kulturna Historija Hrvatske. Ideje-Ličnosti-Djela. Zagreb, 1964.

Draganović dr Krunoslav, Opći šematizam katoličke Crkve u Jugoslaviji, Sarajevo, 1939.

Draganović dr.K.-Buturac J., Poviest Crkve u Hrvatskoj. Zagreb 1944.

Dragošević prof. Srećko, Povijest Crkve. I, II. i III. dio Split 1965.

David J, Promjene u strukturi moderne obitelji. Svesci. Br.12. Str. 58-59, Zagreb, 1968.

Enciklika Pape Pia X de Christiana Doctrina tradenda "ACERBO NIMIS..." Kat. List. Br. 17, Str. 197-201. Br. 18. Str. 209-210. Zagreb 1905.

Felbiger Ivan Ignacije, Methodenbuch. Herausgegeben von dr. Theodor Supek. Prag, Wien, Leipzig, 1896.

Felbiger I. I, Vorlesungen über die Kunst zu Katechisieren, die er seinen jungen Geistlichen zu halten pflegt. Von ihm selbst entworfen, und zum erstenmahl vorgetragen in Monat Merz 1772. Wien., 1774.

Greinacher N, Promjena strukture u crkvi današnjice. Svesci - Kršćanska sadašnjost. Br. 12. Str. 33-39. Zagreb 1968.

Heffler Ferdo, Gradja za povijest hrvatske kateheze. Svezak I. Zagreb 1932.

Heffler Ferdo, Metodika. Zagreb, 1912. II izdanje.

Historija Naroda Jugoslavije. Svezak II. Zagreb 1959.

Holstein Henri, Novi katekizam. Svesci - Kršćanska sadašnjost. Br. 7=8. Str. 34-37. Zagreb, 1967.

Horvat Rudolf, Prošlost grada Zagreba, Zagreb, 1942.

Hudal dr Alois, Die serbisch-orthodoxe Nationalkirche. Graz und Leipzig, 1922.

Hudjek Stjepan, Župna crkva u Lepoglavi. Kat. List, Br. 11. Str. 122-124. Br. 12. Str. 131-134. Zagreb, 1901.

IL CONCILIO VATICANO II. Constituzioni - Decreti- Dichiarazioni Documenti complementari Indice analitico teologico Pastorale Test Latino-Italiano. Edizione Dehonisne. Bologna, 1966.

Iliašević Dr Stjepan, OBUKA malenih ili katechetika koju za potrebu svetjenikah učiteljah roditeljah i svih prijateljah mladoga naraštaja sastavi dr. Stjepan Iliašević profesor bogoslovlja u Zagrebu. Zagreb, 185o.

ISTORIJA JUGOSLAVII. Tom I. Moskva, 1963.

Ivančan dr. Ljudevit, Čazmanski Kaptol (1232-1932) Croatia Sacra 3 Zagreb, 1932.

Ivančan dr. Ljudevit, Zagrebački Kaptol (1o93-1932)Zagreb, 1932. (Pretisak iz Croatia Sacra.)

Jeličić dr fra Vitomir, Kanonsko Ženidbeno Pravo Katoličke Crkve, Sarajevo, 1942.

Ježić Slavko, Hrvatska Književnost. Zagreb, 1944.

Jireček K. - Radonić J., Istorija Srba. II knjiga. Beograd 1952.

Jungman A. Josef, Svetkovanje nedjelje u ranom kršćanstvu i srednjem vijeku, Svesci - Kršćanska sadašnjost. Br. 12. Str. 46-5o. Zagreb, 1968.

Hrženjak Juraj, Selo u promjenama. Jalžabet kroz sto dvadeset godina. Zagreb, 1968.

Matanić dr. Atanasije, Raznovrsni pluralizam. Bogoslovska Smostra. Br. 3-4. Str. 41o-427. Zagreb, 1968.

Klaić Vjekoslav, Zagreb 19oo-1913. Zagreb 1913.

Kniewald dr Dragutin, Zapoviedani blagdani po starom zagrebačkom obredu. Kulturno-prosvietni zbornik zgb. nadbiskupije. I. Zagreb 1944. Str. 193-316.

Kniewald dr Dragutin, Himnodija zagrebačke stolne crkve.Kulturno-prosvietni zbornik zgb. nadbiskupije. I. Zagreb, 1944.Str. 339-4o8.

++Kombol Mihovil, Povijest Hrvatske Književnosti do Preporoda. II izdanje. Zagreb, 1961.

Kolanović Josip, Euharistija kao memorijal, spomenčin. Bogoslovska Smotra. Br. 3-4. Str. 3o2-32o. Zagreb, 1968.

Križić A., Kratka katehetika. Ljubljana, 1917.

Krčelić A.B., De Archidiaconi officio ex jure communi canonico, Municipalibus quoque legibus, securior tutiorque deductio ad d.d. parochos et ecclesiasticos archidiaconatus Chasmensis. Zagrabiae, Typis Antonii Jandera, ven. cap.zagr.typ.

Kukuljević Ivan, Bibliografija Jugoslavenska, Knjiga I. Bibliografija Hrvatska, Zagreb, 186o.

Kuničić Jordan dr, Kršćanska Pedagogija. Zagreb, 1967.

Kuničić dr. Jordan, Cjelovitost euharistijskog štovanja. Bogoslovska Smotra. Br. 3-4. Str. 362-37o. Zagreb, 1968.

Kanižlić Antun, OBILATO DUHOVNO MLIKO To jest: Nauk Kerstianski illiricskoj, illiti Slovinskoj Dicsici Darovan od Nyih Excellencie, Prisvitloga i priposctovanoga gospodina, gospodina Franceseka Thauszy. Zagreb 1754.

++Kniewald dr. Dragutin,Obred i obredne knjige zagrebačke stolne crkve 1o94-1788.Pretiskano iz Kat. Lista,Zagreb, 194o.

Kanižlić Antun, MALA i svakom potribna BOGOSLOVICA to jest Nauk kerstjanski u tri skule razdielyen. S obicsajnim Molitvami i Pismami za dicu, koj igyu u skulu od Nauka Kerstjanskoga. Pretiskanije Peto. Trnava, 1773.

König Kard. Franz, Nemir u Crkvi. Svesci - Kršćanska sadašnjost. Br. 12. Str. 5-6. Zagreb, 1968.

Lasman Franjo, Povijest i metodika vjerske obuke. Zagreb, 1922.

Laszowski E, Povijest plemenite općine Turopolje. II. Zagreb 1911.

Leber Pavao, Povjesne crte njekih župa u bivšoj banskoj krajini. Zagreb, 1912.

Majević Marko, Bratovština kršćanskog nauka. Kat. List. Br. 43. Zagreb 1909.

Mayer Heinrich, Katechetik. Freiburg in Briesgau, 1939. III izd.

Marković dr Ivo, Slaveni i pape. Svezak II. Zagreb, 1904.

Marnavich Ivan Tomko, ISTVMACENIJE OBINIE NAVKA Karstyanskoga Sloxeno zpovidyu S.O. P Clementa VIII. Od Priusviscena g. Roberta Bellarmina kardinala S.R.C. Prineseno v yazik harvatski zapoviduju S.O. PP. Vrbana VIII. i svete skupschine priusvisseniih gg. Kardinalov varhu razploggenya, svete virre, Tumancengen. Ivanna Tomka Marnavicha... V Rimu, MDCCCV.

Martinović Ivan, Hrvatsko-Slavonske Krajiške zemaljske školske komisije i školski ravnatelji. Zagreb, 1915.

Martinović Ivan, Povjesne crtice o školstvu brodske pukovnije i brodskog okružja. Zagreb, 1912.

Mulih Juraj, POSZEL APOSZTOLSZKI Vu navuku Kerschanszkom posztavlen.. Zagreb, 1742.

Mulih Juraj, NEBESKA HRANA... Zagreb, 1748.

Mulih Juraj, SKOLA KRISTUSSEVA KERSCHANSZKOGA NAVUKA Obilno puna po P. Juraju Mulih, T.J.... itd... Zagreb, 1744.

Nenadich Ivan, NAUK KERSCHJANSKI Sloxen guckada od Pok. Gosp. D. Ivanna Nenadichja is Perasta... a sada isnova utiescten sa korist Duscjah Kerschjanskieh. U Kotor God. Gosp. 1802.

Nigsch Otto, Obitelj i sudbina dječje kateheze. Svesci - Kršć. sadašnjost. Br. 6. Str. 38-40. Zagreb, 1967.

Ostojić Ivan, Svjetovni kler u staroj Hrvatskoj. Bogoslovska Smotra. Br. 3-4. Str. 410-427. Zagreb, 1968.

Pejović Danilo, Francuska prosvjetiteljska filozofija. Zagreb, 1957.

Petrović Gajo, Engleska empirička filozofija. Zagreb, 1955.

Pichler Vito, JUS CANONICUM secundum quinque decretalium titulos decretalium titulos Gregorii Papae IX Explicatum... Tomi duo. Pisauri, MDCCLVIII.

Radonić Jovan, Rimska Kurija i Južnoslavenske zemlje od XVI do XIX veka. Beograd, 1950.

Radonić Jovan - Kostić Mita, Srpske privilegije od 169o - 1792. Beograd, 1954. (SAN)

Rahner Karl, Problemi ispovjedi.(preveo Gršić Josip) Spectrum br. 1. Str. 92-118. Zagreb, 1967.

Rahner Karl, Potrebna je kratka formula kršćanskog vjerovanja. Svesci br. 4-5 Str. 32-35. Zagreb, 1967.

Regatilo E.F. et Zalba M. Theologiae moralis summna. III. De sacramentis.De delictis et poenis. Matriti, MCMLIV.

Roka Ioanni Bapt., Prolegomena Theologiae Cathecheticae. Vindobonae, 178o.

Rogić dr. Ivan, Inkorporacija svećenika u Kristovo otajstveno tijelo. Djakovo, 1966.

Rousseau Jean Jack, Emil ili o odgoju. Izdalo "Znanje" Beograd, 195o.

Schüch-Polz-Strižić, Katehetika. Zagreb. 1916.

Sertić dr Nikola, Kalendar zagrebačke stolne crkve 11-19. stoljeća. Kulturno-Prosvietni Zbornik zgb. nadbiskupije. I. Str. 71-192. Zagreb 1944.

Stahuljak dr. Milan, Neke crkve i kapele u Zrvatskom Zagorju. Hrvatska Prošlost II. Zagreb. 1941.

Strohal R., Stariji hrvatski molitvenici. Kat. List. Br. 45. Str. 488-49o. Br. 46. Str. 499-5o2., Br. 47. Str. 511-514. Zagreb, 19o9.

Strohal R., Svećenici hrvatski književnici u 18 i početkom 19. vijeka ovkraj Velebita. Kat. List. Br. 34. Str. 267-27o. Br. 35. Str. 275-277. Br. 36. Str. 283-285. Br. 42. Str. 33o-333. Br. 43. Str. 339-341. Br. 44. Str. 347-348. Br. 45. Str. 357-36o. Br. 46. Str. 363-366. Br. 47. Str. 371-373. Br. 48. Str. 379-381. Br. 49. Str. 387-391. Br. 5o. Str. 395-397. Br. 51. Str. 4o3-4o6. Br. 52. Str. 411-414. Zagreb, 191o.

Szvoreny Michael, Synopsis critico-historica decretorum synodalium pro ecclesia hungaro-catholica editorum. Vesprimii, 18o7.

Šematizam Zagrebačke Nadbiskupije, Zagreb, 1966.

Šimrak dr Janko, De relationibus Slavorum Meridionalium cum Sancta Romana Sede Apostolica saeculis XVII et XVIII. Volumen I. Zagreb, 1926

Šišić Ferdo, Pregled povijesti Hrvatskog naroda. Zagreb, 1962.

Škreblin Dr Ivan, Odgoj i nastava u zagrebačkom sjemeništu od 1578-19oo. Kulturno Poviestni Zbornik zgb. nadbiskupije I. Zagreb, 1944.

Škreblin dr. Ivan, Pastorizacija u gradu Zagrebu kroz 18 i 19 stoljeće. Kulturno-Poviestni Zbornik zgb. nadb. I. Zagreb, 1944. Str. 727-8o8.)

Škreblin dr. Ivan, Katehetika, Zagreb, 1947. II izdanje.

Škreblin dr. Ivan, Odgojni smjerovi. Zagreb, 196o. II izdanje.

Špoljar Antun, Korizmeni ispit. Kat. list. Br. 37. Zagreb 1912.

Štefanić Vjekoslav, Bellarmino-Komulovićev Kršćanski Nauk. Vrela i Prinosi br. 8. Sarajevo, 1938.

Štefanić Vjekoslav, Mali Kršćanski Nauk J. Ledesme u hrvatskom prijevodu od g. 1578. g. Vrela i Prinosi br. 11. Sarajevo,1941.

Štefanić Vjekoslav, Bellarmino-Kašićev "Nauk krstjanski kratak" po izdanju od 1633. g. Vrela i Prinosi br. 12. Str. 38-68.

Šimčik Ante, Dvije kazališne cedulje školskih predstava zagrebačkih iiz XVIII stoljeća. Vrela i Prinosi br. 2. Str. 44-52.

Štiglić dr Martin, Pedagogika ili Uzgojoslovlje. Zagreb, 1889.

Tićak Franjo, Kratka poviest o razvitku pučkog školstva u Hrvatsko-Slavonskoj vojnoj Krajini. Zagreb, 1886.

Trstenjak dr. A, Metodika Verouka. Ljubljana, 1941.

Turčić Luka, Zbirka najvažnijih crkvenih zakona i naredaba. Svezak I. Križevci, 1895.

Ušeničnik dr. Fr, Pastoralno bogoslovlje. I dio. Ljubljana, 1919.

Vanino Miroslav, Povijest filozofijske i teologijske nastave u Isusovačkoj Akademiji u Zagrebu 1633-1773. Zagreb, 1930.

Vanino Miroslav, Geneza naučne osnove "Ratio studiorum..." Vrela i Prinosi br. 9. Sarajevo, 1939.

Vanino Miroslav, Prinosi povijesti varaždinske gimnazije XVII i XVIII vijeka. Vrela i Prinosi br. 2. Str. 122-154.

Vanino Miroslav, Misijska izvješća XVII i XVIII vijeka. Vrela i Prinosi br. 1. Str. 107-182. Br. 2. Str. 53-102. Br.4 Str. 111-128.

Vanino Miroslav, Vrela i Prinosi za povijest Isusovačkog reda u hrvatskim krajevima. Vrela i Prinosi Br. 1. Str. 3-9.

Vanino Miroslav, Dvije rijetke slike bratovštine Muke i Smrti Isusove. Vrela i Prinosi br. 3. Str. 148-153.

Vrana prof. Vladimir, "Dušni vrt" o. Baltazara Milovca (1664) Vrela i Prinosi br. 2. Str. 193-209.

Žic Nikola, Hrvatske knjižice Aleksandra Komulovića. Vrela i Prinosi. Br. 5. Str. 162-181.

Žic Nikola, Nikola Hermon i njegov molitvenik "Brašno duhovno"(1693) Vrela i Prinosi br. 4. Str. 129-137.

Žic Nikola, Franjo Sušnik i molitvenik "Put vu nebo" i "Putni tovaruš" 1734). Vrela i Prinosi br. 4. Str. 138-145.

Žlebnik dr Leon, Opšta istorija školstva i pedagoških ideja. Beograd 1962.

Kniewald dr. Dragutin, Pastirsko Bogoslovlje, I dio. Zagreb, 1930.

Bulat Petar D.I., Crkva u malom, Zagreb, 1967.

Pierini Franco, Cathechismo de concilio vaticano II. 3-a. edizione. Edizione Paoline, Roma, 1966.

II. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija: Crkva u suvremenom svijetu "Gaudium et spes..." Zagreb, 1968.

II. vatikanski sabor. Deklaracija o kršćanskom odgoju. Zagreb, 1968.

Basariček Stjepan, Pedagogija. IV. Knjiga. Povijest Pedagogije. Zagreb, 1916.

Štiglić dr Martin, Katoličko Bogoslovlje. Svezak Prvi. Zagreb, 1886.

Budinić-Levaković, ISPRAVNIK za erei ali redovnizi ispovidnizi, i za pokornizi. Prenesen s latinskoga yazika, v slovignski. - Breve Direttorio... - In Venezia, MDCCIX. (Napisao latinski: o. Ivan Polanka D.I.)

Budinić Šimo, Svmma navka christianskoga sloxena castnim vcitegliem Petrom Kanisiem. Tumacena iz latinskoga iazika v slovignsky, i vtisstena Po zapoviedi presuetoga Otca Pape Gregoria Trinadestoga. V Rimu, pri Dominiku Bazi. Lieto Gospodgne, MDLXXXIII.

Bonačić Jeronim, NAUK KARSTJANSKI s novim nacinom u Kratko Istomacen Za lasno uvistiti neumitne a navlasctito dizzu u stvarih potrib-nih zaspasitise. Sloxen Po Priposctovanom Gospodinu D. Hierolimu Boacicchju Iz Braca pod Clem. D. U. P.XII. u mudro skupsctini Bogoslovnoj Papinoj mudrozborniku od Dilnikov, sada Duhovgnaku Czrikve Nerezinske, i Archipopu od Braca. Ponixno prikazan Pri-svitloj, i Priposctovanoj Gospodi i Gospodarom Arhibiskupom i Biskupom od Dalmazie Privridnim i pridstojnim u Mlecih, MDCCXLIII. Po Bartulu Occhi Kniggaru S Dopusctenjem od Stariscin.

C. - ČASOPISI I ENCIKLOPEDIJE

KATOLIČKI LIST - veliki broj brojeva pojedinih godišta počevši od 1863. g. do 1945.

KRŠĆANSKA ŠKOLA - razni brojevi i godišta počevši od 1897. do 1945. g.

ENCIKLOPEDIJSKI RJEČNIK PEDAGOGIJE, Zagreb, 1963.

ENCIKLOPEDIJA LEKSIKOGRAFSKOG ZAVODA, Knjiga I.II. III i IV. Zagreb, 1966-1968.

K R A T I C E

AHZ - Arhiv Hrvatske Zagreb.

NAZ - Nadbiskupski Arhiv Zagreb.

P r v i d i o

ZAKONI I NAREDBE GLEDE VJERSKE POUKE DJECE I MLADEŽI

Kristovu zapovijed "Zato idite i učinite sve narode učenicima mojim! Krstite ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga! Učite ih da vrše sve što sam vam zapovjedio!..." (Mat 28,19-2o) Crkva je vjerno ispunjavala od prvih dana svoga života kroz vjekove. U svojoj vjernosti Kristovoj zapovijedi pouke Crkva je pronalazila sredstva, načine i metode, pa su tokom mladosti Crkve sve do naših dana prezentni u riznici evangelizacije brojni savjeti, zapovijedi i zakoni glede pouke u vjeri. Gledajući povjesnu stvarnost Crkve lako zapažamo da u trenutcima krize, odnosno jačeg angažmana protivnika dolazi u Crkvi do maksimalne aktiviranosti baš na području kršćanskog nauka - vjerske pouke.

Imajući to u vidu u prvom dijelu rasprave pogledat ćemo zakone i naredbe kako Crkve, tako i svjetovnih vlasti glede vjerske pouke djece i mladeži i to obzirom na pripravu za sv. sakramente ispovjedi i pričesti, potvrde i ženidbe, a potom općeniti nauk kako u crkvi, tako i u školi. Naredbe Crkve gledat ćemo kroz prizmu opće Crkve, posebno sabora u Tridentu, potom kroz zapovijedi dijecezanskih sinoda i biskupa.

I. O d s j e k

NAREDBE CRKVE

I. Pouka za prvu sv. Pričest i Ispovjed.

Pod pojmom pouke za prvu sv. Ispovjed i Pričest razumijevamo pouku u kršćanskom nauku glede prve Ispovjedi i prve sv. Pričesti, odnosno pouku za dostojno primanje istih sv. sakramenata. Stoga:

1. Nauka Crkve. Od svoga rodjenja sve do naših dana Crkva je učila i čuvala poklad Kristove nauke da su sv. ispovjed - pokora - i sv. pričest - Euharistija - sakramenti koje je ustanovio Krist kao sredstvo spasenja.

Do opsežnijeg definiranja nauka Crkve o sakramentima - kako pokore tako i euharistije - došlo je zbog protestantizma na saboru u Tridentu. Tridentinski sabor, možemo slobodno reći, dao je opsežne obrise nauke Crkve o sakramentima. Isti nauk nam je općenito poznat, pa stoga nije potrebno na ovome mjestu posebno zalaziti u detalje.

2. Naredbe opće Crkve. - U prvo doba Crkve sv. pričesti pristupalo se svaki dan, kako to vidimo u Djelima Apostolskim. (2,42) Život prvih kršćana bio je takav da su svaki dan bili spremni za sv. pričest. Poznat nam je običaj prve Crkve, da svećenik pod konac mise, kada se i sam pričestio, pozove puk na pričest: Venite fratres ad communionem.

Tijekom vremena ohladila je ljubav i pobožnost, pa su vjernici sve rjedje pristupali k stolu Gospodnjem. Brinući se za kršćanski život vjernika papa Fabijan je zapovjedio da svaki vjernik treba pristupiti

sv. pričesti tri puta godišnje: o Božiću, Uskrsu i Duhovima. Ista je zapovijed na saborima i sinodama, kasnije potvrdjivana. Ali - život je pokazivao - da se ova zapovijed obzirom na sv. ispovjed i pričest slabo obdržavala. Mnogi se nisu godinama pričešćivali, a najpobožniji tek kojiputa na godinu. Stoga je došlo do ponovne zapovijedi u toj stvari i to na lateranskom IV saboru održanom 1215. godine. Cilj sabora bio je organizacija borbe protiv raznih krivovjerja, organizacije pomoći sv. zemlji i donošenje potrebnih odredbi za podizanje crkvene stege, U tu svrhu doneseno je 7o kanona medju kojima i 21. odredjuje godišnju ispovjed i pričest. U svjetlu ove zapovijedi radja se obveza vjerske pouke mladeži.

Naredbe, zapovijed, lateranskoga IV sabora o godišnjoj ispovjedi i uskrsnoj pričesti glasi:

"Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnis sua solus peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio sacerdoti, et iniuunctam sibi paenitentiam pro viribus studeat adimplere, suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiae sacramentum, nisi forte de consilio proprii sacerdotis ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab eius perceptione duxerit abstinendum: alioquin et vivens ab ingressu ecclesiae arceatur et moriens christiana careat sepultura. Unde hoc salutare statutum frequenter in ecclesiis publicetur, ne quisquam ignorantiae caecitate velamen assumat. Si quis autem alieno sacerdoti voluerit iusta de causa sua confiteri peccata, licentiam prius postulet et obtineat a proprio sacerdote, cum aliter ille ipsum non possit absolvere vel ligare." (1)

U zapovijedi o godišnjoj ispovjedi i pričesti nalazimo:

1. Svaki vjernik, bilo muško bilo žensko, dužan je barem jedanput godišnje ispovjediti sve svoje grijehe.

2. Obaveza je osobna, to jest, ne može je drugi za nekoga ispunjti. Osobna ispovjed.

3. Obaveza počinje s godinama upotrebe razuma, razlikovanja dobra i zla, odnosno grijeha.

4. Ispovjed treba obaviti kod svoga (vlastiti)svećenika - župnika, kapelana.

5. Ako netko ima dovoljan razlog da se ne ispovjedi kod vlastita(proprio) svećenika, mora prije nego se ispovjedi kod drugoga, zamoliti i dobiti dopuštenje od svoga svećenika za to, jer ga drugi ne može odriješiti. Ova praksa je od 14 stoljeća u opadanju radi aktivnost prosjačkih redova, koji su dobili povlasticu slobodnog ispovjedanja. Ipak, sistem potvrda za uskrsnu ispovjed kod stranog svećenika zadržao se po našim gradovima gdje je bilo redovnika i samostana i tokom 18. stoljeća.

6. Pokoru, treba se, prema svojim snagama i mogućnostim izvršit

7. Sv. Pričest, treba primiti dostojno, bqrem o Uskrsu, osim a svećenik radi kojega razumski opravdana, razloga ne odredi drugačij

8. Ovu zapovijed treba u crkvi češće objaviti vjernicima, što će reći o njoj ih poučiti, kako ne bi radi neznanja imali opravdanje odnosno da je upoznaju i služe se istom za spas duše.

9. Zapovijed ima sankcije i to oštre. Živima se zabranjuje pristup u crkvu, a pokojnicima crkveni ukop.

Sabor u Tridentu (1545-1563) revalorizirao je ovu zapovijed Crkve kazavši: "Si quis dixerit, confessionem omnium peccatorum, qualem Ecclesia servat, esse impossibilem, et traditionem humanam a piis abolendam; aut ad eam non teneri omnes et singulos utriusque sexus Christi fideles iuxta magni Concilii Lateransis constitutionem, semel in anno, et ob id suadendum esse Christi fidelibus, ut non confiteantur tempore Quadragesimae. A.S." (2)

U zapovijedi obzirom na sv. ispovjed nalazimo:

1. Treba ispovjediti sve grijehe.

2. Ispovjed treba obaviti, da se ispuni zapovijed, jedanputa godišnje, prema odredbama lateranskog IV sabora, što znači svi propisi u vezi iste zapovijedi revaloriziraju se.

3. Ističe se kao najprikladnije vrijeme ispovjedi, vrijeme korizme.

Glede sv. pričesti Trident u vezi godišnje obaveze iznosi: "Si quis nagaverit, omnes et singulos Christi fideles utriusque sexus cum ad annos discretionis pervenerint, teneri singulis annis saltem in Paschate ad communicandum iuxta praeceptum sanctae matris Ecclesiae A.S." (3)

I ovdje vidimo potpuno prihvaćanje zapovijedi donešene na lateranskom koncilu. Potrebno je opaziti u oba slučaja, naime i kod ispovjedi i pričesti, one koji niječu zapovijed slijedi kazna anateme. Za one koji ne obdržavaju vrijede revalorizirane sankcije koje smo već naveli.

Gledajući iznesenu zapovijed nameće nam se pitanje: Kada treba d dopustiti djeci pristup sv. pričesti, odnosno ispovjedi?

Na to pitanje odgovara rimski katekizam oslanjajući se na praksu i odredbu lateranskog IV sabora, da to nitko ne može bolje ustanoviti, nego roditelji i svećenik kome se djeca ispovjedaju. Na njih spada, njihova je dužnost da ispituju: da li su djeca dorasla za primanje sakramenata i da li imaju dovoljno znanje za primanje istih sakramenata. (4).

Tumačeći obavezu sv. Ispovjedi rim. katekizam iznosi "...neminem confessionis lege adstrictum esse ante eam aetatem qua rationis usum habere potest." Tu dob nitko ne može točno definirati, nego se općenito postavlja vrijeme sv. prve ispovjedi za trenutak kada dijete posjeduje sposobnost razlikovanja dobra i zla, odnosno kada počinje shvaćati što je moralno zlo ili grijeh. Dijete treba ispovjediti prvi puta, kada dodje u doba u kojem je sposobno da razmišlja o vječnom spasenju, jer onome kojemu je savjest opterećena krivnjom nije slobodno da se nada drugom spasu svojoj savjesti, nego po sv. ispovjedi. (5) Dakle trenutak kada u životu počinje spoznaja razlika izmedju dobra i zla.

Juraj Mulih u svojem katekizmu "Skola Kristusseva..." koji je podijeljen u sedam "škola" predvidja sv. ispovjed i pričest tek nakon završene prve i druge "škole". Mulih piše: " Za one, koji pervu Skolu dobro razmeju, tersze hote pravo szpovedati, i dosztojno pricheschati: ar prez ovoga druge Skole navuka, nebi vredni tam prisztupiti (a josch menye prez perve Skole malo visse posztavlene) nakaj sztaressi moraju dobro paziti: dasze pred Szpovedjum ovu drugu Skolu zevszema navuche." (6) Govoreći o pripravi djece za sv. ispovjed i pričest Mulih u istom djelu stavlja bilješku za roditelje pa kaže: "Kada Roditeli, ali drugi detcze navuchiteli vide, da detcza ovde gore posztavlene kotrige dobro

prime, pochnu dobro, od zla razluchavati, i kaj je, ali ne greh spoznavati; tak (negledech na leta; nego na razum(moraju nye polahko k - szvete Szpovedi pripravlyati, koje vendar naj nepuszte pervo; nego potlam, kda kaj je k - tomu potrebno, dobro razmeju, tojeto: kaj onde chiniti, i kaksze onde dersati moraju. I kada na ovde dole posztavlena vszakoga dela, konchena perva pitanya szpametno odgovarjaju" (7) Rastumačivši nauk Crkve za sv. ispovjed, Mulih prelazi na pouku za sv. pri= čest, pa pred početak stavlja bilješku: AkopremszeDetcza Szpovedaju, nemorajusze vendar takajse k - Pricheschanyu pelyati pervo, nego dobro razmeju kaj onde prijemlyu, i kaksze onde dersati moraju: I to ne dosztа da budu vu potrebnom navuku doszta vuchena, nego i vu isztom chinu, iliti derszanyu naj budu zevszema pripravna." (8) Osim ovoga Mulih donosi i 5 regula koje su namjenjene roditeljima i učiteljima obzirom na sv. pričest djece i u kojima se roditelji potiču na brigu o djeci, na pobožnu pripravu djece za sv. pričest, a takodjer i upozorenje kako će dijete provesti dan kada se pričestilo gdje se ističe da se dijete kod kuće moli, pjeva ili čita, piše, uči ili što drugo pošteno radi.(9) Sličnu raspodjelu kršćanskog nauka glede sv. ispovjedi i pričesti ima i A. Kanižlić u svojoj: "Mala i svakom potribna Bogoslovica.." Nakon druge "škole" išlo drse na sv. ispovjed i pričest. (1o) Prije je bio ispit iz prve i druge "škole". (11).

Analizirajući ove upute i uporedjujući ih sa stvarnim stanjem u puku obzirom na polazak škole, ratarske poslove i poslove oko čuvanja marve i slično, mogli bi zaključiti da je doba za prvu sv. ispovjed i pričest bilo iza 7 godine života, odnosno u 8. ili 9. godini života. Ovom mišljenju u prilog je i tumačenje rim. katekizma obzirom na primanje sv. Potvrde. Naime, tu se iznosi problem dobe upotrebe razuma, jer se veli, da se svima poslije krštenja može podjeliti sakramenat sv. Potvrde, ali da se to **ne čini**, jer je manje korisno podjeliti ovaj sakramenat sve dok djeca ne dodju do upotrebe razuma. Koje je to doba osvijetljava ovaj citat:"... Quare, si duodecimus annus non expectandus videatur usque ad septimum certe hoc sacramentum differe maxime convenit." (12) Dakle do sedam ne, a preko dvanaeste nije poželjno odugovlačiti.

Utvrdivši dob primanja sv. ispovjedi i pričesti valja potražiti zapovijed Crkve o pouci za primanje sakramenata. Ta opća zapovijed o pouci prije primanja, odnosno pristupanja sv. sakramentima nalazi se obzirom na sabor u Tridentu u "Decretum de reformatione" koji je djelo 24. sjednice. Dekret govori o biskupima, sinodama, vizitacijama, o zadaći propovjedanja, o procesima i vlasti biskupa te disciplinarnim problemima kroz 2o poglavlja. U sedmom poglavlju dekreta govori se o pouci koju treba pružiti vjernicima prije primanja odnosno podjeljivanja sv. sakramenata, pa se doslovno veli:

"Ut fidelis populus ad suscipienda sacramenta maiori cum reverentia atque animi devotione accedat, praecipit sancta synodus episcopis omnibus, ut non solum, quum haec per se ipsos erunt populo administranda, prius illorum vim et usum pro suscipientium captu explicent, sed etiam idem a singulis parochis pie prudenterque, etiam linqua vernacula, si opus sit et commode fieri poterit, servari studeat, iuxta formam a sancta synodo in cathechesi singulis sacramentis praescribendam, quam episcopi in vulgarem linquam fideliter verti, atque a parochis omnibus populo exponi curabunt; nec non inter missarum solemnia aut divinorum celebrationem sacra eloquia et salutis monita eadem vernacula linqua singulis diebus festivis vel solemnibus explanent, eademque in omnium

cordibus, postpositis inutilibus questionibus, insere, atque eos in lege Domini erudire studeant." (13)

U naredbi Crkve o pouci prije pristupanja sv. sakramentima nalazimo slijedeće:

1. Naredjuje se, odnosno zapovijed je Crkve, svima biskupima da prije podijele, odnosno prije pristupanja sv. sakramentima, rastumače puku prema mogućnosti shvaćanja i razumijevanja same sakramente ili bolje rečeno, da puku izlože nauku Crkve o sv. sakramentima.

2. Ista zapovijed obligira i svakoga župnika, odnosno svećenika koji obavlja dušobrižnički posao. Dužnost je svakoga takvoga da razborito i pobožno pouči svoj puk o sv. sakramentima.

3. Pouka treba da bude na materinjem jeziku i ako je moguće prema propisanom obliku - katehezi - po sv. Sinodi za svaki pojedini sakramenat.

4. Pouke o sv. sakramentima - propisane - kateheze prevest će biskupi vjerno na materinji jezik puka i brinut će se da ih svi župnici, odnosno dušobrižnici, tumače puku, bolje rečeno da poučavaju puk.

5. Osim ovih pouka biskupi i dušobrižnici obligirani su da drže propovijedi i upute spasonosne opomene puku, nastoje ga poučiti o božjim zapovijedima takodjer na materinjem jeziku prigodom sv. mise, svečanosti i drugih pobožnosti nedjeljama i blagdanima na koje puk dolazi. O obligaciji propovjedanja Evandjelja i pouke puka govorilo se i na 5. sjednici sabora u Tridentu (14) na čiji se dekret oslanja i ova zapovijed.

6. Pouke su obavezne za sve vjernike prije pristupanja, odnosno primanja sv. sakramenata, kako bi vjerni puk primao sakramente sa što većim znanjem, poštovanjem i pobožnošću. Dapače dužnost je biskupa opomenuti puk da marljivo dolazi u svoju župsku crkvu na pouku i propovijedi. (15)

7. Sankcije, za svećenike koji ne propovijedaju i ne poučavaju puk, oštre su. Ako kroz tri mjeseca dušobrižnik se u tom zaboravi, dužnost je biskupa, da ga opomene, a potom i kazni "per censuras ecclesiasticas", odnosno nadje način da ga prisili na vršenje svoje dužnosti pa makar poslao drugoga čovjeka da taj posao obavlja na teret beneficija nemarnog dušobrižnika. (16) Nemarne vjernike treba poticati da ne budu takvi, pa ako je potrebno u slučaju neposlušnosti prisiliti crkvenim kaznama iste na posluh prema običajima kraja. (17)

Naredba se tiče svih vjernika, jer se veli "Ut fidelis populus ad suscipienda sacramenta.." pa prema tomu ima svoje posebno značenje obzirom na one koji prvi puta pristupaju sv. sakramentima, konkretno ispovjedi i pričesti.

U svima ovim zapovijedima lako uočavamo brigu Crkve za pouku u vjeri i vjerski odgoj, odnosno potpuni kršćanski život vjernika. Djeca su i mladež posebna briga Crkve, jer baš se za njih naredjuje pouka. Bacimo li pogled na tradiciju obzirom na pouku djece za prvu sv. ispovjed i pričest koja je bila prezentna, barem u razbijenim i razasutim župama, posebno u župama bez škole i u naše dane, ako ne baš trenutno, a ono do uz rat, naime da se ta pouka obavlja u korizmi, a prva ispovjed i pričest o Uskrsu, odnosno bijeloj nedjelji, jasno uočavamo njezin izvor - naredbe Crkve od Tridenta na ovamo. Krizmeno

vrijeme bilo je vrijeme priprave i pouke za ispovjèd i pričest u prvom redu djece, a takodjer i odraslih. Polagali su se ispiti i o tome dijelile potvrde. (18) Uskrsni dani, bili su dani ispovjedi i pričesti.

3. Naredbe dijecezanskih sinoda. - Pod sinodom razumijeva se zbor crk osoba sazvan od zakonitih crkvenih poglavara sa svrhom riješevanja problematike u stvarima vjere ili kojih drugih crkvenih problema od većega značenja. Sinode imaju veliko značenje tokom povjesti Crkve, s jedne strane jer su na njima donošeni mnogi dogmatsko-teološki dekreti, osvijetljena katolička nauka, odnosno ista obnovljena ili obranjena, a s druge strane proglašeni su mnogi zakonski propisi u kojima se brani nutarnje i vanjsko jedinstvo, uredjuje liturgija i upravlja pastoralna aktivnost. (19)

Tokom postojanja zagrebačke biskupije do naših dana održano je 27 sinoda, a od kojih tri, radi posebnih političkih prilika, kanonik Barle naziva sastanak svećenika.

Za nas su interesantne sinode poslije koncila u Tridentu, pa ćemo se stoga sumarno na njima i zadržati. U tom smislu kao prvi biskup interesantan nam je Drašković (1563-1578). On je održao tri sinode: jednu oko 1566. g, na kojoj je bilo oko 2oo svećenika. Na ovoj sinodi vjerojatno su proglašeni dekreti tridentinskog koncila. (20) Druga sinoda održana je na drugu nedjelju korizme 157o. g. Sačuvao nam se dnevni red. Izdane su i Konstitucije, jer Krčelić tvrdi da ih je čitao i to na latinskom i hrvatskom jeziku, ali danas im nema traga. (21) Treća sinoda održana je 8. ožujka 1574. g. Svrha: oduprijeti se kalvinizmu. Iz bilješke se vidi, da je u to vrijeme bilo u zagrebačkoj biskupiji 2o6 župa. (22)

Biskup Gašpar Stankovački (1588-1596) održao je takodjer sinodu i to 18. lipnja 1591. Konstitucije sinode nisu nam sačuvane. (23)

Biskup Nikola Zelniczey (1598-16o2) održao je jednu sinodu i to 9. srpnja 16o2. godine. Konstitucije se nalaze u nadb. arhivu (Eccl. 8,3o), rukopis je slabo sačuvan, izblijedio. Izdao ih je dr Ruspini 1918. godine. Konstitucije su veoma zanimljive za povjesne prilike Crkve u Hrvatskoj, odnosno zagrebačkoj biskupiji. (24)

U vrijeme biskupa Franje Ergelija (1628-1637) održane su 2 sinode. Prva je održana 5. XI. 163o. g. (25) Druga je održana od 19. do 21. VI. 1634. g. Red sinode bio je točno prema rimskom pontifikalu. Svrha sinode: zagrebački obred. Konstitucije sinode tiskane su u "Constitutiones synodales..." (26) Papa Urban VIII poništio je zaključke sinode i anulirao sinodu. Trebao se uvesti rimski obred. Na molbu biskupa papa nije urgirao provedbu brevea o uvodjenju rimskoga obreda pa je sve ostalo po starome. Lijepa je opaska o zagrebačkom obredu u navedenim "Constitutiones..."

Biskup Benedikt Vinković (1637-1642) takodjer je održao sinodu i to od 26. do 29. VIII 1642. godine. (27) Od sinode sačuvan nam je samo dnevni red, koji je izgledao ovako: prvi dan bile su uvodne ceremonije, a o. Ivan Šikuten tumačio je dekret "Tametsi..." hrvatski. Drugi dan proglašene su i usvojene konstitucije narodne sinode u Trnavi od 1638. godine. Treći dan bila je rasprava o životu župnika prema izvještajima arhidjakonskih vizitacija. Raspravljalo se tajno u unutarnjoj sakristiji.

U vrijeme biskupovanja Martina Borkovića (1667-1687) održane su 4 sinode i to: prva od 3-5.V. 1669. godine. (28) Druga od 15.-17.V. 1673. godine. (29) Treća od 31. V. do 2. VI. 1677. godine (3o) Četvrta od 12.-14. V. 1687. godine (31) Sinodama je bila svrha donijeti pastoralne smjernice obzirom na razne potrebe biskupije. Konstitucije su tiskane.

Biskup Ignacije Mikulić (1688-1694) imao je takodjer sinodu. Ista se održala od 5.-7.VI.169o. godine. Konstitucije su tiskane i imaju 9 poglavlja. (32)

Iza biskupa Mikulića nema više prave sinode, nego 3 sastanka svećenika (congressus cleri). Biskup Juraj Branjug (1723-1747) održao je prvi takav sastanak, odnosno sinodu. Sastanak je održan 12. VIII. 1734. godine. (33) Ovaj sastanak spominje Krčelić i veli da su se na njemu dokinule neke zlopotrebe u štolarini. (34) Zašto je sazvan točno se nezna. Sačuvala su nam se "gravamina" što ih je svećenstvo iznijelo. Svećenstvo se tuži na heretike, šizmatike i drzovite katolike. Nedjelja se obeščašćuje, toleriraju se javni grešnici, ima dosta propusta obzirom na zapovijed uskrsne ispovjedi i pričesti, ne polažu se ispiti iz kršćanskog nauka i slično. Redovnici vjenčavaju bez znanja župnika, podižu kapelice i u privatnim kućama mise na blagdane. Crkve se slabo popravljaju, a češte su i pljačke župnih stanova. Posebno je poglavlje "de Valachis scismaticis" gdje se svećenstvo tuži na iste. Ne znamo što je zaključeno, ali iz životopisa biskupa Branjuga, što ga napisa Krčelić, vidimo da je Branjug u svima ovim stvarima nastupao oštro za dobro Crkve. (35)

Za biskupa Franje Thauszya (1751-1769) održan je sastanak svećenstva 15 i 16. I. 1761. godine. Sastanak je sazvan na vlastoručno pisanu molbu kraljice Marije Terezije, a sa svrhom pomoći svećenika za ratne potrebe obzirom na sedmogodišnji rat. O sastanku piše Krčelić veoma neugodno i nepogodno, pa ga treba oprezno čitati, jer je bio s Thauszyem u zavadi. (36)

Biskup Maksimilijan Vrhovac (1787-1827) održao je takodjer sastanak svećenika, odnosno sinodu, koja je održana 3 i 4 V. 18o3.g. (37) Sinod je bio sazvan po naredbi ugarskog namjesničkog vijeća br. 18.253 od 18. 7. 18o2. godine. Na sastanku se raspravljalo o statutu glede doprinosa za dijecezansko sjemenište i kuću nemoćnih svećenika. Tom zgodom biskup je objavio i ~~propise~~ svoje "pro disciplina ecclesiastica conservanda" propise, što ih je u jedno skupio iz starih dijecezanskih dekreta i statuta, te iz zakonitih običaja. Imaju 12 poglavlja(38)

Za nadbiskupa dr. A. Bauera (1914-1937) održana je 1925.g. prva sinoda zagrebačke nadbiskupije. (39)

Zagrebačka biskupija u svome osnutku pripala je pod jurisdikciju ostrogonskoga nadbiskupa kao sufraganska biskupija i ostala sve do 118o. g., kada je potpala pod kaločku metropoliju. 1852. g. zagrebačka biskupija je podignuta na čast nadbiskupije. Njezin prvi nadbiskup je Juraj Haulik, kasnije kardinal. Radi toga trebalo bi vidjeti sinode kaločke crkvene pokrajine, budući su odluke istih važne i za zagreb. biskupiju. Naime, tridentinski Koncil je u svojim dekretima predvidio biskupske sinode za svaku godinu, a pokrajinske barem svake treće godine. (4o) To nije ništa novo. To je stara praksa Crkve koja vuče korijen iz apostolskih vremena. (41) Biskupi su ih doista koliko toliko u krugu svojih mogućnosti i držali. Najbolji je svjedok ono što smo o istom rekli naprijed.

Sinode koje nas interesiraju, posebno njihovi statuti, nalaze se u "Constitutiones synodales..." koje je izdao biskup Vrhovac nakon svoje sinode. Konstitucije interesantne za naš predmet nalaze se kao prvi dio Constitutiones..." od strane 1.-1o8, i donose statute 6 sinoda Crkve u kraljevini Ugarskoj. (42)

U konstitucijama ovih sinoda, biskupskih sinoda održanih u Zagrebu, nalazimo naredbe kao i običaje, koji poprimaju zakonsku snagu. Osim na ove osvrnut ćemo se radi primjera sukladnosti i na koju drugu sinodu u našem susjedstvu, pa ćemo na temelju svega toga kao izvora vidjeti ono što nas interesira kao naredba, zapovijedi i običaj za naš predmet.

Izvan je sumnje činjenica da tokom 18. stoljeća nije bilo zajedničkih prvih sv. pričesti. Gradja koja govori o pastorizaciji Zagreba tek u 19. stoljeću spominje biskupa Haulika, da je takav običaj uveo u Zagrebu. Naime on je odredjivao skupnu prvu sv. pričest za djecu pojedinih župa u Zagrebu, gdje bi i sam dolazio, kako to ističe u svojoj studiji dr. Škreblin o pastorizaciji u Zagrebu toga vremena. (43)

I ako nije bilo skupne, odnosno svečane prve sv. pričesti, ne može se reći da nije bilo pouke za ispovjed i pričest. Poznato nam je iz opće povijesti Crkve i dušobrižništva, da je glavna oznaka dobra svećenika tokom 18. stoljeća, da je dobar djelitelj sakramenata. Dobar djelitelj sakramenata - dobar župnik, dobar svećenik. Imajući to u vidu ne smijemo smetnuti s uma odredbe tridentinskoga sabora, odnosno dijecezanske sinodalne odredbe koje se temelje uglavnom na Tridentu i, koje su doprinjele formiranju takvoga mišljenja, a na taj način vidjet ćemo iste sinodalne odredbe obzirom na pouku djece za prvu sv. pričest i ispovjed.

Kako je zagrebački biskup sufragan kaločkog nadbiskupa do 1852.g, dužnost mu je bila pribivati pokrajinskim sinodama metropolije. To su zagrebački biskupi i činili, pa odatle slijedi stanovita istovjetnost uprave biskupije i što je za nas posebno važno - pastoralnih metoda. Zaključke pokrajinskih i nacionalnih sinoda Ugarske zagrebački biskupi donose u svoju biskupiju, prenose ih u dušobrižništvo, a to se lijepo vidi u konstitucijama zagrebačkih sinoda. Stoga najprije o pokrajinskim odnosno nacionalnim sinodama Ugarske, potom o zagrebačkim i konačno o sinodama u bližem susjedstvu.

A. - Naredbe provincijalnih sinoda. - Na pokrajinsko-dijecezanskoj sinodi koja je održana u Trnavi 23. IV, 156o. g. doneseni su zaključci o sakramentima, dužnosti župnika i učitelja, pa se na primjer u 3. poglavlju govoreći o krštenju kaže kako puk treba često poučavati o sakramentu sv. Krsta, posebno kako će u nuždi sami krstiti(§ V) a potom se govori o kumovima, njihovim dužnostima - gdje se ističe dužnost pouke u kršćanskom nauku - i tko može biti kum. (44)

24. poglavlje Konstitucija iste sinode (§ 2.) govori o dužnostima župnika te ističe dužnost i obavezu rezidencije radi pouke vjernika, podjele sakramenata i slično. (45) 25. poglavlje govori o učiteljima te iznosi što oni trebaju poučavati u kršćanskom nauku. (46)

Na Provincijalnoj sinodi koja je održana u Trnavi 1. VIII.1611. godine nalazimo u Konstitucijama medju inim slijedeće: u trećem poglavlju koje nosi naslov: de cautela et diligentia in concionando et sacramentorum administratione (47) u trećoj točki naredbu o rezidenciji, a u četvrtoj naredbu, da se nedjeljom i blagdanom propovjeda, dok

se u 1o. točki naredjuje župnicima da za ispovjed "crebro fideles" ex= hortetur". Župnici su dužni brinuti se, da se o Uskrsu svi ispovjede i pričeste u svojoj župskoj crkvi. (48) U 12. točki govori se o pouci djece, pa uočavamo naredbu tridentinskoga koncila (sess.24.cap.4.) da su župnici dužni marljivo poučavati u vjeri djecu od malih nogu. Arhidjakoni moraju o tome referirati, a biskup opominjati dok se stvar ne učvrsti i ne postane običaj. (49)

Kad smo već kod provincijalnih sinoda Ugarske pogledajmo i dijecezansku sinodu u Trnavi od 4. X. 1629. g, jer je poslije iste u razmaku od 6 mjeseci održana takodjer u Trnavi narodna sinoda Ugarske 14. 4. 163o.g. i na kojoj je uglavnom potvrdjeno ono što je iznijela sinoda od 1611. g. i ova sinoda.

U statutima i dekretima poglavlje III točka 9. govori se o stvarima kojima je potrebna efikasna obnova, pa se medju inim veli: župnik neka naloži roditeljima, da marljivo uče svoju djecu moliti, tako da se ne dogodi da njihova djeca od malih nogu ne znaju očenaš, zdravo Marijo, vjerovanje, znak križa i božje zapovijedi. Nekda roditelji jutrom i večerom mole sa svojom djecom, a takodjer prije i poslije jela. Nije dostojno čovjeka kršćanina, da započima bilo kakav posao, a da ponizno ne zamoli pomoć Božju, jer je glas Božji ona: bez mene ne možete ništa učiniti (Iv. 15,5). Nije dosta, da ovo župnik kaže jedan puta, nego će govoriti u ispovijedi, u propovijedi i na svaki drugi način. - Župnici su dužni u adventu i korizmi nedjeljom i blagdanom u popodnevne sate držati katehezu. Dužni su takodjer odrediti jedan dan u tjednu za kršćanski nauk, sv. misu i pobožnosti za čobane, čuvare goveda, svinja i slično kako i oni ne bi bili prikraćeni u vjerskoj pouci. (50)

Medju statutima i konstitucijama provincijalne sinode iz godine 1638. g, koja je održana u Trnavi (51) u prvom poglavlju točka 2. kaže se, da puk treba poučiti o temeljima vjere svakog blagdana ne samo u katedralnoj crkvi, nego i u svima župskim crkvama. Posebnu brigu treba posvetiti djeci. Preporuča se i ustanova Bratovštine kršćanskog nauka. (52)

B. Naredba zagrebakih sinoda. - Od sinodalnih konstitucija zagrebačke biskupije valja poći od sinode održane 16o2 godine. Konstitucije sinode objavio je dr Ruspini (53), a rukopis se nalazi u nadbiskupskom arhivu. Bit će da rukopis nije izvornik, nego prepis. Sadrži samo konstitucije na 1o listova od kojih je zadnji na pola oderan.

Konstitucije su bogate pastoralnim smjernicama čiji je temelj Trident, Milanske sinode i dakako provincijalne sinode Ugarske. Na početku je Konstitucija katolička ispovjed vjere prema saboru u Tridentu, a potom lučimo dva bitna dijela u konstitucijama i to o pouci u vjeri i propovjedanju, te o podjeljivanju sakramenata gdje je uz pastoralne instrukcije iznesena i katol. nauka o sakramentima. Posebnu pažnju posvetile su konstitucije Euharistiji dokazujući dostatnost primanja iste pod prilikom kruha, jer je u biskupiji bio običaj pričesti pod obje prilike. Isti je običaj zabranjen. U poglavlju o pouci ističe se obaveza pouke kako djece tako i puka u vjeri. (54) Da bi to župnik izvršio s lakoćom i uspješno obavezuje ga se na literaturu koja se navodi. (55)

U dijelu konstitucija koji govori o podjeli sakramenata stavlja se do znanja župnicima, da im je dužnost poučiti puk o sakramentima, odnosno iznijeti nauku Crkve, govoreći slikovito, da se u sv. sakramentima jedno vidi, a drugo dogadja tj. da se po vanjskim znakovima ulijeva u dušu nevidljiva milost Božja. (56)

Iznoseći naredbe i upute o ispovjedi konstitucije nalažu župnicima, da moraju, ako to ne može biti češće, tri puta godišnje pozvati puk na ispovjed i pričest i to o Božiću, Uskrsu i Duhovima, a barem o Uskrsu svi se moraju pričestiti. (57)

U vrijeme biskupa Ergelija kako znamo bile su dvije sinode. Svrha sinode iz 1634. g. bila je zagrebački obred. U opasci konstitucijama donosi se dekret o propovjedanju biskupa Ergelija. (58) Na sinodi su čitane i promulgirane konstitucije nacionalnih i provincijalnih sinoda. (59)

U vrijeme episkopata biskupa Borkovića imamo 4 sinode. Na sinodi iz 1669. g. u prvom poglavlju točka 1. nalazi se stroga kazna suspenzije, odnosno oduzeće župe, ako koji vjernik umre bez sakramenata nebrigom župnika. U točki 2. istoga poglavlja veli se, da je jedna vrst simonije, ako se bolesničko pomazanje podjeljuje tražeći za to bilo kakvu naknadu. Može se držati običaja, ali od siromaha ne smije se ništa tražiti. U 3. točki nalaže se pouka puka i to na način zajedničke repeticije molitava. (6o) - Sinoda iz 1677. g. nalaže (I. točka 1.) pouku u vjeri na način kateheze u odredjeni dan. (61) U IV poglavlju brani se uzimanje bilo kakvih pristojbi za administraciju sakramenata bolesnicima. Župnike koji ne će o Uskrsu (annua confessione) da ispovjedaju bez pristojbe treba kazniti. Zahtijeva se registracija celebriranja kod kapela (poglavlje VI.) U VII poglavlju potvrdjuju se prijašnje sinode Draškovića, Ergelija. Vinkovića kao i dvije predhodne biskupa Borkovića. (62)

Na sinodi iz 1687. g. raspravljalo se o pastoralnim problemima biskupije, pa i o uskrsnoj pričesti. U III glavi konstitucija konstatira se da vjernici uvelike idu u gradove, odnosno samostane, gdje pod vidom raznih oprosta obavljaju uskrsnu dužnost. Medjutim na temelju odredbi sabora u Tridentu, raznih uputa i odredbi kongregacije Koncila, na taj način vjernici ne ispunjavaju svoju dužnost, pa stoga, da bi se osigurao ovaj spasonosni propis za dobro duša, te da bi župnici bili upoznati o stvarnom duhovnom stanju svojih župljana odlučila je sinoda da arhidjakoni obidju redovničke kuće u župama i sa poglavarima zaključe: da ako se tko ispovjedi od puka u vrijeme korizme kod njih moraju takvima - svakom pojedinom - dati posebne cedulje, a ovi će ih pokazati župnicima na njihov zahtjev. Ako to ne mogu učiniti, kaznit će se crkvenim kaznama. (63)

Na koncu 17. stoljeća održana je 169o. g. za biskupa Mikulića takodjer jedna sinoda. Konstitucije sinode imaju 9 poglavlja, a izdao ih je biskup Thauszy. (64)

V. poglavlje konstitucija govori o administraciji sakramenata, i nalaže da se sakramenti dijele pobožno na odredjeni obredni način, kako bi ih puk sa što većom pobožnošću i plodom primao. Radi toga odredjuju se obrednici, trenutno ostrogonski, dok se ne izda zagrebački prema kojima treba djeliti sakramente i sakramentale. Ako u pojedinoj ceremoniji nema propisanih rubrika u zagrebačkom obredu, neka se služi rimskim obredom. Da bi svugdje jednaka pastoralna praksa bila duž

su župnici i kapelani polagati ispit pred arbitrom koga odredi generalni vikar. Pred njim treba polagati i obrede služenja sv. mise, misiti, pa je tek na temelju tih ispita slobodno služiti kao župnik, odnosno kapelan. Prigodom vizitacije župnici i kapelani dužni su obavjestiti arhidjakona o rečenom ispitu. Sakramenti se dijele u liturgijskoj odjeći. Ključ od tabernakula treba čuvati na sigurnom mjestu. (65)

VI poglavlje govori o pouci u vjeri, pa medju inim nalaže: "... In quadragesima vero, et ante et post confessionem, ac sacram Communionem circa modum confitendi, et de praesentia Christi Domini in sanctissimo Eucharistiae Sacramensto fiant exhortationes, ac, alia doctrina necessaria proponatur: ita et pueri in formanda cruce, et orationibus dicendis examinantur." (66) Da bi župnici to mogli izvršiti neka se pobrinu da imaju rimski katekizam kao i druge knjige, naime, Bibliju, Konstitucije sabora u Tridentu, pa neka svaki dan čitaju sv. Pismo, jer je tu hrana duše i staleža svećenika. Prigodom vizitacije vizitatori će se osvrnuti na sve ovo, te će nemarne prisiliti da čine što im se nalaže. (67)

1734. godine održan je sastanak svećenika za biskupa Branjuga. Nije nam poznato zašto je sastanak sazvan, no iz "gravamina" koje su nam se jedino sačuvale možemo uočiti pastoralnu problematiku. Medju inim vidimo, da je bilo mnogo propusta glede uskrsne dužnosti, jer se župnici tuže da se puk kod njih ne ispovjeda, a niti polaže ispite iz kršćanskoga nauka. (68) Što je zaključeno ne znamo, ali iz drugih izvora (69) saznajemo da je biskup Branjug veoma mnogo radio za dobro duša i Crkve.

1761. godine održan je sastanak svećenika za biskupa Thauszya. Sastanak je trajao dva dana, a svrha je bila pomoći kraljici u sedmogodišnjem ratu. Sigurno se je raspravljalo i o pastoralnim problemima jer je iz te godine poznata Thauszyeva pastoralna instrukcija u kojoj se nalaze izvrsne pastoralne smjernice. Pet godina iza sinode pojavile su se Sinodalne Konstitucije zagreb. biskupije s predgovorom biskupa Thauszya (7o) i u kojima se nalazi biskupska sinoda bl. A. Kažotića (str. 1.-13.) gdje je govor bl. Augustina: materijali sinode biskupa Ergelija (str.13-2o.), dijecezanskih sinoda biskupa Borkovića (str. 21-38) dijecezanskih sinoda biskupa Mikulića (str. 39-48), a onda pastoralna instrukcija biskupa Thauszya (str. 49.-61.) u kojoj se nalazi bogat izvor pastoralnih uputa i naredbi. Na ovome mjestu potrebno je reći da pastoralna instrukcija nalaže kršćanski nauk svake nedjelje donoseći konkretne odredbe. Govoreći o pouci u vjeri instrukcija navodi da župnici tokom korizme imaju najbolju prigodu vjernike poučiti u temeljnim istinama vjere. Nalaže da češće treba govoriti o ispovjedi na način kateheze, gdje će se rastumačiti: narav, potreba i drugo u vezi sakramenta ispovjedi. U ispovjedi se preporuča blagost.

Na početku 19. stoljeća imamo Vrhovčevu sinodu, čiji su rezultat: Sinodalne Konstitucije (71) u kojima su objavljeni i njegovi "pro disciplina ecclesiastica conservanda" propisi, a čiji se izvor kako sam veli, nalazi u starim dijecezanskim dekretima, statutima i običajima. Ovim djelom bila je Vrhovcu svrha urediti dušobrižništvo u biskupiji u duhu propisa tridentinskoga sabora, dakako prilagodjeno prezentnim mu vremenima.

C. - Naredbe sinoda susjednih biskupija. - Bacimo li pogled na susjedne biskupije, vidjet ćemo u konstitucijama sinoda slične stvari obzirom na pouku u vjeri. Naime, sinoda bosanske biskupije za biskupa Patačića, koja je održana u Djakovu 18. i 19. IV. 1706. g. nakon razmaka od 200 godina, medju svojih 15 točaka statuta u šestom donosi naredbu da župnici vode brigu o broju ispovjedi, te da vjernike potiču na ispovjed, a na uskrsnu i prisile. (72) Jedanaesta točka iste sinode obavezuje sve župnike na propovjedanje odnosno katehiziranje, te zajedničku repeticiju molitava s pukom. (73)

Sinoda biskupije u Pećuhu iz g. 1714. donosi takodjer slične naredbe, te naredjuje pouku u vjeri (74), a napose ističe da župnik treba češće održati pouku u vjeri i u filijalnim crkvama svoje župe. (75) Posebnu brigu treba da posveti župnik uskrsnoj ispovjedi te one koji ne će da se ispovjede prisili na ispovjed. (76)

Konstitucije splitske sinode iz 1688. godine o pouci u vjeri imaju cijelo poglavlje, a o prvoj pričesti vele: "Quoties autem quempiam ad illam admitti primo contiget (quod post duodecimum aetatis annum, et Paschatis tempore regulariter fiet) sedulam dabunt operam, tum ipse ludimagister, tum Parochus, ut praevia debita instructione et pietate ad illam accedat." (77)

Gledajući naredbe sinoda i držeći se kronologije obzirom na provincijalne i nacionalne sinode Ugarske uočujemo:

1. Dužnost je župnika poučiti vjernike o sakramentima. Župnici su dužni potaknuti roditelje i kumove da marljivo uz njega uče djecu temeljnom u vjeri, a takodjer, da s djecom zajednički mole.

2. Župnici su dužni od malih nogu djecu poučavati u vjeri. Pouka se drži u crkvi. Minimum dužnosti je držati pouku tokom adventa i korizme. Arhidjakoni treba ozbiljno da ispitaju kako je s poukom u vjeri, a i sam biskup obavezan je nastojati, da u svakoj župi vjerska pouka djece postane običaj.

Gledajući naredbe zagrebačkih sinoda uočavamo:

1. Glavni posao dušobrižnika uz administraciju sakramenata je pouka o samim sakramentima, gdje treba iznijeti nauku Crkve o sv. sakramnetima.

2. U korizmi i prije i poslije ispovjedi, odnosno pričesti, treba da budu pouke o ispovjedi, načinu ispovjedanja, o prisutnosti Kristovoj u Euharistiji, a takodjer neka se pruži i druga pouka u vjeri, tako da se djeca na pr. ispituju u znanju molitava. Nalažu se i knjige - priručnici - od kojih je istaknut uz Bibliju rimski katekizam.

3. Poslije propovjedi neka dušobrižnici zajedno s vjernicima mole - recitiraju - čin vjere, ufanja i ljubavi, te ostale molitve, istine i zapovijedi, kako božje, tako i crkvene.

4. Nalaže se ispovjed i pričest tri puta godišnje, a najmanje jedanputa i to o Uskrsu. Uskrsna ispovjed je besplatna. Obligacija uskrsne ispovjedi i pričesti redovito se ispunjava u župskoj crkvi. Ako se tko ispovjedi drugdje, treba mu potvrda.

5. Djeca koja idu u školu (ako ista postoji u župi) treba da budu poučavana u vjeri.

U susjednim biskupijama uočavamo slično:

1. Djakovo i Pečuh, traže pouku u vjeri i u filijalnim crkvama.

Odredjuje se zajedničko recitiranje molitava kao svojevrsna pouka. Posebna briga posvećuje se uskrsnoj dužnosti - ispovjedi i pričesti.

2. Splitska sinoda nalaže, da se prije prve ispovjedi, a napose pričesti (koja neka bude poslije 12. godine i obično o Uskrsu) prvopričesnicima dade temeljita pouka, kako bi sa što većom pobožnošću pristupili sakramentu.

Na koncu usporedivši zapovijedi biskupskih sinoda s naredbama opće Crkve, uočavamo izvore zapovijedi i statuta biskupskih sinoda: sabor u Tridentu. Dakako, modificirano konkretnim vremenskim okolnostima, dogadjajima i psihom suvremenika.

4. Naredbe biskupa. - Na ovome mjestu valja istaknuti, da se naredbe biskupa u 18 stoljeću nalaze i ogledaju u pojedinim pastoralnim instrukcijama, biskupskim okružnicama, a takodjer i u obrednicima, koji nam u tom slučaju služe kao izvor biskupskih naredbi i vaљanih običaja.

U 18. stoljeću najvrijedniji, dragocjen, izvor za naredbe biskupa glede naše stvari je pastoralna instrukcija biskupa Thauszya iz 1761. godine. (78) Ona u cijeloj biskupiji postavlja pouku u vjeri na prvo mjesto uz administraciju sv. sakramenata.

Uzalud se ljudi preporadjaju u Kristu (mislim na one koji su došli do upotrebe razuma) veli biskup Thauszy u instrukciji, ako ne znaju otajstva vjere i ako ne vjeruju. Radi toga sav naš pastoralni posao treba da bude u tom: od mladosti uputiti puk putem božjih zapovijedi, potičući ga radi spasa duša, da se na tom putu kreće s plodom.

Govoreći o ispovjedi kao sredstvu spasenja, biskup joj posvećuje posebnu brigu i ističe, da se ne smije zanemariti poučiti poučiti puk o potrebi i naravi sakramenta pokore, o onom što se traži za valjanu ispovjed, kako to već činite, veli biskup, u svojim katehezama i kako se nalaže u moralci. Ispovjedati treba jedino u ispovjedaonici u crkvi u roketi i štoli radi dostojanstva skramenta, a u ispovjedanju uvijek strogost s blagošću ublažiti, odnosno blagost strogošću temperirati pokazujući tako što se više može razumijevanja za grešnike.

Biskupu su posebna briga bolesnici, koje župnik treba obilaziti, tješiti i okrijepiti sakramentima, jer o tome ovisi njihova sretna vječnost. Ako pogledamo sinodu iz 1669. godine, naći ćemo strogu naredbu, koja predvidja oduzeće župe, ako se desi, da koji vjernik krivnjom župnika umre bez sakramenata (79) iz čega uočavamo trajnu brigu Crkve o podjeli sakramenata ispovjedi i pričesti.

Veoma je prikladno u sklopu biskupskih odredbi spomenuti i iznijeti ono što je bitno u "Examen..." za promociju župnika, koji se spominje na više sinoda, obzirom na znanje o sakramentima i njihovoj administraciji, a koji se nalazi kod Peterfija (Sacra Concilia... pars secunda, Str. 435-436). Ovaj "Examen..." nadjen je u rukopisima biskupa Losya kao dodatak provincijalnim sinodama iz 1611. i 1629 godine. Mnoge su provincijalne sinode donosile slične točke ispita za župnike, a ova im je shema bila temelj. Obzirom na "Examen..." treba se posjetiti na sinodu zgb. biskupije iz 169o. godine u kojoj je naredjeno: svi župnici i kapelani dužni su polagati ispite pred arbitrom kojega odredi gen. vikar, a vizitatori su dužni o ispitu

obavjestiti se prigodom vizitacije. Ovi ispiti bili su tokom 18. stoljeća izgleda redovna stvar, kako to ističe i dr. Škreblin u svojoj studiji "Odgoj i nastava u zagrebačkom sjemeništu od 1578-1900." (80) oslanjajući se na dr Vanina, koji veli da nije rijedak slučaj, da je mladi bogoslov već nakon godinu dana bogoslovskog studija primio sv. Red i otišao u pastvu, (81) a bilo je i zaredjenih klerika, koji uopće nisu polazili tečajeve teologije, niti su bili u sjemeništu.

Medju pitanjima "Examena.." nalaze se i pitanja o propovjedanju, tumačenju Evandjelja, evandjeoskih parabola i slično. Prisutna su i pitanja o sakramentima. Pita se: što su, njihovo značenje i administracija. koliko ih ima, koji od njih utiskuju karakter u dušu, koji se mogu ponovno primiti, tko je djelitelj, što je materija, a što forma sakramenta i slično.

Iza toga prema naredbi sabora u Tridentu (sess. 24. cap.7) dolaze pitanja: da li dušobrižnik zna razborito izložiti, protumačiti poučiti i propovjedati o sakramentima na narodnom jeziku, te da li treba. Iza toga slijedi pitanje o svakom pojedinom sakramentu gdje iz odgovora treba vidjeti znanje i praksu koje se treba držati. Posebnu pažnju treba obratiti na sakrmanete u administraciji župnika. Može se uz ovo pitati i prema rimskom katekizmu, odnosno obrednicima. (82)

Zapovijedi biskupa očituju se lijepo i u obrednicima. Na sinodi iz 1690. godine kao obrednik, dok se ne izda zagrebački, odredjuje se ostrogonski. (83) Taj se obrednik zadržao sve do 1729. godine, kada je biskup Branjug izdao svoj "Rituale Zagrabiense" (84), koji je bio u upotrebi sve do 1796. godine. Tada je biskup Vrhovac izdao svoj "Rituale-romano zagrabiense". (85) Iz ovoga uočavamo da je zagrebački obrednik biskupa Branjuga bio pretežno obligatan za administraciju sakramenata na teritoriji zagrebačke biskupije tokom 18. stoljeća.

"Ritale Zagrabiense" odmah na početku govori o onom čega se u administraciji sakramenata treba držati, pa se zbog toga i propisuje ovaj obrednik. (86) Općenito obzirom na pouku pri administraciji sakramenata se veli: "In sacramentorum administratione, eorum virtutem, ac utilitatem, et caeremoniarum significationes, ut Concilium Tridentinum praecepit ex Sanctorum Patrum, et Catechismi Romani Doctrina, ubi commode fieri poterit, diligenter explicabit." (87)

Veoma je slična uputa u slučaju vjerskoga neznanja kod sakramenta pokore. Za taj slučaj veli se: "Si vero Confessarius pro personarum qualitate cognoverit poenitentem ignorare Christianae fidei rudimenta: si tempus suppetat, eum breviter instruat de articulis fidei, et aliis ad salutem cognitu necessariis, et ignorantiam ejus corripiat illumque admoneat, ut ea postmodum diligentius addiscat." (88)

U općim uputama o sakramentu presv. Euharistije naredjuje se dušobrižniku najveća briga, a obzirom na vjernike ističe se:"... tum etiam populus sibi commisus, religose colat, sancte frequenterque suscipiat: praesertim in majoribus anni solemitatibus." (89) Iza toga slijede praktične upute u kojima se ističe sv. ispovjed, euharistijski post, te način primanja sv. pričesti o čemu treba poučiti pu (90)

Veoma je stroga naredba uskrsne ispovjedi i pričesti za koju svaki župnik mora pružiti vjernicima prigodu. Vjernici koji se n

pričeste u uskrsno vrijeme i koji to ne učine iza osmine Uskrsa, treba opomenuti, a u slučaju neposluha javiti Ordinariju. Vjernike je najbolje, ako je moguće, pričestiti na sam Uskrs. To bi trebala biti dužnost župnika. Vjernike tudje župe treba uputiti njihovom župniku osim ako su putnici, došljaci ili ljudi bez stalna prebivališta, koji se u tom slučaju mogu pričestiti. Bolesnim vjernicima treba u uskrsno vrijeme odnijeti sv. Pričest i ako su je možda "extra praescriptos Paschales dies sumpserint". (91)

"Rituale-romano Zagrabiense" biskupa Vrhovca iz 1796. godine donosi upute i naredbe istim riječima kao i prijašnji obrednik. (92
(92)Dodatak naredbama je uz svaki sakramenat kratka kateheza na jezicima kojima se govori diljem zagrebačke biskupije. Posebnost je i u tom što biskup Vrhovac ističe dobar običaj u biskupiji, da se vjernici pričešćuju o Božiću kao i o Uskrsu, te češće u godini. Taj običaj on hvali i moli župnike, da u tom potiču vjernike na ustrajnost, odnosno, da se vjernici pričešćuju sa što većom pobožnošću. U tu svrhu ima i kateheza. (93)

Kao rezultat zapovijedi opće Crkve i biskupa dolazi do prakticiranja sakramenata, a to se očituje u pobožnim običajima o kojima piše u molitvenicima, odnosno katekizmima. Jedan takav katekizam je Kanižlićevo "Obilato duhovno mliko..." koji je izdao biskup Thauszy 1754. g. u Zagrebu. Svrha mu se vidi iz predgovora, gdje se govori o brizi za pouku djece. (94) Govoreći o pričesti, kaže se, da je Crkva odredila pričestiti se više puta, kada se dodje do upotrebe razuma i to barem jedanputa godišnje (što važi i za djecu), a kada se nalazimo u pogibelji života kao na pr. teška bolest, žena pred porodom, osudjenici na smrt, vojnici pred bitku i slično, takodjer se trebamo pričestiti. (95)

Iz naredaba opće Crkve, sinoda, biskupa, te rubrika obrednika tokom desetljeća i stoljeća stvorio se običaj pouke za sv. ispovijed i pričest, koji su biskupi i svećenici kasnije preuzimali u poklad katehizacije, odnosno dušobrižništva.

Gledajući sve do sad izneseno možemo reći: postojala je priprava za prvu sv. ispovijed i pričest poukom u kršćanskom nauku. Tu pouku stalno i trajno urgirala je nadležna vlast kao nešto primarno i od goleme važnosti u kršćanskom životu, a ta pouka ušla je životnom praksom u običaj vjernoga puka sve do naših dana, gdje kao posljedicu prezentnoga stanja vidimo minimum pouke u vjeri, koji osjećaju običajem svi vjernici, a to je priprava za prvu sv. ispovijed i pričest, odnosno u vrijeme krizme na sv.Potvrdu.

II. Pouka za sv. Potvrdu.

Sakramenat sv. Potvrde mogli bi definirati: to je sakramenat N.Z. koji povećava krštenima milost posvetnu i pruža im snagu Duha Svetoga, kako bi čvršće vjerovali, odnosno svoju vjeru hrabro ispovjedali.

O. Mulih poznati pisac katekizma tokom 18. stoljeća definira sv.Potvrdu riječima: "Bermanje je novoga Zakona Sakrament kisze jur okerschenem szamo jenkrat, ter i onda od szamoga Biskupa daje gdesze po szvete Krizme, i recheh od Kristussa naredyeneh, Bosja mi-

loscha, i jakoszt Duha Szvetoga, nato hasznovita pridaje: da takov chlovek Veru Boszju more, ne szamo vu szvojem sitku vszigde iskazati, nego takajse zato: da more vu vszakom progonu, ali mukah, nyu sztalno dersech (gdegoder bude potrebno) ochiveszto valuvati, ter Ime Boszje szegurno zazavajuch, vu vere sztalno obsztati." (96)

Kako općenito u svijetu, tako i u nas Hrvata ime sakramenta sv. Potvrde je dvostruko: Potvrda i Krizma. Ime krizma dolazi od imena daljnje materije - sv. Ulja, krizme. Prema učinku sv. Sakramenta dolazi ime Potvrda, koje se može pratiti od V. stoljeća, a ima značenje: znak, oznaka, vlasništvo. Naziv mu izvire iz obreda jer biskup označuje čelo znakom križa mažući potvrdjenika istovremeno sv. uljem. Ako ovome dodamo još i odnos prema sakramentu krštenja, Potvrda je usavršenje, jer se po sv. Potvrdi završava ono što je krštenjem započeto.

Crkva je uvijek i stalno učila, da je sv. Potvrda u vlastitom i pravom smislu sakramenat. Tridentinski sabor revalorizirao je nauku Crkve o sakramentima i izdao svoje dekrete o istima, ovdje za nas interesantno na VII sjednici od 3.3. 1547. godine, u kojima se razlaže sakramentalni karakter sv. Potvrde. (97) Isto je istaknuto i u tridentinskoj ispovijedi (98) koju je izdao Pio IV u buli "Iniunctum nobis" od 13. XI. 1564. godine.

U instrukciji p. Klementa VII "Presbyteri Graeci" od 30. 8. 1595. u kojoj se govori o obredima talijanskih Grka, zabranjeno je običnim svećenicima odmah poslije krštenja dijeliti sv. Potvrdu s tim, da ako se to dogodi, latinski biskupi trebaju uvjetno po drugi puta istoga krizmati. (99) Benedikt XIV u svojoj konstituciji "Etsi pastoralis" za talijanske Grke od 26. V. 1742.g. potpuno negira vrijednost tako podijeljenoga sakramenta potvrde, pače proglašava ga poništenim, jer da sv. Stolica za takav slučaj nije dala delegaciju. (1oo) Medjutim p. Klement XIV svojom instrukcijom od 4.5.1774. godine podijelio je takvu delegaciju na temelju tridentinskoga koncila za slučaj potrebe običnom svećeniku s tim da se služi uljem po biskupu posvećenu. (1o1) Iz rečenoga slijedi, da je redovan dijelitelj sv. Potvrde biskup, a izvanredni svećenik. Stoljetnu praksu Crkve glede izvanrednog djelitelja Potvrde u posljednje vrijeme iznio je i protumačio dekret Kongregacije sv. Sakramenata "Spiritus Sancti Munera" od 14.9. 1946. godine.

1. <u>Naredbe opće Crkve.</u> - Sakramenat sv. Potvrde prema nauci Crkve nije strogo naredjen za spasenje, bolje rečeno nije obavezan necessitate medii, a niti de praecepto divino aut ecclesiastico sub gravi. Ali - ne smije ga se ni zanemariti.

Teze Vyclifa i Husa, koje je osudio p. Martin V bulom "Inter cunctos" od 22.2.1418. g, medju kojima se nalazi i upit pod rednim brojem 19, a koji glasi: "Item, utrum credat, quod christianus contemnens susceptionem sacramentorum confirmationis, vel externae unctionis, aut solemnizationis matrimonii, peccet mortaliter." (1o2) govori nam, da se ne smije prezirati, odnosno odbiti primiti sakramenat sv. Potvrde.

U Konstituciji p. Benedikta XIV "Etsi pastoralis" od 26. 5.1742. godine § 3. broj 4. govoreći o onima koji su krizmani po običnom svećeniku, kaže da ih ne treba ponovno krizmati, ako bi iz toga nastala sablazan "... cum sacramentum confirmationis eiusmodi necessitatem non habet, ut sine eo salvus quis esse non possit..." ali neka biskupi opomenu takve, ako baš odbijaju sakramenat i zanemare ga, da teško griješe. (1o3)

Iz ovoga možemo zaključiti, da je želja Crkve, glede sv. Potvrde, da primamo taj sakramenat, kad nam se zato pruži prigoda, odnosno grijeh je zanemariti ga. Ovo nam potvrdjuje i Rim. katekizam, koji iznoseći obavezu primanja sv. Potvrde, veli, da župnici pouče puk kako ovaj sakramenat nije za spasenje nužan, ali da gá se ne smije prezirati.(1o4).

Rimski katekizam govoreći o sv. Potvrdi, potiče župnike, da revno tumače i ovaj sakramenat, posebno na dan i kroz osminu Duhova, a nadasve prigodom podijele sv. sakramenta. Opća je konstatacija, da je ovaj sakramenat od mnogih zanemaren, ali je broj onih, koji žele primiti njegove plodove. Puk stoga, treba poučavati, da ga pobožno prima. (1o5) Dodajmo ovome osudu protestantske teze, da je Potvrda obična dosadna ceremonija, a ne sakramenat, te da nije drugo nego svojevrsna kateheza • vjeri (Denz, 1628), uočavamo, da je prije primanja sv. Potvrde bila kateheza. Ako pogledamo u katehezu za sv. Potvrdu, koju iznosi Rim. katekizam, lako uočavamo vezu izmedju sv. Krsta i Potvrde. Krštenjem, čovjek se radja za novi život, po sv. Potvrdi postaje čovjek: svjedok i vojnik Božji. "In baptismate homo ad militiam recipitur, et in confirmatione coarnatur ad pugnam. In fonte baptismatis Spiritus sanctus plenitudinem tribuit ad innocentiam, confirmatione autem perfectionem ad gratiam ministrat: in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum ad pugnam confirmamur: in baptismo ablufmur, post baptismum roboramur: regeneratio per se salvat in pace baptismum recipientes, confirmatio armat atque instruit ad agones." (1o6) Stoga, se preporuča i nalaže dušobrižnicima da češće i brižno protumače sv. sakramenat u vezi s krštenjem, njegovo značenje za kršćanski život, kao i milosti koje usavršuju čovjeka da može ispovjedati svoju vjeru, živjeti po svojoj vjeri i za svoju vjeru svjedočiti ako je potrebno i vlastitom krvlju. (1o7)

Dodamo li ovome odredbe tridentinskoga sabora o pouci prije primanja, odnosno podjele sakramenata općenito (1o8) dolazimo do slijedećega:

1.Župnici treba da rastumače puku, prema mogućnosti shvaćanja, nauk Crkve o sv. sakramentu Potvrde.

2. Pouka treba da sadrži materiju, koju je propisao tridentinski sabor za sakramenat potvrde. Potrebno je naglasiti vezu izmedju sv. Krsta i Potvrde, savršenstvo sv. Potvrde, kao i milosti koje ljudima daje ovaj sakramenat. Nije bez važnosti naglasiti vrijednost sv. Potvrde za savršeniji kršćanski život: životno ispovjedanje svoje vjere.

3. Pouka će biti obično, obzirom na ovaj sakramenat, o Duhovima, kroz duhovsku osminu, odnosno vrijeme prije nego vjernici pristupe ovom sakramentu, kako bi ga puk primio sa šro većim znanjem, poštovanjem i pobožnošću.

4. Na pouku, prije nego će primiti sakramenat, vjernici su dužni doći.

2. - <u>Naredbe dijecezanskih sinoda.</u> -

A. - <u>Naredbe provincijalnih sinoda.</u> - Dijecezansko-provincijalna sinoda od 156o. godine, koja je održana u Trnavi medju statutima im poglavlje "De confirmationis sive Chrismatis Sacramento". To je

IV poglavlje i ima 3 paragrafa. § 1. govori o krizmi i tumači njezin učinak, § 2. dokazuje sam sv. sakramenat "ex ss.Canonibus et PP.", a § 3. govori "quae in ea observanda" pa navodi, da je potrebno puk marljivo p o u č i t i kako ne bi došao u sudar radi neznanja s crkvenim zapovijedima i naredbama. Nadalje, valja paziti, da onaj koji sam nije krizman ne bude kum, a niti jedan mnogima odnosno mnogi jednomu. Neka se nitko ne usudi primati sv. Potvrdu, a da nije kršten. Takodjer se traži da župnici često opominju, kako se ne bi odgadjala sv. Potvrda, odnosno da se ne zavlači(1o9).

Dijecezanska sinoda u Trnavi iz 1629. godine u svojim statuima i dekretima poglavlje I ("De sacramentorum administratione") u točki 3 govori o sv. Potvrdi, pa medju inim kaže, da kada u pojedinom distriktu treba obaviti krizmu, arhidjakoni neka na vrijeme obavijeste župnike o vremenu i mjestu gdje će isti doći radi sv. Potvrde s krizmenicima.

Župnici primivši obavijest, objavit će puku odredjeni dan i mjesto adminstracije sakramenta, Ujedno će rastumačivši sakramenat potaknuti sve koji su stariji od 7 godina, da ne zanemare krizmati se. Što više, neka se pobrinu, da poslije ispovjedi u crkvi budu javne molitve za krizmenike, kako bi primanja darova Duha svetoga bilo obilnije. Takodjer neka pouče puk, da je svetogrdje po drugi put krizmati se. Odrasle treba disponirati, da se prije krizme ispovijede. Napokon, neka opomenu, da kumovi budu muškarci muškarcima, a ženski svijet ženskom puku. Svi potvrdjenici, neka se upišu u knjigu potvrdjenika, kako to nalaže obrednik. (11o)

Dijecezanska sinoda iz 163o. godine održana u Trnavi u šestoj točki statuta govori o sv. Potvrdi. Konstatira se činjenica, da ima veliki broj odraslih i starijih osoba, posebno po udaljenijim selima, koji nisu krizmani, a većina jedva da išta zna o ovome sakramentu. Da se to popravi odredit će se u pojedinim dijelovima biskupije gradovi ili veća naselja, a takodjer i vrijeme kada će biti sv. Potvrda. Župnici će dovesti puk, koji treba da je poučen o dostojanstvu kao i načinu primanja sv. Potvrde. (111)

B. - Naredbe zagrebačkih sinoda. - Ovdje ćemo poći od sinode iz 16o2 godine. Obzirom na sakramenat sv. Potvrde konstitucije preciziraju, da župnici češće poučavaju puk "quanta sit vis et virtus huius sacramenti, quantoque religionis studio suscipiendum sit hoc sacramentum, cuius minister est solus episcopus." Posebno neka župnici brinu se, da vjernici ne zanemare ovaj sakramenat, a napose, da tko ne umre bez njega. Krizmanike treba opomenuti da se ispovjede, a takodjer da se krizmaju natašte. Za sv. Potvrdu treba kum, koji mora da je već krizman, te da zna temeljno u svetoj vjeri. (112)

Sinoda iz 169o. godine govoreći o administraciji sakramenta u V glavi, točka 1. općenito se veli o sakramentima: "Sacramenta quae sunt bases et columnae Ecclesiae Dei, quo decentiori ritu peragantur, eo majori cum devotione a populo recepta uberiorem quoque fructus operantur." (113)

O Potvrdi nemamo gotovo nikakvih podataka obzirom na sastanke svećenika za biskupa Branjuga i Thauszya i ako je Thauszy veoma mnogo učinio na katehetskom polju u zagrebačkoj biskupiji.

C. - Naredbe sinoda susjednih biskupija. - Bacimo na trenutak pogled na susjedne biskupije, konkretno sinodu splitske biskupije od 1688. godine. O sv. Potvrdi, govori cijelo VIII poglavlje sinode,

pa se medju inim kaže, da iako podjela sv. Potvrde spada na biskupa, ipak zahtijeva brigu i marljivost župnika, kako bi sv. Potvrda bila dostojno podijeljena. Stoga, neka župnici opomenu vjernike o snazi i učincima ovoga sakramenta prema rimskom katekizmu. Sve ovo treba marljivo poučiti djecu, jer se zbiva da ovaj uzvišeni sakramenat primaju nepoučeni i to nebrigom župnika (što je česta i žalosna činjenica) bez ikakva znanja i pobožnosti.

Kad god bude najavljena administracija sv. Potvrde, župnici su dužni, da pouče vjernike s kakvom vjerom i znanjem treba isti primiti. Naime, neka se ne pripuštaju djeca ispod 7 godina, a odrasli bez sv. ispovjedi. Tko nije krizman, ne može biti kum. Oni koji su krizmani ne mogu se drugi put krizmati. Župnici treba da i imaju knjigu potvrdjenika kao i njihovih roditelja. Mogu se imena potvrdjenih poslati i u kancelariju kurije.

Zatim se naredjuje župnicima, da utvrde, koliko imaju djece za krizmu, a potom: da li su poučeni u temeljnim istinama vjere, jer ako nisu poučeni, ne mogu se pripustiti sv. Potvrdi. O svemu prosudjuje župnik, pa sposobnima daje cedulju za sv. Potvrdu.(114)

U iznesenom možemo uočiti:

1. Sinode općenito naglašuju, da župnici , a i biskupi posvete veću brigu sakramentu sv. Potvrde.

2. Za sakramenat - primanje - potrebna je pouka. Materija jepouke nauk Crkve o sakramentu sv. Potvrde, a takodjer i o ostalim temeljnim istinama sv. vjere. Tko nije dostatno poučen, neka se ne pripušta sakramentu.

3. - Naredbe biskupa - Osim općih naredbi za sv. Potvrdu, kako Sabora, tako i sinoda, te rubrika rimskog Pontifikala, ne nalazimo drugih.. "Rituale Zagrabiense" ne govori o sv. Potvrdi, jer obradjuje administraciju sakramenata sa strane župnika. a Potvrdu dijele biskupi. "Rituale romano-zagrabiense" donosi upute i o sakramentu sv. Potvrde, a takodjer u duhu tridnetinskih naredbi i katehezu o istom sakramentu. Medju inim uglavnom ističe, da župnici onih mjesta gdje će se administrirati ovaj sakramenat imaju dužnost opomenuti vjernike, da prime ovaj sakramenat u kojem se ističu, kao potpuni kršćani, da ne odugovlače s primanjem sv. Potvrde, te da se za isti dobro pripreme. Dužnost je dušobrižnika nekoliko puta godišnje govoriti o sv. Potvrdi, a posebno u vrijeme administracije. Kao pripravu za administriranje sakramenta, dušobrižnici trebaju vjernicima držati posebne kateheze (exhortationes) u kojima će rastumačiti ustanovu, snagu i milost sakramenta, a takodjer i vanjske ceremonije, koje propisuje Rimski Pontifikal i rimski katekizam, dakako prema sposobnosti mladeži..."...ad capacitatem juventutis directa methodo explicat." (115)

Iza toga slijedi kratka exhortacija (116), gdje se tumači sakramenat sv. Potvrde.

U dijelu "Rituale romano-zagrabiense", gdje se govori o biskupskoj vizitaciji (Ordo ad visitandas Parochias) ističe se, (117), da vizitaciju treba objaviti s propovjedaonice svima vjernicima, da svi znaju i da se za to pripreme, odnosno pokažu svoje poštovanje biskupu. Ovom prigodom će župnici upozoriti vjernike na sv. Potvrdu. Oni koji jož nisu potvrdjeni pripravit će na sv. sakramenat. Treba ih poučiti.(118) U uputi o vizitaciji navode se i knjige, koje treba pružiti na pregled, pa se medju maticama na drugom mjestu nalazi - matica potvrdjenih.

III POUKA ZA SAKRAMENAT SV. ŽENIDBE

1. - Nauka Crkve. - U nauci Crkve o ženidbi valja predpostaviti pojam ženidbe prema naravnom pravu. Suvremeni pravnik 18. stoljeća Vito Pichler u svojem djelu "Jus canonicum..." prihvaća definiciju rimskog prava, koje ženidbu definira: maris et feminae coniunctio individuam vitae consuetudinem retinens (119) jer su u njoj svi bitni elementi ženidbe.

Kao naravni i civilni ugovor Pichler definira ženidbu: "... est conventio seu contractus legitimus, quo mas et femina, nullo jure impediti, mutuo sibi tradunt jus in corpora ad actus ex se aptos ad generationem prolis, et ad individuam vitae societatem se obligant." Ovakva ženidba, ističe Pichler, bila je u St. Zavjetu prije dolaska Kristova i danas je kod nekršćana, naime Židova, Turaka i pogana.

Ženidba, kao sakramenat, definira se na isti način uz dodatak: ..." ex institutione Christi collativus gratiae."

Slijedeći Pichlera u njegovu izlaganju o ženidbi pogledajmo i njegovo tumačenje iznesene definicije. Pichler veli:

...contractus legitimus - valjan prema naravnim, božjim i ljudskim zakonima.

... mas et femina - hoće reći jedan i jedna, da se isključi poligamija.

...nullo jure impediti - tj. nema nikakve smetnje, odnosno zapreke, kao na pr. doba, strah i slično.

...mutuo sibi tradunt et acceptant - što se razumijeva, treba da bude recipročna predaja i primanje.

...ius in corpora etc. - prema onoj Pavlovoj "Žena nije gospodar svoga tijela, nego muž; isto tako i muž nije gospodar svoga tijela, nego žena." (I. Kor.),4) podrazumijevajući podjelu, bar em radikalno, prava na tijelo supružnika ad usum generationis. Ova predaja prava na tijelo, koja nastaje obostranom privolom spada na b i t ženidbe, a ne stvarna predaja tijela - realis traditio corporum - koja biva per concubitum seu copulam carnalem, dakle po sebi prikladnim činom za radjenje djece. Prema tome ženidba je po naravi ugovora konsezualna predaja prava na tijelo, što dosljedno znači, ženidba nije realni ugovor - contractus realis - nego kosezualni tj. potpun je samom privolom i njenim očitovanjem, a nije potrebna predaja ugovornog predmeta, konkretno copulam carnalem. (12o)

...et ad individuam vitae societatem se obligent - u čemu nazrijevamo nerazrješivost ženidbe prema onoj evandjeoskoj "...Zato će čovjek ostaviti oca i majku te će prionuti uz ženu svoju, pa će oboje biti samo jedno tijelo..." (Mat.19,5) odnosno sv. Pavla "Žena je vezana za svoga muža sve vrijeme dok on živi." (I.Kor.7,39)

...ex institutione Christi collativus gratiae - naime, Krist je podigao ženidbu na čast sakramenta. V. Pichler, navodi da je ta nauka sigurna iz florentinskog i tridentinskog sabora, samo se nezna kada je to Krist učinio, pa kao vjerojatno navodi dogadjaj iz Evandjelja, odnosno raspravu s farizejima, gdje je Isus rekao: "..Dakle: što je Bog sjedinio, neka čovjek ne rastavlja!" (Mat. 19,6) - radi oznake svoje osobne povezanosti s Crkvom - Krist i Crkva - naime

koju je htio označiti slikom ženidbe.

Pod milošću razumijeva se i gratia sanctificans i actualia auxilia koja pomažu supružnike u ispunjevanju ženidbenih obaveza u medjusobnoj ljubavi, te da mogu lakše snositi teret braka.

Ženidba je sakramenat živih i radi toga treba ga primiti u stanju milosti, ako ga se želi prodonosno primiti.

U daljem izlaganju Pichler donosi i causae matrimonii, te ih izlaže: Causae: Effientem: remota : Deusa, Christus; proxima: contrahentes ipsi. Materialis: remota: corpora contrahentium ad generationem prolis idonea; proxima - mutua traditio. Finalis: 1. Procreatio prolis; 2. Coniunctio animarum ad mutua auxilia, obsequia et officia materialia praestanda. 3. Remedium concupiscentiae - ali Pichler ističe ovaj je sekundarni.

Nadalje matrimonium je legitimum, ratum et consumatum. Consumatum - ne samo consensus, sed etiam copula carnali, eaque perfecta seu per se sufficiente ad generationem prolis, et faciente, ut coniuges per commistitionem seminis afficiantur una caro, completum et perfectum est. (121)

Obzirom na zapreke Pichler donosi slijedeće:

"Error, Conditio, Votum, Cognatio, Crimen, Cultus disparitas, Vis, Ordo, Ligamen, Honestas, Si sis affinis, si forte coire nequibus, Si parochi et duplicis desit praesentia Testis, Si mulier sit Rapta, loco nec reddita tuto, Haec facienda vetant conubia, facta retractant." (122)

2. Naredbe opće Crkve. - Crkva je nauku o ženidbi kao sakramentu opširnije definirala na 24. sjednici sabora u Tridentu. Rezultat je sjednice tumačenje nauka o ženidbi, koji je sankcioniran s 12 kanona u kojima su dogmatske definicije ženidbe. Dodatak je definicijama dekret o reformi ženidbe, koji sadrži 10 poglavlja, a općenito je poznat u povjesnoj i pravničkoj literaturi kao dekret "Tametsi".

U dekretu "Tametsi" sadržane su zapravo opće naredbe Crkve glede ženidbe. - U prvom poglavlju dekreta proglašuju se valjanim ženidbe samo ako se sklope javno, što znači, da je Crkva rasčistila s tajnim ženidbama - matrimonium clandestinum - koje ako su već sklopljene priznaje za valjane, ali u buduće traži javnu ženidbu s tim, da se obave prije vjenčanja ozivi, kako to predvidjaju Lateranski III koncil i papa Inocent III. Ozive dužan je obaviti vlastiti župnik pod sv. misama nedjeljom i blagdanom, a njihov je broj tri. Obavivši ozive, ako nema smetnje župnik će pristupiti celebraciji ženidbe i to na taj način, što će pred licem Crkve upitati zaručnike o njihovom pristanku na ženidbu, odnosno čuvši obostranu privolu objavit će ženidbu: Ego vos in matrimonium coniungo in nomine Patris, et Filii et Spiritu sancti, ili na koji drugi način prema običaju zemlje. Za ženidbu su potrebni i svjedoci: dva ili tri. U slučaju sumnje da postoje uzročnici koji bi mogli malicoznošću spriječiti ženidbu, tada se može vjenčati i s jednim ozivom. Dakle dopuštaju se oprosti od oziva. Ženidba sklopljena bez svećenika i svjedoka ne vrijedi. Ako svećeni vjenčava bez svjedoka, odnosno svjedoci prisustvuju bez svećenika predvidjaju se kazne. Sabor potiče vjernike, da prije vjenčanja ne žive zajedno," ... in eadem domo non cohabitant", te da ženidbeni blagoslov traže od svoga župnika. Ako koji strani župnik ili svećenik prisustvuje vjenčanju tudjih župljana bez dozvole nadležnog župnika ili Ordinari-

ja, biva suspendiran dve dok ga Ordinarij ne odriješi. Župnici treba da imaju maticu vjenčanih "... librum, in quo coniugum et testium nomine, diemque et locum contracti matrimonii describat..." i koju treba da brižno čuvaju.

Sabor potiče supružnike, da se tri dana pred vjenčanje ispovjede i pričeste. Ako u kojem narodu postoje kakvi pohvalni običaji u vezi vjenčanja sabor želi da se zadrže (što preporuča u naše vrijeme i II vatik. sabor). Sabor naredjuje da se ove reforme što prije objave i da se u svakoj pojedinoj župi ovaj dekret rastumači puku i to u prvoj godini što češće, kasnije, koliko se god puta to učini prikladnim. U svakoj župi ovaj dekret stupa na snagu trideseti dan po proglašenju. (123)

U drugom poglavlju dekreta sabor iznosi ljestvicu duhovnog srodstva, odnosno kumstva u vezi ženidbe. Prema ovome poglavlju zapreka duhovnog srodstva postojala je u slijedećim slučajevima: a) iz krštenja izmedju dijelitelja krštenja, krštenika i krštenikovih roditelja, b) izmedju kuma (kume) i krštenika i njegovih roditelja, d) izmedju kuma (kume potvrdjenika i njegovih roditelja. Smetnje se pomnožavaju novim kumovanjem.

Treće poglavlje govori o zapreki javne cudorednosti te se opseg zapreke ograničava na prvo koljeno. U četvrtom poglavlju Sabor je mnogo riješio svojom odlukom, da smetnja iz nedopuštenog spolnog općenja (affinitas ex formicatione) ne prelazi drugog koljena. Zgodno je ovdje reći, da je u vrijeme poslije Tridenta, obzirom na smetnju iz svojbine glede ženidbe, zapreka izvirala iz dozvoljenog i i nedozvoljenog spolnog općenja. Zapreka se umnožavala.

Peto poglavlje zabranjuje ženidbu u okvirima smetnji i ograničuje oproste. - Šesto poglavlje raspravlja, odnosno postavlja smetnju otmice, koja postoji izmedju otmičara i nasilno odvedene osobe u svrhu ženidbe i to za vrijeme sve dok je oteta osoba u vlasti otmičara.

Sedmo poglavlje govori o beskućnicima "...qui vagantur et incertas habent sedes, et, ut improbi sunt ingenii, prima uxore relicta aliam et plerumque plures illa vivante diversis in locis ducunt." Župnici ne smiju prisustvovati ženidbama beskućnika, dok brižljivo ne obave sve izvide i dok ne dobiju dopuštenje Ordinarija.

Osmo poglavlje govori o konkubinatu, te ističe svu zloću istoga, a takodjer donosi naredbe za postupak prema istima. - Deveto poglavlje ističe slobodu ženidbe upozoravajući plemstvo i zemaljske gospodare, da nikoga ne smiju siliti na ženidbu. Navodi se i sankcija anatema u koju se upada samim činom.

Deseto poglavlje odredjuje vrijeme vjenčanja. Zabrana je za svečano sklapanje od Došašća do sv. Tri Kralja, te od čiste srijede do oktave Uskrsa uključivo. U ostalo vrijeme godine dopušteno je svečano svadbovanje, ali se biskupi upozoravaju, da paze na čednost i čast ženidbe, jer "Sancta enim res est matrimonium et sancte tractandum." (124) - Ova se zabrana sve do Kodeksa smatrala posebnom zabranom zatvorenog vremena, pa je partikularno pravo zabranjivalo ne samo svečane ženidbe, nego: svako sklapanje ženidbe u ovo vrijeme. (125)

Gledajući dekret "Tametsi" uočavamo obzirom na ženidbu:

1. Obnavljaju se zakoni i naredbe, koje su već postojale u Crkvi obzirom na vjenčanje i proglašuje se za jedino valjaju ženidbu javno sklopljena ženidba.

2. Biskup može podijeliti oproste od oziva.

3. Obnavljaju se ozivi, koje treba da obavi vlastiti župnik pod sv. misama nedjeljom i blagdanom.

4. Za valjanost, ženidbi mora da prisustvuje vlastiti župnik. On treba da čuje privolu i konstatira ženidbu.

5. Uz župnika treba da prisustvuju i svjedoci, konkretno 2,3.

6. Strani svećenik (župnik), nesmije bez dozvole nadležnog župnika, odnosno biskupa, prisustvovati ženidbi.

7. U svaku župu uvodi se matica vjenčanih.

8. Prije ženidbe, supružnici treba da se ispovjede i pričeste.

9. Postavljaju se ljestvice duhovnoga srodstva i svojbine, te ograničuju oprosti. Tumači se smetnja javne ćudorednosti i otmice.

10. Donose se naredbe za ženidbu beskućnika. Govori se o konkubinatu, te donose odredbe za postupak. Ističe se sloboda ženidbe i ženidbene privole. Odredjuje se vrijeme za svečane ženidbe, odnosno ističe zabranjeno vrijeme.

11. Ovaj dekret treba objaviti u svakoj župi i on stupa na snagu mjesec dana nakon objave.

Jedno je jasno iz svega: dekret predvidja pripravu, odnosno pouku za ženidbu. Snagom samoga proglašenja, dušobrižnici su morali upoznati vjernike sa svima pojedinostima u dekretu, a to nači poučiti ih. Ta je pouka obavezna, jer dekret veli: "... In primo anno quam saepissime fiat, deinde vero quoties expedire viderint." (126)

Uzmemo li u obzir "Decretum de reformatione" s 24 sjednice trident. sabora glava VII (127) o kojem smo već govorili u pouci za sv. ispovjed i pričest, vidimo jasno: dušobrižnici su dužni poučiti vjernike o sakramentima, rastumačivši "vim et usum sacramentorum" na materinjem jeziku pobožno i razborito prema katehezama, koje je sabor odredio.

Te su kateheze izašle u Rim. katekizmu, a obzirom na sakramenat sv. ženidbe one obuhvaćaju osmo poglavlje, koje broji 34 broja. (128) U prvom broju kateheze o ženidbi, odmah se stavlja pitanje, zašto treba župnici da bdiju nad znanjem kršćanskoga puka o naravi i svetosti ženidbe, pa se veli, stoga: jer to sam Krist hoće, jer to traži Crkva, jer o tome govori kako sv. Petar tako i sv. Pavao na mnogo mjesta u svojim spisima i jer "... quanta et quam multa commoda ad christianam societatem pervenire possent, si fideles matrimonii sanctitatem cognitam haberent, et inviolatam servarent; contra vero, ea ignorata vel neglecta, plurimas maximasque calumnitates et detrimenta in ecclesiam importari". (129)

No s tim nisu iscrpljene naredbe o pouci. Kada je zaprijetila pogibelj mješovitih ženidbi Crkva je nastupala naredbama o pouci, opominjući dušobrižnike, da pouče vjernike o pogibeljima, koje te ženidbe nose, dajući smjernice da se zlo otkloni. (130) Kada je prijetila pogibelj od gradjanskih ženidbi pape nastupaju i traže pouku za to zlo. (131) U svojoj konstituciji "Etsi minime..." od 7.2.1742. godine papa Benedikt XIV traži, da se moraju za vjenčanje znati temelji vjere prema tada uobičajenoj metodi - molitvenim obrascima: Vjerovanje, očenaša, Zdravo Marijo, čina vjere, ufanja i ljubavi, pokajanja, sedam sv. sakramenata, božjim i crkvenim zapovijedima. (132)

Iz svega vidimo, da je Crkva naredjivala pouku za sakramenat ženidbe, pače, da je to strogo isticala. Obaveza pouke ticala se župnika i bila je dvostruka: jedna za sve vjernike općenito, a druga - posebna - za nupturijente. Predmet pouke bile su temeljne istine sv. vjere i obaveze ženidbenog staleža.

3. Naredbe dijecezanskih sinoda. -

A. - Naredbe provincijalnih sinoda. - Na provincijalnoj sinodi u Trnavi 1611. godine raspravljalo se i o ženidbi, pa nalazimo u III glavi statuta točka IX naredbe glede ženidbe. Temelj im je dekret tridentinskoga koncila "Tametsi". Ističe se: 1. ne smije se ženidba administrirati u zabranjeno vrijeme, 2. treba obaviti navještaje, 3. ženidbi prisustvuje vlastiti župnik i svjedoci, 4. ženidbu treba upisati u maticu, 5. strogo paziti na crkvene propise kod ženidbe beskućnika, 6. ženidbu treba redovno celebrirati u crkvi. (133)

B. - Naredbe zagrebačkih sinoda. - Poći ćemo od sinode iz 1602. godine. U traktatu o sakramentima pod naslovom "Quae ad sacramentum matrimonii spectant?" donosi se nauka Tridenta, odnosno dekret "Tametsi", gdje se traže oglasi, javno vjenčanje pred svjedocima, pred vlastitim župnikom itd. Ako bi koji svećenik vjenčao bez znanja i dopuštenja župnika bit će suspendiran. (134)

Prikladno je spomenuti sinodu koja je održana 1642. godine. Nemamo konstitucija sinode, ali nam je sačuvan dnevni red, iz kojega se vidi, da je prvi dan o. Ivan Šikuten, tumačio u hrvatskom jeziku dekret "Tametsi", a kako je bio običaj, svećenici su bilježili istumačeno. (135)

Na sinodi b. Borkovića iz 1669. godine u konstitucijama (cap VIII) govori se o franjevcima, pa se kaže: "Fratres Franciscani sine licentia Episcopi in privatis domibus non celebret, nec domus in praejudicium parochi benedicant, aut baptizant, vel matrimonio assistant alioquin suae Sanctitati accusandi." (136)

Za biskupovanja b. Branjuga bio je sastanak svećenika 12.8. 1734. godine. Ne znamo zašto je sazvan, ali imamo "Gravamina" koja su nam se sačuvala (137) iz kojih vidimo, da su se župnici medju inim tužili i na redovnike, jer vjenčavaju bez dozvole i znanja župnika.

C. Naredbe sinoda susjednih biskupija. - Splitska sinoda iz 1688. godine govori o ženidbi u poglavlju XIV (de Sacramento Matrimonii) svojih statuta, pa kaže, da je župnik dužan prije nego celebrira ženidbu ispitati nakanu i volju supružnika o ženidbi i to ozbiljno i uz obavezu tajne. Iza toga ispita ispitat će nupturijente o vjerskom znanju - de prima rudimenta fidei -. (138). Sve ostale naredbe iz dekreta "Tametsi" ponavljaju se.

Gledajući i Konstitucije sinoda uočajemo, da se ne govori često o sakramentu ženidbe. Izgleda, držalo se onoga iz dekreta "Tametsi". Dekret je po promulgaciji ušao u praksu i toga su se svi držali. Ako je gdjegod došlo do zloupotreba ili propusta, biskupi bi upozorili ističući naredbe Tridenta i obilježavajući ono što nije dobro. Dušobrižnici su znali svoja prava, dužnosti i držali su ih se.

4. Naredbe biskupa. - Poznata je pastoralna instrukcija bisk. Thauszya, koja pruža dragocjene pastoralne smjernice dušobrižnicima, a nama prvorazredan izvor biskupskih naredbi.

U instrukciji se govori o ženidbi. Ističe se, da je ženidba valjana jedino, ako je sklopljena pred župnikom, jer je župnik "Minister aut certe principalis testis, sine cujus assistentiam nedum illicitum, verum plane invalidum evadit matrimonium", pa dušobrižnike upozorava, da budu oprezni, te si ne prisvajaju što na njih ne spada, kako ne bi upali u cenzure. Na župnike se ne odnosi: ispitivati valjanost ili nevaljanost zaruka, njihovo razriješenje, odnosno sumnje oko istih a također ni sličnih stvari obzirom na ženidbu, jer je to stvar biskupa. Tudje župljane župnik ne smije vjenčavati, a ako to učini samim činom upada u cenzuru.

Da bi se spriječila zla i mnogi grijesi, kojih ima obzirom na vjenčanje, prigodom vjenčanja biskup naredjuje: "...ut non solum Parochi, verum etiam alii Concionatores impedimenta Matrimonii saepius per annum fideliter explanent." Instrukcija potiče župnike da ne celebriraju tajnih zaruka, nego neka ih objave, načine svjedodžbu, kako bi imali dokaz. (139)

Zaručnici, nastavlja instrukcija, treba da se što prije upoznaju, kako bi se mogli oglasiti, sa smetnjama, a župnik neka najbrižlj-ivije istraži, da nema koja tajna smetnja kako kod rodjaka ili svojte zaručnika, odnosno kod njih samih. Zaručnike je potrebno upozoriti da moraju znati u kršćanskom nauku ono što je potrebno necessitate medii et praecepti. U tom moraju biti poučeni - pleno instructi esse debeant -, a vjenčanje se ne smije celebrirati, dok se ne ispitaju, odnosno pouče u kršćanskom nauku - nisi prius de iis examinati, et sufficienter edocti reperti fuerint. Znanje kršćanskog nauka teška je obaveza za zaručnike i stoga župnik m o r a odrediti dan za ispit u kršćanskom nauku, odnosno pouku. (Admonebunt proinde eos gravi hac eorum obligatione, diemque pro examine, et necessaria estenus instructione determinabunt.) Instrukcija ističe, da se posebno pazi na praznovjerje i praznovjerne običaje uz sakramenat ženidbe, te da se protiv toga strogo nastupi, pa završava: "Sed cum Deo hoc Magnum ut sit Apostolus, suscipiant Sacramentum, si ejusdem benedictionem, et felicitatem stante conjugio experiri cupiunt". (140)

Naredbe biskupa ogledaju se i u obrednicima. Obrednik biskupa Branjuga "Rituale Zagrabiense" govori o ženidbi na strani 156-168, dajući upute župnicima, koje su ujedno i naredbe, kako opće Crkve, tako i biskupa, odnosno već uobičajena praksa na temelju Tridenta i partikularnoga prava.

Što vidimo na navedenom mjestu?

Dušobrižnik kome je najavljeno, da će doći do ženidbe, mora znati: tko su i kakvi su ti koji se žele vjenčati. Treba ispitati dali postoji kakva kanonska smetnja, da li se isti žele slobodno i sakramentalno vjenčati, da li imaju dob i to zaručnik barem 14, a zaručnica 12 godina, da li oboje znaju temeljno u vjeri, jer u istom trebaju djecu poučavati. Posebno se ističe, da dušobrižnici moraju dobro paziti na sve ono što propisuje Trident za ženidbu i toga se moraju pridržavati. Ističe se, da ženidba u slučaju otmice, sve dok je oteta u vlasti otimača, a takodjer i tajna ženidba bez prisustva župnika ili drugoga svećenika s dozvolommžupnika, odnosno Ordinarija, te dvojice ili trojice svjedoka prema dekretima sabora u Tridentu ne vrijedi i nije ženidba - irrita omnino, ac nulla est.

Vlastiti župnik je onaj dušobrižnik, koji treba prisustvovati ženidbi u čijoj se župi celebrira ženidba, bilo da je to župnik zaruč-

nika ili zaručnice. - Napose neka se župnik čuva, da ne pušta ženidbi beskućnike i putnike, koji nemaju sigurna boravišta, a niti one koji su već bili vjenčani, kao što su žene vojnika ili zarobljenika, odnosno sličnih koji se nalaze u svijetu, sve dok se brižno ne obave izvidi o istima i stvar ne podnese Ordinariju od kojega će dobiti dozvolu (gratis) za celebriranje ženidbe.

Prije celebracije ženidbe, potrebno je, da se kandidati tri puta oglase na dane svetkovine. Ako su kandidati iz raznih župa, u obje župe neka budu ozivi, poslije kojih se mogu, ako nema smetnja, vjenčati. Pojavi li se kakva smetnja ili koji drugi razlog prema sudu biskupa, koji bi mogao svojom zlobom biti smetnja ženidbi, tada neka se dopuštenjem Ordinarija ne oglašuju ili neka bude samo jedan, pa neka se vjenčaju pred župnikom i dva, odnosno tri, svjedoka. Inače, trebaju oglasi, jer se tako lakše otkriju smetnje. Župnik neka ne pristupa ozivima, dok se ne uvjeri, da su obje stranke obzirom na ženidbenu privolu slobodne - "nisi prius de utriusque contrahendis libero consensu sibi constet". Ako se ne celebrira vjenčanje kroz dva mjeseca po isteku oziva, ozive valja ponoviti, osim ako biskup drugačije ne odredi. Ozivi neka budu na svečanim misama, a župnik će ih obaviti na materinjem jeziku, kako bi ih svi čuli i razumili. (Obrednik donosi hrvatski tekst).

Župnik je dužan opomenuti zaručnike, da prije svećeničkog blagoslova koji treba primiti u župskoj crkvi, ne žive zajedno. Ovaj blagoslov valja primiti od svoga župnika. Ženidba treba da se celebrira u crkvi, ali ako se obavi u kući u prisustvu župnika i svjedoka ipak zaručnici moraju doći u župsku crkvu primiti blagoslov, a tada neka se čuva svećenik, da ne traži po drugi put privolu zaručnika, nego neka im samo podijeli blagoslov i otsluži sv. misu. Prije vjenčanja zaručnici treba da se ispovjede i pričeste.

Župnik treba da zna: od I. nedjelje Došašća sve do dana Bogojavljenja, od čiste srijede sve do bijele nedjelje, zabranjeno je vrije za ženidbu. Ženidba neka se obavi čedno i časno, jer je to sveta stvar. - Sve ove naredbe uzete su iz dekreta sabora u Tridentu, te se one moraju potpuno i u potpunosti obdržavati, odnosno treba se, točno svih tih naredbi držati. (141)

Rituale romano-zagrabiense biskupa Vrhovca donosi rubrike o ženidbi na str. 173-194, gdje se iznosi naredba tridentinskoga sabora. Uglavnom repeticija već rečenoga. Zanimljiva je kateheza u duhu Tridenta, koja govori o sakramentu ženidbe, pa jer je u hrvatskom tekstu donosimo dio iste iz koje se vidi pouka o svrsi sakramenta ženidbe.

Naime, "...dachete pervo xeljnu dichicu, radost i veselje zakonskih drugovah, pravovrednim nacsinom porodit, nju u strahu boxjemu, i kriposti kersjanskoi dostoino adhranit, i broi svetih ahnjima uzmloxat, drugo dachete zakonsku duznost jedan pram drugomu ispunit, napastovanja slaboga, i mekoputnoga tila svagda priobladat, i od svakoga neposhtena dila daleko, i slobodni iliti prosti ostat; Tretche: dachete za svershenom ovdi s. xenidbom vashom dionici postat nebeske svadbe one, kojache med Isuskerstom, i kraljujuchom u nebu Cerkvom u neizrecsenomu veselju na vike terpit, i vridni se naiti csuti ove miloserdne nebeskoga Zarucsnika Ricsi: hodi amo od Libana Zarucsnico moja! hodi amo, hochute kruniti. Amen." (142)

Na koncu uočavamo u svemu kao zaključak:

1. Za nas veoma važno: naredjuje se pouka, Ta je pouka dvovrsna: jedna je za sav puk, druga za zaručnike.

2. U pouci za sav puk vidimo, da se ističe znanje o naravi i značenju ženidbe sa svima pravnim ustanovama za valjanost i dopuštenost. Uočavamo, takodjer, naglasak na svetosti, odnosno skramentalnosti ženidbe.

3. U zaručničkoj pouci vidimo dvije stvari: pouka i izvidi župnika. - Pouka se odnosi na kršćanski nauk i to na ono što je nužno u vjeri necessitate medii et praecepti. Ako u tome zaručnici nisu dovolj nq poučeni, što će se vidjeti iz ispita, treba ih poučiti i tek tada vjenčati. Za pouku i ispit treba odrediti dan, vrijeme. Dakako uz ovo dolazi i pouka obzirom na sam skramenat ženidbe. Zanimljiv je detalj, da se u pouci pripazi na praznovjerje u vezi vjenčanja. - Izvidi župnika odnose se na slobodno stanje, privolu, boravište, rodbinske odnose i svojtu, odnosno ženidbene smetnje. Takodjer je potrebno naglasiti i kanonsku dob: za zaručnika barem 14 godina, a za zaručnicu barem 12 godina.

4. Zgodno je naglasiti, da se celebracija ženidbe mora obaviti redovno u crkvi pred župnikom (vlastiti) i svjedocima, ispovjed prije vjenčanja, a takodjer i ženidbeni blagoslov po vjenčanju, koji treba dati jedino u crkvi, pa i onda kada se vjenčanje ne celebrira u crkvi. Ističe se vrijeme zabrane celebracije sv. Ženidbe.

IV. - KRŠĆANSKI NAUK - DOCTRINA CHRISTIANA. -

Pisac mnogobrojnih priručnika kršćanskoga nauka tokom 18.stoljeća isusovac Juraj Mulih za isti piše da "...je kratko, ter lahko napervo davanije vszega onoga, kaj pravi kershenik katholik je dusen znati, veruvati, valuvati, i chiniti, ali osztaviti: i kaj G. Kristus po szvete Matere Cirkve nazvecha, ter veruvati zapoveda". (143)

1. Naredbe opće Crkve. - Da ne idemo u širinu i ovdje ćemo početi s tridentinskim saborom. Na istom saboru tokom V sjednice raspravljalo se, kako o istočnom grijehu, tako i o pouci u vjeri. Na toj sjednici zaključeno je, da se izda katekizam "... a viris doctis lingua latina et vulgari edi cathechismum ex ipsa sacra scriptura a patribus orthodoxis excerptum..." (144), a izdan je i dekret (de Reformatione) koji u drugom poglavlju govori o obavezi propovjedanja, odnosno pouke u vjeri.

Medju inim tu se veli, da je propovijedanje Evandjelja u prvom redu dužnost biskupa, odnosno dužni su pobrinuti se da to u njihovo ime i drugi čine. "...Archipresbyteri quoque, plebani, et quicumque modo obtinent, per se vel alios curam animarum habentes ecclesias quocumque modo obtinent, per se vel per alios idoneos, si legitime impediti fuerint, diebus saltem dominicis et festis solemnibus plebes sibi commissas pro sua et earum capacitate pascant salutaribus verbis docendo quae sicre necessarium est ad salutem, annunciandoque eis cum brevitate et facilitate sermonis vitia, quae eos declinare, et virtutes, quas sectari oporteat, utpoenam aeternam evadere, et coelestem gloriam consequi valeant... Itaque ubi ab episcopo moniti trium mensium spatio muneri suo defuerit, per censuras ecclesiasticas seu alias ad ipsius episcopi arbitrium cogantur, ita ut etiam, si ei sic

expedire visum fuerit, ex beneficiorum fructibus alteri, qui id praestet, honesta aliqua merces persolvatur, donec principalis ipase resipiscens officium suus impeat." (145)

Gledajući čitate dekreta, možemo uočiti tešku obavezu dušobrižnika u koje se ubrajaju i biskupi, pa sve do posljednjeg pastoralnog svećenika, ne izuzevši ni redovnike, a ta je

1. Propovijedati sveto evandjelje - pouka u vjeri.

2. Obaveza pouke propovjedanjem veže dušobrižnike, barem nedjeljom i blagdanom, kada trebaju puk, prema svojim sposobnostima, kao i sposobnosti shvaćanja puka, poučiti spasonosnim riječima.

3. Predmet pouke je sve ono što treba nužno znati za spasenje.

4. Puk je potrebno poučiti ukratko, na lagan način o manama kojih se treba čuvati kao i krepostima, koje treba prakticirati, da izbjegne vječnu kaznu, odnosno postigne vječno spasenje.

5. Ako dušobrižnici zanemare svoju dužnost pouke, biskup će ih opomenuti, pa ako ustraju kroz tri mjeseca u nemarnosti kaznit će ih crkvenim kaznama, odnosno na zgodan način prisiliti na poučavanje.

Na 24. sjednici sabora u Tridentu, ponovno se je raspravljalo o pouci, pa je u dekretu de reformatione (poglavlje IV) opet riječ o propovjedanju, a posebno je naglašena pouka djece u kršćanskom nauku. U navedenom dekretu ističe se dužnost propovjedanja - saltem omnibus dominicis et sollemnibus diebus festis tempore autem ieiuniorum, Quadragessimae et Adventus Domini, quotidie, vel saltem tribus in hebdomada diebus, si ita oportere duxerint, sacras scripturas, divinamque legem annunciet, et alias quotiescumque id opportune fieri potest, ad audiendum verbum Dei..." (146)

Posebna naglašenost na pouci u kršćanskom nauku vidi se u slijedećim retcima: "...Iidem etiam saltem dominicis et aliis festivis diebus pueros in singulis parochiis fidei rudimenta et oboedientiam erga Deum et parentes diligenter ab iis, ad quos spectabit, doceri curabunt, et si opus sit, etiam per censuras ecclesiasticas compellent; non obstantibus privilegiis et consuetudinibus. In reliquis ea, quae de praedicationis munere sub eodem Paulo III decreta fuerunt, (cfr. Sess.V.c.2. de Ref.) suum robur obtineant." (147)

Smisao je zapovijedi jasan, pa uočavamo:

1. Djecu i mladež treba nedjeljom i blagdanom - barem u svakoj župi katehizirati. To je minimum obaveze kršćanskoga nauka u nedjelje i blagdane, što znači da treba i drugim danima katehizirati. Ovdje je potrebno naglasiti razliku izmedju propovjedi i pouke u kršćanskom nauku. Propovjed je jedno, a pouka u kršćanskom nauku drugo.

2. Predmet kateheze je temeljno u vjeri - rudimenta fidei.

3. Pouka treba da ima za cilj i praktičan život - odgoj mladeži i djece u poslušnosti Bogu i roditeljima.

4. Za nemarne dušobrižnike imaju sankcije, da se prisile na pouku mladeži. Sankcije su i za nemarne roditelje.

5. Sve ono što je naredjeno od Pape Pavla III glede pouke u vjeri i kršćanskom nauku, ponovno se osnažuje.

Dodamo li ovome zapovijed o kojoj smo već naprijed govorili, naime, o pouci prije pristupanja sv. sakramentima, a o čemu je riječ

u istom dekretu (poglavlje VII.) vidjet ćemo, da je za katehizaciju odredjen rimski katekizam, koji je izašao po završetku sabora, a treba ga prevesti u jezik puka, te prema tim katehezama poučavati puk nedjeljom i blagdanom - zapovijed, dobiva u načelu svoju puninu i obvezatnu snagu: puk, mladež, a posebno D J E C U treba poučavati u kršćanskom nauku, što znači učiti ih znanju o vjeri i odgàjati ih da žive prakticirajući vjersko znanje.

2. - Naredbe dijecezanskih sinoda. -

A. - Naredbe provincijalnih sinoda. - Već smo prije rekli, da su na pokrajinsko- dijecezanskoj sinodi u Trnavi iz 1560. godine doneseni zaključci o sakramentima, dužnostima župnika i učitelja, pa se u 24. poglavlju § 2. govoreći o dužnostima župnika iznosi, da je dužnost župnika povjereno si stado voditi u vjeri. Stoga treba nedjeljom i blagdanom, služiti sv. misu, tumačiti puku poslanicu i evandjelje, a na poseban način, dužan je župnik, poučavati u kršćanskom nauku - e et Cathechismus exponant - te naučiti puk vjerovanje apostolsko, očenaš i zdravo Marijo. U izlaganju kršćanskog nauka ne smije se slijediti heretike, odnosno auktore slične hereticima, nego tumačit će, slijediti i držati nauku vjere i običaje sv. Crkve i sv. Otaca. (148)

Na provincijalnoj sinodi u Trnavi 1611. godine nalazimo u konstitucijama (poglavlje III pod naslovom "De cautela et diligentia in concionando et sacramentorum administratione" točka 12.) naredbu o kršćanskom nauku. Tu se doslovno veli: "Parochi diligenter incumbat tenerae aetatis instructioni. (Sess.24.Dec.de Ref.c.4) Diebus festivis a prandio hora statuta curent, ut conveniant pueri, ac puellae ad Templum, ibique Christianam doctrinam eis tradant: Quae tali ordine institui debebit: habeant nomina omnium suae Parochiae, ad capessendam doctrinam idoneorum. Deinde, viros aliquos bonos promoveant, ut in re tam salutari Parochus adjuvent: qui et instigare caeteros poterunt, ut suos liberos instrui velint, et suo tempore ad templum cogant. Similiter vetulas aliquas deputent, quae puellas ad templum deducant. Quod siqui nollent suos liberos accedere, Ecclesiasticis poenis compelli debebunt. Ubi in templum convenerint: canent in primis Pater noster, Ave Maria, Credo, Decalogum, Praecepta Ecclesiae. Successu temporis, opera misericordiae, etc prout in Cathechismo habentur, edocebuntur... Similiter etiam graviter reprehendat Patresfamilias, qui cogere negligunt liberos, ac familiam, ut festis diebus ad Christianam doctrinam conveniant: eosque de suorum ignorantia rationem reddituras demonstret.

Quia vero haec teneriorис aetatis institutio, majoris est momenti, quam forte videri possit: Archidiaconus tempore visitationis diligentissime investigare debebit, an in hac admittatur defectus? et si quid negligentius actum animadvertat, ipsimet (inchoato per hoc pio opere) Parochos ad idem faciendum instruet, inflamabitque. Insuper, mensibus singulis (eo usque, dum res stabilita, ac usus recepta fuerit) admoneat Parochus Episcopum, de successu hujus tam sancti operis. In Ecclesiis vero Cathedralibus et collegiatis Episcopus, vel Praepositus ex canonicis, vel aliis idoneum unum, vel plures assignet, qui hoc munere fungi debeant." (149)

U statutima i dekretima dijecezanske sinode u Trnavi iz 1629. godine, koju je potvrdila i prihvatila provincijalna sinoda i z 1630. godine (glava III. točka 9.) govori se o stvarima kojima je potrebna efikasna obnova, pa se medju inim govori i o kršćanskom nauku.

Najprije se ističe kako župnik treba nastojati potaknuti roditelje, da marljivo uče svoju djecu moliti očenaš, zdravo Marijo, vjerovanje, znak križa i božje zapovijedi. Roditelji treba, da mole s djecom, pa o kršćanskom nauku veli: "Parochi, saltem Adventus et Quadragessimae Dominicis, hora pomeridiana, pueros et puellas, ad Christianam Doctrinam, rudibus necessariam, erudiant: ut minimum signum crucis recte formare, orationem Dominicam, salutationem Angelicam Symbolum Apostolorum et Decalogum teneant, eorumque simplicem explicationem intelligant.

Et quia saepe rudis populus, etiam in aetate provecta, haec non adeo exacto novit: Parochus, ubi defectum adverterit, in fine concionis, signum crucis paulatim ac distincte sibi imprimat, monendo populum ut aspiciat, ac imitetur. Deinde, tarde articulate recitet: Pater, Ave, Credo, et Decalogum; monendo, ut populus una cum ipso haec recitet. Hac enim ratione, non advetentibus ipsimet, paulatim addiscent necessaria.

Mandamus vero et illud omnibus, ac singulis Parochis, ut bubulcos, opisiones, porcarios, suae parochiae, saltem semel in hebdomada, ad audiendum Sacrum cogat: quo tempore, ad captum ipsorum, de rebus fidei, ac pietate instuantur; ut condofeciant mentem saepius ad Deum elevare, rosarium recitare, etc." (150)

Provincijalna sinoda iz 1638. godine u Trnavi (Konstitucije, točka 2.) govoreći o pouci u vjeri doslovno kaže: "Ut rudimenta fidei festivis diebus, non solum in Cathedralibus ac collegiatis, sed et omnibus Parochialibus Ecclesiis doceantur, pueritiamque, quae seges est Ecclesiae, in his diligentissima erudiatur, adhibeant omnem operam, Reverendissimi Domini Ordinarii, Aliique Prelati minores, ac Domini Archi-Diaconi. Expedit autem, ut doctrinae sodalitates Christianae ubi fieri potest, erigantur." (151)

U točki 6. zahtijeva se od vjernika pažnja i poštovanje propovijedi, da se veli, da je potrebno nastojati kako bi vjernici znali ono što spada na vjeru i zapovijedi i držali se toga. Takodjer svaki pojedini vjernik mora znati i držati se onoga u svojem zvanju što spada na njegov status i zvanje, "quorum supina negligentia, et ignorantia peccato omissionis, ac reatui ejusdem eos involvet, ac immerget haud dubie." (152)

B. - <u>Naredbe zagrebačkih sinoda.</u> - Poći ćemo od sinode iz 1602. godine. Obzirom na pouku u vjeri djece i mladeži sinoda u poglavlju "De fidei initiis a parochis tradendis et praedicatione verbi" doslovno kaže: "Quo autem facilius haec ipsa fides, a Deo infantibus inseminata in pueris plantari, in adolescentibus irrigari, in iuvenibus (crescere), in viris florescere, in senibus rematurescere, ac tandem in omnibus fidelibus vitae aeternae fructus producere queat, parochi nostri et caeteri omnes animarum curatores dabunt ubique eam operam, ut et pueros et plebes sibi commissos, pro sua et eorum capacitate, singulis dominicis et aliis festis diebus (sess.5.de Ref. cap.2) apud suas ecclesias imprimis orationem dominicam, angelicam salutationem, symbolum apostolicum, decem praecepta et sacramenta Ecclesiae ac alios ritus edoceant; deinde etiam in lege Dei instruant, verbum Dei ac purum Jesu Christi evangelium praedicent: divina explicent mysteria, viam aeternae salutis verbo et exemplo ostendant, annuntiando eis cum brevitate et facilitate sermonis vitis, quae eos declinare et virtutes, quos sectari oporteat, ut poenam aeternam evadere et

celestem gloriam consequi valeant.(sess.5.de re.cap.2.)." (153)

Biskup Borković održao je, kako znamo, 4 sinode. Sinoda iz 1669. godine donosi 8 poglavlja statuta od kojih prvo nosi naslov "De sacramentorum administratione, doctrina, et scholis" čija 3. točka nalaže pouku riječima: "...Pater, Ave, Credo, Praecepta Decalogi clare et distincte praeoret Parochus diebus dominicis et Festis et tenetur populum inducere, ut eadem singuli post ipsum repetant." (154) Konstitucije sinode iz 1677. godine imaju 7 poglavlja, a prvo se tiče pouke u vjeri, te u točkama 1. i 2. nalaže: "Pater, Ave, Credo, decem Decalogi et quinque Praecepta Ecclesiae: septem peccatorum capitalium ac peccati mortalis et venialis gravitas ad minus certis diebus ex cathedra proponantur." - Item de concionibus et missis audiendis qualiter et quomodo. De pueris et familia instruendis; et compellendis ad scienda ea, quae sunt fidei et universalium praeceptorum. Archidiaconi non deferentes Parochis, qui haec negligunt, puniatur." (155)

Konac 17. stoljeća krasi sinoda biskupa Mikulića iz godine 1690. Konstitucije imaju 9 poglavlja. Izdao ih je biskup Thauszy. Šesto poglavlje govori "De doctrina christiana" gdje se u točki I. i II. doslovno veli: In concionibus formandis, et praecipue coram rudiori populo, plus doctrinae Christianae inculcandae, quam conceptum subtilium ratio habeatur. Ideo de virtutibus, et vitiis diebus dominicis, festis vero de imitatione Sanctorum, quorum solemnia peraguntur, sermo instituatur, semper ut plurimum doctrinam credendorum,et ad salutem magis necessariorum instillando. Ita post concionem recitatio orationis Dominicae, salutationis Angelicae, Symboli fidei de Decalogi, et Ecclesiae praeceptorum unquam omittatur. In quadragessima vero, et ante et post confessionem, ac sacram communionem circa modum confitenti, et de praesentia Christi Domini in sanctissimo Eucharistiae Sacramento fiant exhortationes, ac alia doctrina necessaria proponatur: ita et pu[illegible] in formanda cruce, et orationibus dicendis examinentur." - "Quae ut eo exactius fiant, studeant omnes animarum curatores, ut Cathechismum Romanum, ac alias ejusmodi libros habeant: ita et sacra Biblia ac Tridentini Concilii constitutiones singuli teneant; nec omittant sacram scripturam quotidiana lectione sibi familiarem facere, habituri magnum in intelligendis et formandis concionibus, alleviamen et status nostri proprium exercitium. Committimur proinde Dominis Archidiaconis, et visitatoribus, ut diligenter notent inter caetera suae visitationis puncta, quibus utnatur libris beneficiati, quorum personas visitabunt; et si sacra Biblia vel concilii Tridentini constitutiones dessae animadverterint, visitatos mediis oportunis ad eorundem procurationem compellant." (156)

C. - Naredbe susjednih biskupija. - Ovdje ćemo iznijeti naredbe o kršćanskom nauku splitske sinode iz 1688. godine, koje su kroz cijelo 18. stoljeće ponavljane. Ista sinoda ima jedno cijelo poglavlje o kršćanskom nauku. (157) U tom poglavlju odmah na početku veli se: Nullum forte utilium, nullum certe magis necessarium Christianae Reipublicae opus parestatur, quam parvulos fidei catholicae rudimentis, et praeceptis morum informare." (158) Stoga nam teško pada, nastavljaju konstitucije, činjenica koju treba oplakivati, naime,da Židovi, Turci, pogani i heretici bolje poučavaju svoju djecu u nauku vjere, nego mi, jer mnoga naša djeca, pa i odrasli ne znaju prvih istina svoje vjere. Radi toga zapovijedamo, da se u toj stvari drži slijedećeg:

a) Svi župnici dužni su pod poslušnost svake nedjelje sabrati vjernike u župsku crkvu po podne na znak svona, a napose dječake i djevojčice i tumačiti im po prilici jedan sat kršćanski nauk prema katekizmu kard. Bellarmina. Tumačenje neka bude zdušno i s ljubavlju a prema sposobnosti shvaćanja puka i djece. Nemarni ne mogu naći opravdanje, a tko ne ispunja svoju dužnost upada u crkvenu kaznu pridržanu biskupu. Uz to može ga se i novčano kazniti.

b) Svaki je župnik dužan načiniti popis polaznika kršćanskoga nauka kao i njihovih roditelja, pa ako bude propusta, treba ih pozvati na red, a biskupa češće obavjestiti o pohadjanju i napretku kršćanskoga nauka.- Klerici su dužni pružiti pomoć župniku u kršćanskom nauku, a ako to ne čine, ne će biti pripušteni višim redovima.

c) Kod ispovjedi, ako se uoči veliko neznanje, ispovjednik je dužan pružiti kratku pouku, a ako je po srijedi teško neznanje, neka se isti ne ispovjedi dok ne nauči bitno.

d) Oni koji ne znaju temeljno u vjeri ne mogu biti kumovi kod krštenja i potvrde, ne mogu biti članovi bratovštine, a ne smiju se pripustiti ni sakramentu ženidbe. Takve, obzirom na ženidbu, ne treba uopće navješćivati, dok se župnik ne uvjeri, da znaju osnovno u vjeri.

Osim ovoga sinoda nalaže zajedničko recitiranje članaka vjere, što se naziva ispovjed vjere - confessio - i obavlja se prema običaju kod sv. misa. Za uspjeh u kršćanskom nauku preporuča se rad s bratovštinom kršćanskog nauka, koja je u biskupiji ustanovljena pod zaštitom sv. Karla, a u tu svrhu je cijela biskupija razdijeljena na 1o okružja. Župnik će barem jednaputa mjesečno pročitati, protumačiti i upozoriti vjernike na pravila bratovštine K.N. potičući ih na upis. U školi, učitelji treba barem jedanputa tjedno da drže pouku u kršćanskom nauku, tumačeći katekizam kard. Bellarmina. (159)

Sinoda bosanske biskupije održane u Djakovu 17o6. godine, takodjer ističe tečku obavezu pouke u kršćanskom nauku. (16o)

Slične naredbe donosi i sinoda dubrovačke biskupije iz 1729. godine upozoravajući župnike na tešku dužnost pouke u kršćanskom nauku djece i mladeži, koji treba držati svake nedjelje i blagdana. Iznosi se i način pouke. (161) U poglavlju o presv. Euharistiji donosi se zapovijed o pouci i traži se godišnji izvještaj o broju prvopričesnika. (162).

U svim naredbama sinoda uočavamo:

1. Za sav puk, a posebno za mladež i djecu, obavezna je pouka u kršćanskom nauku.

2, Župnici su dužni uz tešku obavezu držati kršćanski nauk cijelom puku, u svrhu čega se preporuča zajedničko recitiranje članaka vjere i molitava poslije propovjedi.

3. U popodnevnim satima župnici će u odredjeno vrijeme držati pouku u vjeri djeci i mladeži - doctrina christiana - vodeći račun o polaznicima, bilježeći imena onih koji su dužni dolaziti na pouku.

4. Materija pouke djece i mladeži je temeljno u vjeri, odnosno tumačenje katekizma (kršćankih nauka) odobrenih po crkvenim poglavarima.

5. Predvidjene su sankcije, kako za nemarne dušobrižnike u polu katehizacije, tako i za nemarne roditelje.

6. Preporuča se osnivanje Bratovština kršćanskoga nauka.

3. - Naredbe biskupa. - Najprije pogledajmo "Examen" za promociju župnika u sklopu biskupskih naredbi, o kojem smo već nešto govorili.

Examen, govoreći o pouci kršćanskoga nauka, kaže, da je to teška dužnost župnika, pa nastavlja, da treba svakoga župnika ispitati, da li zna tumačiti članke vjere, vjerovanje apostolsko, božje i crkvene zapovijedi, očenaš, te koja je razlika izmedju zapovijedi i savjeta; koji su glavni grijesi i kakva je razlika izmedju lakih i teških grijeha, koje okolnosti treba ispovjediti itd. Potrebno je ispitati, da li i na koji način treba štovati svece, kakvo štovanje dati slikama i relikvijama svetih i slično. Potom se upućuje župnike u katehizaciju, dajući im smjernice u pouci prema saboru u Tridentu i rimskom katekizmu, opominjući ih da brižno postupaju prema dobu i uzrastu djece i mladeži. Medju inim izričito se veli: "Ne putent Rev. Parochi suo officio pastorali et conscientiae se satisfacturos, si Dominicis et festivis Evangelium tantumodo diebus explicent, et parentes carnales exhortantur,ut liberos in Christiana religione educare pie et sedulo curent, amplius eis injungitur, ut pueros adhuc rudes atque alios ignorantes etiam aetatis provectae doceant pietatem, et necessaria salutis. Quod si quis illorum ex ignavia vel ignorantia hoc omiserit reus erit animarum illarum apud Deum, quae sub ipsis peribunt in defectu doctrinae Christianae...(163)

Prema pastoralnoj instrukciji biskupa Thauszya iz 1761. godine kršćanski nauk ima se poučavati mladež i djecu svake nedjelje popodne u svima župskim crkvama, ako se u blizini nalazi barem 30 kuća. Ako su kuće udaljene, onda je nauk uz misu. U ovome slučaju valja skratiti propovjed, dodati posebno kršćanski nauk s propisanim molitvama iza čega se recitiraju članci vjere i zapovijedi. (164) Župnici razasutih župa, koji imaju u filijalama kapele, treba da koji puta preko godine drže za djecu i mladež kršćanski nauk i kod kapela. - Instrukcija potiče župnika, da nastoje ne samo djeci i mladeži držati kršćanski nauk, nego i starije privući na pouku pažnjom i ljubaznošću. Instrukcija preporuča kršćanski nauk i na način dispute. (165)

Ovdje je zgodno napomenuti naredbu na koncu instrukcije o izvještaju, koji treba poslati jednaputa godišnje o polaznicima kršćanskoga nauka, napredku u nauku, štovanju presv. Euharistije, o prvopričesnicima i uskrsnoj pričesti. Zapovijedjen je i izvještaj o kapelanima i njihovu angažiranju oko kršćanskoga nauka. (166)

Biskup Thauszy osim uputa izdao je za kršćanski nauk Kanižlićevo "Obilato duhovno mliko..." to jest katekizam sa 25 kateheza uz svoj predgovor i "red naukah" za puk i svećenika. (167)

Biskup Vrhovac revalorizirao je sve naredbe, kako sinoda, tako i biskupa o kršćanskom nauku u svojim konstitucijama. (168)

Zapovijedi biskupa o kršćanskom nauku, vide se i u Obrednicima. Ovdje ćemo navesti Obrednik biskupa Vrhovca iz 1796. godine koji u poglavlju o kanonskoj vizitaciji, obzirom na red vizitacije župe, ističe obavezu učitelja da dovede djecu i mladež tom prilikom na ispit iz kršćanskoga nauka, koji će obaviti vizitator nakon svoga nagovora vjernicima. (169)

U istom Obredniku nalazi se naredba i državnih vlasti od 15. XII. 1772. godine koja propisuje, kako se treba slaviti nedjelja

i blagdani i u kojoj se ističe dužnost pribivanja sv. misi, propovijedima i kršćanskom nauku. (17o)

Na koncu iz svega iznesenoga uočavamo silnu brigu biskupa za kršćanski nauk, za djecu i mladež. O kršćanskom nauku djece i mladeži govori se kao o najsvetijoj dužnosti svakoga dušobrižnika, a takodjer traži se račun, bilo putem posebnih izvještaja, bilo prigodom kanonskih vizitacija glede kršćanskog nauka za djecu i mladež. Prezentno nam je takodjer, insistiranje na razlici izmedju propovjedi i kršćanskoga nauka. Ako ne može drugačije biti, radi okolnosti života vjernika, potrebno je skratiti propovjed, pa ili prije ili poslije propovjedi držati katehezu - kršćanski nauk. Veličina kršćanskog nauka i njegova vrijednost vidi se i po tome što se odredjuje vrijeme, mjesto i način pouke, a ako prebrojimo dane u koje se trebao držati kršćanski nauk vidjet ćemo doista impozantan broj, koji govori sam za sebe najljepše.

V. - Školska kateheza. -

Povjesna je činjenica: Crkva je u našim stranama svojom pojavom, ulogom i djelovanjem postavila temelje školstvu i provjeti. Prve škole niču uz samostane i crkve. U njima se uči čitati i pisati na temelju svetih tekstova Biblije.

Opće crkvene naredbe o školama možemo naći na III i IV Lat. saboru, gdje se govori o svećeničkim kandidatima. Lateranski sabor III 1179. godine odredjuje u 18. poglavlju svojih konstitucija, da se kod svake stolne crkve osnuje nadarbina za učitelje, klerike i siromašne učenike. Lateranski IV sabor 1215. godine proširuje ovu naredbu te govori o učiteljima, klericima i njihovim dužnostima.

Tridentinski je sabor donio odluku o osnivanju sjemeništa u svakoj biskupiji za odgoj svećeničkog podmladka. (171) Njegov osnivač u Zagrebu je biskup Drašković. (172)

Biskupske sinode imale su u vidu i katehetski rad u školama, pa su u tom duhu davale zapovijedi i smjernice. Na primjer, provincijalni sinod održan u Trnavi 156o. godine u XXV poglavlju govori o učiteljima, te kroz 3 paragrafa nalaže, da se za učitelja izabiru samo katolici. Oni će učiti djecu pjevati crkvene pjesme, koje su potrebne u liturgiji, zatim čitati i pisati. Obzirom na kršćanski nauk učit će djecu: apostolsko vjerovanje, Očenaš, andjeoski pozdrav, Zdravo kraljice, dekalog, djela milosrdja, te sve što moraju znati katolici u svojoj vjeri. Brinut će se da to djeca nauče, zapamte, a da upitani znaju o pojedinoj stvari lijepo odgovoriti. Uz molitve neka djeci tumače i mali isusovački katekizam, odnosno koji drugi, odobren i propisan. Dužnost je župnika paziti da učitelji ne uče djecu onom što je protivno katolicizmu. (173)

Provincijalna sinoda u Trnavi iz 1611. godine nalaže župnicima brigu o učiteljima, a takodjer, da prije nastupa službe, učitelji polože na njihove ruke ispovjed vjere. Na blagdane se ne smije učiti ništa drugo osim katekizma. (174)

Slične naredbe donosi i sinoda iz 1629. godine, tražeći za učitelje ispovjed vjere i nalažući župnicima nadzor nad učiteljima, odnosno njihovu radu s djecom. (175)

Arhivska gradja o školskom pitanju u drugoj polovini 18.stoljeća na mnogo mjesta govori o kršćanskom nauku u školi. Iz iste vidimo, da se u trivijalnim školama čita i tumači kršćanski nauk, da se uvodi jedinstven katekizam, da se u gradskim školama uz katekizam uči i tumači Biblija (stari i novi Zavjet), a u sjemeništima bogoslovi se uče katehiziranju, odnosno tumačenju kršćanskog nauka. (176) Prema izvještaju zagreb. biskupa iz 1774. godine u njegovoj biskupiji bilo je svega 17 trivijalnih škola (177), a u izvještaju istoga biskupa o studiju u višim školama, čitamo da školska mladež ne samo uči o kršćanskim dužnostima, nego još od djetinjstva marljivo se vježba u ispunjavanju istih. Nadležni se brinu, da u odredjeno vrijeme mladež pristupa sv. sakramentima, a svaki dan prisustvuje sv. misi. U svakom pojedinom razredu tumači se dio kršćanskog nauka i to kako u školi tako i u crkvi nedjeljom i blagdanom. Uz isti izvještaj priložen je "tentamen parvistarum" iz biblijske povijesti st. Zavjeta što lijepo svjedoči o kršćanskom nauku u školama - školskoj katehezi. (178)

Obrednik koji je izdao biskup Vrhovac 1796 godine u redu kanonske vizitacije nalaže da učitelj dovede djecu pred vizitatora radi ispita iz kršćanskog nauka,(179) a iz statuta istoga biskupa vidimo dužnost župnika: u odredjeno vrijeme, da ne i sate ići u školu i držati kršćanski nauk - školsku katehezu. (18o)

Gledajući brigu Crkve za kršćanski nauk ne možemo se oteti dojmu: Crkva je propisivala kršćanski nauk i u školama. To je samo po sebi razumljivo, jer zapravo na našem tlu svećenici su bili osnivači škola. Gdje je bio svećenik, tu je bila i škola, a ako baš svećenik nije u isto vrijeme bio i učitelj, to je bio netko drugi pod njegovim nadzorom. Učilo se čitati i pisati prema biblijskim tekstovima, odnosno kršćanskim naucima - katekizmima.

II. O d s j e k

NAREDBE SVJETOVNE VLASTI .

18. stoljeće puno je previranja i jasno izraženih težnji svjetovne vlasti za supremaciju nad Crkvom. Istina, vidljiva je simbioza Crkve i Države u javnom djelovanju. ali ta simbioza često je na štetu Crkve i njezinih prava. jer se Država paternalistički odnosi prema Crkvi. Taj paternalizam u našim krajevima je veoma vidljiv za Marije Terezije i njezina sina Josipa II. Duh paternalizma Države nad Crkvom treba nam biti prezentan kada gledamo naredbe svjetovne vlasti obzirom na vjersku pouku, jer je i ona trebala da služi Državi, njezinim interesima i caru. (181) - Ne može se reći, gledajući iz današnje perspektive ondašnju stvarnost, da je takovo nastojanje obzirom na široke pučke slojeve bilo na štetu duša. Držim, to bi bilo pretjerano reći, jer svećenici su poučavali puk u kršćansko-katoličkim istinama, ćudoredju i kreposti na temelju - rimskoga katekizma. Ne ću reći, da nije bilo pogubnih nauka i utjecaja na gimnazijama i sveučilištima, odnosno medju intelektualcima, ali puk i svećenstvo u skoro apsolutnoj većini ostalo je vjerno Crkvi i nauci Crkve, što prelijepo svjedoče godišnji izvještaji biskupa, odnosno primjer zagrebačkoga biskupa Vrhovca, kojemu se često prilijepi epitet jozefiniste, a što ne odgovara stvarnosti, kako to veli dr. Cvetan u svojoj dizertaciji o biskupu Vrhovcu. (182)

Poimanje o zajedničkom djelovanju Crkve i Države, medjusobnom pomaganju i simbiozi odnosa, uslovilo je i naredbe svjetovne vlasti na području kršćanskoga nauka. Radi toga i ovaj odsjek.

I. Kršćanski nauk.

Rituale romano-zagrabiense biskupa Vrhovca iz 1796. godine donosi na početku popis zapovjednih blagdana, te iza toga naredbu vlasti o svetkovanju blagdana od 15. XII. 1772. godine broj 1419 gdje se u prvoj točki kaže, da se nedjeljom i blagdanom (zapovijednim) ne smiju obavljati težački poslovi, nego su svi dužni prisustvovati sv. misi propovjedima, te s poštovanjem slušati k r š ć a n s k i n a u k koji izlažu duhovni pastiri. Tko se bude zaboravio, kaznit će se prema svojoj odgovornosti, a nadležni su dužni postaviti čuvare rečenoga reda. (183) Za kršćanski nauk daje se znak zvonom. Najljepše je vrijeme za kršćanski nauk nedjeljno, odnosno, blagdansko popodne. (184)

Arhivska gradja obzirom na ove naredbe donosi nam dosta upozorenja, naredbi i opomena, a biskupi su morali u svojim godišnjim izvještajima slati odgovore u vezi izvršenja naredbi. Tako na primjer, u odgovoru dvora na godišnji izvještaj zgb. biskupa za 1772.godinu, čitamo opomenu, da se skrene pažnja dušobrižničkom kleru na dužnostdržanja kršćanskoga nauka, a u tu svrhu dat će se znak zvonom u odredjeno vrijeme. (185)

Zgodno je ovdje navesti odgovor Marije Terezije od 7.X.1773. godine na jednu molbu Hrvatskoga Kraljevskoga vijeća u kojem se preporuća, da se filijalne crkve priključe najbližoj župi, odnosno, da se župe opskrbe kapelanima, kako bi vjernici bili zadovoljni u svojim vjerskim potrebama. Ako su filijale dalje od sat hoda neka se u takva mjesta svake nedjelje i blagdana šalju kapelani, da služe sv. misu, dijele sakramente i drže kršćanski nauk. (186)

Naredbom iz 1774. godine (Beč, 27.V.1774) glede kršćanskoga nauka naredjuje se, da se ne drži samo u gradovima i utvrdama, nego takodjer u svima župama pa i filijalnim crkvama, ukoliko je to moguće svake nedjelje i blagdana. Poslije nauka neka bude večernjica ili sv. krunica. Vrijeme za kršćanski nauk, neka bude izmedju podne i tri sata. Biskupima se zapovijeda, da brižno paze na izvršenje ove naredbe, te neuredne pozove na red. U jednoj točki intimata (punct. 13.-4.to.) dopušta se, da redovnici mogu držati kršćanski nauk, ali uz nadzor župnika.(187)

Zagrebački biskup dostavio je odgovor na ponovljeni intimat od 1.7.1774. godine broj 744 koji ima 15 točaka, pa je obzirom na kršćanski nauk medju inim kazao: "...Salutaris quidem provisio est, ut Doctrina Christiana quibusvis ~~festis~~ diebus horis pomeridianis traditur..." ali, da se ne može svugdje provesti radi razasutosti, kako sela tako i kuća u selima. Nastoji se učiniti sve što se može. (188)

Posebno i vrijedno poglavlje za kršćanski nauk daju nam godišnji izvještaji biskupa koje su oni morali dostavljati svjetovnoj vlasti. Te relacije imale su obično 6 pitanja kao na primjer: napredak u dušobrižništvu, o crkvama i župskim kućama, tko su sve župnici, učitelji i u kojim mjestima, kako ispunjavaju svoje dužnosti, tko ih nadzire, posebno učitelje, kako stoji stvar s oporukama za sirotišta, te o pobožnim zakladama. Uz ovo, radi upita o župnicima, svaka relacija ima godišnji šematizam biskupije s osobnim podacima o dušobrižnici

U relaciji za 1769. godinu generalni vikar zgb. biskupa piše, glede kršćanskog nauka, Hrvatskom Kraljevskom vijeću slijedeće: "Doctrina vero Christiana signanter a tempore typis datarum Constitutionum diaecesanarum, et Litterae Pastoralis defuncti episcopi ysdem adnexae, nedum a Parochis diligentur traditur,...", a puk rado dolazi na kateheze, tako da je u toj stvari vidan napredak, a osobito u mjestima gdje postoje pučke škole. Ističe se djelotvoran i dobar uspjeh katehetske knjižice (katekizam)dubičkog arhidjakona i zagrebačkoga kanonika Mihaela Margetića pisane hrvatskim jezikom kod mladeži. Za dobra dušobrižnika i napredak u dušobrižničkoj službi traži se što više znanja, pa se stoga uvode svojevrsni ispiti za kapelane o kojima će arbitri položiti račun nadležnoj crkvenoj vlasti. Uvode se takodjer i svećeničke konferencije (korone) na kojima će se riješavati kazusi. (189)

Relacija za 177o. godinu takodjer nas ugodno informira glede kršćanskoga nauka. U svima arhidjakonatima, kako se vidi iz priloženih izvještaja arhidjakona biskupu, drži se kršćanski nauk s lijepim uspjehom. Kao ilustracija neka posluži izvještaj katedralnog arhidjakona koji piše: "Per Parochos Archidiaconatus hujus, tam Verbum Dei, quam Cathechetica Doctrina zelose traditur, et a fideli populo diligenter frequentatur, exceptis is hominibus, qui ab Ecclesia Parochiali sunt remotiores, ac iis Personis, quae pro custodia domus necessario emanere debent." U župama gdje ima učitelja, učitelji takodjer uz nadzor župnika poučavaju u kršćanskom nauku, a župnici ih ispituju, odnosno u prikladno vrijeme obave se ispiti iz kršćanskog nauka. (19o)

U relaciji za 1773. godinu piše gen. vikar o djelovanju župnika i kršćanskom nauku, da su dušobrižnici u ovoj godini ispunili svoje dužnosti riječju, djelom i administracijom sakramenata. Poučavali su puk u temeljnim istinama sv. vjere, u onom što je potrebno necessitate medii et praecepti. U tu svrhu su dušobrižnici, koji su u gradovima, odnosno dobro napućenim selima gdje rezidiraju u popodnevnim satima držali s puno marljivosti i na pučki način kršćanski nauk, a završavali ga večernjicom ili litanijama. Ostali dušobrižnici, koji nisu mogli to činiti u popodnevnim satima, radi vjernika čije su kuće razasute i udaljene po župi, odnosno udaljene od crkve, držali su kršćanski nauk u jutarnjim satima pred župsku misu. Kako se može vidjeti iz izvještaja ardhidjakona i župnika plodovi dušobrižničkoga rada su obilati, jer puk obdržaje Božje i crkvene zapovijedi, nema javnih i sablažnjivih grešnika u puku, a mladež i djeca dovoljno su poučeni u kršćanskom nauku. Istina, teža je stvar u razbijenim selima, a biskup se posebno tuži na redovnike, te moli, da im se zabrani u isto vrijeme, kada su župske mise imati prodvijed i mise, a takodjer moli da im se zabrani u to vrijeme zvoniti, jer se puk zbunjuje i odvraća od duhovnih pastira. (191)

U relaciji zgb. biskupa za 1774. godinu čitamo, što se tiče napretka u dušobrižništvu, da je sve dobro, a kršćanski nauk se poučava u popodnevnim satima uzorno i korisno na dobro puka. Gdje je puk udaljen od župske crkve, kršćanski nauk drži se u jutarnjim satima. Biskup ponavlja molbu glede redovnika - da se uklone smetnje - pa moli, da se pripazi na franjevce Slovence, koji dolaze u hrvatske samostane kod ispita za jurisdikciju, da li znaju hrvatski, jer inače svijet ne razumije kod propovijedi i ispovjedi. Svi su dušobrižnici, kaže relacija, uzorni administratori sakramenata. (192)

Relacija za 1775. godinu ima jedan interesantan podatak. Naime, vjerojatno radi uvodjenja novoga jedinstvenoga katekizma u carevini, biskup ističe staru praksu koja je općenita u biskupiji, da se kršćanski nauk predaje prema katekizmu kardinala Bellarmina. Ta praksa temelji se na buli Benedikta XIV koju je isti papa uputio svima patrijarsima, nadbiskupima i biskupima 1742. godine, a ističe potrebu kršćanskog nauka. Isti papa preporuča Bellarminov katekizam,koji je ovaj sastavio po zapovijedi pape Klementa VIII i svi dušobrižnici, ne samo u ovoj, nego i prijašnjih godina, revno su poučavali i poučavaju kršćanski nauk prema tome katekizmu. U mjestima gdje je puk razbijen i udaljen od župske crkve kršćanski nauk se poučava u u jutarnjim satima, a inače drži se popodne iza čega slijedi večernjica, odnosno krunica.

Da bi se kršćanski nauk poučavao što uspješnije zagrebački su biskupi zamolili pape za osnutak Bratovštine kršćanskog nauka, što su ovi i učinili, tako da je biskupija obzirom na Bratovštinu K. N. pripojena rimskoj nadbratovštini kršćanskoga nauka. U biskupiji gotovo nema župe, od kako je kanonski ustanovljena BKN do danas,gdje ne postoji bratovština, koja s puno uspjeha djeluje za dobro duša. Da se kršćanski nauk revno poučava, vidi se i u tome, da do danas u granicama Hrvatske i Slavonije nema nijedne hereze, a administracija sakramenata je uzorna. O Uskrsu svi su se vjernici ispovjedili i pričestili. Tokom godine podjelio je biskup sv. Potvrdu u Karlovcu i arhidjakonatu Goričkom gdje je krizmano preko 18ooo(octodecim milia) vjernika. U arhidjakonatu Komarnica, Kalnik i Čazma ovaj je sakramenat primilo "miliaque triginta fidelium." (193)

Relacija za 1776. godinu riše nam lijepo stanje dušobrižništva u zagrebačkoj biskupiji, informira nas o akcijama biskupa za unapredjenje dušobrižništva, a posebno preporuča rimski katekizam, kojega su preporučile pape Pio V, Grgur XIII, Klement XIII, Benedikt XIV i ostali, da po njemu poučavaju djecu u kršćanskom nauku. Glede kršćanskog nauka relacija doslovno veli: "Jam vero quod concernit clementissimas Cães. Regias Normales dispositiones, eae omnino observentur, Doctrina enim Xtiana horis pomeridianis festis diebus, ubi in Pagis Ecclesiae Parochiales fundatae habentur, a Parochis diligenter traditur, et a Populo viciniori excipitur, Vesperae cum cantu Litaniarum aut recitatione Rosarii servantur." Cijela biskupija na poseban način časti presvetu Euharistiju, tako da nema mjesta u biskupiji gdje nema adoracije presv. Sakramentu. Biskup je krizmao "plura animarum milia" u župama i okolici (župa) Dubrava i Gradec. U župi Dubrava konsekrirao je župsku crkvu. (194)

Relacije za 1777. godinu tvrdi, da dušobrižnici potpuno ispunjavaju svoju dužnost katehizacije i administracije sakramenata, tako da nije poznata nijedna pritužba ili manjak u istome, nego se svugdje vidi prava pobožnost i vjerski žar u puku.

U posebnom je sjećanju biskupu, kanonska vizitacija donje Slavonije, koju je obavio ove godine. Biskup spominje aktivnost dušobrižnika hvaleći ih i veli da je brojnim vjernicima podjelio sakramenat sv. Potvrde (...Sacramenti confirmationis administranti copiosa.) U cijeloj biskupiji prema carskim odredbama pooštrena je budnost u čuvanju presv. Sakramenta, a žar i poštovanje puka prema presv. Sakramentu očituje se u trajnoj brizi i adoraciji presv. Sakramentu u svakoj pojedinoj župi biskupije. (195)

Relacija iz 1778. godine iznosi, da su dšobrižnici ispunili svoju dužnost kako propovjedanjem tako i svojim životom, Kršćanski nauk poučava se bilo prije podne, bilo popodne već prema mjestu i prilikama uzorno i vjerno. Takodjer, prema naredbi cara, drže se nedjeljom i blagdanom večernjice, litanije ili sv. krunica, gdje god je to moguće.

Svakodnevna pobožnost i trajno štovanje presv. Sakramenta odvija se u osobitoj pobožnosti puka, pohodu presvetom i sv. pričesti, tako da nema dana ni sata tokom protekle godine, da bi presv.Sakramenat bio bez štovatelja. U katedrali je krizmano 3000 vjernika. Nema nijedne pritužbe obzirom na administraciju sakramenata na dušobrižnike. (196)

II. - Školska kateheza. -

Od sedamdesetih godina 18. stoljeća, kako kaže Cuvaj, uvidjelo se na bečkom dvoru, da pučko školstvo nije stvar svećenstva,nego "da je pučko školstvo velevažna grana uprave i da je najsvetija dužnost države..." (197), pa je država preuzela pučko školstvo u svoje ruke. U tom je duhu i naredba Marije Terezije od 4.3.1774. godine upućena Hrvatskom Kralj. Vijeću, a koja pledira uvodjenju njemačkoga jezika u sve škole, da se u pučkim školama osim čitanja katekizma uvede i pisanje, a takodjer i četiri matematičke operacije, pa makar to predavali i župnici, da se ukinu razni katekizmi i uvede jedan jedinstveni, univerzalni, da se u gradskim školama uči: katekizam, Biblija (stari i novi Zavjet), čitanje, pisanje, njemački jezik, aritmetika, povijest, geografija i umjetnost. Ako su u mjestu bile isusovačke škole, neka se pretvore u normalne škole. U sjemeništima bogoslovi treba, da nauče katekizirati i propovjedati. (198)

Na ovo je Hrvatsko Kraljevsko Vijeće nakon nekoliko dana odgovorilo, da je to sve lijepo, ali da nemaju sredstava za ostvarenje plana. Što se tiče jedinstvenoga katekizma Vijeće nema ništa protiv, no to spada na svakoga pojedinoga biskupa kao njegova stvar. (199)

Iste godine s nadnevkom od 6 prosinca izašao je opći školski red poznat po imenom "Allgemeine Schulordnung". U njemu su naglašene misli, koje smo već malo prije iznijeli. Obzirom na kršćanski nauk u ovome planu bitno je ovo:

1. U normalnim školama, gdje su 4 učitelja, potreban je jedan kateheta. U ovim školama kateheta poučava svaki dan 2 sata. U rasporedu pouke bio je prije podne katekizam s raznim razredima, a popodne ćudoredje, biblijska povijest, pravila pristojnosti, tumačenje epistola i evandjelja.

2. U normalnim školama, gdje su 3 učitelja, takodjer je potreban jedan kateheta, koji dnevno ima 3 sata obuke. Raspored, kao pod br. 1.

3. U školama gdje su dva učitelja, takodjer treba da bude kateheta. On poučava svaki dan 2 sata.

4. U trivijalnim školama t.j. samo učitelj i kateheta, Kateheta poučava 2 puta u tjednu i to od 1o-11 sati jedanputa s manjom djecom, a drugi puta s većom. Glede čitanja iz Čitanke postupak je slijedeći: Vjeronaučno štivo iz čitanke čita se 2/3 vremena, a 1/3

otpada na ostalo štivo. Vjeronaučnu čitanku treba da imaju sva djeca. Čita se redom, a ispituje po starosti djece, odnosno prema odredjenim otsjecima čitanke, koji nose brojeve od I do IV (2oo)

Da bi ovaj opći školski red stupio na snagu u Hrvatskoj morao je dobiti privolu Ugarske i Hrvatske. Nije baš lako išlo, radi otpora ugarskih biskupa i protestanata. Ipak, 1777. godine došao je školski red "Ratio educationis" od 22. 8. 1777. godine za kraljevinu Ugarsku, Hrvatsku i Slavoniju. Provodjenjem istoga u život, rodila su se literarna okružja, kojima su bili na čelu ravnatelji, nadzornici i članovi.

Za vrijeme Josipa II povećao se broj škola, jer je on htio da škola bude, gdje god je i župa i to po novom sustavu za djecu svih vjeroispovjedi, bez razlike. Ipak, zadržale su pučke škole konfesionalni karakter, ali gdje je postojala samo katolička škola u istu su mogla ići i djeca drugih vjera. U udžbenicima i životu nastojalo se izbjegavati dogmatske rasprave, a svaka konfesija morala je imati svoje vjeronaučne knjige. Obuka u vjeri nekatolika bila je u rukama vjerskoga službenika-dušobrižnika, a mogao ju je držati bilo u crkvi, bilo u svome stanu. Katolici su imali školsku katehezu, a držao ju je župnik, odnosno kateheta. (2o1)

Država se brinula za vjerski odgoj svih konfesija u duhu vjerske tolerancije, što se vidi po zajedničkoj molitvi, koja se trebala uvesti u škole. Molitva je sastavljena na njemačkom jeziku, a pohrvatio ju je Mirko Vory. (2o2) Izgleda, da se nije uopće molila, kako to piše Ivan Martinović, jer su u nas bile većinom katoličke škole, a katolici su molili katoličke molitve. (2o3)

Prema izvještaju gradske škole u Križevcima, koja je 1788. godine imala 4 razreda, dva učitelja i katehetu, vidimo, da se je školska kateheza držala ovako: 1.i2. razred imali su tjedno po 4 sata mali katekizam, a 3.i4. razred po dva sata tjedno veliki katekizam, te 2 sata biblijsku povijest. (2o4)

I u drugim pučkim školama bio je isti red školske kateheze, što možemo vidjeti iz "Zavjetek navukov ..." zagrebačke glavne škole iz mjeseca travnja 1783. godine, a koji je donio Cuvaj u svojoj "Gradja..." (2o5)

Naredbom od 1764. godine u Krajini u svakom štabskom mjestu trebala se podići njemačka učionica na državni trošak. Umrzo je to postala stvarnost. U vezi tih škola Franjo Tićak piše: "Cjelokupna obuka mora biti jednaka i udešena za praktičan život. U seoskih učionah mora svako dijete, ako je ikako moguće učiti osim katekizma još i pisati i 4 vrste računa. U gradskih učionah mora se naučati kršćanski vjeronauk, dužnosti čovjeka kao kršćanina, onda mjesta iz bibličke povijesti, krasnopisa i njemačke gramatike, zatim računstvo, početni pojmovi o znanosti i umjetnosti, povijest austrijsku i zemljopis." (2o6) Vjeronauk je morao predavati mjesni župnik, odnosno kapelan. Isti pisac svjedoči, da svećenici dobro drže kateheze, ali da je metoda slaba, budući se sve uči napamet, a ne gleda se na to, da se probudi ćudorednost kod učenika.

Prema izvještaju Varaždinske školske komisije na njezinom području bilo je 1786. g. svega 32 trivijalne škole, a u Bjelovaru je bila normalna škola, koju su voditi redovnici, koji su ujedno bili i katehete svaki u svome razredu. Prema broju škola broj djece, koja su ih pohadjala bio je malen. (2o7) U Banskoj Krajini bilo je malo škola.

Normalna je bila u Petrinji. Školska kateheza držala se redovno. Svaki se dan poučavao katekizam, a uz to izvadak iz biblijske povijesti obaju zavjeta, te ćudoredni nauk. Katehete su bili župnici, ali to nisu rado činili, jer nisu znali njemački, a niti su bili prijatelji takozvanog "Normal-Katechismus-a", pa su tu dužnost ostavljali učiteljima. (2o8)

U školu su prvenstveno išli dječaci, koji su bili dobra izgleda i uzrasta, a uz to i talentirani. Po završetku škole primani su u vojsku. I. Martinović piše, da su i djevojčice polazile njemačke škole a nekoje kćerke imućnih roditelja dobivale su pouku kod kuće. Učile su obične molitve i za nuždu čitati iz molitvenika, ponešto pisati, a glavne dijelove kršćanskoga nauka učile su napamet, kako bi znale odgovarati kod nedjeljnoga kršćanskoga nauka u crkvi. Polazak škole nije dugo trajao. Čim bi kći došla u 9. godinu života, već je postala tako ponosna, da joj se nije mililo ići na vjeronauk, a niti u crkvi odgovarati iz katekizma. Tako slabo poučenu u vjeri majka je počelaspremati za udaju upućujući je u gospodarske poslove, a kako i sama nije u vjeri puno znala, nije ni kćeri mogla puno naučiti. Stoga se nastoji, da djevojčice duže idu u školu. (2o9) 1792. g. u Varaždinu je izdana naredba, da djevojčice (u samom Varaždinu) moraju učiti vjeronauk, pisati i čitati hrvatski, ali sve je to bilo površno radi nerazumijevanja. (21o) Pod konac stoljeća postoje djevojačke škole u Zagrebu, Varaždinu, Karlovcu, Koprivnici i Požegi. (211)

U srednjim školama predavalo se prema "Ratio educationis" iz 1777. godine, a izvještaji zgb. biskupa svjedoče nam o tome kako se poučavao kršćanski nauk. Iz tih izvještaja vidimo, da se katekizam uzimao po Kaniziju. (212)

28. I. 179o. godine Josip II opozvao je svoje reforme, pa je u vezi s tim i naredba kraljevskog namjesničkog vijeća od 2o. IV. 179o. godine, br. 1327. u kojoj se dopušta upotreba narodnoga jezika, sporedna je metoda pouke u trivijalnim školama, glavno je da se djeca uz nauk vjere pouče u pisanju, čitanju i računanju. Općenito treba se držati školskoga reda "Ratio educationis". - Poslije smrti Josipa II očekivao se novi školski red, ali tek 18o1. godine bio je izradjen "Naputak" izvadjen iz Ratio educationis, koji je u pouci u vjeri donosio: "Djecu u nježnoj dobi podučavati istinama vjere, bit će osobita i laka služba (dužnost) svećenika, koji će, kako je gore rečeno, morati posvuda obavljati službu vjeroučitelja, te mladež podučavati u kreposti i pobožnosti. U tu svrhu će svećenik svake nedjelje i blagdana i osim toga jedan dan svake sedmice, prema gorljivosti i ljubavi do svoje službe, mladeži obojega spola zajedno ili pak zasebice usadjivati u srce počela vjere i sjene bogoljubnosti, a do zgode dodati i tumačenje Evandjelja i poslanica. (cfr. § 87. Ratio educationis)" (213)

BILJEŠKE:

1. Denzinger-Schönmetzer, Enchiridion Symbolorum Definitionum et Declarationum de rebus fidei et morum, Editio XXXIII. Barcinone-Friburgi Briagoviae-Romae-Neo-Eboraci,MCMLXV. Nr. 812.
Canones et decreta oecumenici Concilii Tridentini sub Paulo III Julio III et Pio IV pontificibus maximis. Ratisbonae, MDCCCLXXVII. Str. 258.
2. Canones et decreta...op.cit. str.78.
Denzinger-Schönmetzer...nr.17o8
3. Canones et decreta... op.cit.str.6o.
Denzinger-Schonmetzer.... nr. 1659.
4. Katechismus ex decreto Concilii Tridentini ad parochos... Augustae Taurinorum, 1891. Str. 225-226. Nr.62. i 63.
5. Catechismus... op.cit. str. 258. Nr 44.
6. Mulih Juraj, Skola Kristusseva... nav. djelo. Str. 26-27.
7. Mulih Juraj, Skola Kristusseva... nav. djelo. Str. 59-6o.
8. Mulih Juraj, Skola Kristusseva... nav. djelo. Str. 94.
9. Mulih Juraj, Skola Kristusseva... nav. djelo. Str. 489-491.
1o. Kanižlić Antun, Mala i svakomu potribna Bogoslovica to jest Nauk Kerstjanski u tri skule razdilijen, s obicsajnim Molitvami i Pismami za dicu, koja iggu u skulu od Nauka Kerstjanskoga. Pritiskanije Peto. Trnava 1773. Str. 28-76. (Ista se "Bogoslovica..." nalazi u sveučilišnoj knjižnici. Signatura: stara R 2191, nova II E-16 - 24.)
11. Belić Miljenko, Blažena Djevica Marija - naše utočište. Mariologija o. Antuna Kanižlića D.I. (1699-1777). Zagreb,1961. Str. 39-4o.
12. Catechismus.... op.cit. str. 178. Nr.18.
13. Canones et decreta... op.cit. Str. 148-149.
14. Canones et decreta... op.cit. Str. 21-22.
15. Canones et decreta... op. cit. str. 147.
16. Canones et decreta... op. cit. Str. 21.
17. Canones et decreta.... op. cit. str. 147.
18. Barle Janko, Naše dijecezanske sinode, Zagreb 1913. Str. 34-35.
Špoljar Antun, Korizmeni ispit. Kat. List, 1912,Br.37, Str.385-387.
19. Blažević Velimir, Concilia et synodi in territorio hodiernae Juslaviae celebrata.Vicetiae,1967. Str. XIX, XXV.
2o. Blažević Velimir, Concilia... op.cit. str. 76.
21. Blažević V, Concilia... op.cit. str. 76.
22. Blažević V, Concilia... op. cit. str. 77.
Buturac dr. Josip, Zagrebački biskupi nadbiskupi 1o94-1944.Zagreb 1944. Str. 3o.
23. Buturac dr. J, Zagrebački biskupi... nav. djelo Str. 31.
Blažević V, Voncilia... op. cit. str. 85.
24. Buturac dr. J., Zagrebački biskupi... str. 32.
Blažević V, Concilia... op. cit. str. 88.
Ruspini I.A, Konstitucija zagrebačke sinode iz godine 16o2. Bogoslovska Smotra IX, Zagreb, 1918. Str.55-65, 121-145.
25. Buturac dr. J, Zagrebački biskupi... nav. djelo. str. 34.
Blažević V, Concilia... op. cit. str. 1o1.
26. Vrhovacz Maximilianus, Constitutiones synodales ecclesiae Zagrebiensis pro clero dioecesano recusae...Zagreb 18o5.
27. Buturac dr. J, Zagrebački biskupi...nav. djelo. Str. 36.

Blažević V, Concilia... op. cit. str. 1o8-1o9.
Nadbiskupski Arhiv Zagreb, Ecclesiastica. Vol. 2. Br.8/38
Barle J, Naše dijecezanske sinode. Nav. djelo str. 27.
Peterfy C, Sacra Concilia... op. cit. str. 358 i dalje.
28. Blažević V, Concilia... op. cit. str. 119.
Nadbiskupski Arhiv Zagreb, Ecclesiastica. Vol. 4. br. 17o.
29. Blažević V, Concilia...op.cit. str. 12o-121.
Nadbiskupski Arhiv Zagreb. Ecclesiastica. Vol.4.Br. 189.
Peterfy C, Sacra Concilia... op. cit. Str. 395-396 (II pars).
3o. Nadbiskupski Arhiv Zagreb. Ecclesiastica. Vol. 4. Br. 217.
Ecclesiastica. Vol.5.Br.22o.
Blažević V, Concilia...op.cit. str. 123.
31. Nadbiskupski Arhiv Zagreb. Ecclesiastica Vol. 5.Br.256.
Peterfy C, Sacra Concilia...op.cit.II.str.398-4o3.
Verhovacz M, Constitutiones...op. it. str. 134-147.
32. Nadbiskupski Arhiv Zagreb, Ecclesiastica. Vol. 5. Br. 283.
Buturac dr. J, Zagrebački biskupi...nav. djelo. str. 39.
Verhovacz M, Constitutiones... op. cit. str. 147-157.
Peterfy C, Sacra Concilia... op. cit. str. 4o3-4o9 (II pars)
Blažević V, Concilia...op. cit. str. 128-129.
33. Buturac dr.J, Zagrebački biskupi... nav. djelo, str. 42.
34. Krčelić B, Annuae... Str. 546.
35. Marle J, Naše dijecezanske sinode...nav. djelo. str. 34-35.
Krčelić B, Annuae... str. 54o.
36. Krčelić B, Annuae... str. 411-412.
37. Buturac dr. J. Zagrebački biskupi... nan. djelo. str. 46.
Blažević V, Concilia... op. cit. str. 158.
38. Verhovacz M. Constitutiones... op. cit. str. 169-294.
39. Buturac J, Zagrebački biskupi... nav. djelo. str. 51.
Blažević V, Concilia... op. cit. str. 164-165.
Prva sinoda nadbiskupije zagrebačke... Zagreb, 1925.
4o. Canones et decreta... str. 145 (Decr. de reform. cap. II.)
41. Rogić dr. Ivan, Inkorporacija svećenika u Kristovo otajstveno tijelo, Djakovo, 1966. Str. 32o-322, 327-328.
42. Verhovacz M, Constitutiones... str. 1-1o8.
43. Škreblin dr. Ivan, Pastorazija u gradu Zagrebu kroz 18 i 19. stoljeće. Kulturno poviesni Zbornik zagrebačke nadbiskupije. I. Zagreb, 1944. str. 8o1.
44. Peterfy V, Sacra Concilia... op. cit. Str. 54. (II pars)
45. Peterfy C, Sacra Concilia... Op. cit. II. str. 1o5.
46. Peterfy C, Sacra Concilia... op. cit. II. str. 112.
47. Peterfy C, Sacra Concilia... op. cit. II. str. 21o-213.
48. Peterfy C, Sacra Concilia... op. cit. II. str. 212.
Verhovacz M, Constitutiones... str. 9-35.
49. Peterfy C, Sacra Concilia...op. cit. II. str. 212-213.
Verhovacz M, Constitutiones... str. 28-29.
5o. Peterfy C, Sacra Concilia... op. cit. II. str. 254-255.
51. Verhovacz M, Constitutiones... str. 7o-96.
52. Peterfy C. Sacra Concilia...op. cit. II. str. 358.
53. Ruspini Ivan Angelo, Konstitucija zagrebačke sinode iz godine 16o2. Bogoslovska Smotra IX/1918. Str. 47-65, 123-145.
54. Ruspini I.A, Konstitucije... nav. djelo. str. 56-57.
55. Literatura: Biblija, Djela sv. Otaca, a napose njihove homilije, Dekreti tridentinskoga sabora, Rimski katekizam, Rationale divinorum officiorum (G.Durantis), Summa Antonina (S.Antonio de Porciglione), Casus

constientiae D. Navarrae (M Azpilencta), a po mogućnosti i tkzv. "Postill..tores".
56. Ruspini I.A, Konstitucija... op. cit. str. 59.
57. Ruspini I.A, Konstitucija... op. cit. str. 13o.
58. Verhovacz M. Constitutiones... str. 128-131.
59. Thauszy Franjo, Constitutiones synodales dioecesis zagrabiensi pro usu cleri ejusdem dioecesis impressae. Zagrabiae, 1766. Str. 16.
6o. Thauszy F, Constitutiones.. str. 21.
Peterfy C, Sacra Concilia... op. cit. II. str. 394.
Verhovacz M, Constitutiones... op. cit. str. 134.-136.
61. Peterfy C, Sacra Concilia... op. cit. II. str. 396.
62. Peterfy.C, Sacra Concilia... op. cit. II. str. 396.
Thauszy Fr., Constitutiones op. cit. str.27, Bilješka c.
63. Peterfy C. Sacra Concilia... op. cit. II. str. 4oo.
64. Thauszy Fr, Constitutiones... op. cit. str. 39-48.
65. Thauszy Fr, Constitutiones... op. cit. str. 42-43.
Peterfy C.. Sacra Concilia... op. cit. II. str. 152.
Verhovacz M, Constitutiones... op. cit. str. 152.
Arhiv Hrvatske Zagreb, Hrvatsko Kraljevsko CVijeće Godina 177o. Nr. L - 3. Zagrabiensis Eppi Vicarius G-ralis de animarum cura, religionis inremento, cathechesibus, et Parochiarum conscriptione, ac piis legatis.
Arhiv Hrvatske Zagreb, Hrvatsko Kraljevsko Vijeće. Godina 1771. Nr. L-3. Zagrebiensis Episcopus de annua quoad Ludimagistros, Ecclesias, pia legata. (Arhidjakonat Katedrala)
66. Thauszy Fr, Constitutiones...43
67. Verhovacz M. Constitutiones... op. cit. Str. 152-153.
Peterfy C,. Sacra Concilia... op. cit. II. str. 4o6.
68. Barle J, Naše dijecezanske sinode... op. cit. str. 34-35.
69. Krčelić B, Annuae,.. str. 536-551.
7o. Thauszy Fr, Constitutiones... Zgb. 1766. godine.
71. Verhovacz M, Constitutiones... Zgb. 18o5.godine.
72. Peterfy C, Sacra Concilia... op. cit. II. str. 41o.
73. Peterfy C, Sacra Concilia... op. cit. II. str. 411.
74. Peterfy C, Sacra Concilia... op. cit. II. str. 412-423.
75. Peterfy C, Sacra Concilia... op. cit. II. str. 418.
76. Peterfy C, Sacra Concilia... op. cit. II. str. 419.
77. xxx Constitutiones Synodi Dioecesanae Spalatensis editae ab III. ac Rev. DD. Stephano Cosmo archiepiscopo spalatensi, alias Salanitano, Primatae Dalmatiae ac totius Croatiae, In sua prima synodo habita Spalati in ecclesia mettropolitana diebus 9. 1o et 11. Martii 1688. - Patavii, MDCXC. Apud Jo. Franciscum Brigoncium. Superiorum permissu str. 48-49.
78. Thauszy Fr. Constitutiones... op. cti. str. 49-61.
79. Thauszy Fr, Constitutiones... op. cit. str. 21.
Peterfy C,. Sacra Concilia... op. cit. II str. 394.
8o. Škreblin dr. Ivan, Odgoj i nastava u zagrebačkom sjemeništu od 1578-19oo. Kulturno poviesni Zbornik zagrebačke nadbiskupije. I. Zagreb, 1944. Str. 673-7o3.
Arhiv Hrvatske Zagreb, Hrvatsko Kraljevsko Vijeće. Godina 177o. Nr. L-3. Zagrabiensis Eppi Vicarius G-ralis de animarum cura... (Drže se ispiti kapelana i uvedene korone)
81. Vanino Miroslav, Povijest filozofijske i teologijske nastave u Isusovačkoj akademiji u Zagrebu 1633-1773, Zagreb, 193o. Str. 45.

Arhiv Hrvatske. Zagreb. Hrvatsko Kralj.Vijeće.Godina 177o. Nr.L-3.
Zagrabiensis Eppi Vicarius G-ralis de animarum cura...
(Klerici moraju živjeti u sjemeništu).

82. Peterfy C., Sacra Concilia... op.cit.II.str.435-436.
83. Peterfy C., Sacra Concilia... op.cit.II.str.4o5-4o6.
Verhovacz M., Constitutiones... op.cit.str.152.
Thauszy Fr., Constitutiones... op.cit.str.42-43.
84. xxx RITUALE ZAGRABIENSE seu Formula agendorum in Administratione Sacramentorum, ac caeteris Ecclesiae publicis Functionibus, Authoratate Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Georgii Branyugh, Dei et Apostolicae Sedis Gratia Episcopi Zagrabiensi, Abbatis B.Virginis Mariae de Topuszka, Sacrae Caesarae, Regiaquuae Majestatis Consiliarii Comitatus de Berzencze Supremi Comitis,etc. Editum. Zagrabiae, Typis Joannis Weitz, Inclyti Regni Croatiae Typographi, Anno 1729. Str. 1-316.
85. xxx RITUALE ROMANO-ZAGRABIENSE, seu Formula Agendorum in administratione Sacramentorum et caeteris ecclesiae publicis functionibus rite obeundis observanda, ac in usum Zagrabiensis Diaecesis accomodata, et utilibus additamentis aucta.- Authoritate et opera Reverendissimi, Illustrissimi, ac excelentissimi Domini Maximiliani Verhovacz. Zagreb, 1796.
86. Rituale Zagrabiense... str. 9-13.
87. Rituale Zagraviense... str. 11.
88. Rituale Zagrabiense... str. 63-73.
89. Rituale Zagrabiense... str. 73.
9o. Rituale Zagrabiense... str. 75.
91. Rituale Zagrabiense... str. 78-79.
92. Rituale romano-zagrabiense..., o ispovijedi str. 57-78; o presv. Euharistiji str.78-95; o uskrsnoj pričesti str. 82-83.
93. Rituale Romano-zagrabiense... str.83.
94. Kanižlić A., OBILATO DUHOVNO MLIKO. To jest: Nauk Kerstianski illiricskoj, illiti Slovinskoj Diesici Darovan od Nyih Excellencie, Prisvitloga, i priposctovanoga, Gospodina Francescka Thauszy, Zagreb, 1754. Str. al-a4.
95. Kanižlić A., Obilato duhovno mliko... str.149-15o.
96. Mulih Juraj, POSZEL APOSTOLSZKI Vu Navuku Kerschanszkom posztavlen, itd. Zagreb, 1742. Str. XLIV.
97. Denzinger-Schönmetzer... Nr. 16o1, 1628-163o.
98. Denzinger-Schönmetzer... Nr. 1864.
99. Denzinger-Schönmetzer... Nr. 199o; 1991.
1oo. Denzinger-Schönmetzer... Nr. 2522 (vidi isto str.441., gdje se nalazi izvadak iz djela Benedikta XIV "De synodo dioecesana" VII. c.8.n.7)
1o1. Denzinger-Schönmetzer... Nr. 2588. (vidi isto str. 441., u vezi p. Klementa XIV.).
1o2. Denzinger-Schönmetzer... Nr. 1259.
1o3. Denzinger-Schönmetzer... Nr. 2523.
1o4. Cathechismus... op.cit. str.179. Nr.1.
1o5. Cathechismus... op.cit. str.186. Nr.16.
1o6. Catechismus... op .cit. str. 181-182. Caput III. punctum 5.
1o7. Cathechismus... op.cit. str. 188-189. Caput III. punctum 2o.,22.
1o8. Canones et decreta... op.cit. str.148-149. (Sess. XXIV. Decretum de reformatione. Cap. VII.)
1o9. Peterfy C., Sacra Concilia... op.cit.II. str.54-55.
11o. Peterfy C., Sacra Concilia... op.cit.str.247. (II pars.)
111. Peterfy C., Sacra Concilia... op.cit.str.315. (II pars.)
112. Ruspini I.A., Konstizucija... op.cit.str.63.
113. Verhovacz M., Constitutiones... str. 152.

Thauszy Fr., Constitutiones... str. 42.
Peterfy C., Sacra Concilia... op.cit.II.str.4o5.

114. xxx Constitutiones Synodi Spalatensis... op.cit.str.43-45.
115. Rituale romano-zagrabiense... str. 44. (O sv.Potvrdi govori se u Obredniku na stranama 44-57.)
116. Rituale romano-zagrabiense... str. 46-48.
117. Rituale romano-zagrabiense... str. 3o1-3o3.
118. Rituale romano-zagrabiense... str. 3o1.
119. Pichler Vito, Jus Canonicum secundum quinque Decretalium Titulos Gregorii Papae IX Explicatum... Tomi duo. Pisauri, MDCCLVIII. I tom. Liber IV.tit. I.q.72. Str.441.
12o. Pichler V., Jus canonicum... op.cit.str.441.
121. Pichler V., Jus canonicum... op.cit.str.441.
122. Pichler V., Jus canonicum... op.cit.str.446.
123. xxx Ovo je - stupanje na snagu dekreta - izazvalo dosta neugodnosti i nesporazuma u cijelom svijetu, jer dekreti trid.sabora nisu svugdje promulgirani, pa je dolazilo do raznih oprečnih shvatanja. Kodeksom crkvenoga prava stvar je riješena. Tokom 18.stoljeća na području zagrebačke biskupije dekret "Tametsi" već je bio promulgiran, kao i dekreti trident.sabora.
124. Canones et decreta... op.cit.str.137-143.
125. Jeličić dr.fra Vitomir, Kanonsko Ženidbeno Pravo Katoličke Crkve. Sarajevo. 1942. Str. 255.
126. Canones et decreta... op.cit.Str.139. (Decr.de Ref.cap.I.)
127. Canones et decreta... op.cit. Str. 148-149.
128. Catechismus... op.cit.str.3o5-325.
129. Catechismus... op.cit.str.3o5-3o6.
13o. Benedikt XIV. Konstitucija "Matrimonia..." od 4.XI.1741.
131. Benedikt XIV. Konstitucija "Redditae sunt..." od 17.IX.1746.
132. Štiglić dr.M., Katoličko pastirsko bogoslovlje. I.Zagreb, 1886. Str. 246.
133. Verhovacz M., Constitutiones... op.cit. str. 26-27.
134. Ruspini I.A., Konstitucija... op.cit.str.144-145.
135. Barle J., Naše dijecezanske sinode... nav.djelo,str. 27.
136. Peterfy C., Sacra Concilia... op.cit.II.str.395.
Verhovacz M., Constitutiones... str. 136.
137. Barle J., Naše dijecezanske sinode... nav.djelo, str.34-39.
Nadbiskupski Arhiv Zagreb, Ecclesiastica. Vol.8. Nr.417.
138. xxx Constitutiones Synodi Spalatensi... str. 83-9o.
139. Thauszy Fr., Constitutiones... op.cit.str.49-61.
U ovoj bilješci pogledajmo kratak povijesni pregled zaruka. Zaruke su uvedene običajima kod najstarijih naroda kao npr. Židova,Grka, Rimljana i Germana. Obavljale su se uz razne obrede i svečanosti, od kojih su neke ostale do danas. U Rimljana zaruke su značile jednostavno obećanje ženidbe, koje bi dao otac ili tutor djevojke, odnosno udovice. Obećanje se izražavalo izrazima: spondes ne? spondeo, pa su odatle i nazivi sponsus, sponsa, sponsalia. Primivši obećanje zaručnik bi stavio na lijevu ruku zaručnice prsten, a u kasnijim vremenima došlo je i do izmjene poljubaca. U Rimljana su se strogo razlikovale zaruke od vjenčanja - nuptiae - koje je obično obavljeno neko vrijeme iza zaruka. U poganskom Rimu zaruke nisu imale pravnih učinaka, ali tijekom vremena zaruke su dobivale na značenju radi toga što je onaj koji iznevjeri gubio primljene darove uz zaruke i djelovanjem Crkve da se drži moralna obaveza zaručničkog obećanja, pa je došlo i do zabrane Crkve za odstup od zaruka. Ipak, kod svega se sačuvala bitna razlika između zaruka i vjenčanja.

Germanski su narodi smatrali zaruke bitnim dijelom vjenčanja, tako da isto nije bez njih vrijedilo. Zaruke su značile medjusobnu vjernost, a nevjera bi se kažnjavala kao preljub. Za odstup se plaćala odšteta kao naknada za uvredu.

Prenošenjem nekih rimskih običaja kod zaruka na vjenčanja kod kršćana, utjecaj germanskoga prava i nestalnost terminologije, dovelo je do toga, da se počelo sve više i više gubiti razlikovanje izmedju zaruka i vjenčanja, pa je naravno da se zarukama počela davati sve veća i veća važnost. Ponovnim procvatom studija rimskoga prava na zapadu i procvatom crkvenih znanosti, došlo je do točnoga razlikovanja jedne i druge ustanove, posebno zaslugom viktorijanaca i Ivona Chartreskog, koji su izgradili sistem i dali terminologiju: sponsalia de praesenti i sponsali de futuro, a papa Inocent II. sve je to sankcionirao. - Rimsko je pravo iz zaruka izvodilo smetnju javne ćudorednosti, a ovo je načelo prihvatila i zapadna Crkva tokom XI odnosno XII stoljeća, zabranjujući ženidbu sa srodnicima zaručnice. Ova činjenica smetnje urgirala je odredjeni oblik sklapanja zaruka, tako da se mogu razlikovati valjane od nevaljanih zaruka. Ali Crkva htijući što više pogodovati slobodi prigodom sklapanja ženidbe, dugo je oklijevala da uvede odredjeni oblik zaruka. Crkva je stoga priznavala one oblike, kako su bili uvedeni narodnim običajima. A eto vidimo to i u ovoj instrukciji. Tek 1907. godine Crkva će dekretom "Ne temere" uvesti stalan oblik zaruka. Isti oblik bitno je sadržan i u Kodeksu.

140. Thauszy Fr., Constitutiones... op.cit.str.49-61.
141. Rituale zagrabiense... op.cit.str.156-168.
142. Rituale romano-zagrabiense... op.cit.str.183.
143. Mulih J., Skola Kristusseva... str.1.
144. Theiner Augustus, Acta genuina ss.Oecumenici Concilii Tridentini, Zagrabiae, 1874. Tomus I. str.91.
145. Canones et decreta... op.cit.str.21. (Sess.V.Decr.de Ref.cap.II)
146. Canones et decreta... op.cit.str.147.(Sess.XXIV.Decr.de Ref.c.IV.)
147. Canones et decreta... op.cit.str.147/148 (Sess.XXIV.Dec.de Ref. cap.IV.)
148. Peterfy C., Sacra Concilia... op.cit.str.105. (II.pars)
149. Peterfy C., Sacra Concilia... op.cit.str.210-213. (II pars)
Verhovacz M., Constitutiones... op.cit.str. 28-29.
150. Peterfy C., Sacra Concilia... op.cit.II.str.254-255.
Verhovacz M., Constitutiones... op.cit.str. 36-58.
151. Peterfy C., Sacra Concilia... op.cit.II.str.358.
Verhovacz M., Constitutiones... op.cot.str.71.
152. Verhovacz M., Constitutiones... op.cit.str.72.
153. Ruspini I.A., Konstitucija... nav.djelo. Str.56-57.
154. Peterfy C., Sacra Concilia... op.cit.str.394.
Thauszy Fr., Constitutiones... op.cit.str.21.
155. Peterfy C., Sacra Concilia... op.cit.str.396.
156. Peterfy C., Sacra Concilia... op.cit.str.406.
Thauszy Fr., Constitutiones... op.cit.str.43-44.
157. xxx Constitutiones Synodi Spalatensis... op.cit.str.11-19.
158. xxx Constitutiones Synodi Spalatensis... op.cit.str.11.
159. xxx Constitutiones Synodi Spalatensis... op.cit.str.11-19.
160. Peterfy C., Sacra Concilia... op.cit.II. str.409-411.
161. xxx Constitutiones et decreta Synodi Dioecesanae Ragusii in cathedrali Ecclesia s.Mariae majoris. Anno MDCCXXIX die VIII Maii, ab.Ill. et Rev.D.D. Fr.Angelo Franchi archi-

episcopo celebratae Anconae, MDCCXXX. Str. 4-5.

162. xxx Constitutiones et decreta... op.cit.str.36.

163. Peterfy C., Sacra Concilia... op.cit.II.str.435-436.

164. xxx Treba recitirati: Oče naš, zdravo Marijo, vjerovanje, a poslije toga dodati: božje i crkvene zapovijedi, sedam glavnih grijeha, sedam sv.sakramenata i konačno čin vjere, ufanja, ljubavi i djelo skrušenja.

165. Thauszy Fr., Constitutiones... op.cit.str.41-61.
Škreblin dr.I., Pastorizacija... op.cit.str.742-743.

166. Thauszy Fr., Constitutiones... op.cit.str.41-61.
Arhiv Hrvatske Zagreb, Hrvatsko Kralj.Vijeće. Godina 1771. Nr.L-3.(Annua) Iz godišnje relacije zgb.biskupa vidi se da se drže ispiti za kapelane.

167. Kanižlić A., Obilato duhovno mliko... nav.djelo. Zagreb 1754.

168. Verhovacz M., Constitutiones... op.cit.str.2o9-212.

169. Rituale romano-zagrabiense... op.cit.str. 3o1-3o3.

17o. Rituale romano-zagrabiense... op.cit.str.XXI.

171. Sess.XXIII Decretum de Ref. cap. XVIII.

172. Škreblin dr.I., Odgoj i nastava... op.cit.str.677/78.

173. Peterfy C., Sacra Concilia... op.cit.str.111-112. (II pars)

174. Peterfy C., Sacra Concilia... op.cit.str.213. (II pars)

175. Peterfy C., Sacra Concilia... op.cit.str.254.(II pars)

176. Arhiv Hrvatske Zagreb. Hrvatsko Kralj.Vijeće. Fasc.CXLIX. Num.A-37. -Anno 1774. - Fasc.CLXX. Mart.Num.31. Anno 1774.

177. Arhiv Hrvatske Zagreb, Hrvatsko Kralj.Vijeće. Fasc.CLXX. Num. Mart. 73. Anno 1774.

178. Arhiv Hrvatske Zagreb. Hrvatsko Kralj.Vijeće. Fasc.CLVI.Num.acti L-26. Anno 1774., Fasc.CXCVIII. Num.acti L-44.Anno 1775., Fasc.CCXXIV.Num.acti I-22.Anno 1776., I-13.Anno 1776., Fasc.CCXXXVI. Num.acti S-1o1. Anno 1777., Fasc.CCLXXVIII. Num.acti L-6.Anno 1778.

179. Rituale romano-zagrabiense... op.cit.str.3o1-3o3.

18o. Verhovacz M., Constitutiones... op.cit.str.2o9.

181. Historija Naroda Jugoslavije II. ... op.cit.str.877,1o96-11o4.

182. Cvetan dr.Franciscus, Constitutiones Maximiliani Vrhovac episcopi zagrabiensis et josephinismus. Disertatio historico-juridica, Zagreb, 1942. Str. 5,13,87.

183. Rituale romano-zagrabiense... str. XXI.
Nadbiskupski Arhiv Zagreb, Katalozi br.12o.b. Anno 1754-1789. Registratura Intimatorum. Fasc.3., Varaždin,1.VII.1774. nr.744. - Isto.- Fasc.3.Lit.O. - Isto,-Fasc.5. Lit.M. Varaždin, 6.V.1775. Nr.338.

184. Arhiv Hrvatske Zagreb, Hrvatsko Kralj.Vijeće. Fasc.CXXII.Num.acti A-124.Anno 1773. - Fasc.CLXXIV. Num.acti Jul.24.Anno 1774.

185. Arhiv Hrvatske Zagreb, Hrvatsko Kralj.Vijeće. Fasc.CXXII.Num.acti 124. Anno 1773.

186. Arhiv Hrvatske Zagreb. Hrvatsko Kralj.Vijeće. Fasc.CXXII. Num.acti A-11o.

187. Arhiv Hrvatske Zagreb, Hrvatsko Kralj.Vijeće. Fasc.CL. Num.acti A-66, A-1o9. Anno 1774., A-78., Beč, 27.V.1774.

188. Arhiv Hrvatske Zagreb. Hrvatsko Kralj.Vijeće. Fasc.CLXVI. Num.acti I,K,L,S. Anno 1774. L-31.

189. Arhiv Hrvatske Zagreb. Hrvatsko Kralj.Vijeće. Godina 177o. Num.acti L-3. Godišnja relacija gen.vikara zgb.biskupa za 1769. godinu.

19o. Arhiv Hrvatske Zagreb. Hrvatsko Kralj.Vijeće. Godina 1771. Num.acti L-3. Relacija zgb.biskupa za 177o.godinu.

191. Arhiv Hrvatske,Zagreb. Hrvatsko Kralj.Vijeće. Fasc.CLXVI. Num.acti L-9. Anno 1774. (Relatio annua...).

192. Arhiv Hrvatske,Zagreb. Hrvatsko Kralj.Vijeće. Fasc.CXCVIII. Num.acti L,M,P. Anno 1775. L-1. (Relatio annua...)
193. Arhiv Hrvatske, Zagreb. Hrvatsko Kralj.Vijeće. Fasc.CCXXIV. Num.acti I.L. Anno 1776. L-4. (Relatio annua...).
194. Arhiv Hrvatske, Zagreb. Hrvatsko Kralj.Vijeće. Godina 1777. Num.acti L-1. (Relatio annua...)
195. Arhiv Hrvatske,Zagreb. Hrvatsko Kralj.Vijeće. Fasc.CCLXXVIII. Num. acti L-4. Anno 1778.
196. Arhiv Hrvatske,Zagreb. Hrvatsko Kralj.Vijeće. Fasc.CCCIII. Num.acti L-2. Anno 1779.
197. Cuvaj A., "Gradja..." sv.I.nav.djelo. Str.4o5.
198. Arhiv Hrvatske,Zagreb. Hrvatsko Kralj.Vijeće. Fasc.CXLIX. Num.acti A-37. Anno 1774.
199. Arhiv Hrvatske,Zagreb. Hrvatsko Kralj.Vijeće. Fasc.CLXX. Num.acti Mart 31. Anno 1774.
2oo. Cuvaj A., "Gradja..." sv.I. Str. 414-426.
2o1. Cuvaj A., "Gradja..." sv.I. Str. 457-458.
sv.II.Str. 14-16.
2o2. Cuvaj A., "Gradja..." sv.II. Str. 17.
2o3. Martinović Ivan, Povjesne crtice o školstvu brodske pukovnije i brodskog okružja. Zagreb, 1912. Str.197-198.
2o4. Cuvaj A., "Gradja..." sv.II. str. 13.
2o5. Cuvaj A., "Gradja..." sv.II. str. 29.
2o6. Tićak Franjo, Kratka poviest o razvitku pučkog školstva u Hrvatsko-Slavonskoj vojnoj Krajini, Zagreb, 188o. Str.7-8.
2o7. Martinović Ivan. Hrvatsko Slavonske Krajiške zemaljske školske komisije i školski ravnatelji. Zagreb,1915. Str. 96.
2o8. Martinović I., Hrvatsko Slavonske... op.cit. str.111-116.
2o9. Martinović I., Hrvatsko Slavonske... op.cit. str.27.
21o. Martinović I., Hrvatsko Slavonske... op.cit.str.99.
211. Cuvaj A., "Gradja..." sv.II. nav.djelo. Str.18o.
212. Arhiv Hrvatske, Zagreb. Hrvatsko Kralj.Vijeće.Fasc.CCXXIV. Num.acti I-22, I-24. Anno 1776. Fasc.CXCVIII. Num.acti L-1o. L-12. Anno 1775.
213. Cuvaj A., "Gradja..." sv.II. Str. 161-162.

II. Odsjek

ARHIDJAKONAT ZAGORJE

1. Župa KONJŠĆINA

1. Župa Konjšćina spominje se od 1334.g. Današnja župska crkva sv. Dominika sagradjena je 1743.g.

2. Kršćanski nauk.- Vizitacija iz 1726.g. informira nas, da nije bilo kršćanskog nauka po podne kako su to predvidjale naredbe crkvenih vlasti radi razbijenosti župe i velike udaljenosti pojedinih sela od župske crkve. U običaju su mjesto kršćanskog nauka kateheze uz sv.misu na način propovjedi.(1) Ovakvo je stanje kroz cijelo 18.st., jer nam vizitacija iz 1786.g. izrijekom veli, da sam župnik nedjeljom i blagdanom pod svečanom sv.misom, koja je oko 1o sati, poučava u kršćanskom nauku djecu i mladež.(2) Zanimljiv je podatak da je bila 1758.g. sv.Potvrda, te da je krizmano u dva dana 668 osoba.(3)

3. Bratovština KN.- Vizitacija iz 1726.g. informira nas, da je u župi ustanovljena BKN 1719.g., a titul je sv.Dominik. Ima imenik u kojem je upisano 282 osoba.(4) Do 1729.g. upisano je novih 5o članova.(5) 1752,g, u imeniku je ukupno 4o1 član.(6) Medjutim vizitacija iz 1738.g. bilježi zastoj u radu BKN nemarnošću župnika, jer nitko nije upisan.(7) 1742.g. nalazimo u imeniku BKN 572 člana,(8) a za 4 godine upisalo se novih 25. Kako nema bule vizitator naredjuje da se ista priskrbi.(9) Župnik je nabavio bulu, tvrdi se 1749.g., a ujedno se veli da je primarni titul sv.Dominik, dok je sekundarni nedjelja u osmini Tijelova. U imeniku nalazimo nova 63 člana.(1o) U drugoj polovini 18.st. BKN proživljava krizu, jer se od 1754.-1763.g. upisalo svega 53 člana,(11) a od 1763.-1768.g. nitko.(12) 1768.g. vizitator samo registrira BKN.(13) Nakon 1o godina (1778) vizitator piše da uopće nema BKN iako se puk lijepo ispovijeda o bivšim titularima BKN.(14) BKN je službeno ukinuta 1783.g., pa je više ne nalazimo prigodom vizite iz 1786.g., odnosno registrira se ukinutom.(15)

4. Školska kateheza.- Tvrdi se da nije bilo u 18.st. do 1786.g. učitelja, pa prema tome ni škole na župi.

5. Statistički podatci.- Vizitacije pišu, da su žitelji župe svi katolici. O Uskrsu se svi ispovjede. Žive u 7 sela, koja su udaljena od matične crkve jedan sat hoda. 1771.g. bilo je u župi 67 domova, duša 554, a za ispovjed 348, Oženjenih je parova 123.(16) 1786.g. u župi je 66 domova, 654 duše, za ispovjed 44o, a vj.parova 129.(17)

2. Župa BELEC

1. Župa Belec spominje se 1242.g. Župska crkva sagradjena je 1674.g. Tokom 18.st. župa je imala i kapelana.

2. Kršćanski nauk.- Vizitacija iz 1726.g.informira nas da se ne poučava kršćanski nauk popodne radi udaljenosti domova vjernika. U adventu se poučava kršćanski nauk redovno uz sv.mise zornice. Slično i u korizmi.(1) Kakovo je stanje bilo 1786.g. točno ne znamo, no bit će,da se stvar nije bilo mijenjala, jer se 1786.g. bilježi, da se svakog blagdana i nedjelje - sub sacro sollemni inonnise cathechizatur.(2)

3. Bratovština KN.- BKN je u župi ustanovljena 1718.g.,(3) pod zaštitom Snježne Gospe.(4) Od 1749.g. do ukinuća 1783.g. bila je pod zaštitom sv.Jurja i sv.Katarine.(5) BKN je pripojena nadbratovštini i imala je krasan aktivitet. To se lijepo vidi po broju članova, koji je bio stalno tokom desetljeća u porastu.(6). Vizitacija iz 1778.g.registrira uz BKN i bratovštinu sv.Krunice.(7) 1786.g.nema u župi nijedne bratovštine.(8)

4. Školska kateheza.- Vizitacija iz 1758.g. veli,da župa ima učitelja, "qui bene canit et munio suo satisfecit".(9) 1763.g. imamo podatak, da već godinu dana nema učitelja.(1o) Ostale ga vizitacije više ne registriraju.

5. Statistički podatci.- Svi su vjernici dobri, ispune svoju uskrsnu dužnost, žive u 4 sela, koja su do sat hoda udaljena od župske crkve. 1771.g. u župi je domova 123, duša 828, za ispovjed 54o, a oženjenih parova 245.(11) 1786.g. na župi je domova 116, duša 1o99, za ispovjed 775, a vj.parova 2o7.(12)

3. Župa ZAČRETJE

1. Župa Začretje osnovana je ab immemoriali, a spominje se 1334.g. Crkva je sagradjena prije 1639.g.

2. Kršćanski nauk.- Izravnih podataka nemamo o pouci kršćanskoga nauka, ali iz činjenice da je u župi kapelan, pa i dvojica, te krasnog djelovanja BKN držimo da je bila pouka djece i mladeži u kršćanskom nauku.

3. Bratovština KN.- BKN ustanovljena je 1718.g.,(1) a titul je sv.Josip. Inkorporirana je nadbratovštini.(2) Sekundarni patron je bio sv.Franjo Ks.(3) BKN je krasno djelovala. Skoro su svi župljani bili članovi, kako to veli 1778.g.vizitator, osim posve malene djece.(4) Kao ilustracija neka posluže brojke: BKN ima 1726.g. 2oo, 1729.g. 8o5, 1735.g. 821, 1738.g. 873, 1742.g. 934, 1746.g. nanovo je upisanih 111, 1749.g. takodjer nanovo upisanih 17o.(5) 1756.g. nanovo je upisanih 1o2, 176o.g. 9o, 1768.g. 99, a 1771.g. 242 člana.(6) BKN je ukinuta 1783.g.

4. Školska kateheza.- 1756.g. učitelj je Gabrijel Čelinić.(7) I ostale vizitacije registriraju učitelja, no Cuvaj ne registrira škole u Začretju.

5. Statistički podatci.- Općenito: svi su žitelji katolici, nema javnih grešnika, svi ispune uskrsnu dužnost, a veliki se broj ispovjedi i o blagdanu sv.Josipa.(8) 1.VI.176o.g. bila je u župi sv.Potvrda i krizmano je 2o9 osoba.(9) Župa se sastoji od 1o sela, koja su od župske crkve udaljena i do 2 sata hoda. U župi je 1786.g. domova324, duša 2841, za ispovjed 247o, a vj.parova je 542.(1o) 1794.g. u župi je 247 domova, 2197 duša, za ispovjed 1559, a vj.parova 4o7.(11)

4. Župa LOBOR

1. Župa Lobor osnovana je od pamtivijeka, a spominje se 1334.g.(1)

2. Kršćanski nauk.- Vizitacija iz 1786.g. informira nas, da se poučava kršćanski nauk "sub sacro matutino vel a potiori etiam hora 1o" svake nedjelje i blagdana,(2) 1758.g. bila je krizma. Krizmano je 137 osoba.(3)

3. Bratovština KN.- BKN je osnovana 1718.g. Titul je Žalosna Gospa.(4) Od 1754.g. ima i sekundarni patron - sv.Ana.(5) BKN lijepo djeluje, upravo krasno do 1761.g. Od 1761.g. do 1771.g. nastaje zastoj, a onda opet procvat do ukinuća 1783.g. Vizitacije bilježe stalno porast broja članova, koji zadivljuje.(6)

4. Školska kateheza.- 1771.g. tvrdi se da župa ima učitelja, ali ne zna latinski. Znači držao je nekakvu školu. Cuvaj piše, da je još 1664.g. ovdje bio učitelj "qui antea poesi studnik",(7) ali tvrdi, da je škola otvorena istom 1834.g.(8)

5. Statistički podatci.- O puku se veli: svi su katolici, dobri, ispunjavaju uskrsnu dužnost. Župa ima 6 sela, a najdalje je sat i po hoda od župske crkve. 1786.g. u župi je 285 domova, 2584 duša,za ispovjed 1981,a oženjenih parova 463.(9)

5. Župa ZLATAR

1. Župa Zlatar spominje se 1334.g. u Oštrcu ili Martinšćini (danas u župi Lobor) odakle je župa prenesena u Zlatar(1) 1699.g.

2. Kršćanski nauk.- Vizitator piše 1726.g. "Catecheses ob distantiam populis fieri a prandio non possunt, sed fuit tempore contionis catechetica".(2) Za 1786.g. imamo slijedeći izvještaj: "Catechesis postquam eandem pomeridiano tempore tradere saepius D.Parochus gratis tentasset..." a kršćanski nauk svake se nedjelje i blagdana poučava pod ranom sv.misom, dok je pod pučkom propovjed.(3) Dakle do 1786.g. nije bilo popodne kršćanskog nauka, nego sve uz misu. Razlog: udaljenost sela i razbijenost župe.

3. Bratovština KN.- 1726.g. registrira se u župi BKN, titul je sv. Barbara, a upisano je 3oo članova.(4) BKN krasno i zadivljujuće djeluje do 1758.g., a onda nastaje zastoj, tako da se 1768.g. bilježi veoma skroman napredak,(5) a 1771.g. "vix jam aliquis in eam inscribitur."(6) 1778.g.zbiva se čudo. Vizitator se sam čudi aktivnosti BKN i bilježi slovom i brojem da imaju 2ooo članova... circiter 2ooo dico bis mille. (7)

4. Školska kateheza.- Cuvaj piše da 1664.g. ovdje nema učitelja, ali da župnik Gundak kupuje zemlju i gradi učitelju kuću.(8) Tokom 18. st. učitelj se registrira u župi.(9) Ipak postoji sumnja, da li je ovdje bila škola.(1o) Izvornih podataka o školskoj katehezi nemamo.

5. Statistički podatci.- Opći su podatci: svi su žitelji katolici, ali ima pojedinaca koji se ne ispovjedaju o Uskrsu.(11) Župa ima 15 sela, a najdalje je sat i po hoda od župske crkve. 1786.g. u župi je 266 domova, 2163 duša, za ispovjed 1649, a vj.parova 491.(12)

6. Župa MAČE

1. Župa Mače spominje se 1444.g. Župa je tokom 18.st. imala i kapelana, ali ne stalno. 1786.g. župa je imala 5 sela od kojih je najdalje bilo sat hoda od župske crkve.(1)

2. Kršćanski nauk.- 1786.g. bilježi se da župnik pomno katehizira puk nedjeljom i blagdanom u 1o sati.(2) Bit će da je tako stanje bilo stalno radi razbijenosti župe.(3)

4. Bratovština KN.- BKN je osnovana na župi 1722.g.(4) Titul je do 1749.g. sv.Izidor,(5) Iza 1749.g. do ukinuća primarni je titul Bezgrešna, sekundarni do 1768.g. sv.Rok, (6) a poslije sv.Vid.(7) BKN lijepo djeluje do 1746.g., a onda dolazi do stagnacije, jer se 1768.g. bilježi, da ima jedva kakav napredak.(8) Stanje je bolje izmedju 1768. i 1771.g., a onda opet dolazi do zastoja.(9)

4. Školska kateheza.- Cuvaj bilježi, da je 1664.g. u Maču bio učitelj I.Galečak "sufficiens doctrinae et vitae bonae", te da je učio djecu.(1o) 1768.g. nema ni učitelja ni kapelana na župi.(11) U Maču je osnovana škola 1832.g. (12)

5. Statistički podatci.- Opća je tvrdnja da su svi župljani katolici, dobri, ispune svoju uskrsnu dužnost. U župi je 1771.g. domova 131, duša 14o2, za ispovjed 748, a vj.parova 214.(13) Godine 1786.bilo je domova 134, duša 1369, za ispovjed 936, vj.parova 174.(14)

7. Župa MIHOVLJAN

1. Župa se spominje od pamtivijeka. Tokom 18.st. uz župnika je i kapelan. Župa ima 7 sela, a najdalje je 2 sata hoda od matice.(1)

2. Kršćanski nauk.- 1786.g. izrijekom se veli, da se kršćanski nauk stalno poučava svake nedjelje i blagdana uz ranu sv.misu. U iste dane u 1o sati je pučka sv.misa i propovjed.(2)

3. Bratovština KN.- U župi je BKN ustanovljena 3.V.1719.g.(3) U početku je lijepo djelovala, po prilici do 1754.g., kada počinje stagnacija, pače BKN gotovo izumire, dok konačno nije ukinuta 1783.g.(4) Primarni je titul sv.Mihovil, a sekundarni nedjelja Muke. Župljani uvelike časte oba titula, ali slabo se tko želi upisati.(5)

4. Školska kateheza.- Cuvaj piše o školi u Mihovljanu tvrdeći da 1664.g. nije bilo učitelja, a župljani su slali djecu u Krapinu u školu. (6) Tokom 18.st. vizitacije registriraju na župi učitelja.(7) 1778.g. veli se, da kapelan Pavao Karllo svira u crkvi i ujedno je učitelj na trivijalnoj žkoli u župi.(8) Neće prema tome biti točan podatak, koji donosi Cuvaj, da je ovdje škola otvorena 1835.g.(9) Možemo zaključiti pozitivno i o školskoj katehezi.

5. Statistički podatci.- Svi su žitelji katolici. Općenito se veli, da su dobri, dobro se ponašaju i kršćanski žive.(1o) Bilo je tokom stoljeća pojedinaca, koji nisu izvršili svoju uskrsnu dužnost, no to su iznimke.(11) 1771.g. u župi je domova 313, duša 2256, za ispovjed 1577, vj.parova 532.(12) 1786.g. u župi je 332 doma, 3o89 duša, za ispovjed 2114, a vj.parova 596. (13)

8. Župa KAMENICA

1. Župa se spominje od pamtivijeka, a registrira se 1334.g.(1) Tokom 18.st. u župi je kapelan, a kadkada i dva. Župa je u 18.st. brojila 11 sela, od kojih je najdalje bilo do 2 sata hoda od matice.(2)

2. Kršćanski nauk.- 1786.g. izrijekom se veli: "Cathecheses diebus Dominicis et festivis tempore quidem 4o.-ma horis pomeridianis, secus vero sub sacro Matutino inomisse observant."(3) Iz ovoga slobodno je zaključiti, da je tako bilo stalno. Razlog: razbijenost i udaljenost sela.

3. Bratovština KN.- BKN je osnovana na župi 1718.g. i inkorporirana nadbratovštini.(4) Tituli sv.Bartolomej i Snježna Gospa.(5) Od osnutka do 1749.g. BKN lijepo djeluje, a onda dolazi zastoj. Razlog je po župniku blizina Lepoglave, gdje se u samostanu puk upisuje u BKN, a ne na župi.(6) Napredak se bilježi 1758.g.(7), a onda opet stagnacija do ukinuća.

4. Školska kateheza.- Vizitacije tokom 18.st. registriraju u župi učitelja.(8) Da li je bila škola ili ne, neznamo. Cuvaj školu u Kamenici registrira 183o.g. (9)

5. Statistički podatci.- Opća je tvrdnja: svi su žitelji katolici. Glede uskrsne dužnosti ima pritužbi, jer se ide na ispovjed redovnicama u Lepoglavu.(1o) Ipak, tvrdi se, svi se ispovjede.(11) 17.XI.1771.g. župa ima 423 doma, duša 3149, za ispovjed 23o2, vj.parova 62o.(12). 1786.g. župa ima domova 421, duša 38o5, za ispovijed 2586, vj.parova 7o9.(13)

9. Župa DONJA VIŠNJICA

1. Župa Donja Višnjica tokom 18.st. zove se jednostavno Višnjica. Osnovana je 17o5.g. Podignuta je crkva oko 1666.g. posvećena 24.7.1757.g. čiju posvetu upisuje vizitacija iz 1757.g.(1)

2. Kršćanski nauk.- Iz 1786.g. saznajemo, da se je kršćanski nauk poučavao nedjeljom i blagdanom do te godine uz tihu sv.misu u 11 sati Izjutra, nedjeljom i blagdanom bila je svečana sv.misa na koju je puk dolazio u velikom broju i tada je držana propovjed. Župnik moli za izmjenu: da se na jutarnjoj misi prije propovjedi poučava kršćanski nauk djecu i mladež, a u 11 sati da bude uz misu exhorta.(2)

3. Bratovština KN.- BKN osnovana je u župi 1718.g.(3) Tituli sv. Krunica i Spasovo.(4) U početku je BKN imala silan zamah sve do 1746.g., jer nam to brojnost članstva tvrdi.(5) Od 1749.g.-1768.g. nakon kratke stagnacije dolazi do bujne aktivnosti.(6) Od 1771.g. do ukinuća aktivnost stagnira.(7)

4. Školska kateheza.- 1757.g. i 1768.g. tvrdi se, da je u župi učitelj za koga se veli 1768.g. da samo svira u crkvi.(8) 1771.g. nema učitelja.(9) O školi nema podataka.

5. Statistički podatci.- U 1757.g. bilježi se da je sav puk katolički, župniku poslušan, prema Crkvi dobar. U korizmi se svi ispovjede kod svoga župnika, a i češće preko godine. Nema javnih grešnika.(1o) Slično tvrde i ostale vizitacije hvaleći vjernike, da rado idu u crkvu.(11) 1786.g. u župi je domova 114, duša 1458, za ispovjed 1o25, a vj. parova 268.(12)

lo. Župa BEDNJA

1. Župa Bednja od pamtivijeka je, a spominje se 1334.g.(1) Tokom 18.st. na župi je i kapelan, a često i dva.(2). U 18.st. župa je imala 18 sela, koja su i do 2 sata udaljena od matice.(3)

2. Kršćanski nauk.- Kršćanski nauk poučavao se nedjeljom i blagdanom do podne, jer su kuće župljana udaljene od župske crkve. Isti se je poučavao stalno u 1o sati. Pod misama je bila propovjed za puk.(4) 1777.g. obavještava se župnik da će 1778.g. o Uskrsu biti sv.Potvrda.(5)

3. Bratovština KN.- BKN je ustanovljena u župi 1718.g., te je kroz 2o godina imala 512 članova.(6) Tituli su Vel.Gospa i sv.Izidor.(7) Do 1746.g. BKN lijepo djeluje, a onda do ukinuća jedva da se tko upisuje. (8)

4. Školska kateheza.- Vizitacije registriraju učitelje, ali tvrde, da ne uči u školi djecu.(9)

5. Statistički podatci.- Svi su žitelji župe katolici. Žive u 8 sela. Svi ispune uskrsnu dužnost. Župa 1771.g. broji domova 523, duša 4283, za ispovjed 3193, vj.parova 924.(1o) Godine 1786. tu je domova 591, duša 5223, za ispovjed 3688, vj.parova 1o46.(11)

11. Župa RADOBOJ

1. Župa Radoboj spominje se od pamtivijeka, a registrira se 1334.g.(1) U 18.st. župa ima 11 sela, koja su udaljena do sat hoda od matice.(2)

2. Kršćanski nauk.- Iz 1786.g. saznajemo, da je pred 2 godine uveden kršćanski nauk djeci i mladeži u popodnevne sate nedjeljom i blagdanom. Bit će da je do tada radi situacije župe isti bio do podne kao i drugdje u sličnim okolnostima.(3)

3. Bratovština KN.- 1726.g. tvrdi se, da je BKN u župi ustanovljena, čiji je titul Snježna Gospa.(4) 1746.g. čitamo o BKN, da se očekuje rješenje iz Rima, jer da one godine, kada je BKN osnovana u Zagrebu, ovdje nije promulgirana.(5) 1749.g. tvrdi se, da je BKN osnovana i inkorporirana nadbratovštini u Rimu. Tituli su presv.Trojstvo i Snježna Gospa.(6) Malo su čudne informacije, a takodjer začudjuje raznolikost u informiranju o titulima BKN koji se često mijenjaju.(7) U početku je BKN lijepo djelovala, ali kasnije očito slabo, jer se 1777.g. bilježi, da je posve zaboravljena. U isto vrijeme su u župi 2 druge bratovštine, kojima se zabranjuje aktivitet.(8)

4. Školska kateheza.- 1758.g. i 1761.g. registrira se učitelj.(9) 1768.g. više nema učitelja.(1o)

5. Statistički podatci.- Svi su žitelji župe katolici, svi se o Uskrsu ispovjede, dobri su. 1771.g. u župi je domova 171, duša 13o2, za ispovjed 955, vj.parova 269. 1779.g. bilo je 1729 duša.(11) 1786.g. u župi je domova 125, duša 1511, za ispovjed 1o3o, vj.parova 298.(12)

11. Župa KRAPINA

1. Župa se spominje 1311.g. i 1334.g.(1) Tokom druge polovine 18. st.župa je imala redovno 2 kapelana. U župi je proštenište Majke Božje na Trškom Vrhu, gdje župnik Nikola Gorup prilozima vjernika podigao kapelu zvanu: Jeruzalemské Majke Božje, koja je od 1761.g. izgradjena u crkvu i u kojoj se časti kip-statua Jerozolitana dicta - koji je donio jedan franjevac iz Krapine iz Sv.Zemlje.(1). I danas dolaze hodočasnici na Trški Vrh.

2. Kršćanski nauk.- O kršćanskom nauku nemamo izravnih podataka. 1777.g. najavljena je krizma za 1778.g., te da se za to priprave djeca, (3) pa zaključujemo kako na temelju toga podatka, kao i drugih izvora (biskup.izvještaji) da se kršćanski nauk poučavao.

3. Bratovština KN.- 1738.g. registrira se BKN u župi i veli se da je oko 2oo upisanih.(4) Primarni je titul blagdan Svih Svetih, a sekundarni peta nedjelja po Uskrsu.(5) U prvoj polovini 18.st. BKN lijepo djeluje sve do 1756.g.(6) a kasnije kao da i ne postoji. Župnici vele, da su razlog franjevci kamo puk uvelike ide.(7)

4. Školska kateheza.- Cuvaj nas informira, da je u Krapini postojala škola još 1665.g. gdje je bio učitelj svećenik Nikola Fabijančić. (8) Isti spominje školu i 1728.g. donoseći vijest, da su tu dva učitelja.(9) Vizitacija iz 1756.g. tvrdi, da je od posljednje vizitacije (1749) župnik "sua dignitate instituit Scholas triviales", stavivši na čelo iste učitelja pl.Ignacija Frogh, Hrvata iz Varaždina. U školi je trenutno 12 učenika.(1o) Vizitacije od 176o.g. do 1786.g. stalno registriraju školu.(11) 1786.g. škola je u rukama krapinskih franjevaca (12), a Cuvaj veli, da je to od 1782.g.(13) 1789.g. školu je polazilo 4o djece, a 1795.g. 23. (14) Škola je imala 4 razreda, pa je prema rasporedu držana i školska kateheza.

5. Statistički podatci.- Općenito se tvrdi: svi žitelji župe katolici su, dobri i nema javnih grešnika. Svi ispune uskrsnu dužnost. 1771. g. u župi je domova 243, duša 1487, za ispovjed 1143, vj.parova 255.(15) 1786.g. u župi je domova 278, duša 178o, za ispovjed 158o, a vj.parova 295. (16)

Radi ilustracije donijet ćemo i ovdje statističke podatke za jedno desetljeće i to od 1777.godine do 1786.godine krštenih, umrlih i vjenčanih župe Krapina.

Kršteni:		Umrli:		Vjenčani:	
Godina:	Broj:	Godina:	Broj:	Godina:	Broj:
1777.	- 68.	1777.	- 49	1777.	- 1o par.
1778.	- 75.	1788.	- 49	1778.	- 19 "
1779.	- 76.	1779.	- 59	1779.	- 46 "
178o.	- 79.	178o.	- 33	178o.	- 21 "
1781.	- 65.	1781.	- 29	1781.	- - "
1782.	- 84.	1782.	- 84	1782.	- 29 "
1783.	- 7o.	1783.	- 47	1783.	- 11 "
1784.	- 8o.	1784.	- 59	1784.	- 25 "
1785.	- 73.	1785.	- 6o	1785.	- 14 "
1786.	- 66.	1786.	- 37	1786.	- 7 "
	(17)		(18)		(19)

Tokom istoga desetljeća u župi je kršteno 736 osoba, umrlo je 526 (2o), a vjenčano je 182 para.(21)

13. Župa PETROVSKO

1. Župa Petrovsko tokom 18.st. zove se Konoba. Spominje se prije 1334.g. Župska crkva je sv.Petra i Pavla.

2. Kršćanski nauk.- Nemamo izravnih podataka o kršćanskom nauku. Neizravno zaključujemo iz naredbe vizitatora u 1777.g. da se djeca pripreme za krizmu 1778.g., iz biskupskih izvještaja, da se je poučavao kršćanski nauk.(1) Ovome je u prilog i ocjena dušobrižničkog rada župnika Josipa Spiderle za koga se veli, da je "pastor zelosus".(2)

3. Bratovština KN.- BKN je osnovana u župi 1748.g. Primarni je titul sv.Petar, sekundarni 4.nedjelja po Uskrsu. Upisanih je oko 424.(3) Bratovština slabo djeluje sve do ukinuća.(4) Župnik tvrdi da je razlog u prošteništu Trški Vrh i radi franjevaca u Krapini.(5)

4. Školska kateheza.- 1756.g. u župi nema učitelja, ali je župnik Funtek uzeo gradjanina iz Krapine J.Černogoja, koji uči djecu čitati i pisati.(6) Vizitacije iz 1761.g., 1768.g. i 1771.g. registriraju učitelja.(7)

5. Statistički podatci.- Općenito se tvrdi o žiteljima, da su svi katolici, dobri, da se svi o Uskrsu ispovjede, ali da je administracija župe veoma teška radi udaljenosti sela od matične crkve. 1786.g. u župi je 235 domova, 2359 duša, za ispovjed 167o, a vj.parova je 431.(8)

14. Župa KOSTEL

1. Župa Kostel spominje se od 1334.g.(1) Danas je župa u arhidjakonatu Vrbovec.

2. Kršćanski nauk.- 1782.g. izrijekom se kaže: "Omni tamen die Dominica et festo cathechizatur".(2) Slična je tvrdnja i 1786.g. s tim što se veli, da se kršćanski nauk drži pod misom u 1o sati.(3)

3. Bratovština KN.- BKN se registrira 1738.g.(4), ali čitamo 1742. g., da je ista za prijašnjega župnika bila zaboravljena, a sadašnji ju je aktivirao brojnim članstvom.(5) Primarni titul je sv.Barbara, a sekundarni 4.nedjelja po Uskrsu.(6) Kroz ostali dio stoljeća BKN postoji, ali slabo djeluje. Ipak, obzirom na druge župe, ovdje se BKN hvali. (7)

4. Školska kateheza.- 1756.g. imamo podatak, da je u župi učitelj, dobar.(8) Ova se informacija potvrdjuje i 176o.g.(9)

5. Statistički podatci.- Opća je tvrdnja: svi su katolici, za Uskrs se ispovjede, nema javnih grešnika. Župa ima 1o sela čija udaljenost od matice iznosi i do 3 sata hoda. 1786.g. u župi je 85 domova, 868 duša, za ispovjed 623, vj.parova 159.(1o) U župi postoji dan adoracije,a mladom nedjeljom je blagoslov s Presvetim.(11)

15. Župa PREGRADA

1. Župa Pregrada spominje se od 1334.g.(1) Stara župska crkva konsekrirana je 1756.g.(2) Danas je župa u arhidjakonatu Vrbovac.

2. Kršćanski nauk.- 1782.g. kršćanski nauk djece i mladeži poučavao se u svetačne dane pod ranom sv.misom, zimi u 8 sati, a ljeti u 6 sati i to s uspjehom.(3) Isto potvrdjuje i vizitacija iz 1786.g. kazujući izrijekom, da se kršćanski nauk poučava nedjeljom i blagdanom uz ranu sv.misu, a da je to jedva činiti popodne.(4) Od 11. do 16.srpnja 1756. g.bila je krizma i potvrdjeno je 31o9 osoba.(5) Krizma je bila i 1768.g. kada je potvrdjeno 448 osoba.(6)

3. Bratovština KN.- Iz 1746.g. imamo podatak, da je u župi BKN, te da ima 606 članova.(7) BKN lijepo djeluje sve do 1760.g. Primarni je titul Velika Gospa, a sekundarni Svi Sveti.(8) Od 1764.g. opet BKN lijepo djeluje do ukinuća.(9)

4. Školska kateheza.- Iz 1639.g. imamo podatak, da je župnik N. Jagušić imao kapelana koji je scholae magistrum.(10) Tokom 18.st. postojala je u župi škola. Cuvaj tvrdi da je škola otvorena 1792.g. no još 1760. i 1768.g. vizitacije registriraju učitelja.(11) Broj polaznika bio je malen, 1793.g. jedno dijete.(12)

5. Statistički podatci.- Opći podatci tvrde: svi su žitelji župe katolici, nema javnih grešnika, svi se o Uskrsu ispovjede. Župa u 18.st. ima 11 sela i 10 kapelica. Najudaljenije selo od matice udaljeno je i do 3 sata hoda. 1786.g. u župi je domova 404, duža 3731, za ispovjed 2645, a vj.parova 666.(13) Na blagdan sv.Josipa u župi je dan adoracije, što puk svečano slavi.(14)

16. Župa DESINIĆ

1. Župa je veoma stara, a spominje se 1334.g. Danas je u arhidjakonatu Vrbovac.

2. Kršćanski nauk.- 1786.g. imamo podatak, da se kršćanski nauk poučava djecu i mladež svake nedjelje i blagdana pod ranom sv.misom kada većina župljana dolazi na nedjeljnu dužnost. U 10 sati je sv.misa i propovjed.(1) Iz 1794.g. imamo podatak, da se kršćanski nauk poučava pod ranom sv.misom nedjeljom i blagdanom.(2)

3. Bratovština KN.- BKN je osnovana u župi 1718.g. i do 1746.g. imala je upisanih 238 članova.(3) Od početka je imala slab aktivitet. Tituli su Rodjenje Bl.Dj.Marije i sv.Anto Pad.(4)

4. Školska kateheza.- 1761.g. vizitacija registrira učitelja.(5) Ostale vizitacije ga ne registriraju.(6)

5. Statistički podatci.- Opća je tvrdnja: svi žitelji župe katolici su. Svi se o Uskrsu ispovjede, dobri su, nema javnih grešnika. Župa se sastoji od 39 zaselaka i sela, koja su udaljena od matice do 2 sata hoda. 1786.g. u župi je domova 358, duša 3308, za ispovjed 2161, a vj. parova 528.(7)

17. Župa KRAPINSKE TOPLICE

1. Župa je veoma stara. Spominje se 1334.g.(1)

2. Kršćanski nauk.- Iz 1786.g. crpimo podatak, da se kršćanski nauk stalno poučava pod ranom sv.misom nedjeljom i blagdanom.(2)

3. Bratovština KN.- BKN je u župi ustanovljena 1747.g.(3) Tituli su presv.Trojstvo i Andjeli Čuvari.(4) U početku je BKN lijepo radila, a onda dolazi do stagnacije, da ponovno od 1777.g. do ukinuća izvrsno djeluje.(5)

4. Školska kateheza.- Vizitacije tokom 18.st. registriraju učitelja, a zapisnik kan.vizitacije iz 1786.g. bilješi, da župljani žele učitelja i da hoće podići školu.(6)

5. Statistički podatci.- Svi žitelji župe katolici su. Svi se ispovjede o Uskrsu. 1786.g. u župi je domova 257, duša 2389, za ispovjed 1765, vj.parova 427. Župa se sastoji od 8 sela čija je udaljenost i do sat i po hoda od matice.(7)

18. Župa BEDEKOVČINA

1. Župa Bedekovčina u 18.st. zove se KOMOR i spominje se 1334.g.(1)

2. Kršćanski nauk.- Iz 1786.g. imamo podatak, da se kršćanski nauk poučava nedjeljom i blagdanom u popodnevnim satima. Prijepodne su propovjedi. (2)

3. Bratovština KN.- Bit će da do 1761.g. nema BKN u župi,(3) jer vizitacija iz 1768.g. tvrdi, da je ista podignuta pod zaštitom sv.Barbare i sv.Ivana Nepomuka, te da je upisanih 5o osoba.(4) I ostale vizitacije registriraju BKN, ali prema broju članova vidi se slab aktivitet sve do ukinuća.(5)

4. Školska kateheza.- Vizitacije 1768. i 1771.g. registriraju učitelja.(6) O školi u Komoru nemamo podataka.

5. . Statistički podatci.- Župa se sastoji od 2 sela. U župi žive sami katolici. Svi su dobri i svi se o Uskrsu ispovjede. 1786.g. u župi je 114 domova, duža 1o19, za ispovjed 785, vj.parova 185.(7)

19. Župa ZABOK.

1. Župa se spominje 1658.g.

2. Kršćanski nauk.- O pouci u kršćanskom nauku djece i mladeži u zapisnicima kanonskih vizitacija nemamo podataka. Možemo jedino iz okolnosti i sličnosti s drugim župama zaključiti, da je držana, jer župnik nije radi propusta ukoren u toj stvar.

3. Bratovština KN.- U župi je BKN ustanovljena 1748.g. Upisanih je odmah 128 osoba.(1) Tituli su sv.Jelena i Pohodjenje Bl.Dj.Marije. Imaju sve potrebno.(2) BKN je slabo djelovala, tako da se može reći, postojala je samo na papiru.(3) Nešto je bolje u godinama 1771. i 1778., a onda stagnacija i kraj. (4)

4. Školska kateheza.- Izrijekom se tvrdi: nema učitelja.(5)

5. Statistički podatci.- Tokom 18.st. bilo je češće župljana koji se nisu htjeli ispovjediti o Uskrsu. Inače žitelji su svi katolici,a pod konac stoljeća svi se ispovjede o Uskrsu. Župa je imala 7 sela. Iz statistike za 1771.g. crpimo, da je u župi domova 126, duša 1o21, za ispovijed 835, vj.parova 214.(6) 1786.g. župa ima domova 129, duša 1199, za ispovjed 856, vj.parova 246.(7)

2o. Župa ZAJEZDA

1. Župa se spominje 1334.g. Crkva je sagradjena 1666.g.

2. Kršćanski nauk.- O kršćanskom nauku nemamo podataka. Vjerujemo, da se je držao kao i drugdje u ovakvim okolnostima.

3. Bratovština KN.- BKN je ustanovljena u župi 1718.g. (1) U prvoj polovini 18.st. djeluje lijepo.(2) U drugoj polovini 18.st. djeluje veoma slabo, zapravo i ne postoji, jer se nitko ne upisuje. (3)

4. Školska kateheza.- Vizitacije iz 1763.g. i 1768.g. registriraju učitelja, koji zadovoljava.(4)

5. Statistički podatci.- Župa se sastoji od 11 sela, koja su udaljena od matice i do 2 sata hoda. Svi žitelji župe su katolici. Svi se o Uskrsu ispovjede. 31.XII.1771.g. bilo je u župi domova 161, duša 1324, za ispovjed 944, vj.parova 331.(5) 1786.g. bilo je u župi domova 15o, duša 1575, za ispovjed 11o4, vj.parova 325.(6)

21. Župa GORNJE JESENJE

1. Župa je osnovana 1785.g. Župska crkva sagradjena je 1856.g.

2. Kršćanski nauk.- Vizitator 1786.g. bilježi, da je ovo novoosnovana župa, pa je sve u početcima.

3. Školska kateheza.- Nemamo podataka.

4. Statistički podatci.- Župa se sastoji od 3-4 sela, još se nezna točno. Sve je u župi prilično bijedno, jer župnik nema ništa, pa ni vlastita stana. Župa ima 55 domova, 499 duša, za ispovjed duša 331, a vjenčanih je parova 88.(1)

B i l j e š k e:

Arhidjakonat Zagorje.

1. Župa KONJŠĆINA

1. NAZ., Protokoli br. 22/IV.str. 73-74.
2. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 686.
3. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 124.
4. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 73-74.
5. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 81.
6. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 248.
7. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 454.
8. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. (vidi kan.viz.župe za 1742.g.)
9. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 54.
10. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 83
11. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 2, 124.
12. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 198.
13. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 29o.
14. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 444.
15. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 686.
16. NAZ., Protokoli br. 24/VI. i 25/VII. podatci za župu Konjšćina.
17. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 686.

2. Župa BELEC

1. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 63.
2. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 674.
3. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 271.
4. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 63, 95, 245, 511.
5. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 9o.
   Protokoli br. 23/V. str. 5, 115, 2o1, 283, 388, 455.
6. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 63.
   NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 95.
   Protokoli br. 22/IV. str. 245.
   Protokoli br. 22/IV. str. 271.
   Protokoli br. 22/IV. str. 442-443.
   Protokoli br. 22/IV. str. 49.
   Protokoli br. 22/IV. str. 9o.
   Protokoli br. 23/V. str. 5.
   Protokoli br. 23/V. str. 115.
   Protokoli br. 23/V. str. 2o1.
7. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 455.
8. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 674.
9. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 115.
10. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 2o1.
11. NAZ., Protokoli br. 24/VI. i 25/VII. podatci za župu Belec.
12. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 674.

3. Župa ZAČRETJE

1. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 81
2. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 5
3. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 333.
4. NAZ., Protokoli br.23/V. str. 492.
5. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 5, 192, 31o, 415, 467, 66.
6. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 81, 152, 248, 333.
7. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 81.
8. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 5.
9. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 152.
1o. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 694.
11. NAZ., Protokoli br. 24/VI. i 25/VII. str. podatci za župu Začretje.

4. Župa LOBOR

1. Buturac dr.J., Popis župa 1334.g. ... nav.djelo str.417.
2. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 658.
3. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 1o8.
4. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 274.
5. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 8.
6. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 114, 214, 438, 535, 46, 92.
7. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 8, 1o8, 182, 375.
8. Cuvaj A., "Gradja..." sv.I. str. 266.
9. Cuvaj A., "Gradja..." sv.II. str. 253.
1o. NAZ., Protokoli br. 24/VI i 25/VII. podatci za župu Lobor.

5. Župa ZLATAR

1. Buturac dr.J., Popis župa 1334.g. ... nav.djelo str.417..
2. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 59.
3. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 665.
4. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 59.
5. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 292.
6. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 37o.
7. NAZ, Protokoli br. 23/V. str. 46o.
8. Cuvaj A., "Gradja..." sv. I. str. 263.
9. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 111.
1o. Cuvaj A., "Gradja..." sv.II. str. 238.
11. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 665.
12. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 665.

6. Župa MAČE

1. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 653.
2. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 653.
3. AHZ., Hrvatsko Kr.Vijeće. Fasc. CXCVIII. Num.acti L-1.(annus...)
4. NAZ., Protokoli br. 22/IV.str. 281.
5. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 59.
6. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 75.
   Protokoli br. 23/V. str. 1o6.
7. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 297.
8. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 297.
9. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 476.
1o. Cuvaj A., "Gradja..." sv.I. str. 266.
11. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 297.
12. Cuvaj A., "Gradja..." sv.II. str. 253.
13. NAZ., Protokoli br. 24/VI. i 25/VII. podatci - Mače.
14. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 653.

7. Župa MIHOVLJAN

1. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 644.
2. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 644.
3. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str.- podatci za 1738.g.
4. NAZ., Protokoli br. 22/IV.str. 52o, 43,96.
Protokoli br. 23/V. str. 18, 1o2, 19o, 275, 36o, 48o, 644.
5. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 275, 48o.
6. Cuvaj A., "Gradja..." sv.I. str. 265.
7. NAZ., Protokoli br. 23/V.str. 1o2, 19o, 275.
8. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 48o.
9. Cuvaj A., "Gradja..." sv.II.str.253.
1o. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 19o.
11. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 18, 36o, 644.
12. NAZ., Protokoli br. 24/VI i 25/VII. podatci za župu Mihovljan.
13. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 644.

8. Župa KAMENICA

1. Buturac dr.J., Popis župa 1334.g. ... nav.djelo, str. 417.
2. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 638.
3. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 638.
4. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 32o, 1o2.
5. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 25.
6. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 1o2.
7. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 134.
8. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 134, 225.
9. Cuvaj A., "Gradja..." sv. II. str. 252.
1o. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 1o2.
11. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 355.
12. NAZ., Protokoli br. 24/VI i 25/VII. podatci za župu Kamenica.
13. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 638.

9. Župa VIŠNJICA

1. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 9o.
2. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 632.
3. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 1o4.
4. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 29.
5. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 329, 511, 4o.
6. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 1o4.
Protokoli br. 23/V. str. 29, 9o, 272.
7. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 352, 4o1, 632.
8. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 9o, 272.
9. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 352.
1o. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 9o.
11. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 4o1.
12. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 632.

1o. Župa BEDNJA

1. Buturac dr.J., Popis župa 1334.g. ... nav.djelo, str. 417.
2. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 136, 268, 347, 391, 621.
3. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 621.
4. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 621.
5. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 391.
6. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 337.
7. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 35.
8. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 268, 347, 391.

9. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 136, 268.
10. NAZ., Protokoli br. 24/VI i 25/VII. podatci za župu Bednja.
11. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 621.

11. Župa RADOBOJ

1. Buturac dr. J., Popis župa 1334.g. ... nav.djelo str. 417.
2. NAZ., Protokoli br. 13/V. str.615.
3. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 615.
4. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 34.
5. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 31.
6. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 112.
7. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 36.
8. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 411.
9. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 100, 186.
10. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 265.
11. NAZ., Protokoli br. 24/VI i 25.VII. podaci za župu Radoboj.
12. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 615.

12. Župa KRAPINA

1. Buturac dr.J., Popis župa 1334.g. .. nav.djelo str. 417.
2. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 52-53.
3. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 415.
4. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 365.
5. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 115.
6. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 52-53.
7. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 339-415.
8. Cuvaj A., "Gradja..." sv.I. str. 265.
9. Cuvaj A., "Gradja..." sv.I. str. 332.
10. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 52-53.
11. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 157, 261, 339, 601.
12. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 601.
13. Cuvaj A., "Gradja..." sv.II. str. 62.
14. Cuvaj A., "Gradja..." sv.II. str. 16, 171.
15. NAZ., Protokoli br. 24/VI i 25/VII. podatci za župu Krapina.
16. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 601.
17. AHZ., Zbirka matičnih knjiga. Br.16. Matica krštenih župe Krapina 1720-1793.g. (Stranice nisu obilježene).
18. AHZ., Zbirka matičnih knjiga. Br. 16. Matica umrlih župe Krapina 1720-1793.g. (Stranice nisu obilježene brojevima).
19. AHZ., Zbirka matičnih knjiga. Br.16. Matica vjenčanih župe Krapina 1720-1793.g. (Stranice nisu obilježene brojevima).
20. AHZ., Zbirka matičnih knjiga. Br.16. Matica umrlih župe Krapina. 1720-1793.g. - Manjka podatak od mjeseca rujna 1786. za istu godinu, jer je list istrgnut.
21. AHZ., Zbirka matičnih knjiga. Br. 16. Matica vjenčanih župe Krapina 1720-1793.g. - Manjka podatak za 1781.godinu.

13. Župa PETROVSKO

1. NAZ., Protokoli br. 23/V.str. 420.
2. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 598.
3. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 117.
4. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 57, 170, 259, 317, 420.
5. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 420, 317.
6. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 57.
7. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 170, 259, 317.
8. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 598.

14. Župa KOSTEL

1. Buturac dr.J., Popis župa 1334.g. ... nav.djelo, str. 417.
2. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 551.
3. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 592.
4. NAZ., Protokoli br. 22/IV.str. 38o.
5. NAZ., Protokoli br. 22/IV.str. 492.
6. NAZ., Protokoli br. 22/IV.str. 12o.
7. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 258, 315, 429, 551.
8. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 6o.
9. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 151.
1o. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 592.
11. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 551.

15. Župa PREGRADA

1. Buturac dr.J., Popis župa 1334.g. ... nav.djelo, str. 417.
2. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 62.
3. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 54o.
4. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 583.
5. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 62.
6. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 23o.
7. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 488.
8. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 62, 146.
9. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 2o8, 23o, 423, 54o.
1o. Cuvaj A., "Gradja..." sv.I. str. 228.
11. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 146, 23o.
12. Cuvaj A., "Gradja..." sv. II.str.171.
13. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 583.
14. NAZ., Protokoli br. 24/VI i 25/VII. str.8.

16. Župa DESINIĆ

1. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 57o.
2. NAZ., Protokoli br. 24/VI i 25/VII. str. 3.
3. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 1o.
4. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 166.
5. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 166.
6. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 57o.
   Protokoli br. 24/VI i 25/VII. str. 3.
7. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 57o.

17. Župa KRAPINSKE TOPLICE

1. Buturac dr.J., Popis župa 1334.g. ... nav.djelo, str. 417.
2. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 563.
3. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 131.
4. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 73.
5. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 142, 436.
6. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 563.
7. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 563.

18. Župa BEDEKOVČINA

1. Buturac dr.J., Popis župa 1334.g. ... nav. djelo, str. 417.
2. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 69o.
3. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 175.
4. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 3oo.
5. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 33o, 488, 69o.
6. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 3oo, 33o.

7. NAZ., Protokoli br. 24/VI i 25/VII. statist.podatci za Bedekovčinu.
8. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 69o.

19. Župa ZABOK

1. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 133.
2. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 97.
3. NAZ., Protokoli br.23/V. str. 245.
4. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 326, 5oo, 511, 558.
5. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 97, 172, 245, 326.
6. NAZ., Protokoli br. 24/VI i 25/VII. podatci za župu Zabok.
7. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 558.

2o. Župa ZAJEZDA

1. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. vidi vizit. za 1738.g.
2. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 546, 51, 87.
3. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 126, 2o3, 285, 383, 449.
4. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 2o3, 285.
5. NAZ., Protokoli br. 24/VI. i 25/VII podatci za župu Zajezda.
6. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 679.

21. Župa GORNJE JESENJE

1. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 629.

....

IV. O d s j e k

ARHIDJAKONAT KOMARNICA

1. Župa TURNAŠICA

1. Župa se spominje 1334.g. u Sedlarici. U mjestu je osnovana 1741. g. Župska crkva sagradjena je 1742.g.

2. Kršćanski nauk.- Iz vizitacije u 1768.g. saznajemo, da se stalno drži kršćanski nauk nedjeljom i blagdanom pod pučkom sv.misom, jer da je tada najzgodnije i najkorisnije.(1) Iz vizitacije u 1778.g. saznajemo loše stvari. Kršćanski nauk drži se, ali brojni su župljani koji veoma dugo vremena ne dolaze na misu, a još manje slušaju propovjedi, tako da su u stvarima vjere i kršćanskom nauku "... rudes et impediti, ut vix aliquid sciant, nec discere volunt". Župnik nastoji svim silama iskorijeniti zlo, no slabo ide.(2)

3. Bratovština KN.- 175o.g. na župi je BKN. Titul je sv.Josip i Mala Gospa, a slave se svečano i s pobožnošću. Kada je BKN u župi ustanovljena ne znamo.(3) Postojanje BKN potvrdjuje i vizitacija iz 1778.g. (4) Ne znamo kako je BKN djelovala.

4. Školska kateheza.- Iz vizitacije u 1778.g. saznajemo, da momentano nema na župi učitelja, (5) što znači prije je bio, odnosno može se pretpostaviti postojanje kakve takve škole. Cuvaj tvrdi da je škola osnovana 181o.g. (6)

5. Statistički podatci.- Sve do 1778.g. na župi su svi žitelji katolici i tvrdi se: dobri, ispovjede se svi o Uskrsu.(7) 1768.g. u župi je domova 277, za ispovjed 16oo duša.(8) Iz 1778.g. je tužbalica župnika na puk, koji da je gori od heretika i šizmatika. Puno je psovke, ne obslužuju se crkvene zapovijedi, korizma se ne posti, radi se nedjeljom i blagdanom, ide se tih dana u lov i ribolov, a na naše blagdane rade s Vlasima, ne idu u crkvu i mnogi se niz godina ne ispovjede itd. itd. U župi su 4 sela u kojima je duša 282o, a domova 3oo. Za ispovjed je 24oo duša, a vj.parova je 515. Iste godine župi je pripojeno selo Bukovica, pa ga je vizitator obišao, a tu je 114 domova sa 7oo duša. Za ispovjed ih je 5oo, dok je vj.parova 25o.(9)

2. Župa PITOMAČA

1. Župa je osnovana 171o.g. Župska crkva sv.Vida mučenika sagradjena je 1783.g. Tokom 18.st. na župi je i kapelan. 1778.g. bilo je neugodnosti sa župnikom i kapelanom, pa je uz obojicu imenovan upravitelj župe.(1) Ubrzo se stvar sredila.

2. Kršćanski nauk.- Iz 1768.g. saznajemo, da se kršćanski nauk drži nedjeljom i blagdanom u popodnevne sate, ali s malo uspjeha, pa se stoga drži i prije podne uz sv.misu s dosta uspjeha. Takvo stanje potrajalo je do konca stoljeća. (2)

3. Bratovština KN.- 1746.g. registrira se BKN u župi. Titul je Ime Marijino. Ima sve potrebno. Mjesečno je sv.misa: jedna za žive, druga za umrle članove. BKN lijepo djeluje i s uspjehom do ukinuća. Uz BKN u župi je i bratovština presv.Sakramenta.(3)

4. Školska kateheza.- 1759.g. registrira se u župi njemačka škola.(4) 1778.g. ovdje je učitelj P.Germenčić, koji uči mladež oba spola hrvatski, njemački i latinski.(5) Škola i učitelj registriraju se do konca stoljeća.(6)

5. Statistički podatci.- Puk je župe ponešto izmiješan sa šizmaticima. Šizmatici žive većinom u selu Črešnjevica, gdje imaju crkvu presv.Trojstva i svoga dušobrižnika koga drže za župnika. Katolici su dobri, svi se ispovjede o Uskrsu, te žive čestito i kršćanski.(7)1768.g. u župi je domova 324, za ispovijed duša 1521. U selu Črešnjevici ima 14 kuća katolika.(8) 1788.g. župa broji domova 3o2, duša 2554, za ispovjed 1951, a vj.parova 557. (9) Iz 1782.g. saznajemo da župa ima 5 sela, a stanje duša uvidom u zapisnik kanonske vizitacije izgleda: domova 199. Duša 2819, za ispovjed 2o2o, a vjenčanih parova 657. Zgodno je istaknuti, da je u župi djece koja se ne ispovjedaju 799 (1o). Ovim se podatcima može pokloniti vjera, osim za domove, jer je očito negdje pogreška. Zanimljivo je iznijeti podatak koji se često citira: u crkvi su 4 ispovjedaonice.

3. Župa KLOŠTAR PODRAVSKI

1. Župa se spominje 1334.g. Obuhvatala je nekada teritorij župa Pitomača, Kozarevac i Podr.Sesvete. Tu je bio samostan Benediktinaca i kasnije do 1554.g. Franjevaca. Župa je osnovana 17o3.g. Tokom 18.st. na župi je i kapelan.

2. Kršćanski nauk.- Iz 1746.g. saznajemo, da se kršćanski nauk "... tradit diebus festivis intra Divina" (1) 1768.g. saznajemo potvrdu za rečeno, jer se veli: Kršćanski nauk ne poučava se popodne radi udaljenosti domova vjernika. Puk ga rado sluša i prisustvuje mu.(2) Župa ima vikarijat u selu Brod na Dravi, gdje je kapelica, pa kako vizitator kaže župnik i kapelan u potpunosti ispunjavaju svoje pastoralne dužnosti, bit će da je i ovdje uz misu držan kršćanski nauk.(3)

3. Bratovština KN.- 1746.g. u župi se registrira BKN koja lijepo djeluje. Primarni je titul sv.Anto, a sekundarni sv.Ladislav.(4) Sve do ukinuća BKN krasno djeluje.(5)

4. Školska kateheza.- Iz 1778.g. imamo podatak, da je u župi škola. Za istu imamo potvrdu i 1786.g. odnosno 1787.g. kada se veli,da se za istu zelozno brine župnik.(6)

5. Statistički podatci o vjernicima.- Iz 1746.g. saznajemo, da su žitelji župe svi katolici osim nešto Vlaha, koji su pomiješani s katolicima u dva sela župe. Tih je bilo 1778.g. 12 kuća, a broj im se nije povećao ni 1787.g.(7) Inače, župnici tvrde, katolici su dobri, nema skandaloznih stvari i svi se ispovjede o Uskrsu. 1768.g. bilo je u župi domova 435, za ispovjed 3264 duša. Uz župsku crkvu su u župi i 3 zidane kapele.(8) 1778.g. župa ima 8 sela u kojima je domova 4oo, duša oko 366o. Za ispovjed je 28oo, a vj.parova 793.(9) 1782.g. u župi je domova 428, duša 3664,za ispovjed 2615, a vj.parova 828. Ovome treba dodati vikarijat u Brodu na Dravi gdje je 48 domova, 338 duša, za ispovjed 225, a vj.parova 84.(1o)

4. Župa DJURDJEVAC

1. Župa se spominje od pamtivijeka, a registrirana je 1334.g. U 18.st. župska je crkva Navještenja Bl.Dj.Marije, danas sv.Jurja. Tokom 18.st. na župi su i dva kapelana, od kojih je jedan obično vojni.(1) Iz 1768.g. saznajemo, da je župska crkva zidana, a strop oslikan - tabulat.(2)

2. Kršćanski nauk.- Iz 1746.g. crpimo podatak, da se kršćanski nauk poučava nedjeljom i blagdanom popodne "... ad quam diligenter et juvenes et seniores comparare defertur." U toj stvari hvale se oba kapelana, tvrdeći da lijepo propovjedaju i dobro katehiziraju, a u svemu im prednjači župnik.(3) Kršćanski nauk stalno se kroz 18.st. poučava čemu je u prilog i ocjena iz 1787.g., da župnik i kapelani ispunjavaju

svoje pastoralne dužnosti i čine ono što su dužni činiti svi dušobrižnici diljem biskupije.(4)

3. Bratovština KN.- Od 1746.g. do ukinuća registrira se u župi BKN. Ne znamo kad je ustanovljena. BKN cijelo vrijeme lijepo djeluje. Aktivnost se vidi i u kupovini zastave koja je bila bogato urešena, a krasno je opremljen i album članstva - imenik. Tituli su sv.Petar i Blagovijest.(5)

4. Školska kateheza.- Od 1759.g. u Djurdjevcu je njemačka trivijalna škola.(6) U drugoj polovini 18.st. kanonske vizitacije registriraju u Djurdjevcu trivijalnu školu. Izričito se veli, da župnik ispunja svoje dužnosti prema školi, što znači držala se kateheza.(7)

5. Statistički podatci.- Do 1768.g. svi su žitelji župe katolici. Dobri su, nema skandaloznih stvari, svi se o Uskrsu ispovjede, dolaze u crkvu i na sv.sakramente. 1768.g. u župi ima 3 kuće Vlaha (Grci) koji su trgovci. 1778.g. ovih je 4 kuće.(8) 1768.g. u župi je domova 714, za ispovijed 3325. Imaju 4 kapele.(9) 1778.g. u župi je domova 66o, duša 39o7, za ispovjed 3o99, a vj.parova 1166. U župi je 7 kapela, a najdalja je sat i po hoda daleko od župske crkve (1o) 1782.g. župa se sastojala od tvrdje Djurdjevac - matice - i 6 sela (filijala). Te godine župa broji domova 648, duša 4o25, za ispovjed 2881, a vj.parova 9o9.(11)

5. Župa MOLVE

1. Župa se spominje kao kapelanija 15o1.g., a kao župa 1665.g. Stara crkva bila je zidana, a obnovljena je 1768.g. Do 1782.g. crkva nije imala ispovjedaonicu.(1) Nova crkva sagradjena je 1862.g.

2. Kršćanski nauk.- Iz 1746.g. imamo podatak, da se poučava kršćanski nauk, jer se govori o župniku glede njegova pastoralnog rada pohvalno i tvrdi- "... Xtianam Doctrinam populo tradit." Na istom mjestu takodjer se veli. "Doctrinam tamen Xtianam D.Parochus populo post Credo in Missa tradere solet." (2) Tokom druge polovine 18.st. stanje je ostalo isto budući se veli: kršćanski nauk se poučava nedjeljom i blagdanom uz sv.misu, a puk redovno dolazi.(3)

3. Bratovština KN.- Iz 1746.g. crpimo podatak, da u župi postoji BKN čiji je titul Uznesenje Marijino, ali da se još nitko nije upisao, niti ima knjiga za upis.(4) Stvar se pomakla s mrtve točke pa vidimo 175o.g. da se slave 2 titula BKN Uznesenje i Rodjenje Marijino. BKN je lijepo djelovala do ukinuća.(5) Uz BKN je od 1753.g. do 1778.g. i Bl. Dj.Marije zvana Škapularska. I ona je lijepo djelovala.(6)

4. Školska kateheza.- Škola u Molvama bila je od 1674.g.(7) Župa ima tokom 18.st. učitelja koji zna latinski, hrvatski, njemački i madžarski. Medjutim u Virju je učitelj koji prema kraljevskoj naredbi uči djecu (... nam proprie Ludimagister alter juventutem docens ex dispositione Regia in Virje manet). Zanimljivo je istaknuti prigovore puka vizitatoru čiji je tenor: nećemo učitelja. Vizitator je predložio mir i da se stvar iznese pred nadležni forum.(8) Vizitacija iz 1782.g. registrira u župi učitelja, no 1787.g. veli se nema škole.(9)

5. Statistički podatci.- Sav je puk katolički, podvrgnut je vojnoj upravi, a župa se sastoji od jednoga sela. Svi se o Uskrsu ispovjede. Svi su ljudski rečeno dobri, nema javnih grešnika. U župi je i kapela sv.Josipa. 1768.g. župa broji 94 kuće, a za ispovjed 45o duša.(1o) 1778.g. u župi je domova 93, duša 663, za ispovjed 563, a vj.parova 2oo.(11) 1782.g. u župi je domova 1o3, duša 852, za ispovjed 633, a vj.parova 19o.(12) 1787.g. u župi je domova 1o3, vj.parova 176, duša 847 a za ispovjed 668.(13)

6. Župa VIRJE.

1. Župa se spominje 1334.g. U 18.st. ima kapelana.

2. Kršćanski nauk.- Iz 1746.g. imamo podatak, da se "Doctrina Xtiana tradi solet diebus festis et Dominicis sub sacro." (1) Stanje je ostalo isto tokom druge polovine 18.st. jer nam tako svjedoče kanonske vizitacije. Puk je rado išao na kršćanski nauk.(2)

3. Bratovština KN.- BKN je u župi registrirana 1746.g. kao bratovština presv.Trojstva, što dolazi kao opće ime BKN radi njezina oltara u zagrebačkoj katedrali - presv.Trojstva. Titul je Bezgrešno Začeće. Imaju imenik gdje se upisuju članovi.(3) Sve do ukinuća BKN je lijepo djelovala.(4)

4. Školska kateheza.- Od 1759.g. u Virju je trivijalna škola.(5) Školu tokom druge polovine 18.st. registriraju i kanonske vizitacije, te tvrde, da kapelan i župnik ispunjavaju svoje obaveze.(6)

5. Statistički podatci.- Do 175o.godine svi su žitelji župe katolici. 175o.g. u župi su i 3 šizmatika.(7) 1778.g. registriraju se 2 kuće šizmatika, koji su ovdje duže vremena.(8) Katolici su dobri, nema skandaloznih stvari, svi se o Uskrsu ispovjede i rado idu u crkvu kao i na kršćanski nauk. 1768.g. u župi je 414 domova, za ispovjed 1721 duša.(9) 1778.g. veli se "Tota parochia ex unico componitur oppido..." i ima 41o domova, 2315 duša, a za ispovjed 2o47 duša.(11) 1787.g. župa broji 4o8 domova, vj.parova 533, duša 2619, a za ispovjed 199o duša.(12)

7. Župa MIHOLJANEC

1. Župa se spominje 1334.g. Mjesto se nekad zvalo Zdelja, prema potoku koji teče selom. Župa je obnovljena 1722.g., a današnja crkva sagradjena je 1778.g., jer je stara bila drvena i u veoma trošnom stanju. Nova se crkva hvali 1782.g. (1)

2. Kršćanski nauk.- Iz 1746.godine imamo podatak, da se poučava kršćanski nauk.(2) Pohvalne ocjene dušobrižničkog rada župnika i kapelana dopuštaju nam tvrdnje, da se je kršćanski nauk poučavao stalno. Izvornu potvrdu za to imamo iz 1787.g., jer se veli, da su kateheze nedjeljom i blagdanom popodne i da se za isto daje znak zvonom.(3)

3. Bratovština KN.- Vizitacija iz 1746.g. registrira BKN u župi kao poznatu stvar. Imaju lijep kip Bl.Djevice, jer je titul BKN Ime Marijino i sv.Mihovil. BKN lijepo djeluje. Mjesečno su sv.mise: jedna za žive, druga za pokojne članove. Imaju sve potrebno. Zanimljiva je tvrdnja, da je BKN re ovna i obična stvar u svim župama biskupije, te da je njezin opći patron presv.Trojstvo,(4) što dolazi od oltara u zagrebačkoj katedrali.

4. Školska kateheza.- U župi se registrira učitelj,(5) ali se tvrdi, da nema škole (6) Nova školska zgrada u župi datira iz 18o4.godine (7).

5. Statistički podatci.- Opća je tvrdnja o puku: svi su katolici. Dobri. Svi se ispovjede o Uskrsu. Hvali ih se kao dobre vjernike. 1768.g. u župi je domova 164, a za ispovjed 89o duša.(8) 1778.g. župa ima 6 sela, a u župi je domova 144, duša 1o5o, za ispovjed 847, a vj.parova 265.(9) 1782.g. bilo je u župi domova 144, duša 1185, za ispovjed 889, a vj.parova 263.(1o)

8. Župa NOVIGRAD PODRAVSKI

1. Župa se tokom 18.st. zove CAMARCHA. Spominje se 1334.g. Tokom 18.st. župska je crkva bila zidana u kombinaciji drvo-cigla. Bila je malena, a patron je bila sv.Klara.(1)

2. Kršćanski nauk.- Iz 1746.g. imamo podatak o župniku, gdje se veli, da drži kršćanski nauk.(2) Kršćanski nauk držao se kroz cijelu drugu polovinu 18.st. radi čega se hvali župnik i kapelan.Nemamo podataka u koje se vrijeme drži kršćanski nauk, ali bit će u popodnevnim satima, jer je župa zbijena, a za dušobrižnike se veli, da čine sve što je uobičajeno u biskupiji.(3)

3. Bratovština KN.- Iz 1746.g. saznajemo "Haec Doc.Xtianae confraternitas sub titulo s.Barbarae errecta..." ima bulu i imenik, a mjesečno se celebrira sv.misa kako za žive, tako i za pokojne članove, Sekundarni titul je sv.Josip. BKN cijelo vrijeme postojanja lijepo djeluje. (4)

4. Školska kateheza.- Iz 1778.g. saznajemo, da je na župi učitelj, koji piše latinski, madžarski, hrvatski.(5) Iz 1782.g. imamo podatak, da je u župi škola o kojoj vodi brigu i čini sve što mu je dužnost glede školske kateheze - župnik. Vizitator veli, da župnik čini za školu i više nego mu je dužnost.(6) Škola se registrira i 1786.g.(7), kao i 1787.g.(8), pa možemo tvrditi da je bila školska kateheza. Zanimljivo je da Cuvaj ovdje ne registrira škole do 1830.g.(9).

5. Statistički podatci.- Iz 1746.g. saznajemo, da u selu Delovo s katolicima žive pomiješano i nekatolici, a u ostalim selima žive samo katolici medju kojima nema nijednog javnog grešnika. Na području župe su "... pagi Valachorum Schizmaticorum Laiszlavezi, Serdinczi, Javorovecz, Plassinezi..." imaju i svoga župnika koji je udovac.(10) Slično je stanje sve do 1768.g. i tvrdi se, da se svi župljani ispovjede o Uskrsu.(11) 1768.g.saznajemo: "Camarce et Moszty sunt puri catholici, in Dellovo catholicos domus 9 intra graeci ritus incolat." U župi je domova 289, a za ispovjed duša 1525.(12) Iz 1778.g. imamo podatak, da puk nije čisto katolički. Ima šizmatika. Katolici su dobri i svi se o Uskrsu ispovjede. Župa ima 3 sela Komarnica, Moszty i Dellovo. U župi je domova 312, duša 2049, za ispovjed 1727, a vj.parova 308.(13) Iz 1782.g. imamo pohvalne podatke o životu vjernika župe, pa se medju inim veli da se sastoji župa od tri sela, kako već rekosmo. U župi je iste godine na temelju statistike iz zapisnika kanonske vizitacije domova 316, duša 2293, za ispovjed 1809, a vj.parova 487.(14)

9. Župa DRNJE

1. Župa se spominje od pamtivijeka. Registrirana je 1334.g. u Torčecu, a 1501.g. prenesena je u Drnje. Tokom 18.st. titul je župe sv.Juraj.(1) U 18.st. župa ima i po 2 kapelana, a prostorno je zauzimala golemo područje, tako da su na njezinom teritoriju obnovljene pod konac stoljeća i formirane župe u Peterancu (1789), Sigetecu (1789) i Hlebinama (1799) g.

2. Kršćanski nauk.- Iz 1746.g. saznajemo, da se kršćanski nauk poučava nedjeljom i blagdanom pod sv.misom.(2) Iz ocjene dušobrižničkog rada župnika i dvojice kapelana tokom 1750.g. saznajemo, da se poučava kršćanski nauk i to izvrsno.(3) Takvo je stanje ostalo do konca stoljeća, što se izričito veli u zapisnicima kanonskih vizitacija. Zanimljiva je i registracija pouke u kršćanskom nauku i po filijalama. Drži se svake nedjelje gdje je sv.misa, izuzev mlade nedjelje.(4)

3. Bratovština KN.- BKN registrirana je 1746.g. Uvjereni smo da je prije ustanovljena u župi. BKN krasno djeluje do ukinuća. Titul ...

Bezgrešno. Imaju sve potrebno, a svaki su mjesec 2 sv.mise: jedna za žive, a jedna za pokojne članove.(5) Zanimljivo je ovdje istaknuti rad kanonika Vebera o BKN u Drnju, koji spominje kanonik Barle u Katoličkom Listu, gdje se tvrdi, da su se dijelile spomen slike BKN koje je izradio I.V.Kaupertz mladji, a na njima je Majka Božja s Isusom, Županska crkva u Drnju i natpis: Bratovchina Navuka Kerschanskoga pod imenom Prechisztoga Prietia B.D.M. na D ö r n y u , vu koju zapische...... Leta 17... Meszecza..... Dan.... (6)

4. Školska kateheza.- Iz 1778.g. saznajemo, da župa ima učitelja. To se tvrdi i 1782.g.(7) Škola se registrira 1786.g.(8), no bit će, da je i prije postojala što se vidi iz registracije učitelja. 18o2.g. u školi su 33 učenika.(9)

5. Statistički podatci.- Do 1778.g. svi su žitelji župe katolici. Te godine registriramo u Peterancu jednog šizmatika, koji je tu bio i 1787.g.(1o) Svi su dobri, nema javnih grešnika ni sablazni i svi se o Uskrsu ispovjede. Župa ima 6 sela i 4 kapele u selima. 1768.g. tvrdi se, da je u župi dvostruka jurisdikcija: vojna i civilna. Pod vojnom jurisdikcijom je 8o6 domova, a pod civilnom 2oo. Za ispovjed je u župi 5225 duša.(11) 1778.g. u župi je 1oo3 doma, 7146 duše, za ispovjed 4882, a vj.parova 1332. (12) 1782.g. župa se sastoji od slijedećih sela: Drnje, Peteranec, Sigetec, Hlebine, Botovo, Torčec. U svima tim selima, dakle na području župe, 1782.g. župa ima domova 98o, duša 6384, za ispovjed 4656, a vj.parova 1423.(13)

1o. Župa KOPRIVNIČKI IVANEC

1. Župa se spominje 1334.g. pod imenom crkve sv.Ivana de Cerovicha. Cerovicha je šuma Cerovica, vlasništvo župske crkve, gdje je danas selo Cenkovac. Stara kamena crkva je razorena po Tatarima 16o3.g. Nova, današnja, sagradjena je 1742.g. (1)

2. Kršćanski nauk.- Iz 1746.g. saznajemo, da se kršćanski nauk drži svake nedjelje i blagdana. To se tvrdi za cijelo 18.st. Iz 1768.g. saznajemo, da se pouka u kršćanskom nauku drži nedjeljom i blagdanom, ali uz sv.misu, jer da je puku nemoguće doći popodne. Osim toga iste godine župnik nije imao kapelana, pa se ispričava, da jedva može uz ostale duhovne poslove držati izjutra i popodne katehezu. Medjutim 1787. g. kršćanski nauk drži se, veli se, po običaju popodne.(2)

3. Bratovština KN.- Iz 1746.g. crpimo podatak "Doc.Xtiana uti per tota Dioecesim ita hic loci est errecta Confraternitas, sub tit.BVM Purif., qua liber habet..."(3) BKN je lijepo djelovala sve do ukinuća. Svaki mjesec bile su 2 mise. Jedna za žive, a druga za umrle članove. (4) 1783.g. je uz BKN i Bratovština presv.Sakramenta.(5)

4. Školska kateheza.- 1778.g. tvrdi se da župa ima učitelja, koji zna latinski. Iste godine kanonska vizitacija veli, da su župljani podigli o svome trošku zgradu za školu.(6) 1783.g. ovdje je učitelj ali ne uči djecu. Slično se kaže i 1787.g. Cuvaj registrira školu istom 1788.g., što izgleda nije točno, a školsku zgradu 181o.g.(8)

5. Statistički podatci.- Kroz cijelo 18.st. žitelji su katolici, osim 1787.g. kada se bilježi jedan Židov s porodicom.(9) Općenito se tvrdi, da su dobri, da se svi o Uskrsu ispovjede, osim onih koji se odstrani radi neznanja kršćanskoga nauka. 1783.g. ističe se, da je velika mana župljana psovanje, odnosno proklinjanje, pa se citira i način: ... nominando:Vragteje dal in Sztvoril..." (1o) 1768.g. stanje u župi izgleda: domova 211, duša 1776, za ispovjed 1357 duša.(11) 1778.g. u župi je domova 233, duša 1481, za ispovjed 1116, vj.parova 3o5.(12) 1783.g. stanje župe izgleda: domova 211, duša 1776, za ispovjed 1458, vj.parova

363, a svi žive u selima Ivanecz, Kunovecz, Pustakovecz, Batinovecz, Gorichko, Czenkovecz.(13)

11. Župa KOPRIVNICA

1. Župa Koprivnica spominje se 1334.g. Uz stare gradske zidine bila je crkva sv.Martina, pa kad su se rušili isti propala je. Crkva sv. Nikole spominje se 1341.g.(1) Sadašnja crkva sagradjena je 1657.g. Tokom stoljeća župa ima i po tri kapelana. Vizitator bilježi za Koprivnicu 1783.g. da je slobodan kraljevski grad.(2)

2. Kršćanski nauk.- Od 1746.g. poučava se kršćanski nauk nedjeljom i blagdanom popodne. Dolaze djeca i odrasli.(3) Izgleda, da je župnik zanemario pouku kršćanskog nauka popodne 1768.g. pa mu je zapovjedjeno da to čini.(4) Župnik je poslušao, jer više ne nalazimo prigovore nego izričito se veli 1787.g. da se kršćanski nauk poučava kako je to običaj u biskupiji, te da to čini i župnik i oba kapelana. Iz toga može se zaključiti, da se je kršćanski nauk poučavao i u filijalama, kojih je u župi 8.(5)

3. Bratovština KN.- Ovdje je BKN čiji je titul sv.Ana. Imaju sve potrebno.(6) Kroz cijelo vrijeme postojanja BKN je lijepo, dobro i plodno djelovala. Svaki mjesec bile su mise: jedna za žive, a druga za pokojne članove. 1778.g. bila su tri imenika koja su raskošno urešena, što takodjer govori na svoj način o aktivnosti BKN u župi.(7)

4. Školska kateheza.- U Koprivnici se škola spominje još u 17.st. Kroz cijelo vrijeme 18.st. u župi je škola gdje su učitelji uz druge i Franjevci.(8) I kanonske vizitacije registriraju školu tvrdeći, da župnici ispunjavaju svoje dužnosti prema istoj.(9)

5. Statistički podatci.- 1746.g. za puk se tvrdi "totus catholicus praeter pagos Mocsno, Reka, Glogovecz et Bakovecsiz in quibus catholicis imixti sunt Schismatici qui in Moscno habent suam Popam."(10) Tokom godina puk je sve više izmiješan s pravoslavcima. 1768.g. nema niti jednoga u gradu.(11) jer se veli "Domus Valachorum partim in civitate, partim in pagis numero 72..."(12) Za katolike se općenito kaže, da su dobri, svi se o Uskrsu ispovjede, te po ljudsku nema javnih grešnika. 1768.g. u župi je 845 domova, za ispovjed 4121 duša.(13) 1778.g. u župi je 7 sela uz grad Koprivnicu, a ukupno 770 domova, duša 3493, za ispovjed 2505, a vj.parova 897.(14) 1783.g. župa ima 3049 duša, vj.parova 923.(15) 1787.g. župa ima 8 sela i 13 kapela. Sela su udaljena i preko 2 sata hoda od matice.(16)

12. Župa KUZMINEC

1. Župa sv.Kuzme i Damjana, danas Kuzminec, spominje se 1408.godine kao župa na području Rasinje.(1) Župa je obnovljena 1660g. Tokom 18. st. na župi je i kapelan. Župa ima 10 sela.(2)

2. Kršćanski nauk.- U župi se poučava kršćanski nauk i to poslije Vjerovanja, nedjeljom i blagdanom uz misu i, tvrdi se, da ima velikog uspjeha.(3) 1768.g. kršćanski nauk drži se takodjer kadkada i popodne.(4) 1778.g. poučava se u matici uz pučku sv.misu, ali iza podne ne.(5) 1787.g. "Doctrinam pariter Xtianam quoties populus occurrit diligenter explanat et tradit." Za župnika se veli, da u toj stvari "Speculum Parochorum dici potest." (6)

3. Bratovština KN.- U župi je BKN nešto prije 1740.g. BKN lijepo djeluje sve do ukinuća. Imaju sve potrebno: bulu, imenik i nešto kapitala. Godišnje imaju 2 sv.mise u župskoj crkvi, a 2 u kapelici sv.Margarete za članove. Titul je Ime Marijino, koji se svečano slavi, a od 1... g. i nedjelja Muke.(7) 1783.g. uz BKN na župi je i Bratovština presv. Sakramenta.(8)

4. Školska kateheza.- Vizitacija iz 1787.g. registrira u župi učitelja, ali tvrdi da nema škole.(9) 1788.g. otvorena je škola.(10) Ubrzo iza toga (1790) ukinuta je.(11)

5. Statistički podatci.- Cio puk župe je katolički. 1750.g. veli se, da je puk sklon psovci, te lijen u obdržavanju nedjeljne dužnosti. Inače su izuzevši rečeno dobri i svi ispune svoju uskrsnu dužnost. Nema javnih grešnika.(12) 1768.g. u župi je 349 domova, za ispovjed 3263 duša.(13) 1778.g. u župi je 340 domova, za ispovjed 2204, vj.parova 590, a duša 3002.(14) 1783.g. u župi je domova 287, vj.parova 644, za ispovjed 2083 osoba, a ukupno duša 2901.(15) Župa ima 10 sela.

13. Župa IMBRIOVEC

1. Župa sv.Ivana Krstitelja, a danas sv.Emerika spominje se 1501. g. 1334.g. spominje se župa u filijali Zablatje. U mjestu je župa osnovana 1743.g.

2. Kršćanski nauk.- Kršćanski nauk poučava se ili za vrijeme propovjedi ili poslije propovjedi. Poslije podne ne poučava se kršć.nauk radi razbijenosti župe. 1787.g. tvrdi se da župnik katehizira kako je običaj u biskupiji.(1)

3. Bratovština KN.- U župi je BKN osnovana nekako odmah po osnivanju župe 1743.g., jer je već 1747.g. nalazimo.(2) BKN krasno djeluje sve do ukinuća, jer nalazimo riječi pohvale "... qua laudabiliter floret." Imaju sve potrebno: bulu, imenik i nešto kapitala. Titul je sv.Emerik. Imaju po 2 sv.mise mjesečno, jednu za šive, a drugu za umrle članove. U Djelekovcu je Bratovština presv.Sakramenta, radi tjesnoće crkve.(3)

4. Školska kateheza.- 1778.g. veli se da nema učitelja. Župnik nastoji da bude učitelj, ali ne ide radi škrtosti puka. 1783.g. u župi je učitelj, ali nemaju školsku zgradu. Učitelj stanuje u Imbriovcu kod jednog mještana. 1787.g. nema ni učitelja, ni škole.(4) Cuvaj tvrdi, da je škola otvorena za Josipa II no ne navodi točno godinu. Na drugom mjestu tvrdi, da je škola otvorena 1831.g.(5) Bit će da je župnik Radičević otvorio školu izmedju 1780-1783.g., ali ista je bila kratka vijeka, jer se ne registrira 1787.g.

5. Statistički podatci.- Svi žitelji župe katolici su. Tokom 18. st. bilo je župljana, koji se nisu ispovjedali o Uskrsu. Dosta se župljana ispovjedi kod kapucina u Legradu, pa je možda tu razlog, da se ne ispovjede o Uskrsu kod župnika. Drugih pritužbi nema, svi su dobri. (6) Župa broji 5 sela. 1768.g. u župi je 300 domova, a za ispovjed 2050 osoba.(7) 1778.g. domova je 305, duša 2448, a za ispovjed 2003. Vj.parova je 800.(8) Stanje duša 1783.g. je slijedeće: domova 196, vj. parova 539, duša 2678, za ispovjed 2075, djece koja se ne ispovjedaju 603. Sela župa ima takodjer i te godine 5. (9)

14. Župa VELIKI BUKOVEC

1. Župa se spominje od pamtivijeka, a registrira se 1334.g. u sv. Petru.(1) Tokom 18.st. župa je radi velikog broja sela imala i kapelana.

2. Kršćanski nauk.- Kršćanski nauk poučava se nedjeljom i blagdanom uz sv.misu do 1765.g.(2) Od 1765.g. pokušava se uvesti i popodnevni kršćanski nauk, što i uspijeva kako vidimo 1787.g. jer se izričito veli, da se kršćanski nauk poučava uz sv.misu, a takodjer i popodne.(3)

3. Bratovština KN.- BKN je ustanovljena u župi općom bulom o ustanovi BKN u cijeloj biskupiji. To će biti oko 1718-2o.g. Titul je Žalosna Gospa i sv.Anto. Izgleda da BKN nije bila aktivna, jer se 1752.g. bilježi, da je od 1749-1752.g. vizitator našao svega 29 članova. BKN ima svoju zastavu i imenik za upis, ali ne drže se mise za članove. 1783.g. u župi je i Bratovština presv.Sakramenta.(4)

4. Školska kateheza.- 1783.g. nalazimo na župi učitelja, koji je kantor i organista, ali on ne uči djece, jer nema za to kuće. 1787.g. veli se da nema u župi škole, ali se ista nastoji otvoriti.(5) Cuvaj piše, da je 1788.g. doista škola i otvorena.(6)

5. Statistički podatci.- Sav puk župe je katolički. Nema javnih grešnika, a niti što skandalozno. Puk živi u 1o sela. Oko 1747.g. bilo je dosta vjernika, koji nisu ispunjavali svoju uskrsnu dužnost.(7) 1768.g. župa ima domova 412 u kojima živi 3o59 duša. Za ispovjed je 2272, a vj.parova 623.(9) Stanje duša 1783.g. izgleda: domova 4o4, vj. parova 7o5, za ispovjed duša 2794, djece koja se ne ispovjedaju 17o7. Ukupno je u župi duša 45o1.(1o)

15. Župa LUDBREG

1. Župa presv.Trojstva spominje se 1334.g. Od godine 1512. Ludbreg je glasovito proštenište nastalo poradi čudesnog dogadjaja s presv.Krvi 1411.g.(1) Tokom 19. st. župa ima kepalana.

2. Kršćanski nauk.- Kršćanski nauk poučava se nedjeljom i blagdanom kako zimi tako i ljeti pod ranom i pučkom sv.misom 1787.g. župnik poučava kršćanski nauk nedjeljom i popodne.(2)

3. Bratovštins KN.- U župi je BKN ustanovljena općom bulom za cijelu biskupiju. 1733.g. registriramo je u župi. Ima imenik. BKN krasno djeluje što se vidi po pohvalama vizitatora. Svaki su mjesec dvije sv. mise za članove. U petak po mladoj nedjelji za žive, a u subotu za umrle. Titul je presv.Trojstvo.- Osim BKN u župi je i bratovština Gospe Škapularske osnovana 1729.g., koja takodjer divno djeluje. Titul je Karmelska Gospa i svečano se slavi.(3)

4. Školska kateheza.- 1783.g. imamo podatak glede škole: "Ludimagister cantor et organista actum dum manet Josephus Kallaii qui et Schollam Trivialem dum proles adveniunt ex fundatione Dominali tenere obligatur." (4) Prema Cuvaju škola je osnovana 1789.g. što izgleda nije točno, jer kan.vizitacije vele: učitelj uči djecu 1787.g. u svome stanu.(5) Škola je ukinuta 1895.g.(6)

5. Statistički podatci.- U župi žive uz katolike i pravoslavci i to u 3 sela: Bolfan, Torčuz i Čukovec. Pravoslavni imaju i swoga dušobrižnika. U samom Ludbregu žive samo katolici, osim što se katkada nadje koji trgovac druge vjere. Inače katolici su dobri nema skandaloznih stvari i svi se ispovjede o Uskrsu.(7) 1768.g. župa ima 91 dom, za ispovjed 13o6 duša.(8) 1778.g. u župi je 289 domova, duša 18oo od kojih je 13oo za ispovjed, a vj.parova je 3oo.(9) Stanje duša 1783.g. izgleda: domova 3oo, vj.parová 315, za ispovjed 1121 osoba, djece koja nisu za ispovjed 76o, a ukupno duša 1881.g.(1o)

16. Župa LUDBREŠKI SV.DJURDJ

1. Župa sv.Jurja (S.Georgii in Spinis) spominje se 1334.g.(1) Župska crkva posvećena je čim je gradnja dovršena 1775.g.(2)

2. Kršćanski nauk.- Kršćanski nauk drži se nedjeljom i blagdanom pod sv.misama: ranom i pučkom i to na taj način, da bude najprije kratka kateheza, ali sa slabim uspjehom, jer djeca ne dolaze na sv.misu.

Poslije podne ne drši se kršćanski nauk.(3) 1787.g. vizitator kaže za župnika, da redovno misi, propovjeda i katehizira. Takodjer, da popodne nedjeljom i blagdanom tumači kršćanski nauk.(4)

3. Bratovština KN.- U župi je BKN ustanovljena kada i u cijeloj biskupiji. Titul je Bezgrešno i druga nedjelja po Preobraženju. Imaju imenik, a bula je opća za cijelu biskupiju. Jedanputa mjesečno imaju sv.misu za članove. 1778.g. uz BKN je i bratovština presv.Olt.Sakramenta.(5) O djelatnosti BKN ne nalazimo pohvale, pa će biti, da joj aktivnost nije prelazila osrednjosti.

4. Školska kateheza.-1787.g. u župi je učitelj koji drži školu u svome stanu.(6)

5. Statistički podatci.- Svi žitelji župe katolici su. Tvrdi se da su dobri, svi se o Uskrsu ispovjede i izričito se kaže, da su u stvarima vjere dostatno poučeni.(7) Župa je razbijena, jer ima 1o sela, koja su udaljena do sat hoda od matice. 1768.g. župa ima 32o domova, za ispovjed 1751 osobu.(8) 1778.g. župa ima 328 domova, 23o5 duša, za ispovjed 1827, a vj.parova 577.(9) 1783.g. stanje duša izgleda: domova 324, za ispovjed 1584, vj.parova 518, djece koja se ne ispovjedaju 518. Ukupno duša 21o2.(1o)

17. Župa MARTIJANEC

1. Župa se sv.Martina spominje od pamtivijeka, a registrira 1334. godine. Pod konac stoljeća župa ima i kapelana.(1)

2. Kršćanski nauk.- Kršćanski nauk kako tvrdi vizitator 1747.g. drži se prigodom sv.mise uz propovjed ili poslije propovjedi nedjeljom i blagdanom. Poslije podne se ne drži.(2) Ista je stvar i 1768.g.(3) 1787.g. drži se kršćanski nauk nedjeljom i blagdanom i uz sv.misu i popodne.(4)

3. Bratovština KN.- U župi je BKN ustanovljena bulom za cijelu biskupiju. Titul je Žalosna Gospa. Nemaju mjesečno sv.misu. Zbog primjedbe: "... paucissimi inscripti sunt."... možemo zaključiti, da nije bilo većeg aktiviteta.(5) Osim ove u selu Hrastovljani postoji i bratovština sv.Benedikta od 1721.g., koja je ustanovljena bulom Benedikta XIII i koja je lijepo djelovala.(6) Uz ove obje je i treća 1778.g. i to presv.Sakramenta.(7)

4. Školska kateheza.- Župa ima učitelja 1783.g. ali on ne uči djecu. Nema trivijalne škole.(8) Škola je otvorena iza 1799.g. a nova škol.zgrada je ovdje 1825.g.(9)

5. Statistički podatci.- Za puk sve vizitacije u ovo vrijeme tvrde, da je "totus catholicus", da je dobar, da se svi barem o Uskrsu ispovjede, te da nema javnih grešnika. 1768.g. u župi je domova 198, duša za ispovjed 111o.(1o) 1778.g. u župi je domova 185, duša 12oo, vj.parova 21o, a za ispovjed 9oo osoba.(11) 1783.g. stanje duša izgleda: domova 171, vj.parova 233, za ispovjed 949 osoba, djece koja se ne ispovjedaju 649, ukupno duša 1598. Župa ima 8 sela koja su do sat hoda udaljena od matice.(12)

18. Župa JALŽABET

1. Župa Jalžabet zove se tokom 18.st.SUHODOL. Župa se spominje 1334.g.(1) Mjesto se po crkvi sv.Elizabete prozvalo Jalžabet, a kasnije i župa. Sada je u Varaždinskom arhidjakonatu.

2. Kršćanski nauk.- 1747.g. bilježi vizitator "Doctrina Xtiana tradit populo vel pro concione vel post." (2) Stanje je isto do

1768.g. veli se da se kršćanski nauk poučava nedjeljom i blagdanom uz pučku sv.misu. Zimi se drži popodne. Vizitator zahtijeva, da se i ljeti drži popodne. Treba dati znak zvonom, veli vizitator, pa kad se puk sabere otpjevati Gospine litanije ili izmoliti sv.Krunicu, a potom održati kratku katehezu prikladnu puku.(3) 1787.g. drži se kršćanski nauk nedjeljom i blagdanom i prije i poslije podne. (4)

3. Bratovština KN.- BKN je na župi ustanovljena, ali kao da je umrla 1747.g. Kasnije je stvar krenula na bolje, jer 175o.g. imaju mjesečno sv.misu za članove. Opet dolazi do stagnacije, koja izgleda traje do ukinuća, jer se stalno veli, da je mali broj upisanih. Titul je sv. Anto Pad.(5) 1783.g. na župi je i bratovština presv.Sakramenta.(6)

4. Školska kateheza.- 1787.g. župa ima učitelja, ali nema škole. (7) Škola je otvorena 1794.g. (8)

5. Statistički podatci.- 1747.g. piše za puk: totus catholicus est. Takav je bio i na koncu stoljeća. Općenito se tvrdi, da su dobri, nema javnih grešnika, svi se o Uskrsu ispovjede.(9) 1768.g. u župi je domova 255, vj.parova 347, duša 1697, a za ispovjed 1397 duša.(11) 1783.g. župa ima 12 sela koja su udaljena od pola do sat i po hoda od matice. Stanje duša izgleda: domova 244, vj.parova 38o, za ispovjed 1287, djece koja nisu za ispovjed 491, a prema tomu ukupno duša 1778. (12)

19. Župa DJELEKOVEC

1. Župa se spominje 1334.g. i 15o1.g. Propala za Turaka. Obnovljena 1789.g. otcijepljenjem od župe Imbriovac. 1783.g. kao filijala Imbriovca imao je Djelekovec domova 64, vj.parova 31o, za ispovjed 11oo osoba, djece koja nisu za ispovjed 314, što znači ukupbo 1414 duša.(1) Drugih podataka za 18.st. nemamo.

2o. Župa HLEBINE

1. Župa se spominje 1334.g. u Strugi.- Bl.Dj.Marije, a naziv crkve prešao je u Drnje. Župa i crkva propala 1552.g. U Hlebinama je osnovana samostalna kapelanija 1789.g., a župa 1799.g. odcijepljenjem od Drnja. 1782.g. Hlebine su imale domova 94, za ispovjed 641 osobu, djece koja se nisu ispovjedala 241, a vjenčanih parova 2oo. Prema tome ukupno je te godine bilo 862 duše.(1) Drugih podataka za 18.stoljeće nemamo.

21. Župa PETERANEC

1. Župa se spominje 1334.g. Za Turaka je propala. Obnovljena je otcjepljenjem od Drnja 1789.g. 1782.g. u Peterancu je domova 254, za ispovjed osoba 1389, djece koja nisu za ispovjed 469. Vjenčanih je parova 399. Prema ovome popisu 1782.g. u Peterancu je bilo 1858 duša.(1) Drugih podataka za 18.st. nemamo.

22. Župa SIGETEC

1. Župa Sigetec osnovana je 1789.g. odcijepljenjem od župe Drnje. 1782.g. Sigetec je imao domova 139, za ispovjed 428 osoba, a djece koja se ne ispovjedaju 283. Vjenčanih je parova bilo 218. Prema tome u Sigetecu je živjelo 1782.g. 711 duša.(1) Drugih podataka nemamo.

Bilješke

Arhidjakonat KOMARNICA

1. Župa TURNAŠICA

1. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 131.
2. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 238.
3. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 137.
4. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 238.
5. NAZ., Protokoli br. 97/IX.str. 238.
6. Cuvaj A., "Gradja..." sv. II. str. 24o.
7. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 1, 137, 3o2, 351.
8. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 131.
9. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 238.

2. Župa PITOMAČA

1. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 234.
2. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 129.
   Protokoli br. 99/XI. str. 165.
3. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 7, 141, 261, 3o3, 352, 399.
   Protokoli br. 97/IX. str. 25, 31, 129, 234, 27o.
   Protokoli br. 99/XI. str. 165.
4. Cuvaj A., "Gradja..." sv.I. str. 5o5.
5. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 234.
6. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 27o.
   Protokoli br. 99/XI. str. 165.
   Martinović I., Hrvatsko-slavonske.. nav.djelo. str. 96.
7. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 7, 141.
   Protokoli br. 97/IX. str. 129, 234, 27o.
8. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 129.
9. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 234.
10. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 27o.

3. Župa PODRAVSKI KLOŠTAR

1. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 13.
2. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 128.
3. NAZ., Protokoli br. 99/XI. str. 158.
4. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 13, 145.
5. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 229, 266.
6. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 229.
   Martinović I., Hrvatsko-slavonske... nav.djelo str. 96.
   NAZ., Protokoli br. 99/XI. str. 158.
7. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 13.
   Protokoli br. 97/IX. str. 229, 266.
   Protokoli br. 99/XI. str. 158.
8. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 128.
9. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 229.
10. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 266.

4. Župa DJURDJEVAC

1. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 24, 152, 265.
   Protokoli br. 97/IX. str. 21, 34.
   Protokoli br. 99/XI. str. 15o.
2. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 123.
3. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 24.
4. NAZ., Protokoli br. 99/XI. str. 15o.
5. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 24, 152, 265, 3o8, 396.
   Protokoli br. 97/IX. str. 21, 34, 222, 262.

6. Cuvaj A., "Gradja..." sv.I. str. 5o5.
7. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 222, 262.
Protokoli br. 99/XI. str. 15o.
Martinović I., Hrvatsko-slavonske... nav.djelo str. 96.
8. NAZ., Protokoli br. 97/IX.str. 21, 34, 123, 222, 262.
9. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 123.
1o. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 222.
11. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 262.

5. Župa MOLVE

1. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 121, 2o8, 26o.
2. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str.32.
3. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 121.
4. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 32.
5. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 16o, 311.
Protokoli br. 97/IX. str. 2o, 37, 2o8, 26o.
6. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 264, 311.
Protokoli br. 97/IX. str. 2o8, 26o.
7. Cuvaj A., "Gradja..." sv. I. str. 275.
8. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 2o8.
9. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 26o.
Protokoli br. 99/XI. str. 144.
1o. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 121.
11. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 2o8.
12. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 26o.
13. NAZ., Protokoli br. 99/XI. str. 144.

6. Župa VIRJE

1. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 36.
2. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 119.
3. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 36.
4. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 163, 313.
Protokoli br. 97/IX. str. 19, 2o3, 257.
5. Cuvaj A., "Gradja..." sv. I. str. 5o5.
6. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 2o3.
Protokoli br. 99/XI. str. 138.
7. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 163.
8. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 2o3.
9. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 119.
1o. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 2o3.
11. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 257.
12. NAZ., Protokoli br. 99/XI. str. 128.

7. Župa MIHOLJANEC

1. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 117, 224, 254.
2. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 41.
3. NAZ., Protokoli br. 99/XI. str. 132.
4. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 41, 167, 269, 314, 361, 394.
Protokoli br. 97/IX. str. 16, 37, 244, 254.
Protokoli br. 99/XI. str. 132.
5. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 244, 254.
6. NAZ., Protokoli br. 99/XI. str. 132.
7. Cuvaj A., "Gradja..." sv. II. str. 176.
8. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 117.
9. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 244.
1o. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 254.

8. Župa NOVIGRAD PODRAVSKI

1. NAZ., Protokoli br. 97 /IX. str. 114.
2. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 55.
3. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 171, 271, 315, 35o, 392.
   Protokoli br. 97/IX. str. 12, 39, 198, 251.
   Protokoli br. 99/XI. str. 124.
4. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 55, 171, 271, 315, 35o, 392.
   Protokoli br. 97/IX. str. 12, 39, 198.
5. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 198.
6. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 251.
7. Martinović I., Hrvatsko-slavonske... nav.djelo, str. 96.
8. NAZ., Protokoli br. 99/XI. str. 124.
9. Cuvaj A., "Gradja..." sv. II. str. 252.
1o. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 55.
11. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 171, 271, 315, 35o, 392.
    Protokoli br. 97/IX. str. 12, 39.
12. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 114.
13. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 198.
14. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 251.

9. Župa DRNJE

1. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 62, 384.
   Protokoli br. 97/IX. str. 111, 19o.
2. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 62.
3. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 178.
4. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 111, 19o, 272.
   Protokoli br. 99/XI. str. 117.
5. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 62, 178, 246, 277, 344, 384.
   Protokoli br. 97/IX. str. 1, 47, 272.
6. Barle J., Bratovština sv.Barbare u župi Brdovcu. Kat.List. Godina 1912. Str. 174.
7. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 15o, 272.
8. Martinović I., Hrvatsko-slavonske... nav.djelo, str. 96.
9. Cuvaj A., "Gradja..." sv.II. str. 455.
1o. NAZ. Protokoli br. 97/IX. str. 19o.
    Protokoli br. 99/XI. str. 117.
11. NAZ., Protokoli br. 97/XI. str. 111.
12. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 19o.
13. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 272.

1o. Župa KOPRIVNIČKI IVANEC

1. Buturac dr.J., Popis župa 1334.g. ... navj.djelo, str. 434.
2. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 74, 192, 281, 386.
   Protokoli br. 97/IX. str. 1o5.
   Protokoli br. 99/XI. str. 93.
3. Protokoli br. 96/VIII. str. 74.
4. Protokoli br. 96/VIII. str. 281.
5. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 314.
6. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 185.
7. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 314.
   Protokoli br. 99/XI. str. 93.
8. Cuvaj A., "Gradja..." sv.II.str. 24, 25, 24o.
9. NAZ., Protokoli br. 99/XI. str. 93.
1o. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 314.
11. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 1o5.
12. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 185
13. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 314.

11. Župa KOPRIVNICA

1. Buturac dr.J., Popis župa 1334.g. ... nav.djelo,str.343.
2. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 319.
3. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 79.
4. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 1oo.
5. NAZ., Protokoli br. 99/XI. str. 1o4.
6. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 79.
7. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 213, 319.
8. Cuvaj A., "Gradja..." sv.I. str. 244, 332, 344, 373, 46o.
9. NAZ., Protokoli br. 99/XI. str. 1o4.
1o. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 79.
11. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 1oo.
12. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 213.
13. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 1oo.
14. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 213.
15. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 319.
16. NAZ., Protokoli br. 99/XI. str. 1o4.

12. Župa KUZMINEC

1. Buturac dr.J., Popis župa 1334.g. ... nav.djelo, str. 433.
2. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 174, 3o5.
3. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 95.
4. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 92.
5. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 174.
6. NAZ., Protokoli br. 99/XI. str. 72.
7. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 95, 196, 239, 337, 381.
   Protokoli br. 97/IX. str. 51, 92, 174, 3o5.
8. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 3o5.
9. NAZ., Protokoli br. 99/XI. str. 72.
1o. Cuvaj A., "Gradja..." sv.II. str. 24.
11. Cuvaj A., "Gradja..." sv.II. str. 144, 171.
12. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 95, 196.
    Protokoli br. 97/IX. str. 92, 174, 3o5.
    Protokoli br. 99/XI. str. 72.
13. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 92.
14. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 174.
15. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 3o5.

13. Župa IMBRIOVEC

1. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 1o2.
   Protokoli br. 99/XI. str. 83.
2. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 1o2.
3. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 1o2,189,243,285,342,383,415.
   Protokoli br. 97/IX. str. 49, 18o, 311.
4. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 18o, 311.
   Protokoli br. 99/XI. str. 83.
5. Cuvaj A., "Gradja .." sv.II.str. 25, 253.
6. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 1o2, 189, 243, 415.
   Protokoli br. 97/IX. str. 49, 96, 18o, 311.
7. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 96.
8. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 18o.
9. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 311.

14. Župa VELIKI BUKOVEC

1. Buturac dr.J., Popis župa 1334.g. ... nav.djelo, str. 433.
2. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 1o7.
   Protokoli br. 97/IX. str. 88.

3. NAZ., Protokoli br. 99/XI. str. 6o.
4. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 1o7, 2o2, 235, 292, 333, 378.
Protokoli br. 97/IX. str. 54, 167, 299.
5. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 299.
Protokoli br. 99/XI. str. 6o.
6. Cuvaj A., "Gradja..." sv. II. str. 24, 25.
7. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 1o7, 2o2.
Protokoli br. 97/IX. str. 88, 167, 299.
Protokoli br. 99/XI. str. 6o.
8. NAZ., Protokoli br. 97/IX.str. 88.
9. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 167.
1o. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 299.

15. Župa LUDBREG

1. Buturac dr.J., Popis župa 1334.g. ... nav.djelo,str.433.
2. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 83.
Protokoli br. 99/XI. str. 43.
3. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 114, 2o7, 257, 296, 328, 375, 4o6.
Protokoli br. 97/IX. str. 58, 158, 294.
4. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 294.
5. Cuvaj A., "Gradja..." sv. II. str. 24.
NAZ., Protokoli br. 99/XI. str. 43.
6. Cuvaj A., "Gradja..." sv. II. str. 171.
7. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 114, 2o7, 4o6.
Protokoli br. 97/IX. str. 83, 158, 294.
Protokoli br. 99/XI. str. 43.
8. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 83.
9. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 158.
1o. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 294.

16. Župa LUDBREŠKI SV.DJURDJ

1. Buturac dr.J., Popis župa 1334.g. ... nav.djelo, str. 433.
2. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 149.
3. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 79.
4. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 3o.
5. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 119, 211, 233, 4o8.
Protokoli br. 97/IX. str. 149, 289.
6. NAZ., Protokoli br. 99/XI. str. 3o.
7. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 149.
8. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 79.
9. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 149.
1o. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 289.

17. Župa MARTIJANEC

1. NAZ., Protokoli br. 99/XI. str. 17.
2. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 122.
3. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 75.
4. NAZ., Protokoli br. 99/XI. str. 17.
5. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 122, 213, 255, 3oo,326,373,4o5.
Protokoli br. 97/IX. str. 141, 284.
6. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 141, 284.
7. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 141.
8. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 284.
Protokoli br. 99/XI. str. 17.
9. Cuvaj A., "Gradja..." sv. II. str. 238, 252.
1o. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 75.
11. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 141.
12. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 284.

18. Župa JALŽABET

1. Buturac dr.J., Popis župa 1334.g. ... nav.djelo,str.433.
2. NAZ., Protokoli br. 96/VIII.str. 128.
3. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 67.
4. NAZ., Protokoli br. 99/XI. str. 1.
5. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 128, 217, 256, 322, 369, 4o2.
   Protokoli br. 97/IX. str. 63, 135, 277.
6. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 277.
7. NAZ., Protokoli br. 99/XI. str. 1.
8. Cuvaj A., "Gradja..." sv. II. str. 176.
9. NAZ., Protokoli br. 96/VIII. str. 128.
   Protokoli br. 99/XI. str. 1.
1o. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 67.
11. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 135.
12. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 277.

19. Župa DJELEKOVEC

1. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 311.

2o. Župa HLEBINE

1. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 272.

21. Župa PETERANEC

1. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 272.

22. Župa SIGETEC

1. NAZ., Protokoli br. 97/IX. str. 272.

Treći dio

HISTORIJSKO-PASTORALNE REFLEKSIJE NA DUŠOBRIŽNIŠTVO DJECE I MLADEŽI

Misija je Crkve svima ljudima navještati otajstvo spasenja i sve obnoviti u Kristu. U tu svrhu Crkva ima pred očima integralnog čovjeka. Prema sv.Pavlu svaki čovjek treba da postane "zreo u Kristu" (Kol 1,28), a to "zreo u Kristu" znači da čovjek - kršćanin - shvaćen u svome totalitetu treba postati životni mudrac, ispravan u svemu, tražiti Boga i ići putem koji mu Bog pokazuje, prenoseći Kristov život u svoj život, kako bi se jednoga dana našao u sretnoj vječnosti. Prema tome u dušobrižništvu je bitno: odgoj za nebo. Dušobrižnik kao odgojitelj za nebo u ime Crkve uči vjernike kako će živjeti, a po sv.sakramentima pruža im nadnaravnu pomoć, da mogu živjeti kako ih uči, odnosno dušobrižnik poučava i aktivno intervenira naravnim i nadnaravnim sredstvima poput oca obitelji kako bi postigao cilj: integralni kršćanin, "zreo u Kristu" i konačno vječno sjedinjen s Kristom.

Sv.Toma u svojoj Sumi pružajući teološku dimenziju dušobrižničkog odgoja polazi sintetički od ideje Boga Stvoritelja, uzdržavatelja i redatelja svega zbivanja. Bog je stvorio kozmos, duhovna bića i čovjeka. Bog se služi fizičkim, psihičkim i sakralnim sredstvima da provede plan svoje Providnosti. Medju providnosne faktore sv.Toma ubraja čovjeka kao prenosioca fizičkog života i kao prenosioca naučnih i odgojnih vrednota. Poučavanje i odgajanje ulaze na taj način kao elementi vodjenja čovjeka prema eshatonu - konačnom cilju, a to je nebo - Bog. U toj slici dušobrižništvo je misija koja ide od Boga čovjeku i vodi čovjeka Bogu. To je teološka orijentacija gdje je Krist vodja, Crkva učiteljica podredjena Kristu, Gospa i sveci živi primjeri, sakramenti efikasna sredstva, a dušobrižnik povjerenik Božji.

U ovim dimenzijama najprije ćemo analizirati samo dušobrižništvo djece i mladeži u odredjeno si vrijeme, a potom kritički se osvrnuti na samo dušobrižništvo ističući uzroke njegova uspjeha i neuspjeha.

I. odsjek

ANALIZA DUŠOBRIŽNIŠTVA DJECE I MLADEŽI

I. Zakoni i naredbe glede pouke djece i mladeži u vjeri.

Kršćanstvo - katolicizam - nije teorija ili filozofija jednog genija. To je božansko djelovanje oko spasenja duša. Krist je transformirao čovjeka po svetom Duhu i s Njim ušao u čovjekog život da ga privuče k Ocu. Čovjek se sjedinjuje s Bogom i participira na jedinstvu božanskih osobs. To jedinstvo nastaje po milosnom i sakramentalnom životu.

Sakramentalni i milosni život - inkorporacija u Krista kako bi to rekao sv.Pavao - u prvom je planu svih crkvenih zakona i naredbi kada se radi o dobru duša, a potom pouka o toj realnosti koja se očitovala u Kristu, koja se izvršila po Njegovoj smrti i uskrsnuću i koja se nastavlja do vijeka u svakom kršćaninu po svetom Duhu. Tu je smisao dušobrižništva i brige Crkve.

1. Zakoni i naredbe opće Crkve glede vjerske pouke djece i mladeži

U svijetlu zapovijedi uskrsne dužnosti (IV.lat.sabor) kojoj je svrha probuditi i ojačati milosni i sakramentalni život vjernika radja se obaveza redovite vjerske pouke svih, a posebno mladeži. U toj zapovijedi (1) o uskrsnoj dužnosti nalazimo:

1. Svaki je vjernik dužan barem jedanputa godišnje ispovjediti svoje grijehe i dostojno se barem o Uskrsu pričestiti.

2. Obaveza je osobna, tiče se svakog pojedinca i jedan za drugoga ne može je ispuniti, a sama obaveza počinje s godinama upotrebe razuma, razlikovanja dobra i zla.

3. Zapovijed ima oštre sankcije za one koji je ne ispunjavaju a dušobrižnicima nalaže pouku kako bi vjernici bili upoznati sa smislom zapovijedi i istom se služili za spas duše.

Sabor u Tridenti revalorizirao je ovu zapovijed glede uskrsne dužnosti (2), potvrdio sankcije, a onima koji bi je nijekali zaprijetio izopćenjem latae sententiae.

Da bi vjernici plodonosno primali sv.sakramente Crkva je tokom svoje povjesne egzistencije stalno donosila zapovijedi o pouci u vjeri i sredstvima spasenja. Na tridentinskom saboru donesena je jedna takova zapovijed o pouci prije pristupanja sv.sakramentima (3) u kojoj nalazimo:

1. Zapovijed je Crkve svima biskupima, da prije podijele, odnosno primanja sv.sakramenata, rastumače puku prema mogućnostima razumijevanja nauku Crkve o sv.sakramentima.

2. Ista zapovijed obavezuje i svakoga dušobrižnika: da razborito i pobožno pouči vjernike o sv.sakramentima.

3. Pouke treba da budu na materinjem jeziku i prema propisanom obliku za svaki pojedini sakramenat, a obavezne su za sve vjernike.

Tridentinski sabor donio je posebno formuliranu zapovijed o propovijedanju (4) i vjerskoj pouci djece.(5).

U zapovijedi o propovijedanju nalazimo tešku obavezu dušobrižnika počevši od biskupa do posljednjeg svećenika, koja ističe:

1. Obavezu pouke o vjeri propovjedanjem Evandjelja Isusa Krista, koja veže sve dušobrižnike počevši od biskupa do posljednjega svećenika barem svake nedjelje i blagdana.

2. Predmet je pouke - propovjedi - sve ono što je nužno znati za spasenje duše.

3. Djecu i mladež treba barem nedjeljom i blagdanom u svakoj župi poučavati u vjeri - katehizirati - što znači samo minimum, dakle treba katehizirati i u druge dane i vrijeme.

4. Predmet pouke djece je temeljno u vjeri - rudimenta fidei, a osim toga pouka treba da ima u vidu i praktičan život: poslušnost Bogu i roditeljima.

5. Za nemarne kako roditelje, tako i dušobrižnike, stavljene su do znanja sankcije.

2. Naredbe sinoda.- Sabor u Tridentu dao je opće smjernice i zapovijedi, a pojedine sinode tokom vremena prilagodile su te smjernice i zapovijedi konkretnim vremenskim okolnostima, dogadjajima i psihi suvremenika. U prvom smo dijelu rasprave iznijeli te naredbe, sada ćemo izvršiti sažetu analizu istih.

A. Provincijalne sinode.- 1. Dužnost je župnika poučiti vjernike o sakramentima. Ta je dužnost pouke dvostruka: posredna i neposredna.- Posredna u tome da potakne roditelje i kumove da marljivo uče djecu temeljnom u vjeri, a djecom da zajednički mole i pruže im konkre[illegible] primjer života po vjeri i frekventiranju sv.sakramenata.(6) - Neposredna u tome da od malih nogu poučavaju djecu u vjeri. Pouka se drži u crkvi. Za primanje sakramenata minimum je držati pouku tokom adventa i korizme.(7) Kada treba da se podjeli sv.Potvrda potrebno je marljivo

poučiti puk o sv.sakramentu.(8) U pouci za ženidbu temeljno se nalazi u dekretu "Tametsi" gdje je bitno: nužno znanje temeljnih istina vjere s posebnim osvrtom na sakramenat ženidbe. - 2. Za sav puk, posebno za djecu i mladež, obavezna je pouka u kršćanskom nauku. U tu svrhu preporučase zajedničko recitiranje članaka vjere, vjerskih istina i molitava.(9) - 3. U odredjeno vrijeme svake nedjelje i blagdana dušobrižnici će držati kršćanski nauk - doctrina christiana - djeci i mladeži vodeći računa o polaznicima bilježeći njihova imena.(1o) 4-Materija pouke je temeljno u vjeri odnosno tumačenje katekizma odobrenog po crkvenim poglavarima.(11) - 5.Dušobrižnici će jedanputa u tjednu odrediti sv.misu u radni dan i tada imati pouku za one koji ne mogu doći nedjeljom u crkvu kako ne bi ostali neznalice u vjeri.(12)

B. Zagrebačke sinode. - 1. Glavna dužnost dušobrižnika uz administraciju sakramenata je pouka o sv.sakramentima u kojoj će se iznijeti nauka Crkve. - 2. U korizmi i prije i poslije ispovjedi odnosno pričesti, treba da budu pouke o ispovjedi, načinu ispovjedanja, o prisutnosti Kristovoj u Euharistiji itd.(13) Sv.ispovjed i pričest nalaže se tri puta godišnje - Uskrs, Duhovi i Božić, a najmanje jedanputa prema zapovijedi Crkve i to o Uskrsu.(14) - 3. Za sakramenat sv. Potvrde nalaže se pouka. Tko nije dostatno poučen neka se ne pripušta sv.sakramentu, a dušobrižnici medju koje spadaju i biskupi treba da posvete veću brigu ovom sakramentu.(15) - 4. Glede sakramenta ženidbe tumače se uglavnom naredbe sadržane u dekretu "Tametsi". - 5. Obzirom na kršćanski nauk - doctrina christiana - konkretiziraju se naredbe opće Crkve i provincijalnih sinoda gdje se ističe: u popodnevnim satima nedjeljom i blagdanom dušobrižnici će držati kršćanski nauk. Materija je temeljno u vjeri: istine necessitate medii et praecepti. Preporuča se zajedničko recitiranje vjerskih istina i molitvenih formula nedjeljom i blagdanom uz sv.misu.(16)

C. Sinode susjednih biskupija. - Naredbe sinoda susjednih biskupija skoro su istovjetne, jer traže pouku u vjeri kako u župskim, tako i u filijalnim crkvama. Odredjuju zajedničko recitiranje molitava kao svojevrsnu pouku. Posebnu brigu posvećuju uskrsnoj dužnosti, a zahtijeva se više brige oko sakramenta sv.Potvrde. Glede ženidbe ističu dekret "Tametsi", a obzirom na kršćanski nauk traže njegovo redovito držanje svake nedjelje i blagdana.(17)

3. Naredbe biskupa.- Obzirom na naredbe biskupa možemo uočiti da se tu adhortativno ponavljaju naredbe opće Crkve kao i sinoda ističući da se nikada ne smije zanemariti pouka o sv.sakramentima, a biskup Thauszy ističe da se uzalud ljudi preporadajaju u Kristu ako ne znaju otajstva vjere, odnosno ako ne vjeruju, pa je stoga posao dušobrižnika od mladosti uputiti puk Božji putem božjih i crkvenih zapovijedi potičući ga radi spasa duša da se na tom putu kreće s plodom.(18)

Naredbe biskupa u vezi sa sakramentom Potvrde ističu da treba držati posebne kateheze u kojima će se rastumačiti ustanova, snaga i milost sakramenta. (19) - Glede ženidbe vidimo, da se dušobrižnik treba uvjeriti da li zaručnici znaju u kršćanskom nauku ono što je potrebno necessitate medii et praecepti, odnosno u tom moraju biti poučeni, a vjenčanje se ne smije obaviti dok zaručnici nisu u tom ispitani i poučeni.(2o) - Prema pastoralnoj instrukciji biskupa Thauszya iz 1761.g. kršćanski nauk ima se poučavati svake nedjelje popodne u svima župskim crkvama. Ako su kuće župljana udaljene od župske crkve, onda kršćanski nauk treba držati uz sv.misu. Župnici takvih župa treba kojiputa da imaju kršćanski nauk i na filijalama.(21) Traži se izvještaj o polaznicima kršćanskog nauka.

4. Naredbe svjetovne vlasti.- Duh vremena propisivao je brigu svjetovne vlasti i o vjerskom životu, pa se to ogleda u njezinim nared-

bama. Glede kršćanskog nauka te su naredbe sukladne naredbama opće Crkve i sinoda, odnosno biskupa, a biskupski godišnji izvještaji najljepše nam ilustriraju kako tu sukladnost tako i paternalizam svjetovne vlasti u Crkvi. Svjetovne vlasti brane nedjeljom i blagdanom raditi težačke poslove, a zapovijedaju pohod crkve, prisustvovanje sv. misi, propovjedi i popodnevnom kršćanskom nauku koji se urgira.(22)

Miješanje svjetovne vlasti u kompetencije Crkve obzirom na pouku djece i mladeži lako je uočljivo iz činjenica: da se propisuje držanje kršćanskog nauka i o tome traži polaganje računa. Da se kažnjavaju dušobrižnici koji neće da drže kršćanski nauk. Da se propisuju knjige za pouku u kršćanskom nauku - katekizmi - radi čega dolazi do oporbe dušobrižnika na čelu s biskupom, pa nam tu oporbu ilustrira i jedan godišnji izvještaj zagrebačkog biskupa (23) iz kojega se vidi težnja zadržati Bellarminov katekizam - koji je u upotrebi kod kršćanskog nauka - mjesto uvodjenja jedinstvenog katekizma u cijeloj carevini, Felbigerova. Da se izdaju školski zakoni koji propisuju držanje kršćanskog nauka u školi - školska kateheza - po čemu pouka u vjeri školske djece postaje predmet i ima tretman ostalih školskih predmeta.(24)

II. Stvarno stanje dušobrižništva djece i mladeži

Da bi dobili cjelovitu sliku dušobrižništva nije dosta analizirati naredbe i zakone koji uokviruju isto, nego je potrebno pogledati i analizirati konkretno, stvarno, stanje dušobrižništva. Pokušat ćemo to učiniti na temelju podataka iznesenih u drugom dijelu naše rasprave imajući pred očima stvarnost u pojedinim arhidjakonatima.

I. Arhidjakonat Katedrala.

Budući je život nešto dinamično, što se kreće, teče i mijenja se slično je i sa stvarnim stanjem dušobrižništva u pojedinim arhidjakonatima, župama i filijalama. Ono se mijenja, teče i kreće se po zakonima života. - Tokom druge polovine 18.st. u arhidjakonatu Katedrala zbile su se i teritorijalne promjene, jer su župe južno od Save pripale novo formiranom arhidjakonatu Turopolje (1771.g.) Pod konac 18.st. nastojanjem biskupa Vrhovca osnivaju se nove župe kao npr. Kraljev Vrh i Marija Gorica. Ipak tokom 18.st. možemo nabrojiti na teritoriji istoga arhidjakonata 48 župa, pa ćemo obzirom na taj broj operirati s pastoralnim podacima.

1. Kršćanski nauk.- Od 48 župa zapisnici kanonskih vizitacija daju nam sigurne podatke o držanju kršćanskog nauka za 24 župe. Za 23 župe nemamo izravne podatke o držanju kršćanskog nauka, nego to zaključujemo neizravno iz djelovanja bratovština kršćanskog nauka, popisa katehetske literature i ocjene dušobrižničkog djelovanja pojedinih svećenika, odnosno godišnjih izvještaja zagrebačkih biskupa. Za jednu župu (Kravarsko) i to za razdoblje oko 1768.g. mogli bi reći da se kršćanski nauk nije držao, jer se tako u zapisnicima kanonskih vizitacija registrira.(25)

2. Bratovština Kršćanskog Nauka - Bratovština kršanskog nauka čija je svrha pouka u vjeri i milosni sakramentalni život nalazilo se od svoga osnutka u biskupiji 1718. g. sve do ukinuća po Josipu II u 39 župa arhidjakonata. U 9 župa nije nikako postojala. U 3 župe od 39 navedenih tokom druge polovine 18.st. prije ukinuća po Josipu II ugasile su se bratovštine kršćanskog nauka i to poimence u župi Donja Zelina, Cerje i Sesvete.(26) Od 36 župa u kojima postoji BKN izvrsno djeluje u 18 župa, osrednje u 8 župa, a slabo u 10 župa. Članovi - subraća i susestre - imali su mjesečno sv.mise, što znači, da su tada mnogi primali i sv.sakramente, u 7 župa. Povremeno su bile sv.mise kao npr. o kvatrima u 3 župe, a u 4 župe osim na patrone BKN nije bilo ni povreme-

ni ni mjesečnih sv.misa. Za 24 župe nemamo u toj stvari podataka. Općenito u svima župama svečano se slavi patron BKN, a u mnogima i dva patrona. Tada su skoro svi članovi na sv.sakramentima.

3. Školska kateheza.- Poznato nam je da su škole bile u rukama redovnika i svećenika sve do zahvata državne vlasti u školsko pitanje sedamdesetih godina 18.st. U to vrijeme mada su škole bile pod nadzorom svećenika nije bilo posebne školske kateheze, nego se je nastojalo svo učenje u školi prožeti kršćanstvom. Isusovci su držali svojevrsne kateheze - adhortacije i egzorte - jedanputa tjedno, a umjesto školske kateheže bio je kršćanski nauk u crkvi. Dolaskom školskih zakona nastaju školske kateheze, na koje su bili obligirani dušobrižnici u mjestima gdje je bila škola. Na teritoriju arhidjakonata Katedrala možemo sa sigurnošću tvrditi da se je školska kateheza držala u 12 župa. Za 29 župa sigurno možemo tvrditi da je nije bilo, a u 7 župa imamo svojevrsne škole, ali ne možemo tvrditi da su držane školske kateheze, no ne možemo ih ni nijekati. Arhivska gradja govori da su na tim župama učitelji organisti koji iz godine u godinu uz pjevanje i sviranje u crkvi uče po koje dijete čitati i pisati u svojoj kući.

4. Statistički podatci o vjernicima i sakramentalnom životu.- U 48 župa zapisnici kanonskih vizitacija bilježe, da medju žiteljima nema drugih vjera osim rimokatoličke. U Zagrebu se tek iza 1781.g. pojavljuju pripadnici drugih vjera, kojima je omogućena egzistencija patentom tolerancije. A i tada su isti u manjini. Nadalje tvrdi se da se svi župljani u svima župama arhidjakonata barem jedanputa godišnje ispovjede i pričeste i to o Uskrsu. U mnogim župama vjernici se i češće ispovjedaju i pričešćuju. Posebno treba istaknuti da je življi sakramentalni život gdje aktivnije djeluje BKN i pod konac stoljeća bratovština presv.Oltarskog Sakramenta. Od župa u kojima puk rado ide u crkvu i na sv.sakramente valja spomenuti: Brckovljane, Granešinu i Vukovinu, a takodjer i župu sv.Marka u Zagrebu. U Brdovcu, Brezovici i župi sv.Ivana u Zagrebu tuže se župnici da puk ide više redovnicima nego u župsku crkvu. Kod sv.Ivana u Zagrebu nalazimo župnikov prigovor, da ima dosta praznovjerja medju pukom. U Pokupskom i Markuševcu vjernici su nemarni za umiruće, ne zovu svećenika, pa ih dosta umire bez sv.sakramenata.

Sumarni statistički podatci za cijeli arhidjakonat ne mogu se u potpunosti izraditi radi manjka statističkih podatkka. Ipak može se dati djelomičan prikaz koji će sam za sebe najljepše govoriti. Za 1771. godinu imamo podatke za župe: Bistrica, Moravče, Vugrovec, Čučerje, Brckovljani, Dugo Selo, Savski Nart, Bistra, Pušća, Brdovec, Donja Stubica, Donja Zelina, Stenjevec i sv.Marko Zagreb. U tih 14 župa 1771. godine bilo je domova 3.764, duša 33.225, za ispovjed osoba 24.409, a vjenčanih parova 5.538.

1777.godine bilo je u 24 župe za koje imamo podatke, naime u župama: Bistrica, Moravče, Kašina, Vugrovec, Čučerje, Brckovljani, Dugo Selo, Granešina, Savski Nart, Vrapče, Bistra, Pušća, Brdovec, Donja Zelina, Sesvete, Resnik, Stenjevc, Oborovo, Markuševac, Šestine, Sv. Marko-Zagreb, Sv.Marija-Zagreb, Sv.Ivan-Zagreb, Sv.Petar-Zagreb ukupno 45.173 duša.

Godine 1774. bilo je na župama u pastvi 86 svećenika, što župnika što kapelana. (cfr. Cathalogus parochorum et capallanorum Diaec. zag. pro anno 1774.).

II. Arhidjakonat Zagorje

Tokom 18. stoljeća na teritoriju arhidjakonata Zagorje nalazimo 21 župu. Istina, pod konac stoljeća biskup Vrhovac osniva otcjepljenjem od matičnih župa još 5 župa, poimence Cvetlin, Klenovnik, Lepoglava, Orehovica i Luka, ali jer u to vrijeme nije bilo kanonskih vizitacija zbog raspre izmedju biskupa i Kaptola nemamo ni podataka o istima za 18.st. kao samostalnih župa.

1. Kršćanski nauk.- Od 21 župe zapisnici kanonskih vizitacija bilježe nam da se je sigurno kršćanski nauk držao u 15 župa. Za ostalih 6 župa nemamo izravnih podataka, ali iz neizravnih možemo konstatirati, da se je ipak kršćanski nauk držao. U navedenih 15 župa kršćanski nauk držao se je u 14 uz sv.misu bilo ranu, bilo pučku, a u jednoj popodne. Imamo izvoran podatak da se je kršćanski nauk držao tokom adventa uz sv.mise zornice, a takodjer i u korizmi uz sv.misu svaki dan u župi Belec.

2. Bratovština Kršćanskog Nauka.- Bratovština KN ustanovljena je u svima župama, osim u župi Gornje Jesenje koja je osnovana 1785.g. nakon ukinuća bratovštine po Josipu II. Dakle BKN je djelovala u svima župama tokom druge polovine 18.st., i to u 6 župa izvrsno, u 5 župa osrednje, a u 9 župa slabo. Nemamo podataka o povremenim i mjesečnim sv. misama, osim o proslavama primarnih i sekundarnih patrona BKN.

3. Školska kateheza.- Za 5 župa imamo izvorne i izravne podatke o školi i školskoj katehezi koja se drži. Za 9 župa takodjer imamo sigurne podatke da nema školske kateheze, jer nema ni škole, dok za 7 župa imamo nesigurne podatke koji govore o svojevrsnoj školi, ali ne govore o školskoj katehezi.

4. Statistički podatci o vjernicima i sakramentalnom životu. - Svi žitelji arhidjakonata katolici su. Svi se ispovjede o Uskrsu. Bilo je pojedinaca u župama Zlatar, Mihovljan i Zabok koji se nisu ispovjedili. Češće idu na sakramente vjernici župa Začretje i Donja Višnjica, a i u župama gdje je veći aktivitet bratovština, vjernici su češće kod stola Gospodnjega. U drugoj polovini 18.st. bila je sv.Potvrda u Konjšćini i Loboru (1758). U Konjšćini je krizmano 668 osoba, a u Loboru 137. 1756.g. bila je sv.Potvrda u Pregradi gdje je krizmamo 31o9 osoba. U istom mjestu krizmano je 1768.g. 448 osoba.

1786.godine u cijelom arhidjakonatu (21 župa) bilo je domova 4.839, duša 44.623. Za ispovjed je bilo 32.263 duše,a vjenčanih parova 7.238.

1774.godine na župama arhidjakonata, u pastvi bilo je 39 svećenika. (cfr. Cathal.paroch. et cap.zgb.dioec.pro anno 1774.)

III. Arhidjakonat Čazma.

U 18.st. dolazi na neki način do uskrsnuća duhovnoga života čazmanskog arhidjakonata, jer je teritorij oslobodjen od Turaka, pa dolazi do obnove vjerskog života koji je bio zapretan osmanlijskim ropstvom. Tokom stoljeća na teritoriji arhidjakonata je 15 župa. Pod konac stoljeća nastojanjem biskupa Vrhovca osnovane su župe: Gornji Miklouš (1789), Grubišno Polje (1782), Ivanićgrad (1789), Lijevi Dubrovčak (1789), Lupoglav (1789), Posavski Bregi (179o), Gornja Jelenska (1789), Voloder (1789) i Vrtlinska (1789). Kako nemamo podataka za novoosnovane župe iz već rečenih razloga to ćemo se u analizi dušobrižničkog djelovanja zadržati na rečenih 15 župa.

1. Kršćanski nauk.- Od 15 župa sigurno znamo da se je kršćanski nauk poučavao u 13 župa, dok za 2 župe nemamo izravne podatke, no neizravno možemo dokazati da se je i ovdje kršćanski nauk poučavao. Dakle u svim župama držao se je kršćanski nauk. U 5 župa pouka je bila uz sv.

misu nedjeljom i blagdanom, a u 8 župa popodne. Za 2 župe nemamo podatke. Izričito se veli, da su u 9 župa obavljani ispiti iz kršćanskog nauka sa velikim uspjehom. Uz ovo imamo takodjer podatak, da se u filijalama župe Ivanska, Čazma, Dubrava drži kršćanski nauk kod kapela. Župa Dubrava se ističe u pouci kršćanskog nauka, jer se tvrdi, da se kršćanski nauk poučava i u druge dane, a ne samo nedjeljom i blagdanom.

2. Bratovština Kršćanskog Nauka.- Bratovština kršćanskog nauka postoji u svih 15 župa arhidjakonata. Istina, nije u svima u isto vrijeme ustanovljena, ali u drugoj polovini 18. st. BKN djeluje u svima župama. U 5 župa njezina je aktivnost izvrsna, u 7 osrednja, a u 3 slaba. Osim što sve župe imaju posebne sv.mise na patrone BKN u župi Gradec članovi BKN imaju sv.misu svakih kvatri, a u župi Štefanje kroz korizmu svaki petak. Članovi BKN a i inače župljani župe Dubrave rado idu češće kroz godinu na sv.sakramente.

3. Školska kateheza.- Od 15 župa barem za konac stoljeća možemo sa sigurnošću tvrditi, da se drži školska kateheza u 12 župa, jer su tu škole. U 2 župe se ne drži, jer nema škole, a za jednu župu ne možemo ništa sigurno tvrditi.

4. Statistički podatci o vjernicima i sakramentalnom životu.- U arhidjakonatu Čazma katolici žive pomiješano s pravoslavnima i to u sve većoj mjeri od 1753.godine pa nadalje. Sami katolici žive u 4 župe, dok su pomiješani s pravoslavnima u Ludini, Osekovu, Kutini, Ivanskoj, Samarici, Štefanju, Čazmi, Kloštar Ivaniću, Križu, Dubravi i Garešnici. U Samarici je bilo i otpada u vjeri i to 2 osobe. Inače katolici su dobri, obdržavaju Božje i crkvene zapovijedi i svi se barem o Uskrsu ispovjede i pričeste. Češće se ispovjedaju i pričešćuju, te revno pohadjaju crkvu vjernici župe Osekovo, Gradec, Križ i Dubrava. Nisu revni u pohodu crkve vjernici župe Tomašica, Kloštar Ivanića, a na graničarski način - modo confiniarico - dolaze u crkvu vjernici župa Velika Trnovitica, Ivanska, Čazma i Garešnica. Ni u jednoj župi ne bilježi se bilo kakva skandalozna stvar kod vjernika ili možda rastava braka. Sumarnih statističkih podataka ne donosimo jer ih nemamo, ali radi uvida u stanje statistike donosimo za župu Kutina podatke za jedno desetljeće 18. stoljeća.

U župi Kutina bilo je

Godine	Krštenih	Umrlih	Vjenčanih (parova)
1777.	275	182	66
1778.	252	245	39
1779.	264	264	97
178o.	335	16o	31
1781.	229	176	45
1782.	251	182	91
1783.	296	399	27
1784.	261	2o2	64
1785.	26o	378	45
1786.	288	244	5o
ukupno:	2711	2432	545 (27)

1774.godine na župama arhidjakonata, u pastvi bilo je 34 svećenika (Cathal.paroch. et cap,dioec.zgb. pro anno 1774.)

IV. Arhidjakonat Komarnica.

Arhidjakonat Komarnica doživljava duhovnu obnovu u 18.st. oslobodjenjem iz osmanlijskog ropstva. I ovdje većina župa obnavlja se ili osniva tokom 18.st. Za 22 župe imamo podatke, a za župe Kopr.Bregi (179o), Donji Mosti (1789) osnovane po biskupu Vrhovcu nismo mogli naći podatke.

1. Kršćanski nauk.- Za 18 župa na teritoriji arhidjakonata imamo izvorne i izravne podatke, da se držao krščanski nauk. Za 4 župe nemamo izravne podatke, ali možemo tvrditi da se i tu držao krščanski nauk iz posrednih izvora. Dakle u svima župama poučavao se krščanski nauk. Pouka je bila uz sv.misu u 13 župa nedjeljom i blagdanom, a poslije podne u 5 župa. Za 4 župe ne znamo kada. Medjutim župe Pitomača, Kuzminec, Vel.Bukovec, Ludbreg, Ludbreški sv.Djuradj, Martijanec i Jalžabet imale su pouku i prije i popodne. U filijalama se kod kapela držala pouka u župi Kloštar Podravski, Koprivnica i Drnje gdje je bio krščanski nauk svake nedjelje u drugoj filijali osim mlade nedjelje, kada se nije išlo služiti sv.mise na filijalama. Na krščanski nauk rado su dolazili vjernici župa Kloštar Podravski, Djurdjevac, Molve, Virje i Drnje. Nemarni su bili vjernici župe Turnašica posebno od 1778.godine.

2. Bratovština Krščanskog Nauka.- U svih 18 župa koje su postojale do ukinuća bratovština po Josipu II BKN je postajala i djelovala. Župe Djelekovac, Hlebine, Peteranec i Sigetec osnovane su nakon ukinuća bratovština, pa prema tome u njima nije BKN mogla ni postojati, ali dok su te novoosnovane župe bile u sastavu svojih matica njihovi vjernici bili su članovi BKN. Od svih 18 župa BKN izvrsno djeluje u 13 župa. U 4 župe je aktivitet osrednji, a samo u jednoj slab. Sv.Mise imali su mjesečno jedanputa članovi 1o župa, a medju tih 1o župa po 2 mise mjesečno imale su župe Drnje, Koprivnički Ivanec, Koprivnica, Imbriovec i Ludbreg. Povremeno imali su sv.misu članovi BKN u župi Kuzminec, a sve župe u dane patrona BKN. Iz svega vidimo, da je BKN u arhidjakonatu izvrsno djelovala kako u pouci, tako i u sakramentalnom životu vjernika.

3. Školska kateheza.- Od 18 župa sa sigurnošću možemo tvrditi da je u 13 župa bila školska kateheza. Za 3 župe ne možemo to sa sigurnošću reći, dok u 2 župe sigurno znamo, da nije bilo škole, pa prema tome ni školske kateheze. Za 4 župe nemamo podataka. U Imbriovcu je bila škola i kateheza, ali jer je škola oko 179o.g. ukinuta isto se zbilo i sa školskom katehezom.

4. Statistički podatci o vjernicima i sakramentalnom životu.- Katolički živalj na teritoriju arhidjakonata živi pomiješano sa pravoslavnima. Čisto katoličke župe su Molve, Miholjanec, Drnje, Koprivnički Ivanec, Kuzminec, Imbriovec, Vel.Bukovec, Ludbreški sv.Djuradj, Martijanec i Jalžabet. U ostalim župama većina je katolička, ali ima i cijelih sela pravoslavaca na čelu sa svojim dušobrižnikom.

Uskrsnu dužnost redovno obavljaju svi katolici, to jest barem se o Uskrsu svi ispovjede. Istina, ima iznimaka za pojedine godine u župi Imbriovec i Vel.Bukovec, jer je tu bivalo katolika koji su se oglušili na svoju uskrsnu dužnost. - U crkvu i na sv.sakramente rado i često idu vjernici župa: Virje, Miholjanec, Novigrad Podravski i Drnje. U pohodu crkve i sakramenata mlaki su vjernici župe Turnašica i Kuzminec. Tokom stoljeća župnici župa Turnašica, Koprivnički Ivanec i Kuzminec tuže se na svoje vjernike, da rado psuju, kunu i rade nedjeljom i blagdanom, ne poste korizmu, te da su lijeni u pohodu crkve.

1778.g. arhidjakonat je broja 5.855 domova u kojima je živjelo 44.469 osoba. Za sv.ispovjed bilo je iste godine 33.6o6 duša, a broj vjenčanih parova izuzevši župu Virje za koju u toj stvari nemamo poda-

tak iznosio je 1o.447.

Godine 1774. u pastvi, kao župnici i kapelani, djelovalo je 34 svećenika. (cfr. Cathal.paroch.et cap.dioec.zg. pro anno 1774.)

Da bi dobili bolji uvid u stanje arhidjakonata navest ćemo i ovdje radi ilustracije stratističke podatke za župu Ludbreg kroz jedno desetljeće, konkretno godine 1777.-1786.

Godina	Krštenih	Umrlih	Vjenčanih parova
1777.	118	31	22
1778.	1o7	31	29
1779.	98	34	27
178o.	113	36	21
1781.	115	37	22
1782.	83	116	22
1783.	87	75	23
1784.	83	113	38
1785.	85	1o7	17
1786.	75	1o2	2o
ukupno:	954	682	241 (28)

III. Kritički osvrt

Vidjevši sumarne rezultate analize dušobrižništva djece i mladeži rečenoga vremenskog razdoblja, postavlja nam se samo od sebe pitanje o uzrocima uspjeha, odnosno neuspjeha u dušobrižništvu. Stoga ćemo pokušati dati i na to odgovor.

1. Uzroci uspjeha u dušobrižništvu djece i mladeži

Za uspjeh u dušobrižništvu, bez svake sumnje jer se nalazimo na božjem području, prvi uzrok treba tražiti u Bogu. Bog je onaj koji u ovoj stvari "incrementum dat" i ukoliko to prihvaća slobodna ljudska volja osiguran je uspjeh. No o tome ne želimo govoriti na ovome mjestu, osim isto samo naglasiti. Ovdje želimo gledati više ljudski elemenat uzet u svoj svojoj sadržajnosti i tu analizirati uzroke uspjeha u dušobrižništvu.

a) Ovako gledajući stvar, na prvo mjesto u uzrocima uspjeha treba staviti kršćanski mentalitet - kršćansko poimanje života - svih slojeva pučanstva. Istina, 18.st. je novi vijek, ali u vjerskom životu puka prisutan je rani srednji vijek sa svim svojim blagom i dobrotama. Crkva je dominantan činilac, kršćanstvo je životna orijentacija, a vjera je egzistencijalna vrijednost kako puka općenito, tako gotovo i svih pojedinaca, unatoč ljudskih slabosti i poroka. Kršćanski se misli, kršćanski se osjeća, kršćanski se govori, a što je najvažnije kršćanski se živi. Pojedinac je kršćanin, obitelj je kršćanska, društveni život je kršćanski. - Uz ovaj uzrok uspjeha mogli bi u isto vrijeme staviti i uzrok, da ga tako nazovemo, psihološke naravi koji izvire iz kršćanskog poimanja života. Sredina je obojena kršćanski i pojedinac ako želi biti u toj sredini valja mu slijediti zakone života sredine u kojoj živi.- Razlog ovome bez sumnje leži koliko u kršćanskom odgoju širokih pučkih slojeva tokom prošlih stoljeća, toliko i u trajnoj svijesti borbe za osobnu i nacionalnu egzistenciju tokom minulih stoljeća s protivnicima baš na vjerskoj osnovi. To bi bio jedan od uzroka uspjeha dušobrižništva - kršćansko poimanje života.

b) Slijedeći uzrok logički je povezan s iznesenim i on je, da se tako izrazimo, kulturno-političke naravi. Državna vlast koliko god bila ili željela biti liberalna u odnosu na vjeru, toliko je ujedno nastojala, radi simbioze s Crkvom koju su nametnule stoljetne prilike i zbi-

vanja, odnositi se paternalistički prema Crkvi, budući da joj je to iz mnogo razloga konveniralo. Npr. Državi je trebala Crkva kao državna pomoćnica u provodjenju njezinih prosvjetnih nastojanja (iluminizma). Unatoč privilegija danih Vlasima, zgodno je ovdje prisjetiti se, do 1781. godine jedna dopuštena vjera u Hrvatskoj je katolicizam, dok poslije te godine uz svu vjersku tolerantnost katolicizam je primarna vjera u Hrvatskoj. Radi svega toga donošeni su posebni zakoni, naredbe i propisi koji su administrativnim putem preko državnog aparata barem s vanjske strane išli u prilog kršćanstvu-katolicizmu. To bi bio takodjer jedan od uzroka uspjeha u dušobrižništvu.

c) Treći uzrok bio bi zahvat Crkve, odnosno crkvene administracije u dušobrižništvo. Tu možemo govoriti, gledajući iznesene činjenice u ovoj raspravi, o naredbama sinoda, biskupskim smjernicama, kanonskim vizitacijama i djelatnosti pojedinih dušobrižnika, odnosno bratovština.

1. Crkva je, koliko su joj god to prilike, zbivanja i okolnosti dopuštale, brižno bdjela - za svoje vrijeme suvremenim - svojim zakonima nad vječnim dobrom duša. Najbolji dokaz za to su brojne sinode - kako provincijalne, tako i dijecezanske - koje je naredio koncil u Tridentu i koje su se držale sve dok ih državna vlast nije onemogućila svojim propisima. Sinode su usmjeravale dušobrižništvo stavljajući ga u okvire suvremenosti, korigirajući slabosti i propuste, odnosno potičući na konstantan i kontinuelan rad u pastvi.

2. Kada Crkva nije mogla progovoriti preko sinoda, što je slučaj u Hrvatskoj za jozefinizma, progovorili su biskupi putem svojih smjernica i instrukcija. U drugoj polovini 18. st. od dragocjene je vrijednosti za dušobrižništvo pastoralna instrukcija zagrebačkog biskupa Thauszya puna savremenih smjernica za dušobrižništvo općenito, a posebno za dušobrižništvo djece i mladeži, jer traži katehizaciju i striktno pridržavanje dušobrižnika zapovijedima i naredbama za katehizaciju - kršćanski nauk.

3. Kanonske vizitacije koje su stalno prisutne u razmaku od 4-8 godina u svakoj župi i tokom kojih su polagani računi o pastoralnom djelovanju, odnosno donošene ocjene dušobrižničkog djelovanja bez sumnje su pridonjele lijepim plodovima i uspjesima.

4. Osobna aktivnost pojedinih župnika, očinski pristup vjernicima, savjesno ispunjavanje dušobrižničkih dužnosti, a napose svećenička ljubav prema svome stadu, takodjer spada u uzroke uspjeha. Ako ovoj djelatnosti dodamo djelovanje pojedinih bratovština, koje su uvelike ovisile o entuzijazmu dušobrižnika, ovaj uzrok dobiva na snazi, veličini. - Dodamo li svemu intenzivno i mnogostrano pastoralno djelovanje redovnika i ako o redovnicima nije riječ u radnji, ovaj uzrok dobiva još veću snagu.

d) Val vjerskog prosvjetiteljstva. Crkveni ljudi shvatili su prosvjetiteljstvo na svoj religiozni način. Obnavljaju se i niču župske škole, nastaju "analfabetski tečajevi" (29), izdaju se abekavice i početnice koje imaju svrhu opismeniti puk i vjerski ga prosvijetliti. Bogata je pučka književnost, čime se doista možemo ponositi. Sve je veći broj trivijalnih (pučkih) škola po župama u kojima se drži školska kateheza, koja u rukama dobrih dušobrižnika postaje izvrsno pomagalo u dušobrižništvu i kršćanskom odgoju mladeži.

e) Smirivanje ratne psihoze i oslobodjenje od osmanlijske opasnosti, te opća vjerska obnova na teritoriji oslobodjene Domovine, takodjer je jedan od uzroka uspjeha dušobrižništva. Niču nova naselja, život se vraća u koliko toliko normalne oblike, obnavljaju se župe, podižu župske crkve i kapelice, održavaju misije, nastaje mirniji tok života u kojem

se više pažnje može posvetiti sistematskom dušobrižništvu i brizi za dobro duša.

2. Uzroci poteškoća u dušobrižništvu djece i mladeži.

Svaka stvar i dogadjaj ima svoje lice i naličje, svijetlo i sjenu. Tako i dušobrižništvo. Stoga je potrebno vidjeti i reazloge poteškoća uspjeha, sjene i naličje dušobrižništva.

a) Kao prvu poteškoću dušobrižništva uopće i općenito treba staviti samoga čovjeka, osobu, vjernika. To izvire iz psihe same osobe gledane kroz prizmu ljudske volje u duhu one svetopisamske: video meliora proboque, deteriora sequor. Ljudski razum naravno teži za istinom, a volja za dobrom, ali treba razlikovati subjektivnu i objektivnu istinu i dobro i tu je misterij koji respektira i sam Stvoritelj. Uzaludni su, ljudski govoreći, svi napori ako onaj "koji ima uši da čuje" ne čuje. - Uz ovo treba takodjer istaknuti ljudsku slabost - fragilitas humana - koja se očituje u sklonosti grijehu nakon iskonskog grijeha, razne poroke kao pijančevanje, nečistoću, bludnost, prevare, kradje, hajdučiju, a takodjer i razne vrste praznovjerja.

b) Kao drugu poteškoću uspjehu mogli bi navesti nasljedje prošlosti i primitivizam. Dva stoljeća Domovina nam je gotovo sva bila razbojištem u kojoj se stalno oglašavala bojna truba. Neprijatelj i vjere i Domovine, trgao je, rušio, žego i ubijao donoseći okove ropstva s kojima su stizali i običaji strani kršćanstvu i duši naroda. Utjecaji koji duže traju kako u snazi tako i u vremenu ostavljaju svoj trag. To se zbilo i ovdje. Trag je ostao i u doba katoličke obnove, nekad više nekad manje, bivao je kočnica dušobrižništvu. Poznato nam je da u doba nacionalnih i vjerskih katastrofa ne možemo puno učiniti na podizanju kulturnog i vjerskog nivoa naroda, pogotovo ako je neprijatelj vjerski različit ili kulturno niži, pa nam i to može biti svijetlo po kojem ćemo jasnije vidjeti razloge primitivizma širokih pučkih slojeva koji su se zadovoljavali s najmanjim i u vjerskim stvarima. Za vjeru se je žrtvovalo i ginulo, kršćanski se je živjelo i umiralo, ali vjersko znanje bilo je minimalno, najnužnije i primitivističko, često pomiješano s praznovjerjem i stvarima sličnim praznovjerju.(3o)

c) Okolnosti života. To bi takodjer bila jedna od poteškoća uspjeha u dušobrižništvu. Pogledat ćemo je - pokušati - izbliza.

1. Iako je prestao rat za oslobodjenje i ako se je stišala ratna psihoza te nastupila obnova na svima područjima, još nije bio oslobodjen sav teritorij Domovine i trebalo je čuvati izvojevane medje. Radi toga nalazimo u graničarskim područjima i termin za pohod crkve, obavljanje nedjeljne dužnosti "modo confiniarico".(31) S jedne strane to znači da radi vojničke dužnosti nisu mogli redovno dolaziti u crkvu, na pouku i sakramente, a s druge strane to ih je s vremenom dovodilo do vjerskog nehaja, mlakosti u pohodu crkve i vjerske pouke i u vrijeme kada su mogli.

2. Tokom druge polovine 18.st. bilo je nekoliko ratova u kojima su učestvovali i Hrvati. Npr. sedmogodišnji rat od 1756.-1763.g. i rat s Turcima od 1787. do 1791.g. Istina, ratne operacije ne vode se na tlu uže Hrvatske, ali sinovi Hrvatske bili su na bojištu što je moralo ostaviti traga i u dušobrižništvu.

3. Razbijenost naselja i udaljenost pojedinih sela i zaselaka od župske crkve matice bila je takodjer okolnost koja je kočila uspjeh. Pojedine župe imale su 5 do 1o sela, koja su bila i preko dva sata hoda daleko, a kanonske vizitacije bilježe na primjer za župu Zlatar da ima 15 sela (32) Kamenica 11 sela,(33) Radoboj 11 sela,(34) Pregrada 11 sela,(35) Desinić 39 sela i zaselaka,(36) Zajezda 11 sela,(37) Ščitarjevo

15 sela,(38) Pokupsko 11 sela,(39) Jamnica 12 sela,(4o) Samobor 28 sela i zaselaka(41) itd. U takvim okolnostima doista je teško očekivati veliki uspjeh ako se još uzme u obzir veoma loše stanje puteva, mostova, nevrijeme, poplave, snijeg i zima, težački poslovi pa i kmetsko podavanje tlake zemaljskim gospodarima koji su znali iskoristiti i preko mjere u istoj stvari kmetske podanike.(42)

4. Ženska djeca - djevojčice - rano bi se "pocurile", postajala preponosna, mislila samo na buduću udaju i gizdu, radi čega nisu bila redovna u crkvi i kršćanskom nauku, a ako su i dolazila nisu htjela odgovarati na kršćanskom nauku, pa nisu bila ni dostatno pripravljena u vjeri za budući život.(43) To se ponavljalo nekoliko generacija,pa i tu treba naći razloge poteškoćama u dušobrižništvu. Muška djeca - dječaci - bila su zauzeta čuvanjem goveda i svinja, a i sezonskim poljodjelskim poslovima. Dodamo li ovome i siromaštvo puka bilo uslijed nerodnih godina i vremenskih nepogoda,(44) bilo to općenito uzevši(45) pa uz to razne epidemije i bolesti naići ćemo na dosta uzroka koji su bili kočnica uspjeha.

d) Sukob administracija. Istina ovaj sukob nije bio previše oštar, ali je postojao, osobito u vrijeme Josipa II i njegovih reformnih akcija. Na ovome mjestu zgodno je istaknuti npr. zalaganje zgb.biskupa za Bellarminov katekizam koji je uveden kod kršćanskog nauka u biskupiji prema buli pape Benedikta XIV iz 1742.g.(46) u suprotnosti prema Felbigerovu, a takodjer i odbijanje župnika da poučavaju kršćanski nauk - školska kateheza - po školama prema "Normal-Katechismus" čiji oni nisu bili prijatelji(47) a da ne ulazimo u druge pojedine primjere gdje vidimo sukob i prijetnje kaznama svećenicima ako se opiru dvorskim direktivama.(48) Taj tihi sukob, negodovanje i pasivni otpor državnoj administraciji u dušobrižništvu imao je i posljedicu: kočenje uspješnog dušobrižničkog djelovanja.

e) Migraciona kretanja. Migraciona kretanja, istina, mirnija su u drugoj polovini 18.st., ali ne možemo negirati njihovu prisutnost. Najbolji dokaz za to su kanonske vizitacije koje registriraju ta kretanja, a posebno kretanja pojedinaca, porodica i manjih skupina pripadnika drugih vjera. Od 1781.g. ova se pojava pojačava budući joj patent tolerancije daje osnovu. Do konca 17.stoljeća u župama gdje nije bilo nijednog čovjeka druge vjere osim katolika, kao npr. u Zagrebu, stanje se promijenilo, jer vidimo ne samo da su tu pojedinci, nego se grade crkve i bogomolje drugih vjera. U župama u graničnom pojasu ovaj proces počinje i prije patenta tolerancije. Zgodno je ovdje spomenuti godišnju relaciju gen.vikara zagreb.biskupije za godinu 177o. u kojoj se iznose smetnje napretku u dušobrižništvu pa se iznosi, da se donose zabranjene knjige prožete vjerskim indiferentizmom i liberalizmom koje su na štetu duša, a donose ih stranci (Nijemci) koji su politički i vojnički službenici. Isti daju loš primjer našem puku koji je veoma dobar i odan vjeri i poslušan Crkvi time što su hladni prema vjeri, ne poste, o Crkvi i svećenicima i redovnicima ružno govore, siju sjeme heretika, šestu i devetu zapovijed slabo obdržavaju i slično. Pravoslavci su se osilili, piše relacija, miješaju se u katoličke brakove i preziru katoličku vjeru.(49) Sve je to donosilo sobom i uzroke koji su najblaže rečeno takodjer usporavali uspjeh dušobrižništva.

II. O d s j e k

VALORIZACIJA DUŠOBRIŽNIŠTVA DJECE I MLADEŽI

I. Vrijednost dušobrižništva djece i mladeži

1. Vrijednost katehizacije.- Isusovu zapovijed evangelizacije "Zato idite i učinite sve narode učenicima mojim!... Učite ih da vrše sve što sam vam zapovjedio!..." (Mat. 28,19-2o) Crkva je vjerno ispunjavala od prvih dana svoga života kroz vjekove. U Crkvi nikada nije prestala briga evangelizacije, a napose ako se je to ticalo djece i mladeži. U Crkvi je uvijek i stalno bila prisutna briga o dobru duša pouci istina vjere i kršćanskom odgoju, kako to lijepo kaže biskup Thauszy u svojoj pastoralnoj instrukciji iz 1761.g. "Frustra nihilominus nati mundo regenerabuntur Christo (de iis loquimur, qui ad usum rationis perveniunt) nisi Mysteria Fidei sciverint et crediderint..." Tu brigu ilustriraju nam zakoni i naredbe Crkve kroz vjekove, a o kojima smo već naprijed govorili.

Pitanje je sada da li su ti zakoni i naredbe imali vrijednost i koliku? - Bez svake je sumnje, da su imali ogromnu vrijednost. To ponajprije izvire iz učiteljske vlasti Crkve, bilo samoga pape, bilo Koncila na čelu sa papom, odnosno sinoda potvrdjenih po papi, a potom zbog činjenice da su uvodili unutarnje i vanjsko jedinstvo apostolskoga djelovanja, crkvene discipline i pastorala, da ne govorimo o drugom.

Ako historijski pogledamo stvar glede zakona i naredbi o katehizaciji onda ćemo vidjeti da zapovijed IV lat.Sabora (1215) o uskrsnoj dužnosti nužno radja obavezu redovite vjerske pouke mladeži.Do toga je vremena vjerska pouka djece i mladeži imala, da se tako izrazimo, posredan karakter, obavezivala je više roditelje, rodbinu, kumove. Pod kraj srednjega vijeka kao rezultat zapovijedi uskrsne dužnosti imamo nedjeljom i blagdanom vjeronaučnu pouku u crkvi - kršćanski nauk - koji je različit od propovjedi pod misom. To je crkvena kateheza - doctrina catholica - čija je svrha poučiti mladež u nauci vjere i ćudoredja, odnosno pripraviti ih na primanje sv.sakramenata. Ovu praksu i zapovijed revalorizirao je sabor u Tridentu i naredio pouku prije pristupa sv.sakramentima,(5o) a takodjer i kršćanski nauk.(51) Na historijskom području našega naroda brojne su zapovijedi o pouci u kršćanskom nauku općenito, a i o pripremi na sv.sakramente pojedinačno čiji su izvor provincijalne i dijecezanske sinode.(52) Sve te zapovijedi - o kojima smo već govorili naprijed - imale su jedino svrhu pomoći dušama da upoznaju tajne sv.vjere, čvrsto u njih vjeruju, odgoje se u duhu sv.vjere,žive po Božjim i crkvenim zapovijedima ili kako to zgodno veli zagrebačka sinoda iz 16o2.godine govoreći o pouci u vjeri "Quo autem facilius haec ipsa fides, a Deo infantibus inseminata, in pueris plantari, in adolescentibus irrigari, in iuvenibus crescere, in viris florescere,in senibus rematurescere, ac tandem in omnibus fidelibus vitae aeternae fructus producere quaeat..."(53) te tako postignu vječno dobro. Konačna svrha - vječno spasenje - daje ovim zapovijedima takodjer silnu vrijednost i najljepšu ocjenu.

Druga je stvar kako se to u životu provodilo, jer i najbolji zakoni i najljepše zapovijedi ako se ne provedu u život ostaju samo lijepe riječi na papiru, a nisu životna djela.

Medjutim historijske činjenice koje smo naprijed naveli i analiza tih činjenica pokazuju: katehizacija provedena u život po istim zakonima i naredbama ima ogromnu vrijednost.

a) Katehizacija - kršćanski nauk - držao se u svima župama. U četiri arhidjakonata, odnosno 1o6 župa koje smo obradili, u svima župama

držao se kršćanski nauk. To nam daje pravo, da stvorimo zaključak: nije bilo župe u zagrebačkoj biskupiji tokom druge polovine 18.stoljeća u kojoj se nije držao kršćanski nauk, budući biskupija ima 1778.godine 231 župu, a mi se ovdje nalazimo u užoj Hrvatskoj sa skoro polovinom župa cijele biskupije. To je prekrasan uspjeh i najljepša svjedodžba katehizaciji i dušobrižništvu 18.stoljeća.

Kršćanski nauk držao se je kao nešto obično i da tako kažemo minimalno, svake nedjelje i zapovjednog blagdana, osim Božića, Uskrsa, Duhova, Tijelova i patrona biskupije sv.Stjepana kralja.(54) Ako pogledamo broj nedjelja i zapovijednih blagdana prema "Rituale romano-zagrabiense" iz 1796.godine(55) vidimo impozantan broj koji sam za sebe najljepše govori. Naime, to su 52 nedjelje od kojih treba oduzeti Uskrs i Duhove, što znači broj od 5o nedjelja. Ovome treba prema "Rituale romano-zagrabiense" dodati 11 zapovjednih blagdana, da ne citiramo dr.Kniewalda i njegovu studiju "Zapoviedani blagdani po starom zagrebačkom obredu" prema kojoj je taj broj veći (56), pa dobivamo broj katehetskih dana koji prelazi cifru od 6o. Ako uzmemo za usporedbu današnje planove katehizacije općenito, vidjet ćemo da u broju kateheza 18.stoljeće nipošto nije zaostajalo. Danas se drži tokom godine 3o kateheza s tim da na svaku katehezu odpada 2 radna sata i eto broja od 6o obučnih jedinica.

Osim ove činjenice - pouka kršćanskog nauka nedjeljom i blagdanom imamo dokaze, da se je u mnogim župama tokom adventa i korizme držao takodjer kršćanski nauk u radne dane. Npr. u župi sv.Marka, Zagreb,(57) župi Belec,(58), Dubravi,(59) i drugdje. Kršćanski nauk redovito se držao u župskim crkvama, ali od 1761.g. to se čini i po filijalama. Istina, nije to opći slučaj, ali je činjenica npr, u župama Ivanska, Čazma, Dubrava, Kloštar Podravski, Koprivnica, Drnje (6o) itd. Kršćanski nauk poučavao se je ili uz sv.misu, odnosno prije sv.mise (61) ili popodne gdje je bilo moguće. Bilo je župa gdje se je kršćanski nauk poučavao i prije i popodne.(62)

Da bi dobili potpuniju sliku dušobrižništva, odnosno katehizacije, potrebno je osvrnuti se ne samo na kvantitet pouka kršćanskog nauka,nego i na kvalitet, što znači progovoriti i o metodi. O tome smo govorili u uvodu, gdje smo vidjeli metodu na temelju izvornih podataka.(63) Ovdje bi mogli radi ocjene rezimirati izneseno i reći:

Kršćanski nauk poučavao se metodom objašnjavanja - deduktivni put - ili kako je neki zovu "skolastičko-dogmatička metoda".(64) Ketehete - dušobrižnici služili su se akroamatičkim oblikom u obuci, ali je vidan i erotematički, jer su katekizmi pisani dijaloški, i jer su se radi provjeravanja znanja postavljala pitanja i tražili odgovori. Da bi to razumjeli potrebno je imati u vidu nakanu, da se kršćanski nauk sažme u kratke formule lake za učenje i pamćenje, kako bi se po tom moglo živjeti.(65) - U pouci se preporuča blagost i ljubaznost, a uz to pohvala i nagrada za marljive. Istina, učenje je mehaničko- memoriranje - ali stalno se naglašava razumijevanje, čemu svjedoči ispitivanje prije i poslije kateheze, razgovor s katekumenima. U tu svrhu preporuča se zorna obuka putem dijaloga, dispute, slike, natuknice, igrokaza.

I, konačno dodavši svemu, na temelju zapisnika kanonskih vizitacija, ocjenu vizitatora, koja je izuzevši beznačajne pojedince, za sve dušobrižnike tokom druge polovine 18.stoljeća obzirom na kršćanski nauk bila ne samo zadovoljavajuća nego i pohvalna, valja nam istaknuti činjenicu - za ono vrijeme - najljepše ocjene vrijednosti katehizacije i dušobrižništva djece i mladeži 18.stoljeća.

Školska kateheza u trivijalnim, odnosno pučkim i njima ravnim školama, od 1o6 župa koje smo obradili, sigurno se je držala u 42 župe. U

42 župe sigurno nije bilo školske kateheze, a za 18 župa ne možemo sa sigurnošću tvrditi ni da je držana, niti da nije držana, jer je postojala svojevrsna škola, dok za 4 župe nemamo podataka.- Školska godina trajala je 1o mjeseci. Vjeronauk se trebao držati u svakoj školi dva puta tjedno. Svi učenici svaki dan prisustvuju sv.misi, a gdje to nije moguće u vrijeme odredjeno za sv.misu mole zajednički u školi sv.krunicu. Na radne dane kad djeca prisustvuju sv.misi dužna su pjevati u crkvi, a na blagdane i nedjelje o tome se odluka prepušta župniku.(66)

Na gimnazijama uže Hrvatske (Zagreb,Varaždin,Križevci do 1786.) do uvodjenja školskog reda ne možemo reći da je bila posebna školska kateheza, jer je cijeli tok naobrazbe i odgoja imao religioznu usmjerenost. Isusovci su imali subotom kršćanski nauk u svakom razredu, no taj se nije mnogo razlikovao od kršćanskog nauka u crkvi i držan je prema katekizmu Petra Kanizija. Od uvodjenja školskog reda i reformiranja gimnazija, kao i u pučkim školama, vjeronauk postaje školski predmet - školska kateheza - i drži se prema rasporedu sati školskog programa.

Gledajući katehetske priručnike za školsku katehezu, kao i priručnike koji nam donose metode, (67) obzirom na školsku katehezu možemo uočiti slijedeće:

Kateheta najprije izloži gradivo tumačeći istine vjere i ćudoredja akromatičkim oblikom. Potom na način razgovora raznim pitanjima i potpitanjima utvrdjuje gradivo, provjerava znanje služeći se erotematičkim oblikom rada. Sama pouka - kateheza - je intelektualistička, odvija se sistematsko-deduktivnom metodom u kojoj je na svoj način prisutna koncentracija gradiva, što upućuje na pojedinosti historijsko-induktivne metode, barem obzirom na dokazivanje i rasvijetljavanje vjerskih istina. U pouci se preporuča primjena na šivot, blagost, razumijevanje djeteta, ljubaznost, pohvala i nagrada, ali je učenje mehanističko - memoriranje - mada se naglašava razumijevanje čemu je u prilog ispitivanje pojedinaca pitanjima i potpitanjima. Za vježbu pamćenja služe tabele i slovčane natuknice. - U svemu možemo vidjeti plodove vremena: intelektualizam, istine vjere sažete su u kratke i jezgrovite formule lake za pamćenje i učenje; svojevrsnu psihologiju u pouci gledanu kroz prizmu intelektualizma, jer da se može kršćanski živjeti mora se istine vjere znati. Na svoj način u pouci je prisutan i ternar: propozicija, ekspozicija i aplikacija.

Sve je ovo bilo idealno i dobro, ali u praksi ako pogledamo tabelarnu i literarnu metodu u školskoj katehezi, istini za volju, mora se reći, da je ona bila mehanizam - svojevrsni - za memoriranje. Ako je učitelj savjesno protumačio gradivo svrstano u tabele, bilo je sve kako tako dobro, ali ako je uzeo samo tabele, pa ugonio učenje, onda je sve bilo čisti mehanizam. Na taj način čitav katekizam bio je jednostavno okovan u tabele, slovčane natuknice, a glavni vjeronaučni rad bilo je memoriranje takva katekizma iz tabela po literarnoj metodi.(68) Radi toga, a i radi otpora dušobrižnika da drže školske kateheze prema toj metodi (69) bilo je slabosti koje su priječile uspjeh školske kateheze. Ipak na temelju historijskih činjenica, kao i svijesnosti da smo na početku katehetske znanosti i da se je činilo ono što se je držalo najprikladnijim, ukazuje nam se vrijednost školske kateheze u dušobrižništvu i treba joj dati pohvalnu ocjenu.

2. Vrijednost Bratovštine Kršćanskog Nauka

Svrha Bratovštine Kršćanskog Nauka bila je pomoći župnicima u dušobrišništvu poukom djece i neukih, pripravom na sv.sakramente i budjenjem vjerskog znanja i vjerskog života. To je da se tako izrazimo, za svoje vrijeme, suvremeni laički apostolat, svojevrsni oblik katoličke akcije. Punu vrijednost BKN i njezina djelovanja može ocijeniti samo

Gospodin kojem je sve poznato. Mi možemo samo reći: njezina je vrijednost dragocjena. Ta ocjena rezultira iz slijedećeg historijskog materijala:

BKN od obradjenih 1o6 župa u 4 arhidjakonata uže Hrvatske postoji u 92 župe. U 9 župa ne postoji, a za 5 župa nemamo podataka. Od župa u kojima je postojala ugasila se prije ukinuća u 3 župe. Ovaj nam podatak dopušta zaključak da je BKN postojala u gotovo svima župama zagrebačke biskupije, a potvrdu za to nalazimo u zapisnicima kanonskih vizitacija, gdje se izričito kaže, da BKN postoji kao obična stvar u svim župama biskupije, pa je za čudjenje ako je ponegdje nema. Svijesni uloge koju čini BKN u vjerskom životu vjernika vizitatori potiču, opominju i forsiraju ustanovu i aktivnost BKN.

Djelovanje BKN u obradjenih 1o6 župa odvijalo se ovako: Izvrsno djeluje BKN u 42 župe, osrednje djeluje u 24 župe, slabo djeluje u 23 župe. Za 5 župa nemamo podataka. U 3 župe se prijevremeno ugasila. U 9 župa nije ni postojala. Još ljepšu ocjenu i utjecaj na vjerski život vjernika dobit ćemo iz podataka o sv.misama i sakramentalnom životu članova BKN. Od 1o6 župa članovi BKN imali su mjesečno sv.misu u 17 župa. Ponegdje od tih 17 župa i dva puta mjesečno. Povremeno su imali sv. misu - o kvatrama ili kojom drugom zgodom - u 6 župa. Osim ovoga u svima župama gdje je postojala BKN bila je sv.misa o patronu bratovštine, što znači za sve župe barem jedanputa godišnje. Drugim riječima rečeno to se zbivalo u 92 župe, jer u 9 župa nije postojala BKN, a za 5 župa nemamo podataka. Tom prigodom - patroni, povremene i mjesečne sv.mise - članovi su pristupali sv.sakramentima, dobivali oproste i jasno imali pouku. Inače pouka u kršćanskom nauku za članove bila je svake nedjelje i blagdana u župskoj crkvi, odnosno filijalnoj, u vrijeme crkvene kateheze na koju su bili dužni kako sami doći, tako i povesti druge. Ako nisu mogli doći na kršćanski nauk, tada su trebali u svojoj okolini protumačiti štogod iz katekizma, odnosno barem izmoliti nešto zajednički, a to im je - molitva i tumačenje katekizma - bila dužnost i inače u svakoj zgodi koja bi im se pružila.

Da bi dobili potpuniju sliku vrijednosti BKN potrebno je na temelju historijskih činjenica istaknuti: gdje god je na župi postojala BKN i gdje je ona aktivno djelovana tu je i vjerski život, vjersko znanje, ćudoredje i primanje sv.sakramenata na većoj visini. Stagniranjem BKN stagnira i vjerski život, a aktiviranjem BKN aktivira se i vjerski život.

3. <u>Sakramentalni život.</u>- Za 18.st. postoji mišljenje za svećenika: dobar djelitelj sakramenata, dobar svećenik. Za kršćanstvo, katolički vjerski život, oduvijek je u Crkvi postojala tvrdnja: bujan i živ sakramentalni život vjernika, posebno po sakramentu sv.Euharistije, znači pravi vjerski život. Gdje ohladi sakramentalni život, ohladi i gasi se i vjerski život.

U 1o6 župa koje smo obradili na temelju historijskih vrela možemo sigurno i bez rezerve, izuzev beznačajne pojedinačne slučajeve od zgode do zgode, tvrditi da su svi vjernici ispunili i ispune svoju vjersku uskrsnu dužnost što će reći: barem se jedanputa godišnje, o Uskrsu, ispovjede i pričeste.

Sinode zagr.biskupije traže da se svaki vjernik osim o Uskrsu ispovjedi još dva puta godišnje i to o Božiću i Duhovima,(7o) što će reći 3 puta godišnje. Rituale romano-zagrabiense iz 1796.g. tvrdi da je to pobožan običaj u zagrebačkoj biskupiji iznoseći poticaj svećenicima da taj običaj zadrže i propagiraju, jer se vjernici ispovjede i pričeste u adventu, oko Božića, kao i za Uskrs, a takodjer i još koji puta kroz godinu.(71)

Članovi raznih bratovština bili su uzori vjerskog života, posebno

sakramentalnoga, kao na primjer članovi bratovštine presvetog Sakramenta koja je bila gotovo u svakoj župi biskupije za vrijeme biskupa Josipa Galjufa (1772-1786), a ustanovljena je na poticaj carice Marije Terezije, koja je imala silno značenje u pobožnosti puka prema presv. Euharistiji i čestoj sv.Pričesti.(72)

BKN o čijem smo djelovanju već govorili imala je takodjer za svrhu češću sv.ispovjed i pričest, koliko se o tom u vremenskim i historijskim okvirima onovremenosti moglo o tome govoriti.- Školska djeca išla su 4 puta godišnje na sv.ispovjed i pričest,(73) pa kada se sve uzme u obzir vidimo za onovremene prilike doista krasan sakramentalni život, koji bi se u mnogim župama i danas mogao samo poželiti.

Ako svemu dodamo ocjene vizitatora u zapisnicima kanonskih vizitacija iz kojih vidimo činjenice, da je puk dobar, da ispunja prema ljudskim slabostima božje i crkvene zapovijedi, da nema skandaloznih stvari ni javnih grešnika medju vjernicima, izuzev pojedinačnih slučajeva koji se u svoje vrijeme taksative nabrajaju, možemo vidjeti da su dušobrižnici ispunili svoju dužnost na zadovoljstvo, te da unatoč svih prilika i okolnosti u kojima su živjeli njihov dušobrižnički rad ima veliku vrijednost koja nam i danas ako se s njega skine patina vremena, okolnosti i perifernosti može biti u načelu za uzor.

II. <u>Doprinos rezultata prezentnom dušobrižništvu.</u>

Pogled u dušobrižništvo djece i mladeši 18.st. dao nam je sliku istoga i pružio izvjesne rezultate koji s jedne strane nose biljeg produbljivanja normativnih zasada pastorizacije, a s druge strane, baš zbog toga, pružaju doprinos sadašnjem dušobrižništvu. Istina, "omnis comparatio claudicat" što dosljedno znači i komparacija dušobrižništva 18.st. sa sadašnjim, ali "historia est magistra vitae" pa se nešto može i naučiti.

Prije nego udjemo u komparaciju pokušajmo postaviti problematiku današnjeg dušobrižništva kako uopće, tako i mladih posebno, kako u svijetu, tako i u Domovini. Najbolji način uočavanja pastoralnih problema bez sumnje je njihovo postavljanje prema dokumentima pastoralnog sabora naših dana, vatikanskoga II.

1.- Brzi razvoj moderne misli, znanosti i tehnike doveo je čovječanstvo do dubokih promjena, koje često stavljaju u pitanje njegovu sudbinu. "Čovječanstvo danas proživljava novo razdoblje svoje povijesti u kojem se duboke i brze promjene postepeno proširuju na cijeli svijet. One su proizašle iz čovjekove inteligencije i stvaralaštva, povratno djeluju na samoga čovjeka, na njegove individualne i kolektivne sudove i želje, na njegov način mišljenja i djelovanja što se tiče stvari i ljudi. Zato već možemo govoriti o pravom društvenom i kulturnom preobražaju koji zadire takodjer u vjerski život.

Kao što se to dogadja u svakoj krizi rasta, taj preobražaj donosi sobom i ne male poteškoće. Zato, dok čovjek svoju moć toliko proširuje, ipak je uvijek ne uspijeva staviti sebi u službu. Trudeći se da dublje prodre u najtajnije zakutke duše, često postaje nesigurniji sam sebi. Stopu po stopu jasnije otkriva zakone društvenog života, ali je neodlučan kojim bi ga smjerom upravio."(74)

Ova zamršena situacija dovodi ljude do tjeskobe, nemira, trzaja izmedju nade i izgubljenosti, jer čovjek nije u stanju raspoznati vječne vrijednosti, urediti život prema njima što stvara izazov i traži odgovor. Zamršenost pojačavaju društvene promjene. Širi se tip industrijskog društva koje preobražava stoljećima ustaljena poimanja i oblike

života. Prezentna je i urbanizacija bilo rastom gradova i gradskog stanovništva, bilo prodiranjem gradskog načina života medju seosko stanovništvo. Na taj način nastaje novi lik pojedinca i zajednice koji mijenja strukture društva, patrijarhalni oblik života i pogled na svijet. Moderna sredstva društvenog saobraćaja omogućuju brzu i laku informaciju o dogadjajima, što znači brzo i lako širenje ideja i nazora koji izazivaju lančanu reakciju.

"Promjene mentaliteta i struktura često dovodi u pitanje tradicionalne vrijednosti...", a sve veću važnost dobivaju matematičke,prirodoslovne i antropološke znanosti, dok u praktičnom životu to čini tehnika, koja iz njih izvire. Mentalitet pozitivnih znanosti oblikuje kulturu i način mišljenja drugačije nego u prošlosti. Čovjek širi svoju vlast nad prošlošću i budućnošću: historijom i prognozom, planiranjem. Biologija i sociologija daju čovjeku mogućnost bolje osobne spoznaje po kojoj primjenom tehnike izravno utječe na društvo. Danas čovjek gleda poredak stvarnosti dinamično i evolutivno što stvara neizrecive kompleksnosti problema koji traže nove analize i nove sinteze.

Mladi su nezadovoljni i bune se. Svijesni svoje važnosti u društvenom životu, žele što brže ispuniti svoju životnu ulogu. Roditelji i odgojitelji u ispunjavanju svojih dužnosti stoga nailaze na sve veće poteškoće, a baštinjene ustanove, način mišljenja i osjećanja ne mogu se uvijek uskladiti prezentnim prilikama odakle takodjer nastaju smetnje "in modo et in ipsis agendis normis." (75)

"Nove prilike, napokon, utječu i na vjerski život. S jedne strane izoštreniji kritički duh čisti od magičnog shvaćanja svijeta i od preostataka praznovjerja te zahtijeva više osobno i djelotvornije prianjanje uz vjeru; tako da mnogi dolaze do življeg iskustva Boga. S druge strane pak sve šire mase praktički napuštaju religiozni život. Drukčije nego u prijašnjim vremenima nijekanje Boga ili religije i potpuna indiferentnost prema njima nisu više ništa neobično niti stvar pojedinca; danas se takav stav rado prikazuje kao zahtjev znanstvenog napredka ili nekog novog humanizma. Sve se to u mnogim zemljama ne izriče samo filozofskim teorijama nego je veoma naširoko zahvatilo književnost, umjetnost, tumačenje humanističkih znanosti i povijesti, dapače i državno zakonodavstvo pa to mnoge zbunjuje."(76)

U samom pojedincu, u obitelji, u zajednici - medju narodima,rasama, državama - radjaju se ili povećavaju uslijed navedenih naglih i dubokih promjena proturječja i neuravnoteženosti. Korijen svega ipak leži u ljudskom srcu. U čovjeku dolazi do sudara. "S jedne strane kao stvorenje iskustveno doživljava svoju višestruku ograničenost, a s druge strane se osjeća neograničenim u svojim željama i pozvanim na viši život." Čovjeka muči podjeljenost u njemu samom što je logički izvor razdora i u društvu. Jedni očekuju rješenje po samom čovjeku, a "Crkva vjeruje da Krist, koji je za sve umro i uskrsnuo po svojem Duhu pruža čovjeku svjetlo i snagu da može odgovoriti svom vrhovnom pozivu. Nema pod nebom drugoga imena danog ljudima po kojem oni treba da se spasu. Ona vjeruje takodjer da se u njezinu Gospodinu i Učitelju nalazi ključ središta i cilj sve ljudske povijesti." (77)

2.- Na tlu naše Domovine došlo je takodjer do promjena. "Forma mentis" i oblici života kao i društvene ustanove većine hrvatskog naroda nosili su sve do prošlog rata još pretežno značaj patrijarhalnosti, konservativnih i skučenih prilika života. S poratnim danima stranica naše povijesti se kreće.

Naš dotadašnji vjerski, ćudoredni, obiteljski, a i javni život nosio je pečat nečega konvencionalnog, kolektivnog doživljaja s prijašnjim okvirima, običajima, sredinama, mentalitetom i ukusima, s ne

malom primjesom romanticizma. Bila je to neka vrst naše "maloljetnosti", koja se sada naglo prekida, jer se naš čovjek najednom nalazi sam, bez svih tih okvira, sredina i običaja, preuzimajući na sebe od sada svu odgovornost za svoj život i sve svoje djelovanje, a to znači drugim riječima da stupa u"punoljetnost".

Došlo je novo društveno uredjenje. Plodovi su naša svakidašnjica u kojoj je proklamirana i provedena rastava Crkve od Države sa svima konsekvencama u životu pojedinaca, obitelji, zajednice, škole, kulture i civilizacije, običaja, zakona i društvenog života. Crkva je u očima države vjerska zajednica čija se aktivnost normira zakonom. Utjecaj Crkve uklonjen je iz javnog života, a prostor akcije joj je dimenzioniran: crkvena zgrada i interno područje pojedinca, jer "vjera je privatna stvar čovjeka".(78)

Bog je tvorac kozmosa, to jest poredka. Providnost i iz zla izvodi dobro, ako je shvatimo i vjerno se odazovemo misiji, koju nam je namijenila. Prelaz iz jednog povjesnog razdoblja u drugo stoga je od sudbonosne važnosti.

Naš narodni povjesni prelaz na vjerskom, ćudorednom i obiteljskom životu - tj. na internom području pojedinca - odvija se sada bez ikakvog pritiska izvana, on zavisi od unutarnje osobne odluke, dakle od nutarnje slobode. Naši religiozni pogledi, naše opredjeljenje i stav u pitanjima gdje imamo založiti našu osobnost, naša profesija, ćudoredje i etika gube stav konvencijalnosti i determinizma i bivaju odredjeni unutarnjim slobodnim izborom i odlukom čime postajemo lakši, pokretniji, duhovno slobodni uzdižući sebe, a time i narodnu kulturu i društvenu sredinu do novih vidokruga, do novih razmjera u kojima je bitno: život po vjeri u kojoj se odgajaju ljudi razvijene socijalne svijesti i ljubavi, ljudi zadojeni humanitarnim duhom koji nosi biljeg ekumenizma u značenju dozrijevanja naše svijesti i saznanja da smo svi jedno, poštivajući slobodu i dostojanstvo brata čovjeka koji ne misli kao ja, niti spada u istu skupinu kao ja u pluralističkom društvu. Na taj način naša stvarnost, iza mnogo porušenih iluzija, vraća nas - iako živimo u 2o. stoljeću - u prvo doba Crkve i budi u nama žedj za vječnim istinama i transcedentnim vrijednostima pokazujući nam životnu zadaću: svjedočiti za Krista i biti apostol medju braćom.

3.- a) Dušobrižništvo djece i mladeži 18.stoljeća nosi na sebi biljeg produbljivanja normativnih zasada pastorizacije i katehizacije.To baš može biti doprinos prezentnom dušobrižništvu, osobito dušobrižništvu mladih, budući to traži Učiteljstvo Crkve.(79) Naše turbulentno vrijeme, takodjer traži produbljivanje normativnih zasada. Ne statičko, nego dinamičko produbljivanje uočujući problematiku - posebno mladih - fiksirajući načela vječnosti u vremenitost, otkrivajući privlačnu snagu Vjere, Istine, Slobode, Ljubavi, Sreće zemaljske i nebeske, dostojanstva ljudske osobe, jer "Svi ljudi, bilo kojeg porijekla, položaja i dobi, imaju na temelju dostojanstva svoje osobe neotudjivo pravo na odgoj koji odgovara njihovu životnom cilju, osobnoj sposobnosti, razlici spolova, i koji je prilagodjen domovinskoj kulturi i predajama, te je ujedno otvoren za bratsko partnerstvo s drugim narodima radi promicanja pravog jedinstva i mira na zemlji. Pravi odgoj ide za izgradnjom ljudske osobe u vidu njezine konačne svrhe..."(8o); dostojanstva braka i obitelji budući "Kršćanski vjernici, koristeći sadašnji čas i razlikujući što je vječno od promjenljivih oblika, neka marljivo promiču vrednote braka i obitelji. Neka to čine i svjedočanstvom vlastitog života i složnom suradnjom sa svim ljudima dobre volje..."(81); socijalne pravde jer "Bog je zemlju i sve što ona nosi namijenio svima ljudima i svim narodima, tako da bi stvorena dobra morala pritjecati po pravičnosti

svima, pod vodstvom pravde u ljubavi..."(82) i ekumenizma, budući "Crkva snagom svoga poslanja da osvijetli čitav svijet evandjeoskom porukom i da sve ljude bilo kojeg naroda, rase ili kulture sjedini u jedan Duh jest znak onoga bratstva koje dozvoljava i jača iskreni dijalog."(83)

b) Dušobrižništvo djece i mladeži 18.st., posebno u drugoj polovini stoljeća, nosi na sebi biljeg intenzivne katehizacije. Nije bilo župe u užoj Hrvatskoj, odnosno zagrebačkoj biskupiji u ono vrijeme u kojoj se nije držao kršćanski nauk. Dušobrižnici s jedne strane, a roditelji s druge strane shvatili su svoju misiju vjerske pouke i odgoja mladih. Ne možemo reći da je bilo lako. Nije bilo zgrada za pouku osim crkve, župe su bile glomazne brojeći 5-1o filijala, razbijene, a domovi vjernika udaljeni od crkve i do dva sata hoda, vjernici siromašni. Unatoč svega vjerska pouka ekstenzivno i intenzivno zadivljuje.

Tu je doprinos današnjici. Ni mi danas nemamo drugih zgrada osim crkve, odnosno katehetskih dvorana u vlasništvu crkve. Imamo jedino crkvenu katehezu - kršćanski nauk - koji crkveno učiteljstvo postavlja za temelj dušobrižništva mladih,(84) a i Koncil preporučuje. "Ispunjujući svoju odgovornu službu odgoja Crkva vodi brigu o svima prikladnim sredstvima, posebno o onima koja su joj vlastita, a medju prvima o katehizaciji. Katehetska pouka prosvjetljuje i učvršćuje vjeru, hrani život Kristovim duhom, vodi k svjesnom i aktivnom sudjelovanju u liturgijskom misteriju i potiče na apostolsko djelovanje." (85)

Prošlost nam daje primjer da je intenziviramo: područno - pokrivši cijelo područje župe; kvalitativno - služeći se najnovijim dostignućima znanosti u metodici, didaktici, hodegetici, odnosno suvremenim sredstvima, što preporučuje i Koncil. "Djecu i mladiće treba potpomagati - uzevši u obzir napredak psihologije, pedagogike i didaktike - da skladno razvijaju svoje fizičke i moralne i intelektualne sposobnosti, kako bi postepeno postigli savršeniji osjećaj odgovornosti da svoj život neprestanim naporom pravilno usavršavaju i idu za pravom slobodom, hrabro i odlučno svladavajući zapreke. Prema dobi razvoja neka im se daje pozitivan i pametan seksualni odgoj..."(86); suvremeno - studirajući probleme mladih i rješavajući ih u svjetlu Evandjelja. "Isto tako sveti Sabor proglašuje da djeca i mladež imaju pravo na posebnu pomoć da bi ispravnom savješću mogli prosudjivati moralne vrednote i prihvatiti ih osobnom odlukom, kao i na to, da sve savršenije upoznaju i ljube Boga... A sinove Crkve potiče da se velikodušno zalažu na čitavom području odgoja, naročito oko toga da se velike blagodati odgoja i obrazovanja što prije prošire na sve ljude cijeloga svijeta." (87)

Obiteljska kateheza je opće prisutna u dušobrižništvu mladih 18.stoljeća. Obitelj kao osnovna stanica ljudskog društva Crkva je u malom preko koje se stvara kršćansko poimanje života u društvu - kršćanski mentalitet - kršćanski nazor na svijet. Tu je takodjer prilog prošlosti današnjem dušobrižništvu mladih. I danas valja obitelj da bude Crkva u malome, a to su načela i Sabora, jer Sabor obitelj naziva Crkvom u domu"... In hac velut Ecclesia domestica parentes verbo et exemplo sint pro filiis suis primi fidei praecones, et vocationem unicuique propriam, sacrum vero peculiari cura, foveant oportet."(88) To je naglasak, jedna od ishodišnih točaka i modernog dušobrižništva. "Parentes, cum vitam filiis contulerint, prolem educandi gravissima obligatione tenentur et ideo primi et praecipui eorum educatores agnoscendi sunt." (89) "Ako roditelji prednjače primjerom i zajedničkom obiteljskom molitvom, djeca će, i svi koji žive u krugu obitelji, lakše naći put čovječnosti, spasenja i svetosti. Supruzi će pak, u svom dostojanstvu i zadaći očinstva i majčinstva brižno ispunjavati dužnost odgoja, osobito vjerskog, što u prvom redu na njih spada." (9o)

c) Dušobrižništvo 18.st. za svoje vrijeme i uslove nosi oznaku sakramentalnog i liturgijskog života. Kršćanski nauk se drži ili prije ili poslije sv.mise, odnosno vezan je uz euharistijsko-liturgijsku pobožnost u kojoj je vidna marijanska orijentacija. Na sv.misi puk, mladež i djeca pjevaju istina "misne" popijevke, ali za one prilike to je liturgijski duh koji se očitovao u parafraziranju liturgijskog teksta u narodnom jeziku i zajedničkim učešćem - pjevanjem.(91) Na popodnevnim pobožnostima uz kršćanski nauk moli se krunica ili Gospine litanije, a sve se zaključuje euharistijskim blagoslovom.(92) Puk se općenito ispovjeda 3 puta godišnje.(93) Mladež i više puta, a školska minimum 4 puta godišnje.(94) Članovi bratovštine kršćanskog nauka u koju je učlanjena i mladež, osim rečenog ispovjedaju se i uz svoje patrone, mjesečno, odnosno prigodne sv.mise, kada se i pričešćuju. Sve nam to govori za svoje vrijeme o lijepom sakramentalnom i liturgijskom životu.

I tu je takodjer doprinos prošlosti prezentnom dušobrižništvu mladih. Danas se posebno traži liturgijski odgoj, jer "Etsi sacra Liturgia est praecipue cultus divinae maiestatis magnam etiam continet populi fidelis eruditionem.(Con.Trid.Sess. XXII.) In Liturgia enim Deus ad populum suum loquitur; Christus adhuc Evangelium annuntiat. Populus vero Deo respondet tum cantibus tum oratione."(95) U liturgiji je izvor posvećenja, odnosno liturgija je vrhunac kome teži djelovanje Crkve i ujedno ona je izvor sve njezine snage. Liturgija je "...renovatio vero foederis Domini cum hominibus in Eucharistia fideles in urgentem caritatem Christi trahit et accendit. Ex Liturgia ergo, praecipue ex Eucharistia, ut e fonte, gratia in nos derivatur et maxima cum efficacia obtinetur quam, uti ad finem, omnia alia Ecclesiae opera contendunt." (96)

Liturgija je izvor posvećenja. Ona predpostavlja sakramentalni život, bez čega nema plodonosnog kršćanskog života. "Per baptismum enim Christo conformamur... In fractione panis eucharistici de Corpore Domini realiter participantes, ad communionem cum Eo ac inter nos elevamur..." (97) "Valde commendatur illa perfectior Missae participatio qua fideles post Communionem sacerdotis ex eodem Sacrificio Corpus Dominicum sumunt." (98) "In Sanctissima enim Eucharistia totum bonum spirituale Ecclesiae continetur, ipse scilicet Christus." (99) "Iugiter itaque adnitantur ut christifideles paschale mysterium penitius cognoscant et vivant, per Eucharistiam, ita ut unum arctissimum efficiant Corpus in unitate caritatis Christi..." (1oo)

d) Bratovština kršćanskog nauka u našim prilikama takodjer je doprinos prošlosti današnjem dušobrižništvu mladih. U 18.st. to je bio izvrstan laički apostolat i gdje su u župama živo djelovale bratovštine, bio je življi i kršćanski život. Zašto to ne bi i danas bilo? Crkveni zakonik predvidja djelovanje bratovština (can.711 § 2.), a pastoralni sabor naših dana vatikanski II na premnogo mjesta u svojim dokumentima traži apostolat puka Božjega. (1o1)

ZAKLJUČAK

Na koncu da zaključimo ponovivši ukratko predmet rasprave i ističući rezultate do kojih se došlo.

U raspravi vidjeli smo najprije Zakone i naredbe Crkve glede vjerske pouke djece i mladeži. Gledali smo ih najprije kroz prizmu sv.sakramenata: sv.ispovjedi i pričesti, potvrde i ženidbe, a onda kroz crkvenu ustanovu kršćanskog nauka - crkvenu katehezu, odnosno u kasnijim vremenima i školsku katehezu. Iste zakone gledali smo takodjer kroz specifikaciju: Zakoni i naredbe opće Crkve, zakoni i naredbe sinoda - provincijalnih i dijecezanskih; zapovijedi biskupa i na koncu svjetovnih vlasti.

Potom smo gledali stvarno stanje dušobrižništva djece i mladeži uže Hrvatske na temelju historijskih činjenica u 4 arhidjakonata: katedralni, zagorje, čazmanski i komarnički gdje smo obradili 106 župa imajući u vidu: kršćanski nauk - crkvena kateheza, bratovštinu kršćanskog nauka, školsku katehezu i statističke podatke o vjernicima i sakramentalnom životu istih.

Na temelju istih podataka obavili smo historijsko-pastoralne refleksije analizirajući kako zakone i naredbe, tako i stvarno stanje dušobrižništva pogledavši uzroke uspjeha i neuspjeha te postavivši problematiku današnjeg dušobrižništva u pokušaju komparacije prošlosti sa sadašnjicom iznijeli smo doprinos staroga novome.

Ponovivši predmet rasprave valja nam istaknuti i rezultate do kojih se došlo.

1. Lateranski sabor IV (1215) postavio je obavezu vjerske pouke u izravan odnos dušobrižnik-vjernik po zapovijedi uskrsne dužnosti. Tridentinski sabor produbio je obaveze dušobrižnika s jedne, a vjernika s druge strane pružajući svojim odredbama dragocjen prilog i dajući eminentnu važnost dušobrižništvu djece i mladeži. Odredbe tridentinskog sabora imale su u Hrvatskoj obvezatnu moć sigurno od 1611.godine (102) no uvjereni smo i prije, od vremena biskupa Draškovića, (103) ali vrhunac svoje obavezne moći dobivaju za biskupa Vrhovca, koji ih nastoji provesti do u detalje.(104)

2. Sinode - provincijalne i dijecezanske - koje je predvidio tridentinski sabor u odredjenim rokovima, ali kod kojih dolazi do odstupanja zbog političkih, vojničkih i drugih razloga, čine sustav dušobrižništva čiji je temelj Trident prilagodjen okolnostima, vremenu i psihi suvremenika. Sinode zahvaćaju u stvari uskrsne dužnosti, pouke u vjeri, propovjedanja, a njihove konstitucije pokazuju progresivni razvoj kako u općim problemima dušobrižništva, tako posebno u dušobrižništvu djece i mladeži. Taj progresivni razvoj dušobrižništva mogli bi označiti kao normativno produbljivanje zasada dušobrižništva općenito, a mladeži posebno. U ovome imaju posebnu važnost sinoda biskupa N.Zelniczey-a, četiri sinode biskupa Borkovića i sinoda biskupa Mikulića. Tokom 18.stoljeća nemamo nijedne sinode - dijecezanske - u Zagrebu,jer to nisu dopuštale posebne političke prilike (jozefinizam), a takodjer ni ratovi, odnosno bune i bolesti. Ipak zagrebački biskup Branjug, Thauszy i Vrhovac održali su sastanak svećenika na kojima su donesene odredbe u vezi dušobrižništva.

3. Za dušobrižništvo općenito, a katehizaciju posebno od odredaba-smjernica biskupa najvažnija je pastoralna instrukcija biskupa Thauszya. Njegova je zasluga: briga i poticaj svećenicima da na pedagoški način katehiziraju, nadzor nad katehizacijom, skrb odnosno revnost glede bolesnika i umirućih, te blagost kod sv.ispovjedi. Biskup Vrhovac u svojim smjernicama pokazuje nam plodove nove teološke znano-

sti i dušobrižništva koje se sastoji u pouci, primjeru i administraciji sakramenata, što će reći propovjedi i katehizaciji, odnosno uzornom životu dušobrižnika. Obrednici biskupa Branjuga (1779) i Vrhovca (1796) pružaju nam izgradjenje sustave administracije sakramenata i sakramentala.

4. Kao izvrsno pomagalo u provedbi u život odredaba tridentinskog sabora, provincijalnih i dijecezanskih sinoda te biskupskih smjernica bez sumnje su kanonske vizitacije. Vizitacije obavljaju ili sami arhidjakoni ili za to delegirani kanonici. Po obavljenoj vizitaciji piše se zapisnik i što prije podnosi izvještaj biskupu. Trident je predvidio vizitaciju svake godine, odnosno barem svake druge.(1o5) to su tražile i sinode, ali to nije bilo moguće provesti u djelo, tako da se vizitacije obavljaju u razmaku od 3-8, odnosno 1o godina, kako nam to izvori govore za 18.st. Vizitacije, iako na duži vremenski rok-razmak, bile su uvid u pastoralnu problematiku i izvrsno pomagalo u sredjivanju dušobrižništva. Da su bile češće bilo bi manje mlakosti, a više revnosti dušobrižnika, no ipak poduzetnost i revnost vizitatora, posebno glede kršćanskog nauka i bratovštine istoga, donijela je krasne rezultate, intenzivnu katehetsku djelatnost, potičući dušobrižnike na akciju i nalazeći lijek nedostatcima.

5. T kom 18.st. vidna je činjenica: intenzivna katehizacija, osobito u drugoj polovini stoljeća, mada ima slabosti. Katehizacijom su obuhvaćene sve župe. Katehizira se svake nedjelje i blagdana, često i u druge dane, odnosno vrijeme kao npr. tokom adventa i korizme. Katehizira se u župskoj crkvi, a takodjer i na filijalama, kod kapela. Katehizacijom su obuhvaćeni svi, a posebna briga se vodi o djeci i mladeži. Osim crkvene i obiteljske kateheze prisutna je i školska kateheza, koja postaje školski predmet zahvatom državne vlasti u školska pitanja.

Intenzivnoj katehizaciji u prilog je izvrsna djelatnost Bratovštine Kršćanskog Nauka. Tokom druge polovine 18.st. nema skoro župe u kojoj ne djeluje BKN. Nepostojanje iste drži se za krupan dušobrižnički nedostatak. Postojanje BKN na župi je nešto obično, normalno, odnosno smatra se za efikasno sredstvo, pomagalo, u dušobrižništvu. Općenito se zapaža tamo gdje lijepo djeluje BKN tu je i katehizacija uzorna, a vjerski život neobično živ i dinamičan. Gdje nema BKN na župi ili gdje slabo djeluje, slabija je i katehizacija, a vjerski život stagnira.

6. Vjerski život uopće, a sakramentalni život posebno nosi na sebi veoma lijepe oznake. Nema čovjeka, izuzev maloga broja pojedinaca koji se bilježe taksative, da ne ispunja svoju uskrsnu dužnost. Ljudi prema svojim slabostima žive u skladu s božjim i crkvenim zapovijedima ispunjavajući kršćanske dužnosti prema Bogu, Crkvi, društvu, obitelji i bližnjemu. Rijetki su javni grešnici, odnosno skandalozne stvari. - Vjernici općenito idu najmanje 2-3 puta godišnje na sv.ispovjed i pričest. Djeca i mladež češće, oko 4 puta godišnje. Članovi bratovština i više. Imamo podataka i mjesečno, prilikom sv.misa za članove. Kad bi u-želi prosjek računajući s članovima bratovštine presv.oltarskog Sakramenta i kršćanskog nauka, koji su osim Božića, Uskrsa i Duhova pristupali sakramentima i o svojim patronima bratovština 1-2 puta godišnje mogli bi reći da je mladež godišnje oko 6 puta pristupala sakramentima sv.ispovjedi i pričesti. Za svoje vrijeme krasan rezultat.

Život vjernika nosio je za svoje vrijeme i način oznaku liturgijskog života. Vjernici ispunjavaju svoju nedjeljnu dužnost u velikoj većini. Prisustvovanje sv.misi nedjeljom i blagdanom ima aktivan karakter jer svi pjevaju. U većini župa su organisti, koji predvode pjevanje, uče djecu pjevati, u crkvi pod misom i pobožnostima sviraju i pjevaju. Pod misom se pjevaju "misne" popijevke koje su parafraza liturgijskog teksta, a takodjer i pučke pjesme koje na zoran način, riječju i melodijom, približuju otajstva vjere puku i o njima ga poučavaju. Školska mladež

ukoliko je uz župsku crkvu škola svaki je dan pjevala u crkvi pod sv. misom, a nedjeljom ne samo školska mladež, nego sva mladež i vjernici.

I na koncu o doprinosu radnje teološkoj znanosti.

Na prvom mjestu radnjom je učinjen pokušaj da se pruži slika dušobrižništva djece i mladeži 18.stoljeća na temelju izvora i historijskih činjenica. Radnjom se takodjer pokušalo zaorati brazdu na neuzoranoj njivi naše katehetske prošlosti. Pokušalo se oteti zaboravu napore i brige Crkve i pastoralnih svećenika u našim stranama - uže Hrvatske - i iznijeti dušobrižničko djelovanje u prošlosti na svijetlo dana.

U tom općem doprinosu prezentiranja prošlosti sadašnjosti možemo vidjeti:

a) Progresivni razvoj zakona i naredbi Crkve - crkvenog zakonodavstva - ili bolje rečeno normativnih zasada dušobrižništva općenito, a mladeži napose.

b) Progresivni razvoj katehetskih metoda - načina katehiziranja - počevši lučenjem kateheze od propovjedi, razvoja same kateheze, odnosno načina katehiziranja kako crkvene kateheze, tako i školske, takodjer i obiteljske u kojoj bratovština kršćanskog nauka ima svoje istaknuto mjesto.

Ako pogledamo pomagala kojima se je služilo dušobrižništvo 18.stoljeća, a napose dušobrižništvo djece i mladeži, odnosno katehizacija, vidjet ćemo da je u katehizaciji na svoj način prisutna koncentracija gradiva (istine vjere rasvjetljuju se biblijskim dogadjajem) princip zora (slike, igrokazi, dijalog, natuknice), princip vrednovanja (iznose se primjeri iz života) u kojem se postavlja temelj na nadnaravnom životu, milosno-sakramentalnom životu gdje vidno mjesto zauzima i liturgija.

c) Značenje dušobrižništva mladih, odnosno katehizacije, koja je istina po svojim biljezima intelektualistička tj. istine vjere treba najprije upoznati (sistem), a potom po njima živjeti, ali takodjer na svoj način i "kerigmatična" čija je polazna točka Evandjelje, i "antropološka" - čovjek, psiha mladeži, te "egzistencijalna" - uvesti čovjeka, mladež, u život s Bogom po sakramentima i liturgiji.

BILJEŠKE

1. Deunziger-Schönmetzer, Enchiridion.... nr. 812
2. Denziger- Schönmetzer, Enchiridion.... nr. 17o8., 1659.
3. Canones et decreta... nav.djelo, str. 148-149.
4. Canones et decreta... nav. djelo,str.21.(Sess.V.Decr.de Ref.c.IV.)
5. Canones et decreta... nav.djelo, str.147./148.(Sess.XXIV. Decr. de Ref. cap.IV.)
6. Peterfy C., Sacra Concilia... nav.djelo.II.str. 54, 245-255, 358.
7. Peterfy C., Sacra Concilia... nav.djelo.II.str. 254-255, 358.
8. Peterfy C., Sacra Concilia... nav.djelo.II.str. 54-55, 247, 358.
9. Peterfy C., Sacra Concilia... nav.djelo.II.str. 1o5,21o-213,254-255.
   Verhovacz M., Constitutiones... nav.djelo, str. 28-29, 36-58.
1o. Peterfy C., Sacra Concilia... II. str. 21o-213.
   Verhovacz M., Constitutiones... nav.djelo. 36-58.
11. Peterfy C., Sacra Concilia... II. str. 254-255.
   Verhovacz M., Constitutiones... nav.djelo, 36-58.
12. Peterfy C., Sacra Concilia... nav.djelo, str. 254-255.
13. Ruspini I.A., Konstitucija... nav.djelo, str. 59.
   Thauszy Fr., Constitutiones... nav.djelo, str.43.
14. Ruspini I.A., Konstitucija... nav.djelo, str.13o.
15. Ruspini I.A., Konstitucija... nav.djelo,str.63.
16. Ruspini I.A., Konstitucija... nav.djelo, str. 56-57.
   Peterfy C., Sacra Concilia... II. str. 394, 396, 4o6.
   Thauszy Fr., Constitutiones.... str. 21, 43-44.
17. Constitutiones Synodi Dioec.Spalatensis.... nav.djelo, str.11, 11-19, 48-49.
   Peterfy C., Sacra Concilia... II. str. 4o9-411.
   Constitutiones et decreta Synodi Dioecesanae Ragusii... nav.djelo, str. 4-5, 36.
18. Thauszy Fr., Constitutiones... nav.djelo, str. 49-61.
19. Rituale Romano-Zagrabiense, str. 44.
2o. Thauszy Fr., Constitutiones.... str. 49-61.
21. Thauszy Fr., Constitutiones... str.49-61.(Instrukcija...)
22. AHZ., Hrvatsko Kralj.Vijeće,Godine 1773. Fasc. CXXII. Numacti A-124.
23. AHZ., Hrvatsko Kralj.Vijeće.Godina 1776. Fasc.CCXXIV. Num.acti L-4.
24. cfr. "Allgemeine Schulordnung..." od 1774.g.
   "Ratio educationis..." od 22.8.1777.g.
25. NAZ., Protokoli br.6o/XVI. str. 297.
26. NAZ., Protokoli br. 6o/XVI. str. 56.
   Protokoli br. 62/XVIII. str. 78.
   Protokoli br. 62/XVIII. str. 93-95.
   Protokoli br. 63/XIX. str. 437-448.
   Protokoli br. 59/XV. str. 12o.
   Protokoli br. 6o/XVI. str. 2o.
   Protokoli br. 63/XIX. str. 3o4-3o8.
27. AHZ. Zbirka matičnih knjiga. Br.19. Župa Kutina. Matica krštenih za godine 1776-1795. Matica umrlih godine 1776-18o3. Matica vjenčanih godine 1776-1857. Str. 7-68.
28. AHZ. Zbirka matičnih knjiga. Br.42. Župa Ludbreg. Matica krštenih godine 1777-1786. Matica umrlih godine 1777-1786. Matica vjenčanih godine 1777-1786.
29. Vanino M., Vrela i Prinosi za povjest Isusovačkog reda u hrvatskim krajevima. Vrela i Prinosi, br.1.Sarajevo,1932.,str.7.
3o. Belić M., Blažena Djevica Marija - naše utočište, Mariologija o. Antuna Kanižlića D.I. (1669-1777) Zagreb,1961.str.34.i 35.
   Kanižlić Antun, Mala i svakom potribna bogoslovica... Trnava,1773 str.Pridgovor... stranice ne paginirane... početak 5 izdanja.

31. NAZ., Protokoli br.1o7/III. str. 63-78.
Protokoli br.1o7/III. str. 79-88.
Protokoli br.1o7/III. str. 11o, 288.
Protokoli br.1o7/III. str. 119, 236, 247.
32. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 665.
33. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 638.
34. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 615.
35. NAZ., Protokoli br.23/V. str. 583.
36. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 57o.
37. NAZ., Protokoli br. 23/V. str. 679.
38. NAZ., Protokoli br. 146/II. str. 224.
39. NAZ., Protokoli br. 146/II. str. 155.
4o. NAZ., Protokoli br. 146/II. str. 121-122.
41. NAZ., Protokoli br. 146/II. str. 37-38.
42. Historija Naroda Jugoslavije II. Zagreb, 1959. Str.1o76-1o77.
43. Martinović I., Hrvatsko-Slavonske Krajiške školske komisije i školski ravnatelji, Zagreb, 1915. str. 27.
44. Historija Naroda Jugoslavije II. Zagreb, 1959, str. 1o72.
45. Barle J., Izvještaj o materijalnom stanju župnika početkom XVIII vijeka. Kat.List br.16. str.183-185., br.17. str.197-199. Godište 19o9.
46. AHZ., Hrvatsko Kralj,Vijeće.Fasc.CCXXIV.Num.acti L-4.(Relatio...)
47. Martinović I., Hrvatsko-Slavonske... nav.djelo;str. 115-116.
48. Belić M., Blažena Djevica Marija... nav.djelo, str.253.
49. AHZ., Hrvatsko Kralj.Vijeće.Godina 177o. Nr.L-3. (Relatio...)
5o. Sess.XXIV. Decretum de Reformatione. Caput VII.
51. Sess.XXIV. Decretum de Reformatione. Caput IV.
52. Cfr. Thauszy, Constitutiones... nav.djelo.
Verhovacz, Constitutiones... nav.djelo.
Peterfy C., Sacra Concilia... II. nav.djelo.
53. Ruspini I.A., Konstitucija... nav.djelo str. 56-57.
54. AHZ., Hrvatsko Kralj.Vijeće. Fasc. CCCIII. Num.acti L-3. Kanonska vizitacija sv.Marka, Zagreb, 4. V. 1779.
55. Rituale romano-zagrabiense... str.XXI.
56. Kniewald dr.Dragutin, Zapovjedani blagdani po starom zagrebačkom obredu. KP Zbornik zagr.nadbiskupije I. Zagreb,1944. Str. 193-316.
57. AHZ., Hrvatsko Kralj.Vijeće. Fasc.CCCIII. Num.acti L-3. Kanonska vizitacija sv.Marka, Zagreb, točka 12.
58. NAZ., Protokoli br. 22/IV. str. 63.
59. NAZ., Protokoli br.1o8/IV, str. 26, 291, 292.
Protokoli br. 1o9/V. str. 186.
6o. NAZ., Protokoli br. 1o8/IV. str. 334.
Protokoli br. 1o8/IV. str. 297-298.
Protokoli br. 1o9/V. str. 174, 186.
Protokoli br. 99/XI. str. 158.
Protokoli br. 96/VIII. str. 79.
Protokoli br. 97/IX. str. 11, 19o, 272.
Protokoli br. 99/XI. str. 117.
61. Leber P., Iz prošlosti njekih župa. Kat.List godište 19oo. Str. 277-28o.
62. Župe: Pitomača, Kuzminec, Vel.Bukovec, Ludbreg, Ludbreški sv. Djuradj, Martijanec, Jalžabet.
63. Mulih J., Skola Krisstusseva Kerschanskoga Navuka... str.468-538.
Bonačić J., Nauk Karstjanski.... str. 121-125.
Thauszy F., Constitutiones... str. 41-61.
Roka J., Prolegomena... str. 137-142.
64. Lasman Fr., Povijest i metodika... nav.djelo, str.2o.

65. Holstein Henri S.I., Novi katekizam. Svesci 7/8. Zagreb, studeni - prosinac 1967. Str. 35.
66. Cuvaj A., "Gradja..." II. str. 1o3-1o5.
67. Flebiger I., Vorlesungen über die Kunst zu katechisieren... nav. djelo, Vindobonae, 178o.
68. Bäuerlein S., Katehetika III. nav.djelo, str.35.
69. Tićak F., Kratka poviest... nav.djelo. Str. 12 i dalje.
Martinović I., Hrvatsko-slavonske Krajiške... nav.djelo,115-116.
Martinović I., Povjesne crtice o školstvu... nav.djelo. Str. 99, 1o2, 133, 14o, 141.
Ilijašević S., Obuka malenih. Zagreb, 185o. Str. 19, 21.
7o. Ruspini I.A., Konstitucija... nav.djelo, str. 13o.
71. Rituale romano-zagrabiense... str.83.
72. AHZ., Hrvatsko Kralj.Vijeće. Fasc.CCCIII. Num.acti L-2.
73. Martinović I., Povjesne crtice... nav.djelo. Str.118.
74. II vatikanski sabor: Crkva u savremenom svijetu. Pastoralna konstitucija "Gaudium et spes..." Zagreb,1968. Br.4., str.7.
Il Concilio Vaticano II. Constituzioni Decreti Dichiarazioni Documenti Complementari Indice Analitico Teologico Pastorale Testo Latino Italiano. Edizioni Dehoniane.Bologna, 1966. Const. Gaudium et spes... nr. 4. Pag.96.
75. Il Concilio... nav.djelo. Konst.Gaudium et spes nr.7. str.98.
76. II vatikanski sabor... Konst.Gaudium et spes... br.7. str. 1o.
77. II vatikanski sabor... Konst.Gaudium et spes... br.1o. Str. 11-12.
78. Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Izdanje novinske ustanove Službeni list SFRJ 1963. Član 46 stav I. Str. 57.
79. Denz.-Schönm. Nr.3685-3689. Litt. encycl. "Divini illius magistri" 31.Dec.1929.
II vatikanski sabor. Deklaracija o kršćanskom odgoju. Br.4. Str. 9-1o. Pogledaj brojevi 1,2,3.
8o. II vatikanski sabor. Deklaracija o kršćanskom odgoju. Br. 1. Str. 6-7.
81. II vatikanski sabor. Dekl. o kršć. odgoju. Br. 52. Str.54.
82. II vatikanski sabor. Dekl. o kršć. odgoju. Br. 69. Str.71.
83. II vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija "Gaudium et spes..." Br.92. Str.93. Vidi takodjer br.93.
84. Codex Iuris Canonici. Kanoni 1329-1336.
85. II vatikanski sabor. Dekl. o kršć.odgoju. Br.4. Str.9-1o.
86. II vatikanski sabor. Dekl.o kršć. odgoju. Br. 1. Str. 7.
Vidi takodjer: Decretum "Inter mirifica..." nr. 3, 1o, 11, 14-16. Konstitucija "Crkva u savremenom svijetu "Gaudium et spes..." Br. 61. Str. 62-63.
87. II vatikanski sabor. Deklar.o kršć.odgoju. Br.1. Str.7.
Vidi takodjer Konstitucija "Gaudium et spes..." nr. 53-63.
88. II vatikanski sabor. Konstitucija "Lumen gentium..." Nr. 11, 2. Il Concilio... nav.djelo str. 18.
89. II vatikanski sabor. Deklar.o kršć.odgoju. Br. 3, Il Concilio... nav.djelo. Pag. 315.
Vidi takodjer: Denz.-Schönm. Nr. 3685, 369o.
Bulat Petar D.I. Crkva u malom, Zagreb, 1967.
9o. II vatikanski sabor. Pastor.konstitucija "Gaudium et spes... Br.48. Str.49. Usporedi još isto brojeve 47, 49-5o, 52.
91. Cithara Octhochorda, Zagreb, 1757.
Kniewald dr.Drag., Himnodija zagrebačke stolne crkve. KP Zbornik zagreb.nadbiskupije I. Str.339-4o8. Zagreb, 1944.
Popevke pod szv.Massum, ij pred Prodechtvom za biskupiu zagrebech. napervo dane. Vu Zagrebu Pritizkane po Josefu Karolu Kotche, 1785.

92. AHZ., Hrvatsko Kralj.Vijeće.Fasc.CLXVI. Num.acti L-9. (Relatio... ad primum.) Fasc.CXCVIII. Num.acti L-1 (Relatio... ad primum(, Fasc. CCXXIV. Num.acti L-4. (Relatio... 1.-mo.) Fasc.CCCIII. Num.acti L-2. (Relatio.... ad primum.)
93. Ruspini I.A., Konstitucija... nav.djelo, str. 13o. Rituale romano-zagrabiense... str.83.
94. Martinović I., Povjesne crtice... nav.djelo. 118.
95. II vatikanski sabor. Constitutio Sacresanctum Concilium... Nr.33. Il Concilio... nav.djelo, str.75. Usporedi takodjer brojeve 35, 48, 51-53.
96. II vatikanski sabor. Constitutio Sacrosanctum Concilium... Nr.1o. Il Concilio... nav.djelo, str.71.
97. II vatikanski sabor. Constitutio Lumen gentium... Nr.7. Il Concilio... nav.djelo str.14. Usporedi takodjer br.11. Takodjer Constitutio Sacrosanctum Concilium brojeve 48-49.
98. II vatikanski sabor. Constitutio Sacrosanctum Concilium... Nr.55. Il Concilio... nav.djelo. Str.8o.
99. II vatikanski sabor. Decretum Presbyterorum Ordinis... Nr.5. Il Concilio... nav.djelo. Str.181.
1oo. II vatikanski sabor. Decretum Christus Dominus... Nr. 15. Il Concilio... nav.djelo. Str. 164.
1o1. II vatikanski sabor. Decretum Apostolicam actuositatem... Nr.3-4, 6-7, 1o, 12, 17, 25, 29-31. Il Concilio... nav.djelo. Str. 272-29o; Dekret o past.službi biskupa "Christus Dominus"... čl.29.
1o2. Verhovacz M., Constitutiones... nav.djelo. Str. 35-36.
1o3. Blažević V., Concilia et synodi... nav.djelo, str.76.
1o4. Ruspini Iva Agelo, Kanonička vizita biskupa Maximiliana Vrhovca iz godine 1792. do 1794. Bogoslovska Smotra VII/1916. Str. 1o5-12o., 2o9-225, 321-349. Bogoslovska Smotra VIII/1917. Str. 51-63, 1o5-12o.
1o5. Canones et decreta... nav.djelo. Sess.XXIV. Cap.3. Decretum de Reform. Str. 145-147.

S u m m a r i u m:

DE PASTORIZATIONE INFANTIUM NECNON JUVENTUTIS DIOECESIS ZAGRAEBIENSIS, SENSU STRICTIORI, DECURSU ALTERIUS PARTIS SAECULI XVIII-i.

I.

Hic tracttatus, qui curam Ecclesiae in instituenda et educanda iuventute croatica decursu saeculi XVIII-i proponere desiderat, praeter introductionem tres partes praecipuas habet: leges constitutionesque quoad institutionem religiosam, statum realem curae pastoralis iuventutis ac reflexiones historico-pastorales super pastorizationem infantium necnon iuventutis in altera parte saeculi XVIII-i.

In introductione conditiones politicae ac ecclesiasticae ac scholares in Croatia decursu saec. 18-i exponuntur. Deinde brevis conspectus sequitur litteraturae catecheticae et methodi in institutione religiosa de educatione infantium necnon iuvenum. Confraternitas doctrinae christianae - historia, structura, finis ipsius - seorsim exponuntur.

Pars prima tractatus, quae de legibus constitutionibusque quoad institutionem religiosam infantium necnon iuventutis tractat, disserit primo de decretis Ecclesiae, dein de decretis potestatis civilis. Legislatio ecclesiastica decernit institutionem ad primam confessionem et s.communionem, s.confirmationem et sacramentum matrimonii, quas doctrina christiana cum catechesi scholari consequitur. Constitutiones citantur Ecclesiae universalis, synodorum dioecesium, provinciarum et dioecesium vicinarum et episcoporum, et quidem ordine chronologico.Ubi de legibus potestatis civilis agitur, doctrina christiana ac catechesis scholaris elucubrata est.

Pars secunda tractatus statum realem curae pastoralis infantium et iuventutis exponit in archidiaconatibus: cathedrali, de Zagorje et Čazma et Komarniça, insimul 106 parochias prosequendo. Pro quavis paroecia primum maxime necessaria argumenta historica dantur, deinde exponuntur status doctrinae christianae, status confraternitatis doctrinae christianae, et opera ipsius, status cathechesis in scholis ac in fine census statisticus de fidelibus deque vita religiosa nobis porriguntur.

Pars tertia tractatus reflexiones historico-pastorales affert,ubi analysis invenitur legum constitutionumque quoad institutionem religiosam infantium necnon iuvenum, insuper analysis quoque status realis curae pastoralis in 106 paroeciis respective in 4 archidiaconatibus Croatiae, sensu strictiori. Deinde animadversio critica sequitur in causas successus vel insuccessus pastorizationis infantium necnon iuvenum decursu medietate altera saeculi 18. Specialis sectio aestimationis et associationis doctrinae christianae exponitur, sicut etiam aestimatio vitae religiosae iuvenum. In eadem sectione in medium prolata sunt ea, quae cura animarum saec.18-i hodiernae curae pastorali contulerat.

In fine tractatus illa quae resultant afferuntur et quanta scientiae theologicae hoc tractatu conferuntur. In additamento aliqua hucusque inedita documenta inveniuntur, in reproductione photographica.

II.

Inter illa quae resultant speciali mentione digna sunt:

1. Concilium Lateranense IV.(1215.) per praeceptum paschale obligationem institutionis religiosae posuit in directam relationem:pastor animarum - fidelis. Concilium Tridentinum obligationes pastoris animarum ex una parte ampliavit et explicavit, altera ex parte decisionibus

suis magnopere contulit progresui curae pastoralis infantium ac iuventutis. Decreta concilii Tridentini vim obligatoriam receperunt in Croatia temporibus Drašković, ut culmen suum tempore episcopi M.Vrhovac attingant.

2. Synodi - provinciales et dioecesanae - systema curae pastoralis efficiunt, fundamentum habentes in Tridentino. Synodi complectuntur obligationes paschales, institutionem religionis, praedicationem. Constitutiones ipsarum progressivam evolutionem demonstrant quam quoad problemata generalia curae pastoralis, tam quoad specialem curam infantium ac iuvenum; characteristicum ipsarum est, quod normas praebeant in penetrandis principiis curae pastoralis. Sub hoc aspectu speciali mentione dignae sunt synodi episcoporum N.Zelniczey et Borković et Mikulić, deinde coetus sacerdotum tempore episcoporum Branjug, Thauszy et Vrhovac.

3. Instructio pastoralis episcopi Thauszy singulari magni momenti erat in catechizatione. Episcopus hic valde meritus erat de cura et exhortatione sacerdotum, ut cathecheses methodo paedagogica exarentur; idem disciplinam et visitationem cathechistarum introduxit. Episcopus Vrhovac in suis regulis fructus nobis novae doctrinae theologicae atque curae animarum offert, quae doctrina in instructione cathechetica, bonis exemplis et in exemplari administratione sacramentorum consistit. Ritualia episcoporum Branjug (1729) et Vrhovac (1796) perfecta nobis systemata offerunt administrationis sacramentorum necnon sacramentalium.

4. Ut instrumentum insigne curae pastoralis visitationes canonicae reputandae sunt. Decursu saec. 18-i visitationes hae in dioecesi Zagrabiensi spatio trium vel octo decemve annorum suscipiuntur. Cognitionem problematum pastoralium praebebant ac instrumentum insigne in constituenda cura pastorali erant. Si visitationes saepius locum habuissent, melius fuisset, attamen promptitudo zelusque visitatorum, specialiter quoad doctrinam christianam et respectivam associationem, uberes fructus attulere: assiduam sedulamque cathechizationem.

5. In saec.18-i patet factum: assodia cathechizatio, praecipue in altera parte saeculi. Omnes paroeciae illa complectuntur. Quavis dominica et festo catechisatur, saepe etiam aliis quoque diebus v.gr. in adventu et in quadragesima constituuntur in ecclesia parochiali sicuti etiam in filialibus. Praeter catecheses in ecclesiis etiam in scholis habentur, ubi catechesis materia scholaris fit potestate civili res scholasticas ordinando.

6. In emolumentum cathechizationis egregiae activitas cadit eximia confraternitatis doctrinae christianae, quae in quavis fere parochia existit, cuius autem defficientia ut magnus defectus pastoralis consideratur.

7. Vita religiosa et sacramentalis magnifica indicia ostendit. Exiguus est numerus fidelium, qui obligationi paschali non satisfecerunt. Fideles secundum praecepta divina et ecclesiastica vivunt. Pecatores publici rari sunt. Fideles generatim ter in anno confitentur communionemque percipiunt. Infantes et adulescentes saepius. Infantes et iuventus plus minusve, possumus dicere, circiter sexies his sacramentis accedebat. - Vita fidelium pro suo tempore et modo vitam liturgicam prae se ferrebat. Maior pars obligationem suam dominicalem explet. Missae sacrificio dominica et festo adesse characterem activum habet, utpote missa comitatur cantico "missali", qui textum liturgicum periphrastice adumbrat.

8. Illa quae hic tractatus scientiae theologicae contulit apparent in conatu speciem et formam depingere curae animarum infantium necnon iuventutis saeculi 18-i, qui conatus fontibus historicis nititur. Sulcum tentavit ducere in agro inculto nostrae cathechesis temporum ante actorum.

. . . . . .

BIOGRAFIJA PISCA:

Anto Lutter rodjen je 5. svibnja 1927.godine u Slavonskom Brodu od oca Franje, mesarskog obrtnika i Zore r.Prpić, kućanice. Pučku školu pohadjao je u Zavodu sestara Milosrdnica u Sarajevu. Gimnazijske nauke pohadjao je i položio ispit zrelosti na I.muškoj realnoj gimnaziji u Sarajevu. Odslužívši vojsku studirao je teologiju na Visokoj Bogoslovskoj Školi u Djakovu od 1948-1953.g. Nastavio je teološki studij na bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, gdje je diplomirao 1959.godine, a 1961. godine položio licencijat. Zaredjen je za svećenika Vrhbosanske nadbiskupije u Djakovu 6.VII.1952. Službovao je kao kapelan u Derventi, a potom kao upravitelj župe u Doboju. Od 1956. g. upravitelj župe u Pećniku.

. . . .

D O D A T A K

Zagrebiensis Episcopi Vicarius G.ralis
de annua pro 1774-to.

(Arhiv Hrvatske Zagreb. Acta Consilii Regii Croatici. Fasciculum CXCVIII. Num. acti L-1.)

Excelsum Regium Consilium Domini Domini Mihi Gratiosissimi!

Cum fine Anni 1774. Excellmo, Illmo, et Rdssmo Dno Praelato meo Viennae in Negotiis Suis commorante, ut Benignis Normalibus, qua Ejusdem Vicarius Generalis Satisfaciam ad Sex infraserta Puncta Sequentem Excelso Consilio Regio in humilitate faciò Relationem.

Primum. Quis Progressus circa Curam Animarum?

Secundum. Quot Ecclesiae, aut Domus Parochiales decurenti Anno erectae?

Tertium. Quot Parochi, aut Ludi-Magistri, ac Signanter quibus in locis, cujusve munificentia introducti extiterint?

Quartum. An, et per quem, et quomodo Ludi-Magistris invigiletur, ut in erudienda juventute non sint Segnes, juventusque ex ordinato instruendi modo optatum referat fructum?

Quintum. An per Privatorum pietatem Vita Comite, vel vero mortis causa non sit quidpiam legatus ad Orphanotrophiam, Xenodochia, et pro sustentanda innope juventute, Rei litterariae, vel aliis artibus liberalibus Opificiis, que operam navare volente, nec absimiliter?

Sextum. Super quibuscumque, quocumque Titulo, et fine institutis piis Fundationibus Relationem facere.

Ad primum: Quod progressum in Re Christiana Catholica attinet, ex parte Parochorum nihil desideratur, Doctrina enim Christiana a meridie, uti et Vesperae sive lytaniae, aut Recitatio Rosarii, in locis illis, ubi populus a Matre multum non est dissitus, et ubi Ecclesia Parochialis et residentia Parochi in loco forme solitario, ac a Parochianis multum remoto non situaretur, exacte cum utilitate, et incremento fidelis populi servantur, ubi vero praemissae circumstantiae occurunt, Doctrina Christiana horis matutinis anticipatur, fructusque amplissimus cum consolatione Pastorum inde redundat.

Quae autem uberiori progresui remoram ponere videntur in Annua Relatione 1773. exposita extiterunt, quibus pro hoc anno aliud adjiciendum, atque Excelso Consilio Regio revelandum non censebatur, quam quod ex defectu notitiae linquae Croaticae in Parochiis illis, in quibus Conventus Franciscanorum Provinciao Carniolicae Sanctae Crucis fundati habentur, non judicetur tam praedicationi Verbi Divini, quam et Tribunali Sacramenti paenitentiae debite satisfieri, paucissimos enim Provincia isthaec Croatus numerat, alios vero linquam Patriae non ita inteli;ere, ut oporteret, in examinibus pro jurisdictione habitis observatum est.

Sacramentorum porro Administrationem quod concernit, eadem tam infirmis, quam etiam sanis fidelibus illa petentibus fideliter, et sine mora administrantur, adeo, ut totius anni jam praeteriti decursu nullus catenus sive Parochus, sive Capellanus in munio suo deficiens fuerit delatus, quae enim contra Szladoviczensem administratorem fuerunt exposita, annis praeteritis auiderant, et aliunde quoad defectum in Sacramentis non fuerunt conprobata, quinimo contrarium demonstratum extitit.

Praeterea Venerabilis Sacramenti ad infirmos deportatio cum decore instituitur, Normaque jam praeviae praescripta observatur, atque singulis die in aliquo Diaecesis hujus loco conformiter ad pientissimum institutum ante annos duos introductum cum pia Sacramentorum Susceptione continuo a Clero et fideli populo idem SS.mum Sacramentum adoratur.

Deinde pro planiori et faciliori progressu in Via Salutis Gremio Matris Ecclesiae incorporari desiderantium per modernum Excell.mum, Ill.mum, et Rdss.mum D.num Praelatum citra novum ad Eundem, aut Officium Diaecesanum Sumendum recursum, est admissum, et de anno in annum renovatur, quod illi iidem Parochi, aut Capellani ad quos convertendus ad fidem Catholicam confidentiam accipit, Eundem a Censuris propter Haeresim incursis absolvere, et ab eodem servatis servandis Professionem fidei excipere possint; Sunt autem anno mox elapso conversi Zagrabiae unus Schismaticus Oberlaidinantius videlicet Vukovich, et ex Lutherana secta Franciscus Hissar Brodij ex eodem secta Ioannes Matscz miles Centuriae Capitanei de Oltser, Martinus Hogelmeister miles ejusdem centuriae, Ioannes Georgius Schverk pariter ejusdem centuriae miles, Posegae Hieronymus Deakovich ex Regiminae Sancti Georgii in Vascatu, Ioannes Kalman parochianus Chorgoviensis, Catharina Gerra, et Michael Obradovich ex eadem Parochia, ex qua etiam Andreas Sakach, et ex Parochia Zakanensi Stephanus Becheich abjurata Helvetiae Confessionis pravitate Fidem orthodoxam professi sunt.

Ad secundum: Ecclesia Parochialis anno jam elapso de novo nulla est errecta, verum in Ecclesia ad Sanctum Ioannem in Zelina labor est consumatus, et ad finem perductus, Ecclesia autem Parochialis Narthensis priore per exundationem Savi subruta, in alio loco aedificari est coepta; reparatae nihilominus sunt pluros, aut saltem notabilis aliquid iisdem adjectum, videlicet Parochiali Ecclesiae Kameniczensi Sacristia nova; Ecclesiae Parochiali in Mihilijan hactenus angustae, neque populum totum capere sufficienti duae Capellae sunt adnexae, in eadem Parochia Filialis Ecclesia Sancti Martini reparata ante annos aliquot Ecclesiae Kupiniczensis errigi inchoata hoc anno tecto, et fornice est provisa, in Ecclesia Schitaroviensi Sacristia sub fornicem posita, et Capella SS mae Trinitatis eidem Ecclesiae adjuncta, lateribus Strata.

Residentia Parochialis in parochia Tharaviensi hoc anno cum Cellario, et culina de novo ex muro est errecta, pariter Residentia usque perducta, nondum tamen inhabitabilis ob defectum Incrustationis, arcularii item et Serarii laboris, in cujusmodi opere actualiter proceditur, Residentia vero Parochi Mihanensis et Radobojensis in statu miserabili eo, quo Excelso Consilio Regio jam repraesentatum extitit, adhuc dum persistunt;

Ad tertium: Nec Parochia aliqua de novo errecta, nec Ludimagister est institutus.

Ad quartum: Hactenus autem introductis Ludimagistris Parochi locales invigilant.

Ad quintum et sextum Defunctus Capitaneus Antonius Kralich pro duobus Nobilibus juvenibus in Seminario Sancti Josephi alendis et erudiendis Fundationem fecit in florenis 2500. cujus fundationis Inclytus Comitatus Zagrabiensis curam habet. Idem pro Parocho Szamoboriensi fundavit Altariam in florenis 1000. ex onere tot numero Sacrorum, quot abinde florem de Interesse percipientur. Defunctus item Parochus Brodensis Josephus Bartllne sequentia fecit legata: pro oleo in Ecclesia Parochiali emendendo, et continuo lumine ante Venerabile Sacramentum servahdo floreno 400. pro emendis Candelis praeferendis Venerabili Sacramento dum hoc ad infirmos defertur florens 100. pro comparanda Casula cum Dalmaticis pro Parochiali

Ecclesia florene 3oo, pro Baldachino supra Venerabile Sacramentum deferendo florene 3o. Sancti Vincentii pro emendo Calice, et apparatu ad Missam floren.16o. Domui sacerdotum deficientium Zagrabiae floren.1oo. pro Hospitali Brodii errigendo floren.1oo. Seminario Alumnorum Venerabilis Capituli floren.5o. Seminario Posegano florenos 5o hae Fundationis nondum in effectum iverunt, siquidem Inclyta Militaris Praefectura Esekinensis in tractatum substantiae se ingossisset. Parochus Beliczensis Thomas Chunchich Altariam in florenis 2oo pro Successoribus Parochis erga onus Sacrorum tot numero, quot floreni ex interesse provenient, fundavit. Demum adnectitur Cathalogus Parochorum et Capellanorum.

Et haec sunt quae inbossequium Altissimarum Caesareo-Regiarum Dispositionum, qua par est Demissione Excelso Consilio Regio refero, qui in reliquo altis Excelsi Consilii Regii gratiis commendatus in perenni devoti Animi veneratione emorior.

Excelsi Consilij Regij

Humillimus Servus

Zagr. 4.Januarij 1775.

Franciscus Popovich

CATHALOGUS PAROCHORUM ET CAPELLANORUM
Diaecesis Zagrabiensis pro anno 1774.

ARCHI-DIACONATUS GORENSIS

In parochia	Parochus vel V.Archi.nus	Eget Capellanus	Habet Capellanus
1. GORRE	Josephus Bedenichecz	Uno	Ioannem Vuxan
2. SASNIAE	Balthasar Bollfek	Uno	Ioannem Podvorecz
3. IN GORICZA Eppali.	Mathias Sunich	Non eget	Non habet

ARCHI-DIACONATUS ZAGORENSIS

1. CRAPINAE	Nicolaus Gorup, simul V.Arch.nus	Duobus	Balthasarem Poldnegads et Ioannem Subar
2. BEDNJE	Mathias Czerjan	Duobus	Georgium Sztukich, loco alterius servat monachum
3. MICHOVLI-JAN	Josephus Gestich	Duobus	Paullum Kazllo Josephum Koosz
4. KONOBAE	Joseph Spinderle	Eget, sed eundem interteneret non habet	Subi-nde tamen intertenet unum quandoque utitur opera monach.
5. KOSZTEL	Mathias Laurenchich	Non eget	Intertenet tamen ad praesens Mich.Chcp
6. PREGRADA	Stephanus Augustich	Uno	Georgium Augustich
7. DESZINICH	Mathias Petrak	Duobus	Stephanum Szutlich Georgium Blaskovich
8. THERM. CRAPINAE	Nicolaus Sztaressinich	Duobus	Mathiam Sztaressinich Ioannem Fabjanecz
9. ZACHRETJE	Ioannem Schmidt	Uno	Georgium Laczkovich
1o. KOMOR	Andream Gergecz	Uno	Josephum Klasznich
11. VISZNICZE	Josephus Dellimanich	Uno	Lucam Navertek
12. ZABOK	Laurentius Koczianchicz	Uno	Ignatium Klarich
13. RADOBOJ	Georgius Pandurich	Uno	Georgium Mallich
14. MACHAE	Josephus Mikulich	Non eget	Non habet
15. LOBOR	Christophor Horvath	Uno	Josephum Labasz
16. ZLATAR	Matheus Loncharich	Duobus	Paulum Adamich Steph.Jurissa
17. SUB BELLECZ	Nicolaus Modich	Uno	Non habet, sed proximo mittet.
18. KONSCHINAE	Paulus Hermeschecz	Non eget	Non habet
19. ZAHEZDA	Vacat, admin. Georg.Jagussich	Non eget	Non habet
2o. KAMENICZE	Josephus Navertek, ejus vicar Jos.Horvath	Uno	Georgium Mikovich

ARCHI-DIACONATUS de GVESCHE
districtus Posegano

1. POSEGAE	Lucas Peakovich	Duobus	Franciscum Thadich, Thomam Knezovich
2. GAY	Ignat Kovachevich	Uno	Mathiam Zrinkovich
3. PAKRACZ	Petrus Modrusan	Duobus	Georgium Boxich Petrum Modrussan
4. SKENDERO-VECZ	Georgium Popjevach	Uno	Ioannem Bosnijakovich
5. SZTRASSE-MAN	Ioannem Marinovich	Uno	Non habet, verum prox. subm.
6. KAPTOL	Michael. Czvetass	Uno	Antonium Szeochanin
7. KUTJEVO	Michael. Maradin	Non eget	Non habet
8. SZESSVETE	Antonius Horvath	Uno	Mathiam Szaterssinich
9. VERCHINDO-LI	Martinus Koosz	Duobus	Mathiam Krusecz Ioannem Fraihon
1o. PLETERNI-CZAE	Marcus Peczoikich	Uno	Marcum Chakalich

In districtu Veroczen....

1. AD S. LUCAM	Marcus Krajachich	Uno	Marcum Augustinovich
2. AD S. ELIAM	Josephus Neszek	Duobus	Mathiam Gresnik Non habet
3. IN SLADO-EVCZI	Ioannem Szokachich, adm.	Non eget	Non habet
4. VUCHINIJ	Martinus Kobich	Non eget	Non habet
5. SZOPJE	Michael. Derkosz	Uno	Mathiam Benchich
6. ORECHOVI-CZAE	Fabianus Horvath	Uno	Nicolaum Delich
7. SZERNIK	per Conventum PP.Franciscanorum Czernikenensium administratur.		
8. VELIKA	Per Conventum PP.Franciscanorum Velikensium administratur.		
9. NASZICZAE	Per Conventum PP.Franciscanorum Nasziczensium administratur.		
1o. VEROCZAE	Per Conventum PP.Fransiscanorum Verocensium administratur.		

ARCHI-DIACONATUS de SZINCZE
Districtu Gradiscano

1. NEO-GRA-DISCKAE	Ignatius Supanchich simul V.Arch.	Quator	Nicolaum Sostarich Georgium Matthic Franciscus Schmidt Ferdinandum Trepini
2. MEGIJURI-CHAE	Nicolaus Protulepecz	Uno	Ioannem Peoxelij
3. LIPOVLIJA-NAE	Antonius Mandich	Duobus	Michaelem Tomichevich Mathiam Raikovich
4. ICZAVICZAE	Georgius Mamovich	Uno	Ioannem Gerchin

5. ORUGBICZAE	Martinus Popjevach	Uno	Antonium Ivanossich
6. PETROVO SZELLO	Mathias Skvortz	Uno	Lucam Mladinovich
7. NEO-CAPELLA	Thomas Georgurevich	Duobus	Antonium Mathossevich Ioannem Lachner
8. IN BUCHIJE	Antonius Umilijenovich	Uno	Petrum Gijurkovich
9. ORIOVACZ	Josephus Schmidt	Uno	Matheum Mandich
1o. KOBASSINI	Ioannes Zemlijak	Uno	Mathiam Maiczenich
11. DUBOCHACZ	Mathias Erdelijacz	Non eget	Non habet

In districtu Brodensi.

1. COPANICZA	Ioannes Radinovich	Duobus	Thomam Lijubich Nicolaum Filkovich
2. BRODII	Andreas Kerchelich	Tribus	Ioannem Chavchich Antonium Baslinivich Ernestum Mutz
3.SIBINIJ	Ioannes Juzarich	Uno	Josephum Gastovich
4. PODVINIJ	Martinus Riszovich	Non eget	Non habet
5. DUBOVIK	Vitas Dosen	Duobus	Franciscum Witman Franciscum Mirossavich
6. VERBOVINAC	Simon Stepsanecz	Uno	Matheum Kapsalijevich
7. GERCHIN	Michael. Mladijenovich	Uno	Augustinum Millich
8. SZVILLAIJ	Ioannes Millasinchios	Non eget	Non habet
9. SHAMACZ	Ignatius Liplijanich	Uno	Josephum Riszovich
1o. VETERO-GRADISCHAE	per Conventum PP.Franciscanorum vetero-gradiscensum administratur.		

ARCHI-DIACONATUS CATHEDRALIS

1. ZAGRABIAE in nova Villa	Philipus Wohlgemuth	Uno	Josephum Diviss
2. AD S.MARIAM in Area Cap.	Mathias Asperger	Non eget	Intertenet tamen Nicolaum Meäskij
3. In vico Lat. ZAGRABIA	Joseph Horvath simul	Non eget V.ArchiD.	Non habet
4. AD S.MARCUM L.et R.Citte ZAGRABIENSIS	Matheus Sztepanics et V.Arch.	Duobus	Mathiam Stepanich alterius vices supplet altar.Mich.Bratovich
5. BISSTRICZAE	Paulus Jusak	Quinque	Petrum Szeniczeij germ. Josephum Stepanich hg Paulum Horvath Gregorium Juzak Croat. Ioannem Filipchich
6. MAROCHA	Franciscus Kerlesa	Uno	Mathiam Sunich
7. VRABCHE	Ioannem Erdelij	Non eget	Non habet

8. KASSINAE	Matheus Juzgan	Non eget	Non habet
9. AD S. SIMONAE	Andreas Dumbovich	Non eget	Non habet
10. GRANESSINAE	Mathias Mikan	Non eget	Non habet
11. CHUCHERJE	Ioannes Jagatich	Uno	Ioannem Susich
12. VUGRA	Franciscus Gallijuf	Uno	Michaelem Brachun
13. AD INFER. ZELINA	Adam Mikulich	Non eget	Subinde nihilominus intertenet
14. AD SANCT. BRICTIUM	Antonius Mikulich	Uno	Stephanus Charag
15. AD S.MARTIN. IN BOSJAKOVINA	Maximilianus Chiolich	Duobus	Ioannem Radinovich Ioannem Benedrich
16. OBOROVO	Adamus Habjanecz	Duobus	Georgium Perko Lucam Manijarich
17. NARTH	Nicolaus Ferihay	Uno	Martinum Francz,ob lares eccl.servat etiam Nicol.Kovachich.
18. CZERJE	Nicolaus Sugchich	Non eget	Non habet
19. RESNIK	Ludovicus Pauletrich	Non eget	Non habet
20. MINDSZENTH	Marcus Radovich	Non eget	Non habet
21. BERDOVECZ	Balthazar Mulih	Duobus	Michaelem Klenovich alterum supplet subinde monachus
22. PUSCZA	Georgius Pongracz	Uno	Georgium Prevendak
23. SZTENIJEVECZ	Georgius Popovich	Uno	Franciscus Saimer
24. SESZTINAE	Andreas Mulih	Non eget	Non habet
25. BISZTRAE	Ignatius Kleschich	Uno	Gregorium Dvornekovich
26. IN SZTUBICZA INFER.	Ignatius Jellachich	Duobus	Mathiam Puczekovich Georgium Orlik
27. IN SZTUBIZA SUP.	Mathias Gerencher	Uno	Jacobum Kyrinich

ARCHI-DIACONATUS DUBICZENSIS

1. SZISSIJ	Balthazar Koczianchich simul V.Arch.	Duobus	Paulum Sztipchich Michaelem Boranich
2. JESZENOVICZIJ	Lucas Frankovich	Uno	Proxime eidem submittet interim utitur opera monach.
3. IN SZELLA	Mathias Santek	Non eget	Non habet
4. DUBICZAE	Casimirus Biszagchich	Non eget	Non habet
5. ZRINIJ	Georgius Czvetkovich	Uno	Mathiam Brebnicz

6. PETRINIJAE	Ioannes Szabatich	Non eget	Non habet Supplet Monachi
7. SZRACHICZAE	Stanislaus Michelich	Uno	Jacobum Turekovich
8. KOSZTANICZAE	Ioannes Prebendar	Duobus	Mathiam Mallovich alterum sup.monach:
9. VIDUSSEVECZ	Michael Szinkovich	Duobus	Ioannem Gabich Ioannem Mattekovics
1o. IN TOPUSZKA	Marcus Gluschich	Non eget	Non habet
11. SZINIJAE	Ioannes Koosz	Duobus	Andream Martinich alt.loco utit.monach.
12. HRASZTOVICZAE	per Conventum PP.Franciscanorum hrastovicensium administretur.		
13. IN CHUNTICH	per Conventum PP.Franciscanorum Chuntichen.administretur.		

ARCHI-DIACONATUS CAMARCENSIS

1. AD S.GEORGIUM in.SPIN.	Georgius Kussich	Uno	Paulum Sellendich.
2. CAPRONCZAE	Franciscus Fersttijanszkij	Duobus	Nicolaus Pervendar Ioannes Dobronich
3. TURNASZICZA	Ioannes Domladovecz	Non eget	Non habet
4. PITOMACHAE	Michael Segerth, ejus vic.Vitus Boszilijevacz	Uno	Ioannem Reepp
5. GIJURGIJEVECZ	Ioannes Bessen	Duobus	Josephum Gijuricicz Ioannem Boszilijevich
6. KLOSTER	Ioannes Szaraga	Uno	Georgium Skrobar
7. VIRJE	Michael. Igorchich	Uno	Georgium Glavak
8. MOLVAE	Martinus Fergich, admin.	Non eget	Non habet
9. MIHOLANECZ	Ioannes Bolssich	Uno	Mathiam Farkassics
1o. CAMARCZA	Andreas Markovich	Non eget	Non habet
11. IVANECZ	Josephus Maur	Non eget	Non habet
12. DERNIJE	Martinus Karolia	Duobus	Lucam Rosina Michaelem Belloss
13. IMBRIHOVECZ	Georgius Radichevich	Uno	Andream Jokanecz
14. KUZMINECZ	Josephus Chunchics	Uno	Ignatius Korvanchich
15. BUKOVECZ	Josephus Szegijeni	Uno	Emericus Hrasztinszky
16. LUDBREGS	Philipus Szever	Uno	Georgium Laurenczics
17. MARTIANECZ	Mathias Vagijen	Non eget	Non habet
18. SZUHODOL	Emericus Fermlich, adm.Nicolaus Kobe.	Non eget	Non habet

ARCHI-DIACONATUS GORICZENSIS

1. IN SIPAK	Georgius Szmendrovacz	Uno	Michaelem Kralij

2. IN OPPIDO JASZKA	Mathias Gaiszkij	Non eget	Non habet
3. MACHICSNO	Mathias Zorich	Non eget	Non habet
4. HERMETICH	Ioannes Modrussan	Uno	Utitur opera monachorum
5. RECHICZAE	Nicolaus Kavurics	egeret duobus	Nullum.Utitur opera monachorum.
6. MEKUSSJE	Georgius Szechic	Uno	Stephanus Skrinijar
7. DUBOVACZ	Antonius Jaklich,alter V.Arch.	Uno	Georgium Blasekovics
8. MRESSNICZA	Ioannes Koliker	Duobus	Mathiam Hervoich alterius vices supplet monach.
9. SUB NOVIGRAD	Martinus Brezak	Uno	Mathiam Modrussan
10. IN BOSZILIJEVO	Ioannes Horvatich	Uno	Georgium Brajak
11. ZAVERSSJE	Jacobus Segina,ejus vic.Balthazar Kapchich	Non eget	Non habet
12. SUB LIPNIK	Georgius Szopchics	Uno	Ioannem Thodor
13. SUB OZAIL	Franciscus Habiger	Uno	Georgium Gracham
14. VERBOVECZ	Michael Margich	Non eget	Non habet
15. KRASICHAE	Emericus Karaszman	Non eget	Non habet
16. PETRIVINAE	Jacobus Fissinich	Uno	Mathiam Kyrinics
17. PRIBICH	Thomas Fabjanich	Non eget	Intertenet Ioannem Sztoikivich
18. SZLAVETICH	Stephanus NOVOSZEL	Non eget	Non habet
19. PLESSIVICZAE	Mathias Plovanich	Duobus	Andream Saimer Christianus Byff
20. CARLOSTADIJ	Per conventum PP.Franciscanorum Carlostadien, administratur.		
21. SUB TURAN	Josephus Gaiszkij	Non eget	Non habet

ARCHI-DIACONATUS KEMLEK

1. CRISIJ	Ignatius Kuttnijak simul V.Arch.	Duobus	Vincentium Vranchics Ioannem Szabolovich
2. IN BISZAGS	Sigismund Korber,alter V.Arch.	Non eget	Non habet
3. KALNIK	Petrus **NOVAK**	Uno	Blasium Gergacz
4. REKA	Georgius Gradechky	Non eget	Non habet
5. VISZOKO	Georgius Kauczelijak	Non eget	Non habet
6. HRASCHINAE	Nicolaus Moischich	Uno	Martinum Mathan
7. MAGIJEROVO	Ignatius Szever	Non eget	Non habet

8. BEDENICZE	Georgius Boszilijevacz	Non eget	Non habet
9. AD S.IOANN. in ZELINA	Nicolaus Dumbovich	Uno	Petrus Skerlesz
1o. RAKOVECZ	Josephus Zlatarics,ejus vic.Mich.Gregorich	Uno	Martinum Struczl
11. VERBOVECZ	Mathias Tomurad	Uno	Ignatium Hobiker
12. LOVRECHINA	Antonius Tomassich	Non eget	Non habet
13. DUBOVECZ	Georgius Draskovics	Non eget	Non habet
14. RAVEN	Ioannes Brechak	Non eget	Non habet
15. MIHOLECZ	Ignat Cziboczij	Non eget	Non habet
16. OREHOVECZ	Petrus Tuskan	Non eget	Non habet
17. GLOGONEZAC	Andreas Mancz	Non eget	Non habet
18. CHVERSZTECZ	Andreas Novosel	Uno	Nicolaum Tusztrich
19. TOPOLOVECZ	Ladislaus Kovachich	Uno	Bartholomeus Sprichko
2o. TROISZTVO	Tomas Maczekovich	Non eget	Non habet
21. SANDROVECZ	Franciscus Majessich	Non eget	Non habet
22. RACHAE	Franciscus Rosenperger	Uno	Vitum Rumenijak
23. NEVINECZ	Vacat.Admin. Math.Mattanovich	Non eget	Non habet
24. CZIRKVENO	Franciscus Lubetics	Uno	Stephanus Safranics
25. GIJURGI-JECZ	Georgius Rugija	Non eget	Non habet
26. SABNO	Michael Stipich	Non eget	Non habet
27. TREM	Ioannes Muretich	Non eget	Non habet
28. CAPELLAE	Josephus Modrussan	Uno	Michaleme Maurovich

ARCHI-DIAKONATUS VASKA

1. CHORGOVO	Paulus Biro	Uno	Ioannem Vegh
2. BERZENCZAE	Martinus Dragilijevich	Uno	Ioannem Rodek
3. BABOCHAE	Georgius Matassich	Uno	Petrum Greguk
4. VIZVAR	Nicolaus Zimics	Non eget	Non habet
5. TARANY	Michael Spek	Non eget	Non habet
6. ZAKANIJ	Andreas Godina, adm.	egeret	sed non habet quibus eundem interteneret

ARCHI-DIAKONATUS CHASMENSIS

1. IN GRADECZ	Josephus Gallijuff	Uno	Stephanus Svagelij
2. CHASMAE	Georgius Dollovics	Duobus	Ioannem Kovachich Adamum Maglich
3. DRAGANECZ	Franciscus Milchich	Non eget	Non habet
4. STEFFANIJE	Ignatius Jurinich	Uno	Intertenet tamen duos: Mich. Wrassich, St.Zlovolich
5. SZAMARICZAE	Michael Oblianovich	Uno	Ioannem Filipchich
6. IVANSZKA	Ioannes Bossilijevacz	Non eget	Non habet
7. IVANICHIJ	Stephanus Kengijel	Tribus	Ioannem Plutovich Stephanum Gasparich Josephum Matthievich
8. TERNOVITICZA	Petrus Perchich	Duobus	Georgium Kvanchina Nicolaum Mikssich
9. THOMASSICZAE	Antonius Gasparetty	Uno	Georgium Nessek
1o. GARESNICZA	Josephus Habjanecz	Uno	Intertenet duos:Petrum Rebrovics, Nic.Skrinijarics
11. KUTTINAE	Antonius Pozojevich	Duobus	Nicolaum Michalich Josephum Sipussich
12. OSZEKOVO	Sigismundus Radichevich	Duobus	Paulum Bazek Michaelem Pokasz
13. LUDINAE	Petrus Burssich,ejus vic.Thomas Fabjanich	Uno	Paulum Saffar
14. AD SANCT.	Michael. Gyud	Uno	Georgium Kollanich
15. DOMBRAE	Thomas Pervics	Uno	utitur opera monachorum

ARCHI-DIACONATUS BEXIN cis Muram

1. VIDOVECZ	Jacobus Hunijadi	Duobus	Michaelem Schapi Georgium Bilichich
2. STRIDONIJ	Georgius Szmodics	Duobus	Blasium Ferbesa Emericum Laurenchich
3. AD SANCT. GEORGIUM in AQ.	Georgius Kraljics	Uno	Josephum Garall
4. AD S.MARTINUM in Pomorje	Ignatius Rusztek	Uno	Georgium Kraljics
5. SZELNICZAE	Ioannes Toplonijak	Uno	Michaelem Orechovics
6. NEDELITIJ	Michael. Kallamar	Uno	Josephum Czerjan
7. BELLICZAE	Matheus Novoszel	Uno	Josephum Chundics
8. SZOBOTICZAE	Petrus Blasevich	Uno	Intertenet duos: Ioannem Klassurics,Jospeh.Antokovich
9. PERLAKINIJ	Josephus Gradischaij	Uno	Martinum Kovach
1o. AD S.GEORG. In Spinis	Georgius Wutama	Uno	Ioannem Kerner
11. SUB TURAN	Nicolaus Poverszenich	Uno	Alexandrum Sohar
12. LEGRADINI	Petrus Berke	Uno	Ladislaum Horvath

13. AD S.MICH. sup.CHAETORNAM	Lucas Fenije	Uno	Jacobum Hunijadi

ARCHI-DIACONATUS BEXIN trans Muram.

1. DOBRANAK	Josephum Nagij,et V.Arch.	Uno	Adamum Magijar
2. LENTRY	Michaelem Feyer	Uno	Stephanum Babich
3. LENDAVAE	Stephanus Gyorkos	Duobus	Stephanum Gyeri Stephanum Kanisaj
4. IN SZECHI-SZIGETH	Stephanus Nagij	Uno	Stephanum Szakarics
5. IN PAKA	Josephus Borsos	Uno	Adamum Pesztek
6. CHESZTREGS	Franciscus Fliszar	Uno	Nicolaum Koczsanij
7. IN BETZ	Stephanus Snopek	Uno	Petrum Fejer
8. IN SZ. MIKLOSS	Michaelem Peszlek	non eget	non habet
9. SZEMENIJE	Dismas Kolentz	non eget	non habet
10. IN ST.GYORGY VOLGNJE	Petrus Biro	Uno	Petrum Nemethy
11. IN BANOK SZ.GIJORGY	Petrus Nagy	Uno	Franciscum Kovach
12. IN SZE-PETNEK	Emericus Nagy	Uno	Alexandrum Szrak
13. TURNISCHE	Franciscus Korussa	Uno	Petrum Maurachich
14. BALLATINSZ	Georgius Tudor	Uno	Stephanum Szalay
15. BOGONIJAC	Michael Horvath	Uno	Non habet
16. IN SOTT.SZ. MARTON	Nicolaus Srebrith	Non eget	Non habet

ARCHI-DIACONATUS VARASDINENSIS

1. IN BISSKUPECZ	Nicolaus Shegell	Uno	Michaelem Grahovacz
2. VINICZAE	Ioannes Joamrovich simul V.Arch.	Uno	Stephanum Siprak
3. VARASDINI	Antonius Szmukavich,ejus vic. Andreas Gallijuff	Uno	Martinum Berkovich
4. MARUSSEVECZ	Nicolaus Ferihay	Non eget	Non habet
5. VOCHAE	Georgius Luketich	Non eget	Non habet
6. VIDOVECZ	Ioannes Kunill,ejus vic.Paulus Chunchich	Non eget	Non habet
7. PETRIANECZ	Nicolaus Chachkovich	Non eget	Non habet
8. KRISOVLIJAN	Ioannes Metrechich	Non eget	Non habet
9. SABNIK	Ioannes Kritof, ejus vic.Sigism.Sompsich	Non eget	Non habet

1o. IVANECZ	Antonius Kerchelich	Non eget	Non habet
11. IN THERM. VARASDINEN.	Ignatius Ratko	Duobus	Emericum Josepovich Stephanum Asperger
12. POD BELL	Andreas Pallanschak	Uno	Junicz Andream

ARCHI-DIACONATUS VRBOCZ

1. IN KYS-TABOR	Georgius Konijarevich	Uno	Blasium Paulovich
2. IN TUHELY	Andreas Siminich	Uno	Stephanum Kutnijak
3. IN ROZGO	Stephanus Vitez	Uno	Georgium Vidmar
4. JEZERO	Georgius Sztankovich	Uno	Georgium Gorupich
5. IN SZELLA	Ioannes Zmailovich	Uno	Nicolaum Milinovich

ARCHI-DIACONATUS TUROPOLITANUS

1. AD SS.TRINITATEM sub OKICH	Michael Sillobod	Uno	sollet intertenere ad praesens habet Emericum Gorschak
2. AD S.MARCUM in Spinis	Matheus Ratko	Uno	Josephum Barillar
3. IN SCHYTARJEVO	Martinus Debich	Uno	Andream Bezuch
4. IN NAGY-GORICZA	Josephus Pogledich	Uno	Ladislaus Sipussich
5. NOVO-CHICHE	Ioannes Czvetkovich	Non eget	Non habet
6. VETERO-CHICHE	Ioannes Cheh	Uno	Stephanum Saranich
7. PESCHENICZAE	Ioannes Gerxich	Uno	Stephanum Messarich
8. KRAVARSKO	Ignatius Kerchelich	duobus	Ioannem Kauky Michaelem Maurovich
9. SISSINECZ	Stephanus Klobucharovich	Uno	Michaelem Chunchich
1o. KUPCHINAE	Franciscus Sebastianovich	Uno	Nicolaum Fernchevich
11. KUPINECZ	Thomas Horvath	Non eget	Non habet
12. BVM sub OKICH	vacat.Admin. Josephum Dulcz	Uno	Michaelem Kranchina
13. AD S.MARTIN. sub OKICH	Georgius Kravarschan,ejus vic.Ioannem Thomecz	Uno	Nicolaum Berkovich
14. SZAMOBOR	Michaelem Fallian	Uno	Josephum Weisz
15. IN STZUPE-CHICH	Ignatius Jellachich	absolute quidem Non eget	Solet tamen quandoque intentenere.
16. BREZOVICZA	Ioannes Vukmanich	Uno	Emericus Guzanich
17. IN ZAPRUDJE	Stephanus Arbanasz	Non eget	Intertenet Mathiam Logumerecz
18. IN ODRA	Msthias Baszarovich	Uno	Josephum Szvilichich

P r e g l e d
stvarnog stanja dušobrižništva djece i mladeži.
Arhidjakonat K a t e d r a l a

Ime župe	Kršćan.nauk	Brat.K.N.	Škol.kat.	Stat. podatci
1.	2.	3.	4.	5.
1.BISTRICA	Poučava se	Postoji od 1718. god.	Drži se	1766.g. Dom.234. Duša 25oo 1771.g. Dom.254 Duša 2331 Vj.p.458. Za Is.1548 1777.g. Dom.256 Duša 234o
2. MORAVČE	Poučava se	Postoji od 175o.	Nema škole	1771.g. Dom.212 Duša 22o5. Vj.p.44o Za Isp. 1588. 1777.g. Dom.2o1. Za Isp. 1564.
3.KAŠINA	Poučava se	Postoji od 1725.	Nema škole	1777.g. Dom.158. Duša 1624.
4.VUGROVEC	Poučava se	Postoji od 1746.	Nema škole	1771.g. Dom. 547 Duša 5741. Vj.p.385 Za isp.4357. 1777.g. Za isp.4471.
5.ČUČERJE	Poučava se	Ne postoji	Postoji svojevrsna škola	1771.g. Dom.73 Duša 11o6. Vj.p.224. Za isp.7oo. 1777.g. Duša 1291.
6.BRCKOVLJANI	Poučava se	Postoji	Nema škole	1771.g. Dom. 132 Duša 1248. Za isp. 642(?) 1779.g. Duša 168o.
7.DUGO SELO	Poučava se	Postoji	Postoji škola	1771.g. Dom.29o Duša 4o83. Vj.p.428 Za isp. 2841. 1777.g. Duša 442o
8.GRANEŠINA	Poučava se	Postoji	Nema škole	1777.g. Duša 1254.
9. SAVSKI NART	Poučava se	Postoji	Nema škole	1771.g. Dom. 1o3 Duša 13o8. Vj.p.335. Za isp. 1o12. 1777.g. Duša 2192.
1o.VRAPČE	Poučava se	Postoji	Nema škole	1777.g. Dom. 115 Duša 934.
11.BISTRA	Poučava se	Postoji	Nema škole	1776.g. Dom. 276. Duša 1527 1771.g. Dom. 291. Duša 24o1. Vj.p.36o. Za isp. 16o8. 1777.g. Dom.299. Duša 243o

Ime župe	Kršćan.nauk	Brat.K.N.	Škol.kat.	Stat.podaci
1.	2.	3.	4.	5.
12.PUŠĆA	Poučava se	Postoji	Nema škole	1766.g. Dom.24o. Za isp.12oo duša. 1771.g. Dom.119.Duša 1177. Za isp.916. Vj. p.238. 1777.g. Dom.24o Duša 2o16.
13.BRDOVEC	Poučava se	Postoji	Nema škole	1766.g. Dom.34o. Za isp.3ooo. 1771.g. Dom.355. Duša 2739. Za isp. 1953. Vj.p. 569. 1777.g. Dom.34o. Duša 284o.
14.SVETA NEDJELJA	Poučava se	Postoji	Postoji	1768.g. Dom.12o.
15. SAMOBOR	Poučava se	Postoji od 1768.g.	Postoji	
16. SV.MARTIN POD OKIĆEM	Poučava se	Postoji od 1745.g.	Postoji	
17.OKIĆKA SV. MARIJA	Poučava se	Postoji od 1745.g.	?	
18.KUPINEC	Poučava se	Ne postoji	Nema škole	
19.DONJA KUPČINA	Poučava se	Postoji od 174o.g.	Nema škole	1768.g. Dom.148.
2o.PISAROVIN. JAMNICA	Poučava se	Postoji od 174o.g.	Nema škole	
21.DUBRANEC	Poučava se	Ne postoji.	Nema škole	
22.GORNJA STUBICA	Poučava se	Postoji od 1749.g.	Nema škole	1766.g. Dom.27o. Za isp. 18o5. 1777.g. Dom. 298.
23.DONJA STUBICA	Poučava se	Postoji od 174o.g.	Postoji svojevrsna škola	1766.g. Dom.45o. Za ispov.2765 duša. 1771.g. Dom.544. Duša 3574. Za isp. 2764. Vj.p. 893. 1777.g. Dom. 54o.
24.ŠIŠINAC	Poučava se	Postoji od 1746.g.	Nema škole.	
25.POKUPSKO	Poučava se	Ne postoji	Nema škole.	1768.g. Dom.387.
26.KRAVARSKO	Poučava se	Ugasila se.	Nema škole	1768.g. Dom. 36o.

Ime župe	Kršćan.nauk	Brat.K.N.	Škol.kat.	Stat.podaci
1.	2.	3.	4.	5.
27.VELIKA GORICA	Poučava se	Postoji od 1721.g.	Postoji od 1787.	1768.g. Dom. 253. 1793.g. Duša 2179. 1799.g. Dom.251. Duša 2322. Vj.p. 494.
28.JAKUŠEVAC	Poučava se	Postoji od 1746.g.	Nema škole.	1768.g. Dom.1o5.
29.ODRA	Poučava se	Postoji od 172o.g.	Nema škole	1768.g. Dom. 194. 1799.g. Dom.169. Duša 1759.
3o.SVETA KLARA	Poučava se	Postoji od 1746.g.	Nema škole.	1768.g. Dom.138.
31.STUPNIK	Poučava se	Postoji	Postoji od 1789.g.	
32.BREZOVICA	Poučava se	Ne postoji.	Bila je.	1768.g. Dom.71.
33.PEŠĆENICA	Poučava se	Postoji od 1746.g.	Nema škole.	1768.g. Dom.13o.
34.DONJA ZELINA	Poučava se	Postoji od 1746.g.	Nema škole.	1771.g. Dom.126. Duša 842. Za isp.64o. Vj.p. 253. 1777.g. Duša 13o5.
35.CERJE	Poučava se	Ugasila se.	Postoji	1771.g. Dom.43. Duša 575. Za isp. 443. Vj.p. 124. 1777.g. Duša 8o6.
36.SESVETE	Poučava se	Ugasila se.	Postoji.	1777.g. Duša 1271.
37.RESNIK	Poučava se	Postoji od 1718.g.	Nema škole.	1777.g. Duša 83o.
38.STENJEVEC	Poučava se	Postoji od 1771.g.	Nema škole.	1771.g. Dom.179. Duša 1114. Za isp.854. Vj.p. 258. 1777.g. Dom.166. Duša 1348.
39.OBOROVO	Poučava se	Postoji	Postoji	1777.g. Duša 4291.
4o.NOVO ČIČE	Poučava se	Postoji od 1746.g.	Nema škole.	
41.VUKOVINA	Poučava se	Postoji od 1718.g.	?	1768.g. Dom. 175. 1799.g. Dom.212. Duša 2155. Vj.p. 559.
42.MARKUŠEVAC	Poučava se	Ne postoji.	Nema škole.	1777.g. Dom.1o5. Duša 1o64.
43.ŠESTINE	Poučava se	Postoji os 1746.g.	Nema škole.	1777.g. Duša 798.

Ime župe	Kršćan.nauk	Brat.K.N.	Škol.kat.	Stat.podaci
1.	2.	3.	4.	5.
44.ŠĆITARJEVO	Poučava se	Postoji	Nema škole	
45.ZAGREB SV.MARKO	Poučava se	Postoji od 1718.g.	Postoji	1771.g. Dom. 463. Duša 2871. Za isp. 2519. 1777.g.za isp.duša 2389. 18o1.g.Duša 4086.
46.ZAGREB SV.MARIJA	Poučava se	Postoji od g.1761.	Postoji	17o5.g. Dom. 135. 1742.g. Dom. 148. 1777.g. Duša 177o.
47.ZAGREB SV.IVAN	Poučava se	Ne postoji	Postoji	1743.g. Dom.42 1774.g. Dom.78. Duša 780. 1777.g. Duša za isp. 542.
48.ZAGREB SV.PETAR	Poučava se	Postoji	Postoji	1742.g. Dom. 9o. 1777.g. Duša 2379.

Arhidjakonat Č a z m a.

1.LUDINA	Poučava se	Postoji	Postoji	
2.OSEKOVO	Poučava se	Postoji	Postoji	
3.KUTINA	Poučava se	Postoji od 1753.g.	Postoji	
4.TOMAŠICA	Poučava se	Postoji od 1753.g.	Nema škole.	
5.VELIKA TRNOVITICA	Poučava se	Postoji od 1748.g.	Postoji	
6.IVANSKA	Poučava se	Postoji od 1753.g.	Postoji	
7. SAMARICA	Poučava se	Postoji od 1753.g.	Postoji	
8.ŠTEFANJE	Poučava se	Postoji od 1718.g.	?	
9.DRAGANEC	Poučava se	Postoji od 1746.g.	Nema škole	
1o.ČAZMA	Poučava se	Postoji od 1761.g.	Postoji	
11.KLOŠTAR IVANIĆ	Poučava se	Postoji od 1746.g.	Postoji	
12.KRIŽ	Poučava se	Postoji od 175o.(?)	Postoji	

Ime župe	Kršćan.nauk	Brat.K.N.	Škol.kat.	Stat.podaci
1.	2.	3.	4.	5.
13.DUBRAVA	Poučava se	Postoji od 1752.g.	Postoji	
14.GRADEC	Poučava se	Postoji od 1752.g.	Postoji	

-.-.-.-.-

S A D R Ž A J   I Z V A D K A